Pest, 1868. **31. sz.** Augustus 2.

Előfizetési ár: helyben egész évre 9 frt., félévre 4 frt. 50 kr., vidéken egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesitendők.
Hirdetésekért soronkint 15 uj kr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőségnél, újtér 10. sz., és Kilián György könyvkereskedésében váczi utcza Drasche-féle házban.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Tizenkettedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom: Bókai János tanár: Adatok a végbélhabarcz (polypus intestini recti) felismeréséhez és gyógykezeléséhez gyermekeknél. — Verebélyi László tr: Balassa tanár sebészi kórodájának betegforgalma $186^{7}/_{8}$-diki téli félévben. (Vége) — Könyvismertetés: Diseases of Children By F. Hillier. — Lapszemle. A kakukfüsav (acidum thymicum) tulajdonságai és adagolási módja. — Apróbb szemelvények.
Tárcza: Vajda-Hunyad vár romjai a magyar orvosok és természetvizsgálók XII. nagy gyülésén. — A hagymáz kóroktani kutatása. — Vegyesek. — Pályázat.
Melléklet: „Közegészségügy és törvényszéki orvostan“ 3-ik száma.

Adatok a végbélhabarcz (polypus intestini recti) felismeréséhez és gyógykezeléséhez gyermekeknél.

Bókai János rk. tanár és gyermekkórházi igazgató főorvostól.

A végbélből eredő vérzések gyermekeknél nem tartoznak a ritka tünetek közé, de származásuk felismerése sok tekintetben némi nehézséggel jár, főleg, ha a kórállapot meghatározása alapjául csak az anyák vagy ápolónőktől nyert hiányos leirásokat és a tökéletlen kórelőzményi adatokat vehetjük. A szülők a vérzés eredete felől rendesen már kész fogalommal jönnek az orvoshoz, kit ily módon nem ritkán tévútra is vezetni képesek, ha az a gyermekek végbél bántalmai felől nincs kellően tájékozva. Ily vérzések legtöbb esetben vérhasnak, sokszor végbélelőesésnek, sőt néha aranyeres vérzéseknek is tartatnak, de nem volt még alkalmam oly esetet észlelni és gyógykezelni, melyben a baj a kezelő orvos által is végbélhabarcznak tartatott és meghatároztatott volna. Ezen körülmény szolgáltat alkalmat, hogy tapasztalataimat ezen tárgyról e sorokban közöljem.

A végbélhabarczot 1856 óta a gyermekkórházban 13, míg magángyakorlatomban 4 esetben észleltem; ezen idő előtt nem volt alkalmam, sem segédorvosi hivataloskodásom idejében Schöpf-Merei tr. igazgatása alatt, sem önálló kórházi működésem első éveiben, ezen kórállapotot észlelhetni. A 17 eset közül volt 11 fiú és 6 leány, korra nézve 5 gyermek a 2-dik és 3-dik év közt állott, 8 a 3-dik és 7-dik közt és 4 a 7-dik és 14-dik év közt.

Ezen 17 gyermeknél a végbélhabarcz majd kisebb, majd nagyobb, puhább vagy tömöttebb összeállású dagot képezett, mely egyes esetekben lágy eperhez vagy málnához, másokban sötétvörös szederhez, egyben pedig nagy fekete cseresnyéhez hasonlított. A dag, mely székürülés alkalmával a végbélnyilásba tolult, szinére nézve is különböző vala, mert felületét majd szennyes-vörösnek, majd barnás-vörösnek, majd ismét vöröses-feketének találtam. Összeállása a kisebb alakúaknál puha, felülete szétmálló, a nagyobbaknál tömött, s az általam hat éves fiúcskánál észlelt cseresnyenagyságú és feketés szinű habarcz hús összetartású vala. Idomát többnyire tojásdadnak, nehányszor gömbölydednek találtam. Ezen habarczok felülete rendesen véres nyákkal volt bevonva, vagy pedig, ha a végbél nyilásba előtolultak, itt vérző fölszínt mutattak; tapintatra nem voltak fájdalmasak, csak akkor, ha a végbélnyilásból erőszakosan kijebb vongáltattak; a betegek fájdalmakról panaszkodtak és nyugtalankodtak.

A végbélhabarczok a végbél falazatával kocsány által állanak összefüggésben, mely különböző hosszúságú és vastagságú; régibb habarczok rendesen vékonyabb és hosszabb kocsánynyal birnak, ellenkezőleg az újabbaknál a kocsányt vastagabbnak és rövidebbnek találjuk. Szövetére nézve a kocsány nem egyéb mint a béltakhártya folytatása, mely a habarcz külboritékát is képezi; az ebben elágazó véredények által történik tulajdonképen a habarcz táplálása; néha ezen edények erősebben kifejlődvék és alkalmat szolgáltatnak nagyobb és gyakoribb vérzésekre, főleg erőművi behatások következtében, milyenek a székürülések.

A végbélhabarczok bonczi vizsgálata Billroth szerint kocsonyaszerű vizenyős kötszövetbe, ritkábban a húsdagszövet más valami alakjába beágyazott mirígyképletet mutat; szerinte ezen habarczok előrevonszolt és ujonképzett takhártyamirígyekből állanak, melyeknek zárt végei alkalmilag nyáktömlőkké tágulnak ki, miért is ezen nyákhabarczok általa a tiszta mirígydagokhoz számíttatnak. P. M. Guersant szerint a végbélhabarczok átmetszetei edénydús szövetet és túltengett nyáktüszők képét mutatják. A néha igen dús edényzetet Emmert és Schuh is említik, kik a habarczok fejlődésére nézve szintén ugyanazon nézetet osztják.

A kórtünetek, melyek a végbélhabarczok jelenléte által előidéztetnek, következők: a székürülések sokszor rendetlenek, dugulások hasmenéssel váltakoznak, a székelési ösztön gyakran eredménytelen erőltetéssel párosul; vagy pedig bekövetkezik véres nyák kiürülése, máskor megint idomított tömöttebb bélsár üríttetik ki, mely véres nyákkal bevont; néha ezen bélsárrögök hosszbarázdát is mutatnak, jeléül, hogy a habarcz, székelés alkalmával, a végbél alsó részletében idegen test gyanánt a bélsárrögben lenyomatot képezett. A vérzés jelentkezhetik a székelés előtt, vagy alatt, legtöbbnyire azonban az ürülés bevégzése után, s ha ilyenkor a gyermek végbél nyilása azonnal megtekintetik, ebben a

fenn leírt különböző nagyságú, színű és összeállású képletet szemlélhetjük, mely csakhamar az ürülés után ismét a végbélbe húzódik. A nagyobb teriméjű habarczok a végbél nyilásában hosszabb ideig időznek mint a kisebbek. Schuh által eset említtetik, melyben a lúdtojás-nagyságú habarcz teste egy nőnél a gáton szabadon látható vala és a hüvely bejáratát részben elzárá. Én magam az elősorolt esetek között olyant nem észleltem, mely állandóan a végbélnyilásban fészkelt volna.

Ha a gyermek székelése alkalmával a kedvező időpontot a habarcz felkutatására elmulasztottuk, annak feltalálása a végbél üregében sokkal inkább nehezíttetik, mintsem azt a priori gondolnók, mert a végbélbe bevezetett ujjunk nem mindenkor képes a habarcz jelenléte felől biztos támpontot nyújtani, főleg ha a végbélben bélsárgyülem is tartalmaztatik; csak tömöttebb és nagyobb teriméjű habarczot sikerül ujjal kipuhatolni, ha kocsánya elég szilárd; ellenben a kisebbeket, puhábbakat ujjunk ritkán fedezheti fel a végbélben. A végbéltükör is csak ritkán vezet czélhoz, s alkalmazását legtöbbször a gyermek zsenge kora nehezíti.

Ily esetekben, melyeknél a székürülések alkalmával jelen nem lehettem, vagy, ha a habarczot tanítványaimnak bemutatni akartam, a gyermeknek allövetet adattam, s őt székelésre ösztönöztem; ezen eljárás többnyire czélhoz vezetett, s ilyenkor a kórismét a sikeres gyógykezelés is azonnal követé. Ily vizsgálatnál azonban vigyáznunk kell, hogy az ülepeket nagyon szét ne feszítsük, különben a végbélnyilás is nagyon kitágúlván, a habarcz visszacsúszik, s ennek gyors műleges eltávolítása meghiúsíttatik.

A vérzés a rendes tünetek közé tartozik, ez azonban csak kivételes esetekben nagyobb-fokú, többnyire csak véres nyákból áll. A vérhastól azáltal különbözik, hogy itt ily folytonos fájdalmas erőltetés nincs jelen mint amannál, hogy a láz hiányzik, s hogy a betegnél — a netaláni nagyobb vérzés következményeit kivéve, melyek azonban a gyakorlatban csak ritkán észlelhetők — más általános és helybeli tünetek nem tapasztaltatnak.

Sok szerző említi, hogy a végbélhabarcz a végbélelőeséssel párosúl; ennek lehetőségét nem tagadhatom, de esetimben azt még eddig nem tapasztaltam. A végbélhabarczról a végbélelőesés azáltal különbözik, hogy a habarcz a végbélnyilásban ül, s nem nagyobb a fennemlített tárgyaknál, az előesés pedig vagy gyűrűszerű rózsaidomú, vagy hosszúkás hengeridomú fájdalmas dagot képez, melynek domború felülete középpontján a bél külnyilása látható. (Bővebben fejtegettem ezen tárgyat 1859-ben, az „Orvosi Hetilap“ harmadik évfolyamának 1. 2. 3. számában, a végbéliszamról közlött czikkemben.)

Aranyeres csomókkal a végbélhabarczot fel nem cserélhetjük, mert amazok gyermekeknél nem is fordúlnak elő; általam legalább eddig a gyermekkorban még nem észleltettek, s ugyanezt állítja Guersant is; nagyobb egyéneknél pedig az aranyeres csomók oly jellemző tünetek által nyilvánúlnak, hogy a felcseréles alig lehető.

A hely, melyből a végbélhabarczok fejlődése kiindúl, a külső és belső zárizom közti részletre, s leggyakrabban annak hátsó falazatára terjed. Említtetnek kivételes esetek, melyekben a habarczok a bélben magasabban fészkeltek, s olyanok is, melyekben egyszerre több habarcz észleltetett;

én eddig egynél több habarczot egyidejűleg egy egyénben még nem észleltem.

Az okok, melyek a végbélhabarczok fejlődését elősegítik vagy siettetik, eddig nem eléggé ismeretesek és csak föltevényeken alapúlnak. Eseteimben nem valék képes oly előzményi adat nyomába jutni, mely a habarcz fejlődését ezen zsenge korban magyarázhatta volna. Indító oknak többek által az erőltetéssel párosúlt hasmenés tekintetik. (?)

A kórjóslat ezen bajnál általában kedvezőnek mondható; mert a habarcz biztos felismerése után a gyógykezelés is biztos sikert igér; sőt néha esetek fordúlnak elő, melyekben a gyógyulás önmagától történik: ha t. i. a kocsány igen vékony, akkor a habarcz a bélsár kiürülése közben leszakadhat, a nélkül, hogy csak némileg is feltünő vérzés következnék be, s ilyenkor a fenn elősorolt tünetek sem jelentkeznek többé. Ily gyógyulást észleltem egy 4 éves fiúcskánál, kinél már most 2 év óta a baj ki nem újult.

A kórjóslatnál tekintetbe kell vennünk a vérveszteséget, mely kivételes esetekben vérszegénységet okozhat; ilyent azon 6 éves fiúcskánál tapasztaltam, kinél a habarcz cseresnyenagyságú volt, s kinél a vérzések egy féléven át a baj felismerése előtt gyakran ismétlődtek. Komolyabb tüneteket sem a baj tartama alatt, sem a műtét alatt és után nem észleltem.

A végbélhabarcz gyógykezelése igen egyszerű; az általam elősorolt esetekben mindíg a lekötés alkalmaztatott, mint legegyszerűbb és legbiztosabb eljárás, még pedig következőleg: Ha a végbélhabarcz akár székürülés alkalmával, akár önkéntes erőltetés folytán, vagy allövet segítségével a végbélnyilásba szorult, s itt szemlélhető, a gyermeket azonnal az anya vagy dajka ölébe, vagy pedig egy ágy, asztal szélére fektetem, oly módon, hogy fara kissé emelkedett legyen, alvégtagjai pedig lelógjanak; most a két ülepet egy segéd által, ki nem-orvos is lehet, mérsékesen és ovatosan szétvonatom, s a habarczot csipesz vagy vékonykaru habarczfogó segítségével rögzítem, melyet ezen czélból a habarcz teste mögött, ennek a kocsányba átmenő hátsó részletére alulról felfelé alkalmazok, mialatt azonban vigyázni kell, hogy a gyermek nyugtalansága folytán a habarcz le ne szakadjon. Nem czélszerű a habarcz testét fogóval rögzíteni, mivel, ha a habarcz puhább állományú, egyes részletek belőle könnyen kiszakadnak, s a vérző csonk még lekötés előtt a végbélbe csúszik. Egy segéd által a rögzítés megtörténvén, alkalmazom az elég vastag selyemfonalat a rögzítő eszköz mögött alulról a kocsányra, s azt felülről kettős csomóba kötöm. Ezen eljárás is némi ovatosságot igényel, mert ha a csomó igen szorosan fűzetik össze, megtörténhetik, hogy az a kocsányt keresztülmetszi, mi vérzésekre okot szolgáltathatna. A lekötés után a habarczot mérsékes nyomás által a gyengéden szétvont végbélnyiláson át a végbélbe visszahelyezem, a fonal végeit pedig a faron rögzítem. A kacs sokszor már az első 24 óra végével leválva találtatik, többnyire azonban a második és csak ritkán a harmadik napon, annak jeléül, hogy a habarcz kocsányától levált.

Ezen egyszerű eljárás mellett a műtét alatt vagy után kellemetlen körülményeket nem észleltem. Vérzések ellen, melyek a habarcz leszakadása esetében beállhatnának, hideg vízzel, vagy összehúzó folyadékkal való belöveléseket alkalmaznék; itt a kocsány sodrása (torsio) is helyén volna; a végbél tömeszelésére azonban aligha valaha szükség lenne.

A baj kiújulását, melyet mások említenek, eddig nem tapasztaltam.

A habarcz ollóval való lemetszését sokan gyakorolják, de részemről ezen eljárást kevésbé ajánlom, mivel a vastagabb kocsányból mégis kellemetlen vérzések jelentkezhetnének, melyek csillapitása több fáradságba és időbe kerülhetne

Ha a végbélhabarcz a szándékolt lekötés előtt visszacsúszott, akkor annak előrehúzása ujjunkkal, vagy csipeszszel vagy fogóval ritkán sikerül, s ilyenkor inkább tanácslom más alkalmas időpont bevárását, mintsem hogy a nyugtalan gyermeket rendesen hasztalan és hosszas kisérleteknek kitegyük. *)

Balassa tanár sebészi kórodájának betegforgalma 186⁷/₈ téli félévben.

Közli Verebélyi László tr. egy. tanársegéd.

Ujdonképletek.

(Vége.)

Carcinosis universalis, mely idült hashártya, heveny lebenykés tüdő- és mellhártyalob tünetei közt folyt le.

Közleni akarom ez esetet különös bonczlelete miatt, mert szép tanúságúl szolgál, miszerint a rák, különösen a kocsonyás rák, mint más fertőző kórfolyam, pyaemia, tuberculosis miliaris, egy kútforrásból kiindúlva, rohamosan tovább terjedhet, a lob tünetei közt s egy új adatúl szólgál a sok közt, hogy nyilt rák is lehet jelen, anélkül, hogy az életben ennek legcsekélyebb tünete is elárulná jelenlétét.

B. M. 29 éves szolgáló 5 gyermek anyja, ki 10 éves korában himlőben szenvedett és ezenkivül mindig jó egészségnek örvendett, 1867 junuar 8-kán egy héttel előre ment szülés után egész altestben elterjedő fájdalmak által lepetett meg, melyek főkép a bal lágyéktájon öszpontosultak, ugyanekkor a has teriméje is kezdett nagyobbodni. Kórházi kezelés után fájdalmai csökkentek az alhasban, a jelentkező fehér folyás pedig megszűnt. September hóban a fájdalmak újra jelentkeztek, úgy hogy nov. 7. hosszasabb kínlódás miatt a kórodára folyamodott. Jelen állapot. A beteg altestének térfogata 2 annyira megnagyobbodott, egyenletesen domboru, alakját helyzet változásnál sem veszti el, tapintásra feszes, érméczes összeállásra mutat, kontatási hang dobos, kivéve a bal lágyékon, hol két tenyérnyi területben tompa. Azonban a has feszültsége, valamint a falak nagyobb nyomásnáli érzékenysége a tompa hangot adó alap határait nem engedi ujjal kipuhatolni. Hüvelyen át vizsgálva, a medenczét egy daggal kitöltve éreztük; a végbélen át pedig a méhnyak kissé terimésebbnek volt kitapintható. A beteg középtermetű, rosszúl táplált elerőtlenedett. Étvágya gyönge, székelés renyhe, érverés 132, hőfok 392.

Minthogy a beteg hosszabb útról jött, zsongitó étrend és kezelés lőn igénybe véve, székelés előmozdíttatott.

November 12-kén a betegnél a lázas mozgalmak megszüntek, étvágya javult, ereje szaporodott, azonban hasának puffadtsága nem engedett, ép úgy annak érzékenysége sem, miért is azon gyanú támadt, miszerint idült lefolyású hashártyalob van a petefészekdaggal összekötve.

---

*) Mialatt a czikk sajtó alatt volt, 7 éves leánykánál a 18-ik eset fordult elő, ki általam az első látogatás alkalmával műtétetett. A kiirtott habarcz málnanagyságú és idomú volt; vérzések a leánykánál 2 hónap óta észleltettek, végbélelőesés ellen orvosoltatott, s azon idő alatt majd székszorulás majd hasmenés volt jelen.

A növedék górcső alatt Balogh K. tnr. által megvizsgáltatván, az túlképződött nyákmirigyekből állónak bizonyúlt, melyek kötszövetbe voltak ágyalva, ebben pedig véredények bőven foglaltattak. A növedéket boritó nyákhártya kötszöveti rétege megvékonyodott, míg a hám tetemesen megvastagodott, a sejtek jelentékeny túlképződése folytán.

Nov. 18-kán állitólag a hasra alkalmazott hűvös megmelegedő borogatásokra a beteg köhögni kezdett. A tüdőkben érdes volt a légzés. Hőmérsék 39.2 C°, érverés 128. A jobb alszár kissé dagadt, közepén mintegy tenyérnyi vörös folt jelentkezett fájdalmakkal együtt, ide hűvös borogatások rendeltettek.

Nov. 20-kán a lapocztájon a kontatási hang tompult, légzés itt határozatlan, különben érdes, sőt itt-ott fütyhang is hallható. Belsőleg belladonna és chinin.

Nov. 26-kán. A köhögés kissé engedett, azonban a mellkasban szúró fájdalmak jelentkeztek, melyek a légzést nehezítik. Étvágy csökkent, hőmérsék 38—39.4 C° közt, érverése 112—146 közt ingadozott ezentúl. A köpetben egy pár vércsík jelentkezett.

Dec. 1-jén. A betegnek eddig tűrhető állapota fájdalmas lehangoltság által váltatott föl, étvágytalanság, tökéletes erőkimerülés az úgyis gyenge egyén életét már igen kérdésessé tették. A köhögés ritka, de hosszabb ideig tartó fájdalmas. A mellkas hátsó felületén a tompa hang nagyobb teriméjű lett, légzés ugyanehelyt nem volt hallható. Gyönge bőrizgatók alkalmaztattak.

Dec. 5-kén reggel meghalt.

Bonczlelet. A hörgben nagy hólyagcsás, vastag, sárgás nyák; mindkét mellürben összesen körülbelül $^1/_3$ font tiszta savó, melyben kevés apró szürkés, rostonyás czafat uszkál; a tüdők részben szálagosan odanőve, részben vörhenyes-szürkés szakadékony érdes lerakodmány által a mellkashoz tapadtak, részben szabadok, akkorák mint közép kilégzéskor, felületük hol kevésbé, hol többé egyenetlen és szaporán elszórt, kendermag-, lencsenagyságú kissé kiemelkedő fehéres foltokat mutat. A tüdő általában egyenetlen, tömött, szivacsos, erősebb nyomáskor különösen hátul, alul tömött, lószőrpárna-tapintatú, vöröses-barnás, középvértartalmú s mérsékelt mennyiségű habzó savóval beszürődöttnek találtatott. A tüdőben számos, hol gyérebben, hol sürűbben elszórt köles-, egész borsónagyságú törékeny, máj, sőt agyvelő-összeállású, fehéres színű, légtelen csomók, melyek metszlapjáról tejfelszerű folyadék vonható le; ezek között a tüdőállomány kisebb-nagyobb kiterjedésben szinte májtörékeny, légtelen, vérszegény, vízben alámerülő, szemcsés, metszlapjáról sűrűded, fehéres-szürkés folyadék vonható le. A csomók az így megváltozott tüdőrészletbe éles határ nélkül mennek át, s ki nem vájhatók. A nagyobb csomócskák közepe helyenkint tejfelszerű anyag által képeztetik, miáltal egész borsónagyságú ürcsék származnak.

A szívben egy obony tiszta savó, a szív valamivel szélesebb, savós burka általában elhomályosodott, különösen a jobb szív felületén mogyorónagyságú, átlátszatlan, fehéres foltokat képez. Üreiben, különösen jobb oldalt sok kocsonyás rostonya, kevés véralvadék. A hasürben körülbelül 6 font sárga tiszta savó, melyben kevés kocsonyás rostonyaczafatok uszkálnak. A hashártya megvastagodott, átlátszatlan, számtalan laposdad mákszem-, lencsenagyságú, hol különálló, hol összefolyó, keményded, ki nem sajtolható, fehéres szemcséket mutat, melyek a hashártya zsigeri lemezén, különösen a beleken, feketésen márványozottak vagy sötét palaszürkék és sokhelyt közepükön köldökszerűen bemélyedést mutatnak; a szemcsék környékében számos helyen gyengébb rózsaszínű reczézetes belöveltség mutatkozik; a nagy cseplez megrövidült és $1^1/_2$" széles, $^1/_2$—1" vastag, rendetlenül, harántul elfutó, egyenetlen dudorzatos, keményded tapintatú daganatot képez, mely a gyomrot a haránt remesével és a fodorral összeforrasztja. Dudorai általában fehérszínűek, bemélyedései palaszürkék, petyegetettek vagy többé-kevésbé pirosan belöveltek. — A máj mellső felületének felső része kérgesen megvastagodott, a kemény tapintatú rekeszhez oda forrt; az odaforrási helyen a rekesz izomzata elkérgesedett, fehéresen csíkolt s benne számos köles-, borsónyi ellentálló csomók találtatnak, melyek fehéresek, ezeknek metszlapjáról tejszerű folyadék vonható le A kis cseplesz megrövidült, 1 ujjnyira megvastagodott s később fehéres-szürkés tömeggé változott át, mely a gyomrot a májhoz rögzíti, benne szintén több fehéres, ki nem vájható szemcse található. A máj valamivel nagyobb, lazább, kivül-belül halványabb; falazata reczézetet mutat, vérszegény, a máj haránt árkában futó edények kérges, fehéres, szemcsés szövet által vannak körülvéve, mely szövet verőczér ágaival együtt a máj állományába terjedvén, a májkapu közötti gyermekfej nagyságú részletben a metszlapon borsó, diónyi, fehéres, kérges

foltokat mutat, melyek a verőczér ágai által át vannak járva, s melyeknek metszlapjáról kevés fehéres, tejszerű folyadék vonható le. Az epebólyag összezsugorodott, a májhoz erősebben odatapadt s egyszersmind a jobb remese hajlathoz forrt, külső felülete a hashártyán talált szemcsékhez hasonló, kérges kiemelkedések által egyenetlenné tétetik, nyákhártyája halvány-szürkés és üreiben $^1/_2$ obon kocsonyás, szürkés nyák. A lép a gyomorhoz s rekeszhez kérgesen odanőtt, az odanövési helyen szintén kérges, ellentálló, fehéres szemcsék találtatnak; különben a lép középnagyságú, elhomályosodott, burka kissé ránczos: állománya középvértartalmú. A hasnyálmirigy számos kérges, fehéres szemcsékkel ellátott szövetbe van ágyazva, de különben laza, vérszegény. A gyomor a májhoz, léphez és a haránt remeséhez odaforrt, ugyszintén a gyomornyitnál kérges, fehéres, szemcsés tömeg által a gerinczoszlophoz rögzített; falai egyátalában halványak, puhák; a nyákhártya szintén halvány, rajta kevés szürkés nyák, a mely gyér, barnás-feketés czafatkákkal van keverve. A gyomornyit fala megvastagodott s nyákhártyája egyenetlen dudorzatos daganatok által felemelkedett, mi miatt a gyomornyit annyira szűkült, hogy a hüvelykujj alig vezethető rajta keresztül; közvetlen a nyit alatt a gyomor belfelületének mellső részéből egy tallér kiterjedésű, a nyákhártyán $^1/_2$"-re túlemelkedő, egyenetlen, dudorzatos, némileg kárfiolszerű felületet mutató, a gyomornyit környékében levő kérges, fehéres szövetből kiemelkedő daganat találtatik, egyes szemcséi a daganatnak feltűnően puhák, kocsonya összállásúak s áttűnők.

A belek összevissza egymáshoz forrtak, a fodor megvastagodott, ugy mint a belek külső felülete, a már többször emlitett fehéres-szürkés ellentálló szemcsékkel beszórt. A vékony belek egynehány alsó hurkája az összezsugorodott nagy csepleszhez odaforrt, miáltal a fodor s a cseplesz közt $1^1/_2$" átmérőjü, simaszélü kapu támadt, melyen a csípbél alsó része keresztődzik, e mellett a fodor tengelye körül van csavarodva, ugy hogy a vékonybél egy alig feloldható gombolyagot képez. Mindamellett a vékonybeleken sehol nevezetesebb szűkület nem mutatkozik, a vakbél férfikar vastagságú s igen sok szürkés bélsárt tartalmaz: a bél nyákhártyája általában halvány-szürkés, csak a lentebb fekvő részletekben mutatkozik néhol csekély belöveltség. A jobb mellékvese középnagyságú, a bal 3-szor oly vastag s a körötte és közötte fekvő kérges fehéres tömegekkel egybefolyt; a vesék középnagyságúak, elég tömöttek, halványabbak, a jobb vese medencze s húgyvezeték ki sé kitágult. A húgyhólyagban nehány csepp savós húgy, a megkisebbedett méh, a kürtök, petefészkek s a végbél kérges fehéres tömeg által egymáshoz s a környéken odaforrtak, mely kérges tömegek sokhelyt egyenetlen apró dudorok alakjában kiemelkedvék; a jobb petefészek tájáni kérges tömegből egy férfi ökölnagyságú hólyag emelkedik ki, melynek felülete kuszált, aláfelé egyenetlen rücskös, szemcsés; a tömlő felnyitása után belőle sürű, szürkés, nyákszerű fonált eresztő folyadék ömlött ki. A tömlő alsó része, mely kivülről egyenetlen, tömött tapintatú, több hártyaszerű rekesz által el van osztva, e rekeszekben szintén nyákszerű folyadék találtatik. A kisebb rekeszekből ismét borsó, egész babnagyságú, részben egymással összefolyó, áttünő hólyagcsa csoportok emelkednek ki, melyek szintén mézgaszerű anyagot tartalmazván, kissé sárgás, tiszta savóhoz hasonló folyadékhoz hasonlítnak. A bal petefészek táján a kérges tömegből szilva mekkoraságú, kérges falzatú, hártyás hidak által több rekeszekre oszló tömlő emelkedik; a méh kisebb, izomzata halvány, sárgásan reczézett, vérszegény.

A jobb alszár kissé dagadt, böralatti kötszövete $^3/_4$" vastag, dúsan savósan beszürődött, ugyan e végtag czombjának külfelületén a biceps alsó részének megfelelőleg hosszúkás, kissé dudorzatos daganat találtatik, mely fölött a bőr keményebb tapintatú, ránczba nem szedhető. A daganatba bevágva, a bőr alatti kötszövetben szorosan egymásmellett fekvő kanyarulatosan futó, egész lúdtollnyira kitágult visszerek találtatnak, melyeknek falai kissé megvastagodtak, de simák, s melyek sürűn folyó sötétpiros vérrel és a falhoz lazán odatapadó véres rostnya alvadékkal be vannak tömve.

KÖNYVISMERTETÉS.

Diseases of Children. A Clinical Treatise based on Lectures delivered at the Hospital for Sick Children, London. By T. Hillier, M. D. Lond. F. R. C. P. etc. London J. Walton 402 lap.

Hillier tr a londoni gyermekkórház (Hospital for Sick Children) orvosa, mely helyzetében bő alkalma van a gyermekek bizonyos betegségeivel találkozni, s mint buzgó észlelő a rendelkezésére álló anyaghalmazt önálló buvárlatokra használja fel, a jelen füzetben pedig az említett kórházban szerzett élethü tapasztalatait, nemkülönben az ezekből kivonható józan következtetéseket találjuk, melyek a tüdőlobra, különösen pedig a lebenyesre, továbbá a gümőkór, mellhártyalob, angolkór, roncsolólob, vízfej, genyvér és fülfolyás, vidatáncz, hüdések, vízkórság, vörheny, hasi hagymáz, bőrbetegségek, nehézkór és rángásokra vonatkoznak. Nincsenek meg ezen munkában a szorosan vett sebészeti tárgyak, valamint hiányoznak az újszülöttek bántalmai is, melyekre vonatkozó adatok az említett kórházban nem fordúltak elő.

Ezen mü nem tankönyv, mely czimében czélúl kitüzött tárgyak mindegyikét minden oldalról tüzetesen taglalni és megvilágítani szokta, s nem is olyan kezdőknek való, kik a gyermekgyógyászat abc-jét akarják tanúlni, hanem olyanok számára szól, kik ezen a téren már ösmereteket szereztek, az ilyeneknek pedig kétségkivül Hillier jelen könyvéhez hasonló munkák tehetnek legtöbb szolgálatot, mennyiben ezekben a szerzők minden oskolai rendszerességtől egészen szabadon, szorosan abból indúlnak ki, s egyedül arra támaszkodnak, mit saját érzékeik által észleltek, elődeik és kortársaik munkálataira csak épen annyi figyelmet fordítva, hogy ezek adatait és eszméit a rendelkezésre álló anyag felhasználásával tárgyilagosan megvitassák, mimellett igen természetesen azt, mi helyesnek látszik, elfogadják, míg a többit valódi értékükre leszállítani törekesznek. Hillier ebbeli feladatának igen szépen megfelelt, s mint jeles munkát ajánlhatni azt, mely sok csínual van írva, minélfogva nemcsak hasznos, hanem egyszersmind kedves olvasmányul is szolgál. —*a*—

LAPSZEMLE.

(—h—n) A kakukfűsav (acidum thymicum) tulajdonságai és adagolási módja.

Az „Orvosi Hetilap" f. évi 26. számában (450 h.) a kakukfűsav gyógyhatását és jelentőségét közölvén, jónak látjuk annak tulajdonságairól a következőket megjegyezni:

A kakukfűsav vagyis mint közönségesen nevezik a thymol a, $Cn+_6$ $Hn\,O_2$ szerülettel biró phenolok sorába tartozik, s szerülete $C_{20}\,H_{14}\,O_2$, tiszta jegeczült állapotban C. sz. 44°-nál megolvad, míg 230°-nál forr, ha a higanyoszlop 76 centimeternyi magasságú levegőnyomásnak megfelel. Ha egyszer megolvadt, sokszor szakadatlanul folyó állapotban marad, szaga gyenge, kellemes, s a kakukfűhöz hasonló. Vízben alig oldható, míg borlang által könnyen feloldatik, főleg midőn ez tömény. Borégénnyel és a zsírokkal könnyen elegyül, a fényirányító síkra pedig nem hat. A hamannyal és szikennyel vízben oldható sókat képez. Az állati bőrrel és szövetekkel egyesülvén, ezek teljesen rothadtlanokká lesznek. Töményen csípős és égető izü, igen higítottan azonban kakukfü-izü, s hüsitő érzést kelt, mint ezt a menta illó olaja is teszi.

A kakukfűsav a kőszén száraz átpárlási terményei között is található ugyan, de ezek közül előállítva igen kellemetlen szagú. Legczélszerűbben a kakukfü illó-olajából vonható ki, melyben „thymène" nevü, a terpentin olajjal isomer könenyszéneggel van összekötve, ennek szerülete pedig $C_{20}\,H_{16}$. A kakukfü-olajat hamany- vagy szikenylúggal kezelvén, a kakukfüsav, kakukfüsavas sót képezve, feloldódik, s ekként az a thymen-től elkülöníthető, mely a luganyokkal nem egyesül. Ezután a kakukfüsav szabaddá lesz, melyet mosások által tisztíthatni, azután pedig megszárithatni, s végtére álpárologtathatni. Ha pedig a kakukfü-olajat hosszú ideig fagyhideg hatásának tesszük ki, ezen esetben a kakukfüsav kijegeczedik, míg az, mely hamanylúg által lett kivonva, igen alacsony hőmérsék hatása alatt sem szilárdul meg, még

akkor sem, midőn abba hideg úton nyert jegeczeket dobunk, hogy ezek által a jegeczülési folyamatot megindítsuk. Ezeknél fogva a kakukfűsav két különböző állapotban létez, melyek egymással azonértékűek (isomer).

A kömény-olajból körülbelül hasonló anyagot vonhatni ki. Könenylégeg-kén (sulfuretum amonii) segélyével carvol-t nyerünk, míg hamany által az azzal azonértékű carvacrol állíttatik elő, mely attól sajátságos kémhatásoknál fogva különbözik.

Bouilhon gyógyszerész mosogatásokra a következő vényt ajánlja :

Rp. *Acidi thymici grana duodecim,*
Alcoholis 85 graduum scrupulos duos,
Aquae destillatae simplicis libras duas. MDS.

Kenőcsként ekként rendelhetni :

Rp. *Adipis suilli unciam unam,*
Acidi thymici guttas duas usque viginti. MDS.

Belsőleg ily módon adható :

Rp. *Acidi thymici grana tria,*

Saponis medicinalis grana sex,
Radicis althaeae et aquae q. sufficiunt ut fiant pilulae Nro viginti. (B. g. de Th. 1868, jun. 15).

(—h—n) Sejtett horpasztályog, — a Lister-féle módszerint kinyitva.

Cristopher Heath fiatal nőt észlelt, kinél a gerinczoszlop szöglet alatt meg volt görbülve, s a lágyéktáj beloldalán hullámzó lágy daganat foglalt helyet, mely köhögéskor határozottan mozgott, ha pedig a köldök és a Poupart-féle szálag között nyomták, akkor megfeszült. Hogy horpasztályog van jelen, a felett kételkedni nem lehetett. A műtétel szigorúan Lister eljárása szerint történt. A kés carbolsavba mártatott, s a metszés után rögtön a sebre nyomfolt tétetett, mely carbolsavnak olajos oldata által volt átitatva. A kiszivárgott folyadék savószerű és véres volt. A carbolsavvali kezelés legjobb eredményűnek mutatkozott, mennyiben lob nem lépett fel, s geny nem képződött. Minthogy a folyadék újra felhalmozódott a daganatnak az említett feltételek melletti ismeti megnyitása elhatároztatott. (M. T. and G. 1868, jul. 4).

TÁRCZA.

Vajda Hunyad várromjai a magyar orvosok és természetvizsgálók XII-dik nagy gyülésén.

Az „OHL.“ a magyar orvosok és természetvizsgálók rimaszombati nagy-gyüléséről hozott közleményében olvasóit, a további részleteket illetőleg, a megjelent „Napi Közlönyre“ és szerkesztendő „Evkönyvre“ utalta. — Legyen szabad most, midőn a XIII-dik gyülés küszöbén állunk, annak egy oly epizódjáról emlékeznünk meg, melynek nyomait e lap olvasói a „Napi Közlöny“-ben nem találják s valószínűen az „Évkönyvben“ is hasztalan fognák keresni, bár nézetünk szerint az a történtek magyarázatának lényeges mozzanatát képezi s a természetvizsgálók jövendőbeli nagygyüléseire is befolyással lévén, igen is figyelemreméltó.

Megvagyunk győződve alig találkozandik valaki a vándorgyülések czélja és rendeltetése iránt érdekkel viseltetők közül, ki megütközéssel ne olvasta volna a XII-dik nagy-gyülés azon határozatát, mely szerint a Vajda-Hunyad várára vonatkozó régészeti tanulmányok 5000 forinton fölül emelkedő költségét megtéríteni, s e végre a jövő gyülések tagjait bizonytalan számú éveken át megadóztatni határozta el. Megvagyunk győződve, hogy Hunyad várának a megnyitó közgyülés jegyzőkönyvében felemlített ösmertetése, s a bezáró közgyülés fennebbi határozata között oly hézagot találand mindenki, melyet a nagy-gyülés tagjainak archeologicus lelkesedésével alig sikerülend kitöltenie, valószínűleg még az esetben sem, ha Hunyad várának „tanulságos mekkoraságú“ mintáját meg szemlélni alkalma nyílnék. Azt hiszszük továbbá, hogy valamint az őseink részéről az 1740-es években kifejtett lelkesedés és áldozatkészség minden oly indokolása lélektanilag hiányos maradna, mely a sorsüldözött anya és fejedelemnő historicus segélykiáltását mellőzhetni vélné : úgy a rimaszombati nagy gyülés határozatának talányos volta is csak az előtt lesz érthetővé, ki a várminta bemutatását kisérő elegicus ékesszólást, s a hallgatóság körében bemutatott gyászoló családot (a bemutatás szavai szerint „legényeit“) látta, hallotta, vagy legalább tudomásul veszi. Bárki is csak ez esetben találhatja, na nem igazolva, legalább magyarázva, hogy a közgyülés nyomasztó helyzetéből minden, — még 5110 frt árán is menekülni vágyott.

Vajda-Hunyad várának „fából és különféle gyurmából“ „mérnököknek és gépészeknek beillő asztalosok“ által készített mintájával egyébként nem először találkozunk. Díszét képezte az már a XI-dik nagy-gyülésnek, s nézetünk szerint e XI-dik nagy gyülés is többet tett kelleténél, midőn a Hunyad vára ösmertetését tárgyazó adatoknak 2000 példányban, saját költségén történő kinyomatását elhatározta, s egy tüzetes hatáskörén egészen kivüleső czélra 550 frtot, — pénzerejéhez mérve igen jelentékeny összeget fizetett is. Hunyad várának ösmertetője az ezen összegből kiállítható „három ívnyi szöveggel és négy szerény táblával“ meg nem elégedve, miután „bűnnek tartotta azon sok díszest és nemest, mit a vajda-hunyadi várban lelt, csupa zsugoriságból édes hazája előtt rejtve tartani“ elhatározta „maga pótolni a hiányt“ és saját költségén eszközölve a terjedelmesb kiadást, hivatkozott a nagy közönségre. — A mű a közelmúlt mozgalmas napok alatt látott n pvilágot, azonban bár jöttét nagy jelek hirdették, s fogadtatásának biztosítására, legalább bizonyos tekintetben, minden megtörtént, az elődei által éveken át tekintet nélkül kizsákmányolt hazafi-lelkesedés többé nem tudott vagy nem akart felmelegedni. Ki ne emlékeznék a maga nemében páratlan előfizetési felhívásra s ennek nem kevésbé sikerült commentárjára; a lapokban lelkes felhívások, dicsőitő ösmertetések; a czímlapon Deák Ferencz neve; — szóval az óhajtott sikeren kivül mi sem maradt el. Miután azonban ez utóbbi, minden vett fáradtság daczára is elmaradt, Vajda-Hunyad ösmertetője és mintája másodszor is körútra keltek, hogy a rimaszombati révben kikötve, magukat másodszor is a vándor gyülés karjaiba vessék. Igaztalan volna azonban, ha e másodszori fellépést mindenben az első stereotyp ismétléseként mutatnók be; a várminta új, s Hunyadvár lelkesült lovagja csaknem felismerhetlen volt, homlokán ez alkalommal a lelkesedés dicsfénye helyett a csalódás borúja ült, — szemében könyű, ajkán panasz s kezében 5110 frtos számla.

A közgyülés elég ildomosan a régészeti szakosztályhoz tette át a kártalanítási kérelmet véleményezés végett, s ezzel elég ideje és alkalma nyílt meglepetéséből felocsúdnia, s a helyzet kényszerétől szabadúlva, saját érdekei szemelőtt tartásával, a higgadt megfontolástól kérni tanácsot. Annál meglepőbb, hogy végelhatározásában még az archeologiai szakosztálynál is inkább archeologusnak tanúsítá magát.

A régészeti szakosztály véleménye tényleg szerényebb igényű volt, a mennyiben, hivatkozva a XI-dik nagy gyülés határozatára, csak a mű 2000 példányának átvételét indítványozá, míg a közgyülés, — megfoghatlanúl ugyan ezen alapon — a tudomása és megbízása nélkül tett előmunkálatok, mérések, utazások stb. költségeit is megtéríteni határozta el.

A pozsonyi nagy gyülés határozata véleményünk szerint a XII-ik nagy gyülés idején már hatályon kivül állott, s többé sem a szakosztály véleményének, sem a közgyülés határozatának indokolására nem szolgálhatott. A XI-ik nagy gyülés a Hunyad várára vonatkozó régészeti adatok kiadására és 2000 példánybani kinyomatására vállalkozott, s mint a mű kiadójának a kiadás módja s minősége felett határozni joga léven, annál több oka lett volna a 3 ivnyi szöveggel és 4 szerény táblával megelégedni, mivel ez egész pénzerejét igénybe veendette, s másrészt czélja csak is a Vajda-Hunyad várára vonatkozó adatok közzététele s nem valami diszmű minden áron kiállitása lehetett.

Midőn Hunyad várának ösmertetője a vándor gyülések által

eszközölni szándékolt és egyedül eszközölhető szerényebb kiadást elégtelennek tartva, a mű diszesb kiadására saját maga vállalkozott, ez által egyszersmind a XI-ik nagy-gyülés határozatának igénybevételéről nemcsak önkényt lemondott, de annak érvényesitését is lehetlenné tette. A központi bizottmány annál inkább felmentve érezhette magát ez ügyben minden kötelezettség alól, mivel míg egyrészt a szerző által eszközölt kiadás után a nagy gyülési határozatnak többé tárgya nem volt, másrészt a határozat indokául szolgált czél is legnagyobbrészt el volt érve, bárki által eszközöltetett is a kérdéses mű kiadása. S ha a központi bizottmány az eredetileg kiadásra szánt 500 forintot, az évkönyvbe felvett ösmertetés 750 példányáért is odaadandónak vélte, ezzel inkább a vállalkozó érdekében, mint a közgyülési határozat szellemében intézkedett. Azt, hogy miután a nagy-gyülés befolyása nélkül és nem az ő szellemében készült, pénzerejét névlegesen meghaladó kiadás zátonyra jutott, kivontatására a XI-ik nagy-gyülés határozata még mindig felhasználható legyen, nem hittük: teljesen érthetlen azonban előttünk, miként lehessen ezzel még az előmunkálatok s kiállott testi-lelki fáradalmak dijának megtéritését is indokolni.

A magyar orvosok és természetvizsgálók XII-dik nagy-gyülésének kétségtelenül jogában állott tetszés szerinti kötelezettségeket vállalni magára s ezt tetszés szerint gyenge érvekkel indokolni; e jogot ugy, mint az annak alapján hozott határozatot tiszteljük, s föltéve, hogy e határozat hason illetékes úton megváltoztatva nem lesz, néma resignatióval fogjuk megfizetni jövő években a hatodik forintot is; de nem emelkedhetik e tisztelet odáig, hogy a nagy gyülés eljárását, az általa képviselt és mindnyájunkat közösen érdeklő ügy érdekében történő birálatunk alól kivonhassa.

Nem lévén oly jó musulmánok, mint a Hunyad várát ösmertető t. tanár úr, nem is érezhetjük felhíva magunkat a „cachmet“-ben egyszerüen belenyugodni (egyébkint az ő megnyugvása sem tartott tovább, mint kérlelhetlenségéről meggyőződött), és szükségesnek tartjuk a felszólalást annál inkább, mivel mi sem biztosít, nem fog-e a tanár úr, vagy más valaki álmaiban Hunyad példájára legközelebb hazánk más valamely omladéka megjelenni, — mi már csak azért is figyelmet érdemel, mert a testvér hazában restaurálandó romok száma, a vándorgyülések rendelkezésére álló ötezer forintok számával egyátalán nincs arányban.

A vándor gyülések, lényegök megtagadása nélkül, soha semmiféle körülmények között sem lehetnek archeologicus társulattá, czéljukat nem a multban, hanem a jövőben keresni vannak hivatva s szerepkört nem lefolyt idők emlékeinek felelevenitésében, hanem csakis a jövő megalkotásában találhatnak. Mennyivel nagyobb lenne a veszély, s a történt előzmények után nehezebbé az elutasítás, ha a legközelebbi segélykiáltás oly égető szükség födözése érdekében történnék, melynek iránya a vándor gyülésekével közös, melynek czélja rokon, s melyet mindezek daczára is magától elutasitani volna kénytelen, mert hatásköréhez tüzetesen nem tartozik s azon túlterjeszkedni csak saját fönnállásának koczkáztatásával kisérthétné meg. Maga a t. tanár úr „vendégnek“ nevezi előszavában a régészetet, s ha ennek tudata őt nem tartóztatta is fel visszaélni a nagy-gyülés vendégszeretetével, ez utóbbi kötelessége leendett a t. urat a vendégjogok határára figyelmeztetve, saját czélját és érdekeit szem elől nem téveszteni.

A magyar orvosok és természetvizsgálók vándor gyüléseinek alapszabályilag körvonalzott czélja: orvosi és természettani ösmeretek, tapasztalatok és találmányok közlése; személyes érintkezés és ismerettség; végre hazánk érdekesb vidékeinek meglátogatás útján szerzett megösmerése. S kérdjük,

hol talál helyet a XII-dik nagy-gyülés e kitüzött czél keretében Hunyad vára 5000 forintos leirásának?

hiszi-e, hogy pénzkészletének hovafordítását illetőleg, saját tüzetes czéljai körében méltóbb és sürgetőbb tárgyat nem találhatott volna? vagy jövő gyüléseit látogatottabbá s az általa képviselt érdekeket népszerüebbekké remélte tenni az által, hogy gyüléseinek részvénydíját $^1/_5$-el feljebb emelte? s végre

elegendő-e, hogy valaki, több vállalkozással mint szerénységgel, magát bukott vállalatával a nagy-gyülés karjaiba vesse, arra, hogy a nagy-gyülés első rangú érdekeit koczkáztató kötelezettségeket vállaljon magára, egy elvontan bármily becses, a vándor gyülések hatáskörén kivül eső czél érdekében?

Tudjuk, hogy nem egyedül vagyunk e véleményen, a jelenvoltak nagy része épp oly kevéssé van a kérdéses határozattal megelégedve mint minmagunk; de akár egyesek műve, akár a köz meglepetés és gène kifolyása volt is e határozat, mentheti-e ezzel magát valaki oly testületben, hol mindenkinek egyenlő szólás és szavazatjoga van, ha e jogok egyikét sem kisérlé meg érvényesiteni?

A nagy-gyülés testületei hibáztatásánál méltóbb és sulyosabb a szemrehányás, mely a központi választmány tagjait s a nagy-gyülést vezető elnököket éri. A vándor gyülések elemei, ezen összejövetelek természeténél fogva igen változékonyak; a gyülés épp résztvevő tagjainak többsége a megelőző gyülések nem mindegyikében volt jelen, s a történteket legfeljebb felületesen ösmeri. E körülmény hátrányának megelőzésére, a szükséges összhang és tárgyösmeret érdekében választatott meg az állandó központi bizottmány s választatnak meg az elnökök, kik a középponti bizottmánynak szinte tagjai s ezzel együttesen képezik a vándorgyülések azon megbizottjait, kiknek tiszte a gyülések alatt és azok között a társulatot képviselni, érdekeire felügyelni s fennforgó ügyeit elintézni. Részünkről a XII. nagy-gyülés fennebbi határozatában a vándor gyüléseknek nem csak érdekeit, de czéljait is szem elől tévesztve, jövőjét is fenyegetve látjuk. A középponti bizottmánynak és az elnököknek nem áll ugyan hatalmában a nagy-gyülés szabad elhatározását korlátolni, de annak irányt adni, azt felvilágositani és tájékozni kötelessége leendett. A XII nagy-gyülés tisztviselői előtt sem a marosvásárhelyi, sem a pozsonyi vándor gyülések határozatainak indokai, valamint azt ezt megelőző tárgyalások alatt nyilvánult nézetek sem lehettek ösmeretlenek, s megvagyunk győződve, miként a fenforgó viszonyok egyszerű tájékozó felemlitésével, nemcsak bizalmi tisztöknek tettek volna eleget, de czélt is értek volna. A nagy-gyülés meglepett tagjai örömmel ragadták volna meg az alkalmat, melylyel zavarukból nem közvetlen érdekeik árán, hanem ellenkezőleg a képviselt ügy kötelességszerű méltánylása mellett lehetett volna szabadulniok.

Legyen szabad végre még pár szót szólanunk a Hunyad várát ösmertető t. tanár úrhoz.

Egyátalán semmi közünk sem levén hozzá, mily úton módon érvényesíti a tanár úr sokoldalú dilettantismusát, ez alkalommal még annak fejtegetésébe sem bocsátkozunk, mily egyenes haszonnal járhat az egyetem kórboncztani tanszékére, ha a kórboncztan tanára, saját vallomásaként, „másfél éven át éjjel nappal“ várromok restaurálásával foglalkozik: nem fogja mégis szerénytelennek találni a tanár úr azon kérésünket, hogy ha még egyszer „édes hazájának előlegezni“ eszébe jutna, az előleg elfogadását és befektetését illetőleg érdeklett honfitársait is megkérdezni szíveskedjék, s önkénye szerint elhelyezett pénzének megtérítésével ne rontson meg egy oly testületet, mely a haza tartozásait leróvni gyenge.

Az error loci folytán erények is válhatnak bűnökké. Azonban a bár nemes indulatból eredt, de fonákul alkalmazott törekvés csak az esetben kelthet részvétet, ha a bukásban is megőrzött méltóság és férfiasság a kiindulásra nézve is jóhiszeműséget enged feltételeznünk.

A tanár urat a rimaszombati fellépéstől visszatartóztathatta volna egyrészt az, hogy művének előszavában saját maga volt hazafias áldozatkészségének dalnoka, másrészt a nyilvános állása iránti tekintet, melynek megőrzése a tanár ur, de ellenőrzése mindnyájunk kötelessége, s melyre hasonló fellépések árnyat vetnek.

A hagymáz kóroktani kutatása. *)

II.

(??) Fennebbiekben röviden felsoroltam, mik volnának teendők a typhus kóroktana helyes kutatására; megkisérlem most röviden fejtegetni azt, miként volna lehető a közöltek kivitele, s miként volna az eszközlendő. Ezen munka kivitele, sokoldalusságánál és terhességénél fogva, felületes intézkedések által nem történhető, szükséges arra különös egyének közreműködése s anyagi segély.

Közreműködésre szükségesek orvosok, kik a járványtan (epidemiologia) legújabb vivmányait ismerik, s a tudomány oly álláspontján van-

*) Elejét lásd f. év folyama 19. számában 332. l.

nak, hogy a körülmények szerint talán a váratlan, új leletet is felfogni, s értékesiteni képesek. Orvosok, kik górcső, kémüveg — statistikai táblázatokkal s a bonczasztallal kielégítőleg tudnak elbánni.

Szükségesek vegyészek, különféle fontos vegyelemzésekre, kiválólag organicus anyagok vegyelemzésére.

Továbbá mérnök, a szükséges ásatások s földréteg-meghatározások eszközlésére.

Szükséges úgy a városi közegészségügyi személyzet, mint az összes orvosi személyzet segédkéznyujtása.

Végre szükségesek előre nem látható körülményekre különféle szakemberek.

Az anyagi segély főpontja a pénz! Nem lesz felesleges megjegyezni, hogy a szakértőket terhes, időt rabló fáradozásukért illőn honorálni kell. Ezen kivül szükséges a pénz:

különféle ásatásokra 4—600 frt; vegyelemezésekre 2—300 frt; górcsői, állatokoni kisérletekre 200 frt; felszerelésekre, u. m. górcsői irodára stb. 4—600 frt. Hygiaenicus intézkedések kivitelére, p. o. penészes lakások kiüritésére, mintalakás épitésére, tápszer segélyezésre mintegy 1—2, talán több ezer frt.

Mindezen kiadások természetesen a körülményeknek megfelelőleg kisebbbithetők, lehet azonban, hogy nem is lennének elégségesek.

Pénzen kivül szükséges lenne hivatalos helyiség, kutatások, értekezések tartására: s végre hatósági támogatás.

Ha bárhol ily alapokon szerzett bizottság munkához fog, a tudomány diadalt ülhet, s az emberiség örülhet.

Mert ha talán a kutatott kórok nem is találtathatnék fel egész meztelenségében; ha mindazok, miket a tudománynak ezuton kideritnie sikerülhet, csak végtagjai valamely testnek, melynek zöme kisiklik a vegyasztal, a górcső, a kutatás alól: mégis példa és tanuság adatik a világnak s az utódoknak, hogy szintily buzgósággal, de tán még rendezettebb, kimeritőbb alapon igyekezzenek az emberiség legsulyosabb ostora, a járványos betegségek ellen küzdeni.

S most áttérek a részletekre:

1) Ivóvizek vegyelemzéze.

A vizek vegyelemzését szakképzett vegyész megnyugtató eredménnyel végezheti.

Ezen vegyvizsgálatokhoz a viz veendő:

a) A város minden részéből, különösen onnét, hol a hagymáz góczot látszik képezni.

b) Az veendő reggel, felzárás előtt, s felzárás után.

c) Veendő a víz felsö, alsó s középrétegéből.

d) Veendő különböző időszakokban; így typhus uralgása alatt, s ha lehet, előtt s után.

e) Veendő az a talajviz emelkedésekor s esésekor.

Ha a vegyész a vizeket mindezen phasisaikban vegyelemezte, az eredmény áttekinthető lajstromozott ivekre feljegyzendő.

A vegyész mint mondám, elégséges sikerrel vegyelemezheti a vizeket, de csakis anorganicus tartalmukra nézve. Sokkal kevésbé tökéletesen az organicus-, rohadó szennyezéseket. Ez utóbbi kimutatására, a vegyelemzésen kivül czélszerű következő eljárás: a vizekből különböző minták mérsékelt meleg helyen tartatnak, s megfigyeltetik, melyik viz, mily fokban mutat rohadási tüneteket.

Továbbá ugyan ezen vizekből pezsgő poharakba öntetik egy rész, s vizsgáltatik ülepszik-e le valami vagy sem. Úgy a rohadó, mint a frissen meritett vizek górcső alatt megvizsgáltatnak.

Ily vizsgálatot nagy elővigyázattal kell teljesitni, mintegy 500—1500 vonalos nagyitás mellett, azért az csakis szakképzett egyénre vagy egyénekre bizható.

A górcső alatt netán talált és felismert növényi élődiekkel tenyésztési kisérletek teendők p. o. dextrin pépen, állatokon, növényeken, állati részeken, stb.

Ezen tenyésztési kisérletek leginkább növénytani szakember által volnának végeztetendők.

Netán talált és felismert általi parasitákkal szaporitási kisérletek teendők, hasonló szakismerettel s vigyázattal, mint a növényiekkel. Netán nyert organicus, rohadó, erjesztő, vagy más természetű anyagokkal vegyi és élettani kisérletek teendők.

2) Talaj vizsgálása.

a) A talaj rétegei meghatározása.

E végből a város különbözö helyein, ismét tekintettel a typhusgóczot mutatókra, mintegy 1□ ölnyi átmérőjű földátmetszések tétetnek, miknek vezetése szakértő geologusra, képzett mérnökre bizandó.

A föld rétegei a legfelsőtől (kövezettől) le a vizálláson alulig, meghatározandók, s felveendők.

Az ásatások lehetőleg normalis helyen tétessenek, tehát nem p. o. betöltött árkok, szemétgödrök helyén.

b) A földréteg átjárhatósága, légtartalma.

A földréteg átjárhatóságát a réteg neme feltételezi. Így a szemét, homok könnyen átjárható lesz, míg az agyag, közet nehezen vagy épen nem. A föld légtartalma szinte feltételezi annak átjárhatóságát, de egyszersmind a rohadási anyagok kifejlődhetését is.

A légtartalom meghatározása a vegyész által eszközlendő, és pedig talán úgy: meghatározott térfogat földrészbe addig öntetik víz, míg az telíttetik. A felhasznált viz megfelel körülbelül a légtartalomnak.

Fontos lehet itt még, a földrészekben foglalt lég vegyi meghatározása, miért is az vegyész által felfogandó, s elemezendő.

c) Rohadó, idegen anyagok meghatározása:

A rohadó, s talán idegen anyagok felismerhetésére szükséges a föld vegyelemzése, annak górcsői átvizsgálása. Ily földrészek meleg, nedves helyen s egyéb viszonyok közt eltétetnek, mig rohadási, korhadási, tengéleti tünetek nem észleltetnek rajtuk; ekkor fennebb leirt módon állati, növényi parasiták rohadó organicus anyagok felderitheté-sére tenyésztési, oltási, szaporitási kisérletek teendők.

3) A talajvizről adatok szerzése.

A talajvizről adatok szerzése végett a különféle város részekben készitett földátmetszésekbe, vagy akár kutakba, rovatos mérőfát helyezünk; ezen mérőfán a viz állása, úgy emelkedésekor, mint sülyedésekor, leolvasható.

Egyidejüleg ezzel a Duna vize állásáról is pontos adatok volnának feljegyzendők.

Valahányszor a talajviz állása nagyobb ingadozást mutat, abból vett mintákon vegyelemzés, s górcsői kutatás volna véghezviendő, a már fennebb leirt módon.

4. A lebészeti tünetek a városi egészségügyi hivatal által megnyugtató biztossággal észleltetnek; külön észlelések tétele felesleges.

Az észlelt tünetek rovatos táblázatba (minőket Tormay tr. úr páratlan szakismerettel közölt a napokban) volnának feljegyzendők, könnyű áttekintés végett.

5) Az uralkodó kórjelleg és

6) az uralkodó emberi, állati, növényi betegségek feljegyzései szinte a városi egészségügyi hivatal által megnyugtató biztossággal végeztetnek.

7) Némi nehézséggel jár az összes betegesedések, kevésbé a halálozások feletti tudomásszerzés.

A magán orvosoktól ugyanis nem lehet kivánni, tehát várni sem, hogy minden typhus betegüket feljelentsék. Ezen hátrány némi csökkentésére vezetne az, ha a magán orvosok számára nyomtatott — alább megbeszélendő — rovatos iv küldetnék szét, mikor a gyakorló orvosok csak az egyes rovatok betöltésére volnának felhivandók.

Kórházakban, kerületi orvosok gyakorlatában elöjövő megbetegedések könnyen a bizottság tudomására juttathatók.

A halálozásokat a városi halottkémek nagy pontossággal jelenthetik fel.

A betegeken vizsgálatok volnának teendők; azok ürülékeiben, hányadékában, köpedékében, vérében (p. o. orrvérzéskor). A netán talált állati, növényi, rothadó anyagokkal tenyésztési, szaporitási kisérletek volnának teendők, úgy mint már fennebb emlitettem.

Hullákon bonczvizsgálat végeztetnék megfelelő kutatásokkal.

8) A betegesedések, halálozások rovatos táblázatokba vezetendők, melyekbe következők felett gyüjtendők adatok:

a) Beteg vagy elhalt neve, neme, kora, állapota.

b) Betegsége kezdete, tartama, kimenetele. Észlelt tünetcsoportozat.

c) A betegesedés gyanitólagos vagy állitólagos aetiologiája; anamnesis.

d) Használt kezelés.

e) Minő volt a beteg vagy elhalt lakása; volt-e emelet vagy pedig pinczeszoba. Jól, rosszúl szellőzött, fütött. Annak környezete.

f) Nincsenek e lakszobájában feltünő egészségellenes körülmények, p. o. ártalmas üzlet, bűz, nedvesség, penész, stb. A nedvesség itató papiron felfogandó, s vegyelemezendő, penész s talán egyebek górcsővel megvizsgálandók stb. A vizsgálatok eredménye feljegyzendő.

g) Nem evett, vagy ivott-e a beteg vagy elhunyt betegsége előtt rendestől eltérő anyagot, p. o. rothadó hust, mocsárvizet stb.

h) Nem érintkezett-e typhusbeteg emberrel; a vele érintkezetteknél nem léptek-e fel betegségek.

Mindezek s mégtán egyebek feljegyeztetnek.

9) A megbetegedett vagy elhalt lakásán használt ivóviz vegyileg megvizsgáltatik, fennebb leirt körülményességgel.

10) Megvizsgáltatik az árnyékszék állapota, helyzete ugyanott; nincs-e p. o. igen közel a kuthoz. — Az árnyékszék és kút egymásnak megfelelő oldalán különösen megvizsgálandó a falzat, nem hiányos-e? átjárható-e? nincsen e állati növényi parasitákkal fedve?

Az árnyékszék s kút közti téren földátmetszés eszközlendő, s megvizsgálandó, nincs-e közlekedés a kút és árnyékszék közt? Nincs-e a föld itt rohadó, talán állati, növényi anyagokkal túltelitve? Minő természetűek a netán talált anyagok?

11) Hasonlókép vizsgálandók a csatornák.

12) A talaj megvizsgálandó, nem áll-e az p. o. feltöltött, rothadó állati, növényi hulladékokból?

13) Egybehasonlitó statiskai kutatások teendők, kivált a góczhelyeken, a betegség által megragadottak s épen maradtak közt, lakás táplálás, ruházat, munka stb. egyebekre nézve.

14) A betegség góczhelyén a bizottság a jelenlegi hygienicus felfogásnak megfelelő intézkedéseket tesz; p. o. a nedves, penészes, pinczelakásokat kiüritteti, tápszerekre felvigyáz, rohadó anyagokkal telitett kutakat lezárja, árnyékszékeket, csatornokákat kijavittatja stb. s az ezek után észlelt eredményt feljegyzi.

Ime a schema a melyszerint a tudomány állásának, s mai felfogásának megfelelőleg a typhus s egyébb epidemicus betegségek kóroktana kutatásához hozzá fognunk kell.

Az orvosi kutatás tere átnyulik egyéb oly szaktudományok terére, a melyeken az orvos csakis mint művelt laicus mozoghat, miután azok teljes uralása eddigi tanulási módszerünk mellett el nem nyerhető.

Ily viszonyok mellett az orvos is a napjainkban az ipar mezején oly hatalmasnak bizonyúlt eszméhez kénytelen folyamodni, az associatióhoz; s az általam közlöttek elég példa arra, hogy csupán a természettudományok terén működő összes szakértők rendszeres együtt munkálása mellett remélhető, hogy a számos, különben haszon nélkül összehalmozott szakismeret, az emberiség javára gyümölcsözővé tétethessék.

Vegyesek.

Pest, julius 31-dikén. A lapok irják, miként a most épülő vasútak munkásai közt a váltóláz, a hagymáz s újabban a vérhas is járványosan terjedett el. A nevezett kóroknak egyik oka kétségkivül a climaticus és időjárási, a másik a hygienicus viszonyokban fekszik, amazokat megváltoztatnunk nem lehet; ezeket kedvezően alakítani hatalmunkban áll. Hasznos működési tér nyílik itt a hatóságok és tiszti orvosok számára. A munkás sorsát és életét a véletlenre bízni nem szabad; ellátásáról gondoskodni, életmódját rendezni kötelesség. Egészsége fenntartásának főkellékei tiszta lég, üde víz, jó tápszer és rendezett életmód lévén, gondoskodni kell, hogy egészséges, tiszta, nem zsúfolt laka legyen — nyáridején sátrak, hogy az ürülékek számára czélszerű hely kijelöltessék s azok száraz földdel, homokkal azonnal kevertessenek s befedessenek; hogy étel és ital jó minőségben szabott áron kéznél legyen; hogy üde víz vagy közel forrásból merítve, vagy átszűrve, elegendő mennyiségben rendelkezésre álljon; továbbá hogy a munka és nyugalom közti arány kellőképen megtartassék; végre hogy a munkások a főbb életrendi szabályokra figyelmessé tétessenek s megbetegedés esetén orvosi segélyt azonnal kaphassanak. Ezek az egészség fenntartásának nem új, de fontosságuk szerint annál ritkábben méltánylott tényezői.

—*α*— Pollák ny. r. tanár a hittani karnál az $186^{8}/_{9}$-diki tanévre a pesti egyetem rectorává választatott.

—*α*— A magyar kir. természettudományi társulat küldöttsége, mely Stoczek József elnök, Balassa János, Karlovszki és Kovács S. Endre rendes tagokból állott, József főherczegnél julius 25-én tisztelkedett, midőn ő fenségének a természettudományi társulat feletti védnökség felajánltatott, mit a főherczeg el is fogadott.

—*α*—z $186^{8}/_{9}$-diki tanévre az orvoskari tanártestület dékánjává Jendrássik Jenő újra megválasztatott; jegyzővé pedig Balogh Kalmán lett. Rectorválasztókúl az emlitett tanártestület részéről kiküldettek: Balassa János, Rupp N. János, Lippay Gáspár, Wagner János ny. r. tanárok.

—*α*— Az orvoskarnál levő magántanárok képviselőkül a tanártestületbe Batizfalvi Samu és Gebhardt Lajos tudorokat választották meg.

= Az illavai fegyenczház orvosi állomására (800 rt é. f.) pályázat hirdettetett. Folyamodási határidő aug. vége. Részletesen legközelebb.

(*Felhivás.*) Azon magyar orvosok és természet vizsgálókhoz, a kik az Egerben tartandó XIII. nagy gyülésre Miskolczon át szándékoznak utazni. Tekintetes Borsodmegye bizottmánya, tekintetes Miskolcz város hatóságától vett megbizásom folytán van szerencsém az illetőknek tudomásukra juttatni, hogy: 1-ör intézkedés fog történni, hogy az átkelő vendégek a város lelkes polgárainál minél kényelmesebben elszállásoltassanak. 2-or gondoskodva lesz a tovább szállitásról, Miskolcztól Egerig, annyiban, hogy az utazók egy részről a fuvarosok zsarolásának, más részről azon kellemetlenségnek ne legyenek kitéve, hogy tömeges megérkezés esetén kellő számban kocsi ne áljon készen rendelkezésükre. Hogy azonban úgy az elszállásolásra, mint a fuvarok számára nézve magamat tájékozhassam, tisztelettel felkérem mind azokat, kik ezeket igénybe akarnák venni, hogy errejöveteli szándékukat velem posta utján minél előbb, legkésőbb augustus 10-kéig, tudatni méltóztassanak. Miskolcz julius 17. 1868 *) Dr. Bódogh Albert, Borsodmegye főorvosa.

Pest, julius 16-kán 1868.

T. cz. szerkesztőség! Kérem a következő pár sort becses lapjában felvenni, saját ügyemben — s az igazság érdekében is.

A „Gyógyászat“ f. é. jul. 25-ki számában ügyféli buzgalommal felmelegítvén a „Hon“-nak már több lap által megrótt közleményét, melyben többek közt az mondatik: hogy én „daczára egy szedett-vedett orvosi rendőrség czímű munkának semmitsem tettem“, ezen czikket teljesen elfogadja és magáévá teszi.

Szabadjon a „Gy.“-nak ezen — 1867-dik évben — az országos egészségügyi tanács alakítása után, munkám értéke iránt „elfogadott“ véleménye mellé a fennevezett lap 1863-dik évi folyama 7-dik számában ugyanazon művem felett közlött bírálatnak nehány sorát ide igtatnom:

„Köszönettel tartozunk a szerzőnek hazai nyelvünkön megjelent eme rendőri orvostanért, nyelve jó, irálya összevont, szabatos, igen értelmes és folyékony. Ajánljuk e munkát a t. orvosközönségnek s különösen a tanuló és szigorló orvosoknak, kik mintegy rövidletben nyerik itt az orvosi rendőrtan alapismereteit.“

„Tell the truth and shame the devil.“

Shakespeare

Tisztelettel

Dr. Grósz Lajos.

Hetikimutatás

a pestvárosi polgári kórházban 1868. julius 24-től egész 1868. julius 30-ig ápolt betegekről.

1868.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt				
	beteg			gyógyult			beteg			beteg				
	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	szülőnő	gyermek	elmekór	összeg
Julius 24.	20	21	41	18	9	27		1	1	341	40[illegible]	23	19	33	826
„ 25.	10	19	29	09	7	16	3		3	340	415	26	22	33	836
„ 26.	17	11	28	31	26	60	1	1	2	326	409	19	15	33	802
„ 27.	21	10	31	23	5	28	4	1	5	320	490	19	15	32	800
„ 28.	18	14	32	19	23	42				314	407	18	16	32	790
„ 29.	22	10	32	19	12	31	3	1	4	318	407	17	13	3[illegible]	787
„ 30.	18	12	3[illegible]	13	10	23	3	1	4	321	409	16	12	32	790

Szerkesztői levelezés.

Szalay D. tr. úrnak: „Gyógyászat“ szerkesztősége Papnövelde-úteza 1. szám.

*) Tisztelettel kérem a hazai lapok t. szerkesztőségeit ezen felhivásnak becses lapjaikban felvételére.

PEST, 1868. KHÓR és WEIN KÖNYVNYOMDÁJA. (Dorottya-uteza 14. sz.)

☛ Melléklet: „Közegészségügy és törvényszéki orvostan“ 3-dik száma.

Közegészségügy és törvényszéki orvostan.

Melléklet az „ORVOSI HETILAP“ 31-dik számához.

3-dik szám. Vasárnap, augustus 2-án. 1868.

Tartalom: Balogh K. tnr.: Az orvoskari kültagok intézménye a m. k. egyetemnél. — Hézsay János tr.: Orvosi jelentés a m. k. szélaknai bánya-kórház 1862—1866-ik évi működéséről. — A tettetett nehézkór és ennek jelzése. Voisin A. tudortól — A szikla-csont valószinü törése, gyógyulás. Benoit tudortól.

Az orvoskari kültagok intézménye a pesti m. kir. egyetemnél.

1863-ban, midőn a pesti egyetem orvosi karának hajdani kültagjai vélt jogaik ügyében a kormányhoz másodszor folyamodtak, ezen folyóirat 26, 27, 28, 30 és 31-dik számában „ν—.“ jegy alatt „A kir. magyar egyetem orvosi kara“ czimü czikket irtam, melyben úgy a bécsi egyetem tudori testületének, mint a pesti egyetem orvoskari kültagjainak keletkezését és történetét körülményesen előadtam, minélfogva az orvoskari kültagok létrejövetelének és működésének tüzetes történeti bonczolását jelenben szükségesnek nem tartom, hanem csak annyit említek meg: hogy míg Bécsben és Prágában az orvosi kar eredetileg tudorok, mesterek, jelöltek és tanulók egyletéből állott, a tanári testület — a középkori setétség helyét elfoglaló haladás szükségei szerint — később keletkezett, a sokkal fiatalabb pesti egyetemnél az orvosi kar eredetileg egyedül tanárokból volt alkotva; midőn pedig van Swieten befolyása alatt Maria Therezia idejében úgy a bécsi mint a pesti egyetem újra szerveztetett, a tudorok nem annyira czélszerüség, mint inkább a pergamentnek bizonyos fokig tiszteletreméltó jogainál fogva a bécsi egyetem keretében meghagyattak; de ugyanazon időben nem találták hasznosnak, hogy az egészen fiatalon alakuló pesti egyetemnél a tanulmányi és vizsgálási ügyekre mások is befolyjanak, mint a kik tanitással foglalkoznak. Van Swieten Hollandiából került Austriába, az egyetemek szervezésénél egészen szabadon cselekedhetett, s mindenesetre súlyos érv, hogy már a tizennyolczadik évszázban nem tartotta szükségesnek a pesti egyetemnél a középkori bécsi intézményt meghonosítani, melynek meg volt a maga értelme és haszna, midőn keletkezett, de ebből korántsem következik, hogy a körülmények teljes átváltoztával szinte jó legyen.

Mint a múlt története mutatja, Stifft András báró, a korona hatalmas tanácsadója konok, erőszakos ember volt, ki maga alatt engedelmes szolgákat és nem a tudományt szabadon mivelő, önálló férfiakat akart látni. A tanulmányi igazgatói tisztséget 1816-ban ő hozta be, ekként a tanártestület felett kénye kedve szerint uralkodhatván, sőt ezzel sem elégedett meg, hanem a tanártestületet, valamint ennek egyes tagjait még inkább féken akarván tartani, azt is keresztül vitte, hogy dékán vagy is elnök kebelükből ne választassék. Ebből minden nehézség nélkül megérthető, hogy miért kellettek Stifft-nek kültagok. Annak örve alatt ugyanis, hogy a tanárok egészen a tudománynak élhessenek, a tanulmányi igazgató számára engedelmes eszközök kellettek, a tanárok és a tanártestület önállóságának megtörése és fékentartása végett, mit rendes időben a tanárok által saját kebelükből szabadon választott elnök igen természetesen sohasem tehet.

A tanárok kimélését, hogy ezek inkább a tudománynak élhessenek, csak ürügynek kell tekintenünk, melynek pókhálóleplén könnyen keresztül pillanthatni.

A karok azon rendezése, melylyel a tanári testületek és azoknak működése az igazgatók felügyelete alá helyeztetett, s idegen dekánok befolyása által korlátoltatott, azon korszakba esik, midőn a franczia háborúk bevégezte után az egész continentalis Európában a reactionarius szellem uralomra kapott, s kivált Németországban az egyetemeken feléledő szabadságvágyat, a szabad tudományos buvárlatot és tanitást mindenféle rendőri és közigazgatási intézményekkel elfojtani, az egyetemeket azon vezérszerepről melyet azok a parlamentáris élet hiánya miatt a közéletben elfoglaltak, leszorítani törekedtek A rendőri államigazgatás szükségképen megkivánta, hogy az egyetemek autonom kormányzata is megszüntettessék, s a tudomány és annak mivelői ezen szerkezetbe merő eszközök gyanánt illesztessenek be.

Stifft kényúri szellemében alkotott, s az orvosi karba bekeblezett kültagok intézménye természetesen nem lett törvénykönyvbe izgatva, hanem a tetszés szerint változtatható kormányrendeletekre bizva; ő továbbá csak annyi befolyást engedett a kültagoknak, hogy a dékánválasztásban részt vegyenek és a dékán közülük választassék; de ez a tanulmányi igazgatónak minden tekintetben alá lévén rendelve, úgyszólván az utóbbi pénztár-kezelő és rendőri ügynöke volt, menynyiben a szigorlati dijakat beszedte, s a fegyelmet kezelte. Az akkori dékánnak nem volt azon tiszti köre, mint a mostaninak, ki a tanártestületnek minden idegen befolyástól szabadon választott és a kormány által megerősitett önálló elnöke, s ki senki hatóságának, kényének alávetve nincs, mint voltak az orvoskari dékánok akkor, midőn a kültagok sorából lettek. Ugyanezen szellemnek felelt meg azon intézkedés, hogy a kültagok közül a vendégvizsgálók nem választás utján kerültek ki, hanem a tanulmányi igazgató határozta meg, hogy a szigorlatokra kik hivassanak meg.

Hogy a pesti egyetemnél az orvoskari kültagok keletkezését a tanárok nem üdvözölhették örömmel, az a mondottak után igen természetes. Az érintkezésnek a tanárok részéről, legalább is igen hidegnek és szerfelett fagyosnak kellett lenni. S valjon hol van azon testület, melynek tagjaiban az emberi méltóság érzetének, az önállóság utánni vágynak, a szabad fejlődésnek egyetlen legparányibb szikrája honol, mely szivesen vegye, hogy elnökei azok legyenek, kik vélük kötelességekben, munkában és fáradságban nem osztoznak, s kiket a tanárok a dolgok természetes rendje szerint csakúgy tekinthettek, mint reájuk nehezedő súlyt a bécsi kényúr kezében. Valjon lehet-e oly férfiaktól, kik testuleti cselekvényeikben járom alá hajtvák, várni, hogy a reájuk bizott működési körükben valami emlitésre méltót teremtsenek, mit méltán csak olyanoktól igényelhetni, kiknek önállóságukban szabadok, s ez sértve, fékbe szoritva nincs.

Ezen visszatartózkodás, minek a tanárok és a kültagok között szükségképen lenni kellett, a többszöri érintkezés által nemhogy hisebbedett volna, hanem évről évre tátongóbbá lett. A kültagok jónak láttak mindent megtenni, hogy minél nagyobb legyen a viszály közöttük és a tanárok között. Stifft halála után, midőn a tanárok dékánokká újra választhatók lettek, ha a kültagok befolyása mellett a tanárok sorából dékán választatik, ez talán némi nyugalmat szülhetett volna, mely legalább a látszatot megmenti vala; de mi sem történt, miáltal a viszony mindakét félre nézve akár türhetőbbé és kellemesebbé vált volna, akár pedig, hogy a kültagok hosszas tevékenység által a tudományban és annak érdekében bebizonyitották volna, miszerint az egyetem orvosi karának valóban szükséges és hasznos tagjai.

Igy a tanügy emelése végett legalább megkisérthették volna sürgetni, hogy nálunk a szabad tanitás rendszere meghonosittassék, vagy hogy egyetemi intézeteink jobb karba helyeztessenek; továbbá 1816-tól 1848-ig, tehát 32 év alatt kisérletet tehettek volna orvosi irodalmunk és orvosi ügyeink felvirágoztatására; mindez azonban vagy eszükbe sem jutott, vagy oly gyermeteg módon fogtak a dologhoz, hogy a sikertelen kimenetel felől

kétség nem lehetett. Szóval az orvoskari kültagok intézménye, a dékánválasztási korteskedéseken kívül, mint testület életrevalóságának soha jelét nem adta, s ekként csak mosolyoguunk kell azon kivánságon, hogy történetüket tekintve: szükségességük felöl meggyőződést szerezhessünk.

1848-ban, midőn az addig nálunk majdnem ösmeretlen újkori eszmék lávaként maguknak utat törtek, a kültagokat annak tudata, hogy akkori állásukban perczeik megszámlálvák, úgyszólván megrohanta, s valamint vaktában cselekedtek 1848-ig, úgy kellő higgadtság nélkül fogtak ujitási tervezeteik készitéséhez is. Elhatározták, hogy három tag ajánlatára kebelükbe fogadtassék minden orvostudor, sebészmester és gyógyszerész, s az egyetem kebelében megmaradva, necsak a tanulmányi ügyek intézésébe, hanem az egyetemhez nem-tartozó közegességi és mindennemü orvosi ügyekbe befolyjanak. Ezen fejetlenség érlelte meg az 1848-diki magyar parliamenti kormányban, hogy az orvoskari kültagok intézményét szépen csendesen elaludni hagyja.

Az akkori vallás- és közoktatásügyér 1848-diki májusban „orvoskari igazgató“t nevezvén ki, ez tisztjét a tanártestület egyik ülésében valóban elfoglalta, midőn egyszersmind a tanártestület jegyzője is, mely eddig a kültagokkal közös volt, müködését megkezdette. Ekkor Stáhly, ki osztályfönökké, kineveztetvén, a „tanulmányi igazgatóság“ terhe alól akként felmentetett, mint „orvoskari elnök“, mely tisztség a tanulmányi igazgatósággal együtt járt, szinte lemondott, mire az „orvoskari igazgató“ ministeri intézvény által utasittatott, hogy Stáhlytól a hivatalos iratokat átvegye. A dékán, ki eddigi teendőit csak azért vitte, mert a czélbavett ujitások eszközlésére idő kellett, még a kültagok sorából volt ugyan, de a kormány nem akarva, hogy a dékánok az eddigi mód szerint keletkezzenek, az egyetemi tanácsnak junius 7-én 176. sz. alatt kelt felirására, valjon a dékánválasztás a szokott időben megtartassék-e, junius 23-án 1956. sz. a. azt hagyta meg, hogy ujabbi intézkedésig az függesztessék fel.

A kültagok az „orvoskari igazgató“ tényleges müködés iránt úgy látszik nem lévén tisztában, vagy pedig azt jogosnak elösmerni nem akarván, annak közbejövetele nélkül nov. 28-án és folytatólag deczember 3-kán tartott ülésük határozata következtében deczember 12-én kelt irat által az „orvoskari igazgató“t felszólitották, hogy vagy mutassa be kineveztetési oklevelét mint „orvoskari elnök és igazgató“, vagy pedig a dékánnak, ki ekkor tisztét jogilag már csak ideiglenesen viselte, minden iratot adjon át, továbbá a dékánhoz utasitson mindent, mi, az orvosi karhoz czímezve, hozzá érkezik, még akkor is, ha tévedésből arra saját neve lenne irva. A dékánnak végül szoros kötelességévé tétetett, hogy mind az orvoskari, mind a tanulmányi tárgyakban elnöki jogaival, hatáskörével egész kiterjedésben mindaddig élni el ne mulassza, míg a kormány által rendes elnök nem neveztetik ki.

Ezen irat következtében érkezett le az 1848-diki dec. 20-án $\frac{5}{2}\frac{6}{7}\frac{3}{5}\frac{1}{3}$ sz. a. kelt és az egyetemi orvoskar igazgatójához czimezett ministeri intézvény, melyben mondatik, hogy miután az imént idézett határozatokból kitünik, miszerint *„a régi orvoskar tagjai hajdani szerkezetüket a dolgok új rende által megszüntetve és megváltoztatva nem látják, noha az új a régi helyén már megalakúlt és a kormány organumjai már nemcsak elfoglalták helyeiket, hanem régen működnek is.* Minélfogva rendeltetik:“

— — — — — — — — — — — — — —

„2) *A dolgoknak régi és mostani rende között ép azon különbség van, hogy a testületi igazgatás helyére, melyben a felelősség elveszett, az egyéni lépett, hol a felelősség megtaláltassék;* miután tehát a dolgok uj rendében az *egyetem orvoskarának tisztán a közoktatás tere jutott* és miután a közoktatási minister még folyó évi májusban kelt rendelete által önt az egyetemi orvoskar igazgatójává kinevezte, ezen czimével *birja ön és meg fogja tartani az egyetemi orvoskar élén a kormányzás és elnöklet minden jogait teljesen és függetlenül, azon felelősség mellett, melylyel egyedül a közoktatási ministeriumnak tartozik.*“

„3) *A dékán hivatala* az innen f. é. 1956 sz. a. kiadott rendelet szerint még csak *ideiglen állván fenn*, mint ilyen a kar kormányában *önnek rendelkezése alatt* teljesiti hivatalos teendőit.“

„Ön ezen rendelet vételével, az egyetemi orvoskart gyülésbe fogja hivni, ott ezen rendeletet kihirdetteti, azon hozzátétellel, hogy a *ministerium törvényes organumainak kétségbevételét a törvényes rend elleni merénynek fogja tekinteni.*“

Ezen intézvényből látható, hogy az 1848-diki kormány a „régi orvoskar“ hajdani szerkezetét a dolgok új rende által megszüntetve és megváltoztatva látta, mennyiben szerinte „az új a régi helyén már megalakúlt.“ Ugyanabban a kormány eljárását, mely az orvoskari kültagokra nézve határozottan kedvezőtlen volt, azzal indokolja, miszerint a dolgoknak 1848-diki új rende a testületi igazgatást, melyben a felelősség elveszett, az egyénivel váltotta fel, hogy ebben a felelősség megtaláltassék. Ezért nevezett ki a kormány orvoskari igazgatót, kinek az egyetemi orvoskart kormányzás és elnöklet tekintetében korlátlanúl alárendelte, mennyiben az egyedül a közoktatási ügyérségnek tartozott felelősséggel. Az 1848-diki magyar kormány tervben levő rendszerét azonban idő rövidsége miatt teljesen keresztül nem vihette, minélfogva a dékánt ideiglenesen meghagyta ugyan, de a régi helyébe ujnak választását felfüggesztette, s azt az orvoskari igazgató rendelkezése alá bocsátotta; ezenkívül pedig az orvosi kart gyülésbe hivatni rendelte ugyan, de csak azért, hogy a kültagok szigorúan engedelmességre intessenek.

A mondottakból világosan látható, hogy az 1848-diki események részint a kültagok között levő tájékozatlanság, részint a kormány cselekvényei által a kültagi szerkezetet alapjában megingatták, s lehet mondani, hogy az egész intézményt feloszlásnak indították, anélkül, hogy az egyetemi orvosi kar határozott alakot vett volna fel, minélfogva midőn a magyar kir. egyetem orvosi kara Thun Leo keze alá került, ez teljesen kopár tarlót (tabula rasa) talált maga előtt, melyen tetszése szerint épithetett.

Thun Leo közoktatásügyérnek nem volt kisebb hatalma mint annak idején Stifft András bárónak, egyszersmind pedig a tudori testületek szerkezetét és értékét jól ismerhette, mert prágai tanársága alatt elég alkalma volt azon irányban tapasztalatokat szerezni, s ha ily körülmények között jónak látta a pesti egyetemnél a kültagok felbomlott intézményét többé fel nem eleveníteni, Bécsben és Prágában pedig a tanárokat, ezeket a tudorokétól elkülönített testületté szervezve, az említett egyetemeken eddig nem ismert hatósággal felruházni, ennek okát egyedül abban kell keresnünk, hogy a tanszabadság behozatala által a tanulmányi igazgatók jelentősége szükségképen megszünvén, a tanárok függetlenebb, de egyszersmind nagyobb felelősséggel járó hatáskört nyertek.

Thun ügyérségét egyetemünk történetében három örökké nevezetes tény jellemzi, úgymint: a szabad tanitás rendszerének, s ezzel kapcsolatban a magántanári intézmény meghonositása; továbbá a tanulmányi igazgatók megszüntetése, s ezzel összeköttetésben a tanároknak az egyes intézetek és kórodák igazgatóivá való emelése, egyszersmind a felügyelet és ellenőrködésnek a tanártestületre való ruházása, mely ekként önállóságot nyert; végre pedig a kórodák és a meglevő intézetek gyarapitása és újaknak alapitása.

Elösmerjük, hogy a nálunk ekkorig divó szabad tanitási rendszer nem érte el a tökély netovábbját, de ezen czélra való törekvésre biztos fejlődési alapot nyujt, s tudományos müvelődésünkre kétségbevonhatlanul jó hatással volt. Igy például jelenben a pesti egyetemi orvosi karnak tizennégy magántanára van, kik különös szakmákra fordítják figyelmüket, s ifjainknak módot és alkalmat nyujtanak magukat egyik vagy másik szakirányban kimüvelni, ekként pedig míg egyrészről a tanulóknak kiképeztetésükre nagyobb tér kinálkozik, más részről tudományban jeles férfiaknak hely engedtetik tanitói tehetségeiket kifejleszteni és értékesiteni. Ha pedig kérdjük, valjon ezen irányban a kültagok intézményének újbóli behozatala előnyös lenne-e, határozott nemmel kell válaszolnom. A hajdani kültagok tanitással sohasem foglalkoztak, s tanitási joguk sohasem volt, mely tekintetben határozottan a mostani magántanárok mögött állottak, kik tanitási jogaikat csak azáltal érhetik el, ha a tudomány müvelésére és oktatására alkalmasaknak találtatnak. S méltán kérdhetjük, vajjon a hajdani kültagoknak, vagy ezek utódainak, kiknek tanitási képesitésük nincs, helyesen engedhető csak annyi befolyás is, mennyivel a magántanárok jelenleg birnak, kik képviselőik által a tanár-

testület minden tanácskozásában szóval, a dékán, jegyző és az egyetemi elnök (rector) választásában pedig szavazattal részt vesznek, az utóbbit illetőleg befolynak; hogy pedig a régi vagy ezekhez hasonló, tanitási képesités nélküli kültagok befolyása még nagyobb legyen, mint a mostani magántanároké, ez legalább is ferde gondolat. Egyedül a magántanári intézménynyel kapcsolatban levő tanártestület lehet az, mely a tagok szakmívelési irányánál fogva az egyetemi tanügyet emelheti és felvirágoztathatja. Az egyetemnél csak olyanoknak lehet helye, kik tanítani tudnak vagy tanúlni akarnak, s minthogy mindenkinek képességétől és tetszésétől függ az egyik vagy másik csoportba tartozni, se szükségesnek, se czélszerűnek nem tekinthetem, hogy még egy harmadik csoport állíttassék fel, mely se tanítani, se tanúlni nem akar, hanem uralkodni szeretne, s legfeljebb mérhetlen zavart csinálna, min bizonyára senkise épülne. Fejlesszük tehát a szabad tanitás rendszerét a haladás pályáján, s áttörhetlen rendbe sorakozzunk, midőn valaki vagy valami közbe akarja magát ékelni, ki vagy mi oda nem tartozik.

Az egyetem államintézet, s az ott történtekért a kormány az országgyülésnek felelős, miből igen természetesen következik, hogy a közoktatásügyér annak dolgait csak olyan férfiakra bízhatja, kik egyenesen és egyedül tőle függenek, s csak neki felelősek. A tanulmányi igazgató a szabad tanitás rendszerével össze nem egyeztethető, de ha összeegyeztethető volna is, azon állás még sem lenne czélszerű, mert az orvosi tudományok nagy terjedelménél fogva jelenleg olyan férfit nem találhatni, ki azok mindegyikében egyenlő jártassággal bírjon, s azok mindegyikének ügyeit egyaránt pontosan szemmel tartani, tökéletesen ellátni és helyesen védeni képes legyen, minélfogva olyan uralkodás alatt a tanügyek közönségesen csak panganának, s teljes egyezményben sohasem haladnának előre. Ilyképen állván a dolog, az alkotmányos közoktatásügyér sem tehet mást, mint mit a kényúri kormány ügyére tett, hogy ha a felsőbb tanitás terén a haladó kor követelményeinek eleget akar tenni, s így az egyetemeknél a tanulmányi igazgatók állását meg kellett szüntetni, illetőleg megszüntetve kell tartani. Minthogy minden szakmát leghelyesebben annak mívelője képviselhet, az egyetemeken egy kormány sem cselekedhetik másként, mint miként ez most történ: hogy t. i. minden tanárt, mint szakértőt a kezére bízott intézet önálló, s csak irányában felelős igazgatójának tekintsen, a különböző intézetek és ezek igazgatói felett pedig a felügyeletet első folyamodásilag a szakértőkből álló tanári testület által gyakoroltassa, mely az egyetemi tanács közvetitése mellett a kormány alatt áll.

Tanulmányi igazgató nem lévén, mely annak idejében úgy a tanárokat, mint a kültagokat a kormány tetszése szerint vezetni szokta, ha kültagok lennének, két lehetőség forogna fenn, t. i. vagy az, hogy a kültagok a tanárokkal bizonyos ügyekben egyenjogúakjának tekintetnének, vagy pedig az, hogy azok a tanártestület hatósága alá helyeztetnének, melyre jelenleg a hajdani tanulmányi igazgató azon teendői ruházvák, melyek még fennmaradtak. s mint szükségesek el nem töröltettek, hanem legfeljebb módosíttattak.

Ha a kültagok bizonyos ügyekben a tanárokkal egyenlő fokra lennének helyezve, minthogy az utóbbiak számra nézve mindíg kevesebben lennének mint az előbbbiek, szükségképen következnék, hogy az orvosi kar körében a véleményezési, határozási és intézkedési jog tényleg a kültagok, tehát oly férfiak kezébe kerülne, kiknek megválasztásába a kormány nem folyt be, kik a kormánytól nem függenek, s épen ezért feleletre nem vonhatók; ezen nemfelelős egyének pedig a kormány által kinevezett, ettől függő és ennek felelős tanárokat a közös gyüléseken kérdőre vonhatnák, nemkülönben tetteiket birálat alá vehetnék, sőt felettük itéletet mondhatnának, még pedig talán épen akkor, midőn a tanárok az országgyülésnek felelős kormány szellemében leghívebben jártak el, s az országnak felelős ügyér szándékai, intézvényei értelmében cselekedtek. A kültagok intézménye, vagy akármiféle testület, legyen bár ez tudori, a kormánynak közvetlenül felelős testület ügyeibe, milyen a tanári, anélkül be nem folyhat, hogy a kormány felelősségének elve meg ne sértessék, hogy azon tárgyra nézve a kormány felelőssége lehetlenné ne tétessék; a tanárok helyzete pedig épen tarthatlan lenne, ha egyrészről a kültagok vagy tudori testület határozatával, míg másrészről a kormány intézvényével állanának szemközt, melyek egymásba ütközők lehetnének. S még

az is, ha a közös elnök a kültagok kedve szerint kerülne ki a szavazatvederből, a legnagyobb bonyodalmakat szülhetné, mert az a kültagok jó akaratától és kegyétől függvén, azon esetekben, midőn választóinak tetszenék a kormánnyal szemben ellenzéket játszani. bizonyára inkább azok ínye szerint cselekednék; már pedig igen képzelhető oly eset, melyben a kültagok a felelős kormánynyal, s így az országgyülési többség akaratával ellentétben lennének. Ily állapot jól rendezett és felelős végrehajtó hatalom mellett nemcsakhogy nem szükséges, hanem valódi képtelenség, mely eleget rontana ugyan, de semmitse építene.

Arra pedig, hogy tudori testület vagy kültagok legyenek, kik a tanártestület alatt álljanak, mint ezek azelőtt a tanulmányi igazgató alatt állottak, arra úgy hiszem senkisem vágyik. 1848 előtt az orvosi karon kívül az egyetem többi karainál volt ilyesmi, melyekbe a kültagokat a tanárok választották, hanem hogy most az ily módon választott és tanitással nem foglalkozó tagokat mire lehetne használni, valóban nem tudom Ha szükségesnek tartatnék, hogy a mostani nyilvános szigorlati rendszer mellett a teljesen feleslegessé vált vendégvizsgálók megtartassanak, ezeket inkább a kitűnőbb magántanárok vagy rendkívüli tanárok közül kellene a tanártestületnek megválasztani vagy a kormánynak kinevezni, s ezek mellőzése olyanok kedvéért, kik tanitással nem foglalkoznak és sohasem foglalkoztak, mindenesetre helytelen és méltánytalan lenne. A tanártestületben pedig bizonyára van annyi képesség, munkakedv és önérzet, hogy dékánját és jegyzőjét saját kebeléből állítsa ki, s ne szoruljon másokra.

Mi pedig a kórodák és intézetek fenntartását, gyarapitását, emelését illeti, ezeket szinte leginkább azok eszközölhetik, valamint újak állitását leginkább azok indíthatják meg, kik az illető szakmák mívelésével foglalkoznak. Kérdjük, valjon az intézetek feletti felügyelést, ellenőrködést bízhatni-e olyanokra, kik az azok tárgyául szolgáló szakmával csak tanulókorukban, s talán legfeljebb annyit foglalkoztak, mennyit a szigorlatok okvetlenül szükségeltek. A szakmívelés érdekében ellen kell mondani és határozottan tiltakozni kell oly irány ellen, mely magáról hirdeti, vagy legalább hirdetni látszik, hogy mindenhez ért, s működedvelői önteltségében magáról feltenni hajlandó, hogy a tárgyával különösen foglalkozó szakmívelő felett felügyelésre és ellenőrködésre hivatva van.

A hajdani kültagok vezérférfiainak egyike, ki magát azon intézmény „megcsontosodott védőjének“ nevezte, egészen határozottan, szenvedélyesség nélkül és legjobb meggyőződése hangján mondotta; „a kültagok kötelessége mindazt megingatni, mi Bach alatt történt, mert ez nem lehet irányadó.“ E szerint tehát meg kellene ingatni a szabad tanitás rendszerét, a magántanári intézményt, a tanártestület önállóságát, valamint azt, hogy az egyetemi tanintézetek és kórodák élén szakmívelő igazgatók, t. i. a tanárok álljanak, e mellett pedig mindenesetre vissza kellene hozni a kültagokat, s úgy látszik ezzel együtt a tanulmányi igazgatót is. Ebből látható, hogy a kültagoknál Vay báró, Forgách és Zichy Hermann kormánya is legalább az egyetemre nézve szabadelvűbb volt: azonban meglehet talán kényszerűségből, hogy a tanügyekben ne látszassanak az ötvenes évek kényúri oktatásügyére mögött hátramaradni, kinek idejében egyetemünk tizenkét év alatt sokszorosan többet haladt, mint 1779-től 1848-ig. S a mostani alkotmányos kormány is igen jól tudja, hogy ha a polgárosult Európa felső tanintézeteivel lépést akarunk tartani, egyetemünk jelen rendszerét megingatni nem lehet, nem szabad, hanem a megkezdett jó úton haladva, kell azt mindinkább odáig fejleszteni, hol Németország kitűnő egyetemei, milyen például Berlin, Würzburg, Heidelberga stb. állanak, melyek virágoznak, s kültagokról, vagy tudori testületekről mitsem tudnak. De ott az egyetem rendeltetésével mindenki tisztában lévén, nem találkozik senki is, ki annak tanügyeibe hivatlanúl beavatkozni akarna. Ezen körülmények azok, melyek tekintetbe vétele mellett a jelen kormány az ötvenes évekből ránk maradt szabályok értelmében jár el, s így ezek helyességét cselekedetei által mintegy elösmerte. Ezáltal nem mondom, hogy azon szabályok úgy maradjanak, hanem igenis kivánom, hogy az egyetem szervezetére és tanitási rendszerére vonatkozólag hozandó törvények még szabadelvűbbek legyenek, s a felsőbb tanitás és műveltség ügyét még inkább előbbre vigyék.

A hajdani kültagok mondják, miszerint intézményük vissza-

állitása az orvosok képzése és oktatása végett szükséges, hanem megfejtetlenül hagyják azon tételt, hogy azok miként képeznek és oktatnak orvosokat, kik nem tanítanak. S a múltban keresve, kérdjük, 1826-tól 1848-ig a kültagok képeztek-e orvosokat, oktattak-e csak egyet is valamire, valamint előmozdították-e bár a legcsekélyebbel is az egyetem tanügyét, vagy megkisértették-e csak egyszer is az egyetemi tanitás érdekében bár a legparányibb életrevaló indítvánnyal elölépni. Vagy tekintsük talán Bécsnek tudortestületét, melynek tudományos lapja a magánvállalatból megindított tudományos bécsi lapoknál hasonlíthatlanul gyengébb; tudományos ülései pedig élczek tárgyai, míg azon gyülései, melyekben az orvosi tanitás és közügyek fordúlnak elő, nem higgadt eszmecsere, hanem meddő vitatkozások és marczangoló viszálkodás színhelyei. Szóval valamint eddig nem tett, most sem tesz valamit az orvosi tanitás vagy tudomány érdekében, s a tusakodó alakokból látható kuszált képek csakis azok érdekében szólanak, kik erősen hangoztatják, hogy a középkor szabadalmazott intézményei, vagy ezek maradványai a tizenkilenczedik évszáz keretébe többé nem valók, hol elösmerést talál a szakmíveltség, a szabad munkát czéhek nem korlátolhatják, s az emberek és testületek önállóságát mások önző érdekében nyüg alá vetni nem lehet.

Halljuk még, hogy az egyetem kapcsában a kültagok intézménye vagy tudortestület azért szükségeltetnék, hogy a tudori oklevelek államképesitést nyerjenek, s ezért kivánják, miszerint a szigorlatokon kültagok legyenek jelen, nemkülönben, hogy ezek közül egy vagy kettő nevét az okleveleken aláírja. Valóban nem tudom, hogy az oklevelek állami képessége mit nyerhetne azáltal, ha az állam két, egészen négy tisztviselőjén kívül az okleveleket még olyanok is aláírnák, kik az állam kormányától különálló egyének által választattak meg. Úgy tetszik, hogy a kültagok úgy a szigorlatokon, hol csak az államnak a király által kinevezett megbizottai ülnek, mint egyszersmind az okleveleken az államot akarnák legalább látszólag ellenőrizni. Egészen másként állana a dolog, ha az egyetem magánintézet lenne, vagy a szigorlatok magántestületek előtt történnének, mi azonban nálunk egészen ellenkezőleg van.

Nyomatékkal emelik ki még azt is, hogy az egyetemnél alapítványok vannak, melyeket csak a kültagok kezelhetnek. Ezen alapítványok egyike orvos-sebész tanulók felsegélésére van szánva, s 1155 frt, másika pedig az elszegényedett karbeli tagokat illeti, s 3047 forintot tesz, mely csekély összegeket a kormány meghagyásából a tanártestület mindenkori dékánja czéljuknak megfelelőleg kezeli, s azzal semmiféle testület se mehetne előre.

Midőn pedig kimutatni igyekeztem, hogy az egyetem kapcsában kültagokat vagy tudori testületet szükségesnek nem tartok, ezalatt korántsem értettem, hogy általában véve ne legyen orvostudorok társulata, mely az orvosok tudományos, főleg pedig társadalmi érdekeit védje és azoknak érvényt szerezzen, hanem nézetem szerint az ilyen testületnek az egyetemtől egészen önállóan kellene keletkezni és működni, mely tárgyról külön czikkben fogok szólani, s addig azon czikkem végére figyelmeztetek, melyet ezen czikkem elején említettem.

Balogh Kálmán.

Orvosi jelentés a m. kir. szélaknai bánya-kórház 1862—1866. évi működéséről.

Házsay János orvos- és sebésztudor kir. bánya főorvos, a szélaknai bányakórház igazgató orvosától.

A szélaknai bányakórház keletkezését Hoffinger tr. kir. bánya főorvosnak köszöni, ki tekintettel a bányaművelés korszerü átalakitása után felszaporodott bányamunkások számára, az ezek közt időnkint előforduló súlyos kórokra és gyakori sérülésekre, 1786-dik évben a selmeczi fő-bányagrófi hivatalnak egy Szélaknán a bányaváros középpontján felállítandó kórház tervét terjeszté fel jóváhagyás végett.

A fő-bányagrófi hivatal által ajánlólag felterjesztett javaslat 1788-dik évben nyert felsőbb helyről megerősitést, s a kórház egy minden oldalról szabadon fekvő, egészséges környezetű alház átalakitása után, még ez évben meg is nyittatott. Homlokzata nyugat felé van helyezve, bír egy teremmel, 12 ágygyal, járó betegek számára egy váró, egy rendelő, és egy fürdőszobával, mely szükség esetében tébolyodottak elhelyezésére is szolgál. Ugyancsak a kórház épületében van ezenkivül a másod orvos (jelenleg sebész-segéd), egy ápoló és a vendéglős lakása. Ezen kórházba az 1788-dik évi alapitványi rendelet nyomán egyedül Selmecz környéki bányamunkások vétetnek fel. Az orvosi ápolást egy fő, egy alorvos, azonkivül egy beteg ápoló, és egy ápolónő végzik.

Öt évi orvosi működésem jelen rövid kivonata, a szélaknai bányakórházban ápolt betegeken kivül, a saját lakhelyükön kezelt bányamunkások betegforgalmát is magában foglalja.

A szélaknai bányakórházban 1861-diki october végén visszamaradt 5, 1862-ben felvétetett 50, 1863-ban 52, 1864-ben 85, 1865-ben 53, 1866-ban 66, összesen 311 beteg. Az év bezártával maradt 3 beteg. Korra nézve a 311 orvosolt beteg közt 8 volt 15 évesig, 107—25, 102—35, 62—45, 28—55, 2—65, 2—75 éven fölül. Összesen 311 beteg.

Az előfordult kóresetek részletes kimutatása a legnagyobb változatosságot tanúsítja, de a kezelt betegek csekély számánál fogva általános érdekkel nem bírván, e helyen csak az azok összeállításából folyó eredményeket akarom közölni. Kiderül ennek folytán, hogy ezen 5 évi időszakban a táp és vérsenyvek 69, s ezek közt bányász-aszály 22, bujasenyv 19, gümőkór 12, váltóláz 7, görvélykór 8, vérszegénység 1, legnagyobb számban voltak képviselve. Ezekután a légzési szervek bántalmai következtek: 53, s ezek közt hörghurut 29, tüdő- és mellhártyalob 16, tüdőlégdag 4, mellvízkór 1, légmell 1, tüdővérzés 1, hörgtakhártyalob 1, legtöbbször fordultak elő. Sebészi esetek közt voltak izületi bajok 22, mell-, lábzúzódások és sebzések 16, csonthártyalob 1, csonttörés 10, csontszú 2, fekélyek 8, nyirkedény lobra bekövetkezett evvér 3, nyirkmirígylob 3, orbánczra bekövetkezett evvér 1.

Ezen 5 évi időszakban kórodai betegek közül 268 gyógyultan és javultan bocsáttatott el az intézetből; meghalt 40 (11 haldoklóan hozatott be), az 1866. év bezártával maradt 3 beteg.

Leggyakoribb halálozás a tüdőlob 7, tüdőgümősödés 4, vérhas 5, tüdőlégdag 2, tüdővérzés 1, hörgtakhártyalob 1, hörghurut 1, tehát a légzési és vérkeringési szervek bántalmainál 16 eset mutatkozott. Ezenkivül majd minden évben fordul elő egy két lezuhanás, földbeomlás, sziklarepesztés stb. folytán történő rögtöni haláleset.

A kórházon kivül Szélaknán ez öt évi időközben a bányamunkások közötti betegforgalom a következő volt:

1862-ben	1487 b. munkás	gyógykezeltetett,	meghalt 17	= 1.14%.
1863-ban	1485	„ „	„ 22	= 1.47%.
1864-ben	1567	„ „	„ 20	= 1.26%.
1865-ben	1132	„ „	„ 12	= 1.06%.
1866-ban	1372	„ „	„ 18	= 1.31%.
Összesen	7043	„ gyógyult 6897	„ 89	= 1.29%.

Az előforduló nevezetesebb kórok gyakoriságát, tekintettel a halálozási viszonyra, a következő táblázat mutatja:

Hörg- és tüdőhurut	1055	meghalt 2	= 0.18 %
Zúzódások	501		
Váltóláz	337	„ 1	= 0.26 „
Heveny és idült íz-csúz . .	309		
Heveny és idült gyomorhurut	238		
Hasmenés	227	„ 2	= 0.88 „
Vérhas	200	„ 5	= 2.50 „
Emésztéshiány	186		
Mellhártyalob	183	„ 2	= 1.09 „
Izom-csúz	178		
Tüdőlob	160	„ 21	= 13.1 „
Ágyékizombaj	108		
Toroklob	99		
Bélgörcs	89		
Tüdőlégdag	88	„ 5	= 5.68 „
Gümőkór	76	„ 16	= 21.05 „
Bányász-aszály	59	„ 1	= 1.69 „
Gyomorcsorva	53		
Brightkór	45	„ 8	= 17.7 „
Süly	42	„ 1	= 2.38 „
Hagymáz	27	„ 11	= 4.07 „

A részint fekvő, részint járó beteg bányamunkások kezelésében a feljebb említett kórok szerint a légzési szervek bajai, és a zúzódások az összbetegedés számához a legnagyobb összegben, és pedig 1556 esetben 22.09%-ban állottak; ezek után következtek a váltóláz, iz-csúz és a gyomor bántalmai. Legtöbb halálozást a tüdőlob, gümőkór, és a hagymáz idézett elő.

Ezen öt évi időszakban kiválólag hurutos kórjelleg uralgott, mely tél derekán és előtavaszkor lobos tüneményekkel szövetkezett. A vérhas 1863-ban és a süly 1864-dik évben mérsékelt kiterjedéssel lépett fel, ez időtől fogva azonban mindkettő csak igen ritkán észlelhető.

A felsorolt kórnemek között részletesebb megemlítést érdemel mindenekelőtt a

Bányász-aszály.

A bányász-aszály, mint neve is mutatja, a bányamunkások közt jön elő: a kórelőzmény kivételével a lányok sápkórjával majd mindenben megegyez, és méltán ferfi-sápkórnak nevezhető. Mint a sápkór úgy a bányász-aszály vérsejtszegénységen, és a vér savós vegyén alapszik; idült kór, mely szomorúság, álmosság, rendellenes vérkeringés, idegműködés, s átalános testi gyengeség által külöli magát.

A bánya-aszályos betegeknél a kieresztett vér higabb és világosabb, a vérsejtek mennyisége majd felével csökkent, igy szintén vastartalmuk is szegényebb; míg a vérnek savó, rostonya, fehérnye és sótartalma rendes. A kibocsátott vér szaporán megalszik, kicsiny lepényt képez, kevéssé vöröses, néha lobkérges felülettel, mely nagy mennyiségü híg, sárgás-zöld vérsavóban úszik.

A kifejlődött bányász-aszálynál a vértestecsek jóval megkevesbedve jönek elő, 1000 rész vérben 130 rész helyett csak 60—40 rész vérsejteket találhatni. Becquerel és Rodier szerint a sápkórban 1000 vérrészben középszámmal 86 rész vérsejt és 72, 1 rész fehérnye foglaltatik.

A szervek bányász-aszályosok bonczolatánál feltünően halványszinüek és vérszegények. A kifejlett kórnál a bőr színe viaszos, zöldesbe átmenő, a szemek, kék gyürüvel ellátva, bádgyadtak, a köthártya, az iny és a könyhúscsa halványszinü, a bőrvisszerek világos pirossága átlátszó, az arcz elsoványodott, néha vizenyősen dagadt; a légzés nehéz, olykor száraz köhögés van jelen, legkisebb testi mozdulatnál szívdobogás és fuldoklás áll be, a nélkül, hogy valami tüdőbántalomra akadnánk; átalános testi gyengeség, izomfájdalmak, leginkább a lábakban álcsúzosnemüek, fülzúgás, álmosság, szomorúság, bámészság, rendetlen idegműködés, idegzsábák, leggyakrabban a háromosztatú ideg körében, és gyomorzsába lépnek fel. A fejütérben és a szívben hólyagos zörejeket hallani, melyek alkalmasint az ütérfalak és a billentyük rendellenes feszülésétől erednek. A közös torkolati visszérben hallgatódzásnál különféle zörejeket hallunk, mely nyakérzörej, torkolati visszérzörej nevet visel; az érverés lágy, gyenge és gyors. Az étvágy hiányzik, evés után a gyomorban nyomás és fájdalmas érzés, savanyús felböfögéssel áll be, az alhas puffadt, a székletétel rendetlen. A vizelet világos és könnyü, annak csekély fajsúlya 1,005-re is leeshetik, igen kis húgyany tartalmánál fogva; világos színe a húgyfestanyag csekély mennyiségtől függ.

A bányász-aszály a vérszegénységtől azáltal különbözik, hogy azt nem vérveszteség hozta elő, és hogy az idegek, véredényrendszer, és az emésztő szervek müködésének rendetlensége a bányász-aszálynál sokkal nagyobb. A bányász-aszályban szenvedők szívdobogását könnyen lehet a szív szervi bajaival felcserélni. A szív dobogás aszályosoknál hirtelen áll be, s ép oly hirtelen megis szünik, a szív lökése e mellett gyenge. A szívbillentyük szervi elváltozásánál a kórtünemények folytonosak, a szívlökések erősek, s legtöbb esetben a billentyük elégtelensége, vagy az üregszájadékok szükülete által zörejek hozatnak elő; ámbár a bányász-aszálynál is észleltetnek, kitágult szív mellett s az izmokban uralkodó zsonghiány beálltával, hólyagos zörejek és tompahangok.

Előkészitő okok. A bányász-aszályra legnagyobb hajlammal bír a romlott légben tartózkodó, hiányosan táplálkozó, szénsavval dúsan ellátott tárnákban dolgozó gyermek és ifjúkor a 13 és 24-dik életév között; férfikorban e kór ritkán fordul elő.

E kórban leginkább azon bányamunkások esnek, kik mélyen fekvő külsőleg közlekedéstől elzárt, romlott légü, elhagyott tömüregekben (Zechen) és tárnákban dolgoznak, melyek leginkább kéneggel dúsan ellátvák, s a víz, nedves és forró lég által részletes olvadásnak, kigőzölgésnek indúltak, vagy melyek azelőtt betemetve valának, ujonnan kitakaríttattak és felnyittattak. A selmeczi kerületben kivált a Ferencz, József, Károly, Nándorakna és Pachertárna említendők e részben.

E kór előkészitő okaihoz az eddigi észleletek nyomán a selmeczi bányakerületben előforduló érctelérek (Erzgänge) különbözése soroltatik. A selmeczi bányakerületben Spitaler -és Jánostelér legnevezetesebbek és kivált az első minden tekintetben legfontosabb. A Jánostelérnek fektelérnek (hiegendkluft) lágy és agyagos kiterjedése az 5000 ölet meghaladja egészben 6000 ölnyi terjédelmü.

A Spitalertelérnek betöltési tömege kiváltképen agyagos, majd fehér (kaolin) porczellánföld, sárga, vörösbarna, kékszürke, majd szenynyes zöld színü. A vörösbarnára színezett agyag pusztulásnak indúlt különféle ásványokból legfőkép a mellékkövek, a zöldkő és ennek átmeneti képződményeiből keletkezett.

Az ez irányban tett észleletekből következtethető, hogy a bányákban előforduló agyagos betöltés a romlott léget tenyészti, mert míg az agyagdús bányákban a bányászaszály, kivált ha az egyén visszerességben szenvedett, gyakran kifejlődik, az agyagtól ment bányákban a bányamunkások felette ritkán lepetnek meg a bányász-aszálytól.

A bányász-aszály kifejlődésénél mint legfőbb és legnevezetesebb tényezőt a különös minőségü bánya légkört szükség figyelembe venni, mely is élenyben szegény és szénsavban gazdag. Hajlamot kölcsönöznek e bántalomra a vérszegénység és visszeres vérvegyület. Gerjesztő okokhoz számíttatik a rendellenes, nedves és felfokozott bányalégkör nyomása, gyakori légmérsék-változás, s a napsugarak hiánya a bányákban, igen forró és dohos lakások, a szobák hiányos szellőzése, továbbá a test átfázása és megázása, rendetlen kicsapongó élet.

A bányász-aszály lefolyás a többnyire idült, hónapokig, évekig tartó. A javulás lassan halad, a felgyógyult beteg sok időre gyenge marad, s a visszaesésre hajlandó. Ilyen betegek e kórt termő bányákból eltávolíttatnak, és szellős, tágas, hideg légkörrel ellátott, agyagos betöltéstől ment és kevésbé mély bányákba vagy pedig a zúzdákba utasíttatnak. Ha a betegség sokáig fennáll, a savós vérvegy mindinkább növekszik, a beteg elsoványodik, különböző idegbajok fejlődnek ki, úgy hogy a beteg vízkór, szívburoklob, kimerültség, végre e kór többszöri ismétlődésnél tüdőgümősödés következtében hal el.

A jóslat kifejlett kórnál átalában szomorú, a gyógyítás sokáig tart, s többszöri visszaesések következhetnek be.

Gyógymód. E kór az első megjelenésnél, ha a gerjesztő okok eltávolíttatnak, kedvező és sikeres gyógyítást biztosít, szükség tehát a beteget száraz, tiszta, szellős, kevésbé mély, poshadtság és kénsavtól ment bányákba utasítani, s néki azonkivül a vas gyengébb készítményeit rendelni. Azonban, ha a fiatal bányász az elősorolt káros befolyásoknak ismét kitétetik, a bányászaszályba visszaesik, s orvoslása mindanyiszor megnehezíttetik, míg végtére az ismételt visszaesésnél rosz indulatú kórok fejlődnek és a bányász életét fiatal korában aláássák.

A kifejlett bányász-aszály gyógyitása leginkább oly szereket igényel, melyek a vérvegyületet javítani és a vértestecseket szaporítani képesek, ezen szerek tulajdonát találjuk a vasban. Szabatos kórisme esetén kedvező eredményre számíthat az orvos, ha sikertelen az eredmény, gyanút rejt magába, hogy még ismeretlen bajtól származó vérszegénységgel és nem bányász-aszálylyal van dolga. Eleinte gyengéob vaskészítményeket rendelünk, almasavas vas oldatot (1 terecs $^1/_2$—1 neh.), tejsavas vasat porban 1—4 szemer adagra, tinct. ferri chlorati (10—20 szem. 1 adagra), ferrum sulf. (1—4 gr. pro dosi), később nehezebben emésztékeny szereket, p. szénsavas vasat por vagy labdacsokban (1—4 szemer 1 adagra), továbbá vasiszeléket, vasélecset.

Blaud-féle labdacsokkal (**Rp.** Ferri sulfurici pul., kali carbonici pul e tartaro aa unc. semis, ext gentianae q. s ut. f. m. pil. e q. f. pil. Nro 96.) 3-szor naponta 3—5 labdacs bevevése mellett fényes eredményeket tapasztaltam.

E vas készítményekhez kis adag rabarbara, fahéjpor adatik, részint zsongító hatása, részint pedig a vasnak a gyomor általi könnyebb eltűrése okáért. Továbbá a vasas fürdők is javaltatnak, melyet a szervezet leginkább eltűr.

Az edényrendszer izgatottságánál s nagy szívdobogásnál ásványsavak, az ingerült idegműködésnél, zsábáknál másító szerek, alaj légenysavas kenenyéleg (nitras bismuthi), horgéleg (flores zinci), gyökönkesavas horgéleg (zincum valerianicum) vannak javalva.

S ü l y.

1864. évben a kórházban 11, magánházakban 31 sülyös bányász ápoltatott.

A betegek nagyon erőtlenek, bágyadtak, félénkek, kedélyük lehangolt, arczuk halvány és szennyes, a szemek beesettek és kék gyűrükkel ellátvák, az ajkak kékes szederjes színt, az ínyhús véres-vizenyős meglazulást mutattak; ehhez nagyobbrészt nyomásra élénkülő szúró szaggató fájdalmak, az izületekben és a végtagok középrészeiben csatlakoztak. Az ínyvérzések ritkán hiányoztak, azonban orr- és bélvérzések, valamint a szemcsarnokokban vérömlenyek is gyakran jelentkeztek.

A bőrszövetben történt vérömlenyek majd mindíg először az alsó végtagokon jöttek elő. A bányamunkásoknál tapasztalásom szerint, kiknél a felső és az alsó végtagok bányába való be- és kijárásnál, és munka által minden nap igénybe vétetnek, a kar és térdhajlásokon leginkább mutatkoztak. Ezen foltok ibolyaszínűek, későbbi kórlefolyásnál kékre, zöldre, majd szennyesre változnak, ezekhez egy időben rostonyás izzadmányok szegődtek a bőr alatt és izmok közt, mogyoró-, ökölnagyságú, az alsó végtagokon elszórt dagok alakjában. Szív és mellhártyalobokat az egész járvány alatt nem volt alkalmam tapasztalni.

A süly lefolyása rosszúl táplált, visszeres kórvegygyel biró, nehéz munka által erőtlenített bányamunkásoknál hosszas volt. A halálesetek nagyfokú kimerülésre, átalános vízkórra, és magas fokra hágott véres hasmenésekre következtek be.

A süly ellen gyógyszerül kisajtolt növénynedvek, nevezetesen a keresztesek családjába tartozók használtattak.

V é r h a s.

Vérhasban az 1864-dik évben a kórházban 16, s ezenkivül a magán-bányamunkások lakjaiban 53 egyén gyógykezeltetett. A betegség mérsékelten egymásra következett hasmenésekkel és csekély köldöktáj-fájdalmakkal vette kezdetét.

Később fejfájás, láz, hányinger, nagyobb fájdalom a köldöktáján jelentkezett, mely a húgyhólyagra is kiterjedvén a beteget vizelésre kényszerítette. A végbélben a kinzó égető fájdalmak mindenkor beállottak az ürülések alkalmával. Eleinte kevés bélsár, azután nyákos, szürkés, végtére véres tömegek üríttettek ki.

Nagyfokú vérhasnál a széklerakodások rövid időközben ismételtettek, zsonghiányos láz lépett fel, a has dobosan puffadt lőn, s a halál köldöktáji folytonos fájdalmak, végbéliszam, és átalános ideges tünetek közt bekövetkezett.

A kór kezdetén himbojmag-olajból és mákony kivonatból készült elegy jó eredménynyel adatott. A hasra meleg pépborogatások mellett nadályok alkalmaztattak. Az üszkösödési tünetek beálltával zsongitó és izgató szerek, a beteg erejét, ha lehetséges, fenntartandók, nagyobbrészt kedvező eredmény nélkül nyújtattak.

A nagyobb fokú vérhasban elhaltaknál véghezvitt bonczleletek a belek hártyájára vonatkoztak. A béltakhártyája több helyeken fekete színű, szakadékony volt, s edényeiben fekete vér foglaltatott; a bél felülete véres-savós folyadékkal beszűrődött tüszős fekélyedést mutatott. Több helyeken a béldarabok összeesett, könnyen szakítható állapotban találtattak, s dögszagú folyadékot tartalmaztak A hashártya szennyes-barnás színű, kitágult hajszáledényekkel ellátva, és eves folyadékkal be volt vonva. A máj és a lép vérdús.

Ü l z s á b a.

Keresztcsonttól bokáig levonuló, szünetnélküli jobboldali fájdalmak, melyek legcsekélyebb testmozdulatnál nagyobbodtak, egy aknaácsnál nehéz fadarab emelése után keletkeztek. Ezen kór, a bányamunkásoknál gyakran jön elő, nem annyira a test átfázása vagy átázása, mint a nagy terheknek szük, korlátolt helyeken emelése által igényelt szerfeletti erőltetések folytán, ezen baj leginkább az aknaácsoknál szokott előjönni, kik az aknában sodronykötelen függvén, a gerinczoszlop legnagyobb feszitésével súlyos fadarabokat emelni, azokat tovább tolni és minden irányban alkalmazni kényszerittetnek.

A gyógykezelés rendesen köpölyök alkalmazásából s a Romberg által ajánlott terpentinolaj adagolásából állott; legtöbb és legállandóbb sikert azonban a szunyal bőr alá fecskendése mutatott.

H e v e n y é s i d ü l t h ö r g h u r u t.

Különböző, a bányákban termő és kifejlődő káros hatányok folytán a bányamunkás légcső és hörg takhártyájára felfokozott hajlamot mutatnak a hörghurutokra. A bányamunkások a járaknákba a le- és kijárásnál testüket megizzasztják, mi, az aknákban uralkodó léghuzam mellett, a külbőr fokozott érzékenysége folytán hülésekre általán, s kivált a hörg takhártya hurutjára nagy hajlamot szolgáltat; így szintén a fúrlyukvájásnál felemelkedő finom kőpor; lőpor fellobbanása által a tárnákba összegyült gőz; a sok helyen poshadt, túlságos meleg vagy hideg bányalég; a bányákban évelő tenyészet, mely a gomba, zuzmó, penész, gyöktő-fajokat termeli; a bánya ácsolathoz megkivántató fának vegybomlása; a bányákban jelenlevő növényi és állati anyagok bomlása folytán képződött alsóbbrendű növényi szervezetek; a vasgáliczos, kéneges bányavizek felhalmozódása, valamint ösmeretlen légköri és földi hatányok befolyása szinte a hörgtakhártya vérbőségét és hurutját idézik elő.

T ü d ő g ü m ő k ó r.

Ha megfontoljuk, hogy a szegény ad metalla damnati bányászok különféle foglalkozásukból és életmódjukból származó kórvegyeknek vannak alá vetve, hogy nagyobb része gümőkóros szülőktől származik, s az első születési időtől czélszerűtlenül, rosszúl, átalában péppel tápláltatik; a gyermeki szervezet az élet első éveiben ki nem elégitő táplálás, később korai munka által egészséges kifejlődésében hátráltatva lesz; kimeritő kórok, kicsapongó élet hozzájárultával, épen csodálni nem lehet, hogy e kór a bányamunkások közt annyira kiterjedett. A bányászok már szüleiktől a rendesnél nagyobb sérülékenységet (Vulnerabilität), az az hajlamot mindenfelé megbetegedésre örökölnek. Szigorú vizsgálat mellett alig találkozik 1000 bányamunkás között nehány ép tüdejü egyén s a fellépő tüdőlobok majdnem kivétel nélkül a felső karélyokat érdeklik.

Gyakran előforduló bántalom még a bányamunkások között a

B r i g h t k ó r.

E kór kifejlődésére a bányamunkásoknál ismét számos előidéző okokra akadunk: hosszan tartó kórok, bujasenyves, görvélyes, angolkóros, köszvényes és gümőkóros diathesis, szeszes italok mértéktelen élvezése, a test rögtöni meghütése és hosszan tartó áztatása nagy jelentőségü mozzanatok e kór létrejöttének.

A gyógymód erősitő, tápláló, életrendi szabályok alkalmazásából, csersav és chinin adagolásából, s ha e kezelésre a tünemények s vizkór nem engedtek, meleg fürdők és húgyhajtó szerek igénybevételéből állott.

C s ú z.

A bányamunkást, mely különféle káros hatányoknak ki van téve gyakran támadja meg az ízületcsúz. Nemcsak a bányákban dolgozók, hanem a zuzda és kohó munkások izzadt teste is meghüléseknek, átázásnak, léghuzamnak, és ismételt átnedvesedésnek van kitéve, mi által a csúz támadása lényegesen előmozdittatik.

K ö r ö m p e r c i - i n l o b n á l (Panaritium tendinosum) a bántalmazott ujjat eczet vagy borkősav oldatba mártott tépettel és efölött viaszos tafotával fedjük be, hogy a küllevegő behatása elzárassék. Bemetélésre szükségünk nem lesz, mert a bántalom helyén hólyagcsa képződik, melynek könnyen eltávolitható bőrhámja alatt a bőrirhában kicsiny lyukat találunk, mely az ízig tartó szük csatorna külnyilatát képezi, s gyógymodorunk folytatása alatt könnyen beheged.

N y i r k e d é n y l o b.

Gyakran fordul elő a bányászoknál, s többnyire az alsó

végtagokon, megelőzött és elhanyagolt zúzások, sértések következ'ében fejlődik.

Nyirkedénylob többnyire a takaronczoknál, kik a bányákban kövek elhordásával foglalatoskodnak, jön elő, ezeknek alsó végtagjai részint a legördült kövek, részint a lábakhoz szorosan alkalmazott töltékek (kosarak) által minden nap különnemü sérüléseknek, zuzásoknak, nyomásoknak van kitéve.

Csekélyfokú nyirkedénylobnál a beteg tag vizirányosan helyeztetik, iblanyfestvénynyel bekenetik és a betegnek belsőképen savanyus italok rendeltetnek. Ha a lob nagyobb terjedelmü és belterjü volt, a kezelés helybeli és általános verbocsátásokból, biganyir bekenéséből és meleg pépborogatások alkalmazásából állott. A képződött tályogok lehető kis nyilással nyittattak meg.

Sebészi kórok.

1862-től 1866-ig bezárólag a kórházban kezelt sebészi betegek száma 48 volt. Ezek között a súlyos fej- és mellzúzódások, kulcscsont-, fölkar-, czomb- és bordatörések, valamint a ficzamok (22) nagyobb számmal voltak képviselve. A mellzúzódásokhoz, melyek igen gyakran bordatöréssel, a csigolyák zúzódásával, rándulással stb. voltak szövődve, nem ritkán sérülési tüdő- és mellhártyalob szegődött. Ide tartoznak a betegek jegyzőkönyvében fel nem jegyzett, s majdnem naponta előforduló számos bőrseb, szemsértés stb, melyeknek a bányamunkás az ércztörésnél a fúrlyuk kidolgozásánál, lőpor és furó által, kitéve vannak; igen gyakoriak a széteső kőmorzsák és vasszálkák által okozott szaru- és köthártyasértések. Befejezésül nem lesz érdektelen a szigliszhegyi bányában előjött balesetről említést tenni.

1864. november 23-kán a szigliszhegyi bányában, 144 öl akna mélységben 8 vájár rendeltetett egy átalkát (Schutt) megnyitni, melytől 9 öllel magasabban 12° hosszú, 4' magas, és 3' széles nyugoti alagcsa (Läuft) feküdt.

Munkaközben a vájárok időnkint nagyobb mennyiségben legördülő kövecsek által figyelmessé tétetvén közelgő balesetet gyanítottak, miért is azonnal az életök biztonságára czélszerű és megkivántató védeszközökről gondoskodtak; azonban 9 órakor reggel a nagy tömegekben leszakadt átalkatörcselék által (Schuttberge) a vájárok az aknától kizáratván, az említett nyugati alagcsába kénytelenittettek menekülni, melybe 36 órát töltöttek, minden közlekedéstől elszigetelve.

Az alagcsa csekély magasságánál (4') fél ülő s fél fekvő helyzetben vártak a menekülő vájárok a megszabadítási perczre. A legidősebb vájár Z. M. 50 éves, izmos testalkatú, Z. M. 45, és S. J 41 éves gyenge testalkatúak; az első 60, a két utolsó 50 óráig se nem ettek, se nem ittak. Bányászmécsök 10 óráig égett, azontúl a meggyujtási kisérletnél mindannyiszor kialudt. Légmérsék az alagcsába 15 fok R. volt. Annak levegője kénköves szagu volt. Tizenkét óra után az elzárattak mellszorongást, aggodalmat, akadályozott légzést, gyomortáji nyomást, hányingert, szívdobogást, kábultságot, rögtöni elgyengülést, általános izzadást, égő és viszketeg érzést a szemeiken, álmatlanságot éreztek. A száj íze édes, később poshasztó volt, nagy szomjúság, gyomorteltség, gyakori húgykiürítések székrekedéssel állottak be.

Harminczkét óra múlva az elzárottakon mély álmosság, általános testi reszketés, szédülés, hortyogó légzés, fájdalmas gyomorérzés hányással vett erőt, Z. M. 45 éves, a leggyengébb, megszabadítási perczében ájult állapotban húzatott ki a menekvés helyéből.

A szabadító 12° hosszú, 4' magas, és 3' széles alagcsa 72' × 4' × 3'=864 köbláb légköri léget tartalmazott, és miután 1 köbláb = 1728 köb hüvelyket teszen, az említett alagcsa 1728 k. h. × 864 k. l. = 1.492,992 k. h. légköri léggel volt telve.

Száz köbhüvelyk légköri légbe 20,815 éleny, és 79,185 légeny foglaltatik, úgy 20 k. h. léggel körülbelül 4 k. h. éleny, és 16 k. h. légeny leheltetik be. Egy jól kifejlett egészséges testalkatú egyén, kisérletek nyomán, egyes csendes légzésnél 20—20 k. h. léget szí magába és leheli ki, s ha az ember egy perczben 18 lélekzetet vesz, és egyes légzésnél 18 kh. lég a tüdőbe benyomúl, ugy 24 óra alatt 466,560 kh. lég leheltetik be és ki, hasonló arányban ugyanazon időben kerekszámban véve mintegy 25,000 k. h. éleny használtatik el, ellenben szénsav 22,000 k. hüvelyken túl közöltetik a léggel.

Az elzárt három vájár 36 óra alatt 112,500 k. h. élenyt elhasznált, és 99,000 k. l. szénsavat a légnek átadott.

A szabadító alagcsába 1.492,992, kh. légkörnyi légben 710,99 kh. éleny és 188.97 kh. légeny foglaltattak. A légköri légből a vájárok 36 óra alatt 2.232,800 kh. fogyasztottak, az alagcsába tartalmazott 1.492,992 kh. léget a vájárok egészen elhasználtak, és a 839,808 k. h.-ből álló légköri légkülömbség részint a likacsos telérkőzetnek (Gangeinlagerung), részint a legördült kötőmegek által beszivárgó csekély légnek tulajdonítható, mely az elzárottakat a megfojtástól védte.

Megemlitendőnek tartjuk végre, hogy a bányászok között, beteg vagy rokkant társaik segélyzésére több rendbeli egyletek léteznek.

A kórházban ezen őtévi időközben ápolt 311 beteg összesen 9366 ápolási napot vőn igénybe, miből egy betegre nem egészen 31 nap esik; egy beteg ápolási költsége közép számítással 8 forintba került.

A tettetett nehézkór és ennek jelzése.

Voisin Ágoston tr. után.

Voisin tr. midőn a Bicêtre-ben a nehézkórosok osztályát átvette, czélul tüzte ki, hogy azon tüneteket kijelölje, melyek segélyével e valódi nehézkórt a színlettől meg lehet különböztetni. Igaz ugyan, hogy Francziaországban a nehézkórt oly sokan ne m színlelik, mint ezt még nehány év előtt tették, mindamellett a tettetők száma most is annyira jelentékeny, hogy ezen kérdés tudományos megoldása helyén van.

Ezen tárggyal kiválólag a katona-, továbbá a törvényszéki, nemkülönben azon orvosoknak van alkalmuk találkozni, kik idegbántalmakkal foglalkoznak, s habár némelykor fordúltak elő esetek, melyekben valódi nehézkór színlettnek tartatott, akárhány eset adta elő magát, melyekben a vizsgálással megbízott orvosok a betegek által megcsalattak.

Delasiauve „Traité de l'épilepsie“ munkája 536-dik lapján esetet beszél el, melyben Rayer Collard nevü katona, ki nehézkórosnak nyilváníttatván, mint ilyen Charenton-ba tétetett, később Bayle-nek megvallotta, hogy színlelésre adta magát, mert a katonaszolgálat alól menekülni akart. Ezenkivül maga Voisin is ismer embert, ki magát több évig nehézkórosnak mutatta, s ezáltal a besorozás alól kimennekült.

A tettetők a nehézkórt gyakran annyira híven utánozzák, s a betegségek legszembeötlőbb jelei előtüntetéséhez annyira értenek, hogy még a legjártasabb orvosnak is gondot ad magát a tévedéstől megóvni.

A dermeszerű és rángó görcsöket, a bőr pirosságát, a száj tajtékzását, a hüvelyk beszoritását és a vizelést akarat szerint előidézhetni; az arcz halaványsága pedig, mely még a legmegbízhatóbb jel lenne, oly gyorsan mulékony, hogy reá számítani nem lehet.

A láták kitágulását színlelni nem lehet ugyan, de a tettetők ahhoz nagyon értenek, hogy szemtekéiket annyira fel- és hátrafelé fordítják, miszerint ha pilláik széthuzatnak, a szem fehérénél egyebet látni ne lehessen.

A bőr duzzadtsága és kéksége a nehézkór bizonyos alakjaiban hiányzik, míg máskor utánoztatnak. Az arcz és a nyak foltos voltát (le piqueté) utánozni nem lehet, csak az kár, hogy azt inkább kivételnek kell tekintenünk.

Annyi bizonyos, hogy a nehézkór külső nyilvánulásaiban szokatlanúl változatos, azokat pedig a színlelők könnyen utánozhatják, míg más részről az orvosok nem egyszer hajlandók mindezt igaznak tartani.

Voisin a Bicêtre-ben látta, mint a betegek lökésekben, vagy rázkódtatásokban mozogtak, mi benne a tettetés lehetőségének gyanúját ébresztette fel; mások pedig szédelgés után alvajárókká lettek, s bolondját járni látszottak; volt olyan is, ki egyszerre földhöz vágódott, alsó végtagjait egyszer-kétszer meghajlította, míg végtére nehány másodpercz után, gyorsan felkelve, dolga után látott, mintha semmi se történt volna. Az alakok sokasága akkora, hogy a valódit a színleléstől csak akkor fogjuk megkülönböztetni, ha ezen betegek között sokáig tartózkodtunk, s Voisin megvallja, miszerint Bicêtre-ben való tartózkodása kezdetén sok igazi nehéz-

kórost színlelőnek tekintett. A rohamok megjelenését jellemző különböző tünetek egymástól annyira elütők, hogy az orvosnak szerfelett vigyázni kell, hahogy csalódni nem akar. Voisin-t ezen nehézségek tekintetbe vétele vitte arra, hogy a nehézkóros betegeknél oly természettani állapot nyomára jusson, mi semmi más esetben nem fordul elő, s a színlelők által semmi körülmények között sem utánozható.

Miután Voisin a húgyot a kitüzött irányban sikertelenül vizsgálta volna, figyelme a vérkeringés felé fordúlt, s a Marey-féle érlökés-jelzővel (sphygmographe) kimerítő kisérleteket tett. Mi őt az érlökések vizsgálására vitte, különösen Brown-Séquard azon állitása volt, miszerint a nehézkóri roham eseteiben a nagy együttérző ideg feji része meg van rázkódtatva, s ha ez igaz, akkor ennek nyomait az egész edény-idegrendszerben, így pedig a tagok ütereiben is fel kell fedezhetnünk.

A tapasztalás a felvétel helyességét igazolta.

Voisin mindenelőtt mindegyik nehézkóros betege érlökési vonalrajzát előállította, mely czélból azoknál az érlökés-jelzőt éber állapotban éhgyomorra alkalmazta, még pedig a kiállott betegségek után lehető hosszú idő múlva. Az eszköz mindig a baloldali orsóütérre tétetett, az illető ülő vagy fekvő, de lehetőleg legnagyobb nyugalmi helyzetében. Ez megtörténvén, ha a betegek valamelyikére nehézkóri roham jött, Voisin rögtön a szenvedőhöz sietett, hogy a bal orsóütérre az érlökésjelzőt azonnal rátegye, mihelyt a rángatódzások vagy az öntudaton kivüli mozgások azt megengedték. Voisin azon eszközt fél, egy, sőt másfél óráig is egy helyen hagyta, mely idő alatt több vonalrajzot állított elő. Ezen kisérleteit a rángatódzások vagy a szédelgés egyszerű eseteire is kiterjesztette, s ezen esetek mindegyikében az eredmény ugyanaz volt, melyet teljesen kifejlett nehézkóri rohamok alkalmával lehetett észlelni.

Közvetlenül a roham előtt az érlökésjelzővel nyert görbe vonalak kevésbé magasak, inkább kerekdedek voltak, s egymáshoz közelebb állottak. Mint a roham bekövetkezett, felszállóban levő öt-hat hullám után, igen kevéssé emelkedett görbe vonalak mutatkoztak, melyek később erősebben kifejlettek, s majdnem félköralakot képeztek, azután pedig nehány percz múlva a vonalak majdnem függélyesen háromszor négyszer oly magasra emelkedtek, mint a roham előtt látszottak, míg tetejükön többé-kevésbé tompított éles szögletet képezve, onnét aláfelé szállottak, mi közben határozott kettősség (dicrotisme) lépett fel. Az érlökések ezen alakját Voisin nehézkóros betegeinél mindig észlelte, tapasztalván, hogy az betegeinél a roham után fél-, egészen másfél óráig tartott, sőt két esetet emlit meg, melyben az érlökésjelzővel nyert ezen vonalrajzi alak tartama hat órára terjedt ki.

Voisin tr., Wrisberg, Valentin, Henle, Virchow és mások munkáira támaszkodva, mondja, hogy az üterek a gerinczagytól és a nagy együttérző idegtől kapnak csöveket, melyek közül az előbbiek tágítólag, míg az utóbbiak szükítőleg hatnak, minélfogva midőn a nagy együttérző csövei vannak túlsúlyban az ütéri feszülés nagyobb, míg ellenkezőleg kisebb ez, midőn azok működése csökkenve van.

Kezdetben az ütéri feszülés növekszik, az érlökések perczenkinti száma pedig 120—160-ra megy; mindjárt kezdet után azonban az ütéri feszülés alábbhágy, mint ezt az emelkedő vonalak magasságából és az alászálláskor határozottan nyilvánuló kettősségből következtetni lehet. Úgy látszik, hogy míg eleinte az együttérző ideg edénybeli csövei izgatvák, ezek később hüdöttek lesznek, mi a gerinczagybeli csövek működésének túlságát vonja maga után. Ez Brown-Séquard állításának tökéletesen megfelel, ki mondja, hogy az eszmélet elvesztése és az arcz halványsága a nagy együttérző ideg agybeli csöveinek izgatottságából származik.

A vér hullámzásának vázolt alakja pedig, mely majdnem függélyes és magas emelkedésből, a tetőn éles szöglet alatti alászállásból, végül lefelé haladás közben újra való emelkedés és ismeti alászállásból áll, mesterséges mozgások által elő nem idézhető, s az színlelőknél sohasem fordúl elő, minélfogva a tettetett nehézkórt érlökés jelző által azonnal ki lehet mutatni. (Annales d'hygiène publique et de médecine légale. 1868, april). —*a*—

A sziklacsont valószínű törése, — gyógyulás.

A sziklacsont törése mindenesetre súlyos sértés ugyan, feltétlenül halálosnak azonban többé nem tartható, minthogy több eset van feljegyezve, melyekben gyógyulás következett. Benoît tr. idevonatkozólag esetet közölt, mely több érdekes megjegyzésre szolgáltatott alkalmat. 1861-diki májusban falusi vásáron két kuglizó között veszekedés támadt, miközben az idősebb és erősebb a másikat csakhamar földre gyürte, ez azonban rögtön fölkelvén, társára követ hajított, mely azt a bal fül mögött érte. A sértett földre rogyott, s nehány perczig eszméletlen maradt; később azonban magához térve, az ünnepélyben ismét résztvett, hol még nehány óráig maradt. Ekkor hét kilometernyire fekvő lakására haza gyalogolt, ott éjszaka érkezvén meg. Másnap magát rosszúl érezte, s a következő napon orvos után küldött. Ez súlyos agybeli tünetek mellett a külső hangvezetékből vérfolyást, a jobboldali felső szempilla és a köthártya alatt pedig vérömlenyt észlelt. Igen erélyes kezeléshez fogtak ugyan, de mindamellett agyburok- és agylob lépett fel, sok mindenféle bonyodalmakkal, melyek közül némelyeket a kezelésből, így a dárdannyali dörzsölésből lehetett származtatni. A sebesült állapota három hónap múlva kielégitő volt ugyan, midőn azonban ügye az esküdtszék előtt előfordúlt, itt meg nem jelenhetett, hanem ekkor öt orvosból álló bizottság által megvizsgáltatott. A bizottság tagjai a sértésre és a kezelésre nézve megegyeztek, a jóslásra vonatkozólag azonban széttértek. Közülük négyen a következőkben állapodtak meg: A lassúság, melylyel a javulás az utolsó időben végbemenni látszik azon időt, melyben a sértett dolgához személyesen teljes erővel hozzá láthat, pontosan meghatározni nem engedi, ámbár valószínű, hogy ezt két vagy három hónap múlva teheti, ha a véletlen körülmények közbe nem lépnek. Mi körülbelül annyit jelentett, hogy a beteg nemsokára meg fog gyógyúlni. Az ötödik orvos különvéleményt nyujtott be, s Malgaigne-re és a compendium szerzőire támaszkodva, kevéssé tétovázva a valószínű gyógyúlhatlanság mellett nyilatkozott. Az esküdtszék az előbbiek véleményét fogadta el, s a vádlottat felmentette; a törvényszék azonban az utóbbi nézet felé hajlott, s azt nyolczezer frank kártéritésre itélte. Benoît tr. mondja, hogy azóta hat év folyt le, s a sértett magát jól érzi, legfeljebb arról panaszkodván, hogy hosszas betegsége foly án oly kinézést kapott, melytől sohasem tud szabadúlni.

Benoît ezenkivül még öt esetet említ meg, melyekben a külső hangvezetékből vérfolyást észlelt, s mégis gyógyulás következett; ezek pedig:

I. Könnyű kocsiból kiesett férfi eszméletét azonnal elveszítette; kivülről se sértés, se törés nem látszott. Mindkét fülből és az orrból vér folyt ki. Bódulat, félrebeszélés, rendetlen légzés, igen lassú érlökés lépett fel. Teljes gyógyulás gyengélkedés nélkül. Hét év múlva tüdőgyuladásban halt meg.

II. Fiatal fiú szénás szekérről leesett. Eszmélete odalett, s balfüléből több napon át vér folyt ki, mi kínos fájdalmakkal volt egybekötve. A bekövetkező ellenhatás az érlökés lassúságával, a légzés rendetlenségével, hányással stb. lépett fel. A gyógyulás hat év óta tart.

III. Tizennégy éves fiú a szénapadlásról a félszerbe leesett, se nem érzett, se nem mozgott, egész teste kékült, s érlökést tapintani nem lehetett. A jobb fülből igen sok vér folyt ki, mi ugyanazon oldalon az arcz hüdésével volt egybekötve. Erre ellenhatás, s tompulattal váltakozó félrebeszélés következett. A gyógyulás ötéves, a hallás elveszett ugyan, de ar arcz hüdése elmúlt.

IV. Férfi fejére ütést kapván, jobb füle vérzett; később azonban a dobüregben állandó genyedő lob lépett fel. A gyógyulás több év óta tart, de a hallás elveszett.

V. Munkás forgatót kezelvén, a gyorsan mozgó fogantyú hátulról fejéhez ütődött. Halottnak gondolták; eszmélete azonban nehány óra múlva visszatért, se seb, se törés nem látszott. Mindkét füléből és orrlikaiból sok vér folyt ki, a szemgödrökben pedig nagy vérömleny támadt. Roppant ellenhatás. A hányás szakadatlanul tartott, az érlökés lassú volt stb. A gyógyulás hat hét alatt következett be, s már egy év óta tart. (Gazette médicale de Strasbourg. 1868, május 25).

PEST, 1868. KHÓR és WEIN KÖNYVNYOMDÁJA. (Dorottya-utcza 14. szám).

Pest, 1868. **32. sz.** Augustus 9.

Előfizetési ár: Belyben egész évre 9 frt., félévre 4 frt. 50 kr., vidéken egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesitendők.
Hirdetésekért soronkint 15 uj kr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőségnél, újtér 10. sz., és Kilián György könyvkereskedésében váczi utcza Drasche-féle házban.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Tizenkettedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom: Kovács József m tnr: Veleszületett segghiány sikeres műtéte. — Világrahozott bujakóros bélgyuladás. — Könyvismertetés: Zur Kenntniss der physiologischen Wirkungen der therapeutischen Anwendung der verdichteten Luft. Von Rudolf Ritter von Vivenot. — Lapszemle. Agybeli ráknövedék esete. — A vörheny és a vészhimlő együtti fellépése.
Tárcza: Az „országos egészségügyi tanács“ és az „orvostudori kar“. III. — A budapesti kir. orvosegylet 1868-iki julius 25-kén tartott szakülése. — Vegyesek. — Pályázat.

Veleszületett segghiány sikeres műtéte.

Kovács József egy. m. tanártól.

1867 junius havában egy 4—5 napos figyermekhez hivott Szontagh tr. ügyfelem, ki 3-ad napja üritési erölködésekben szenved, de seggnyilás hijján bélürülései nem lehetnek. Az nap, kinzó erölködések és bélgörcsök után, nehányszor hányt is már, hányadékában a meconium odakevertsége fölismertetheték.

Délután 5 órakor láttam a jól kifejlett figyermeket. Arcza duzzadt, szederjes volt, szemei düledtek, folyton hánykolódott, sirása hangtalan Hasa igen puffadt, izmai feszülvék. Szederjes boréka 4—5-szörösre nagyobbúlt, nagyobbak s tömöttebbek heréi is. A himtag jobbadán, erölködések alatt mindig meredt, a görcsös erölködések közti időkben lankad el csak.

A seggvágány feltünően kifejezett, sekélyes. Seggnyilás épen nincs; hiányzik egy neki megfelelő bemélyedés is. Azon helyen, melyen a nyilásnak ép alkat szerint lennie kellene, némi ránczoltsága van a sekély vágány fenekét fedő bőrnek. Kipúposodás vagy domborodás sem az emlitett ránczoltabb helyen, sem környékében nem észlethető. Mutatóm hosszasb rátartásával emlitett ránczolt helyre, a bőrön át némi izomjáték volt észlelhető, melyet én a zárizom rostjai működésének tulajdoniték.

Az ujdonszülött első pár nap székfűtheát ivott már, később sem azt, sem a néki gyakran kinált csecset el nem fogadta. Húgyürülései tiszták voltak, bélsárkeverék nélkül.

Veleszületett segghiány volt jelen, oly vastag és erős zárréteggel, melyen át a belek összes erejével és a hassajtó segélyével leszorított bélsár kipúposodást nem mutatott. A seggzárizom léte és működése fölismertetheték.

Szabatosan meghatározni azt, mily fokban hiányos a végbél is? s így mily vastag réteg választja a vakon végződő belet a seggnyilásnak megfelelő ponttól? az élő gyermeken előre meghatározni nem állt módomban. Hólyagkutasztól a gyakran ürült hólyagon át tájékozást nem remélvén, az úgyis folyton görcsös erölködésekben levőt nem kutaszolám. Nem szerezhettem biztos tudomást a végbél magasabban álló s tán nem hiányos részének állapotáról sem. Az egyenlőn feszes puffadt has mindenütt dobos koppantású.

A már négy napos gyermek bél-körmozgásainak élénk jelei már visszás irányban (= hányásban) is mutatkoztak. Sok valószinűséggel ajánlkozék a következő föltevény:

Ha a végbél csak némileg ereszkedik is vak végével a medenczébe, úgy ott ezen vak végnek, a több napi élénk bélmozgások folytán kitöltöttnek, feszes és kitágultnak kell lennie a belenyomott bélsártól. Ha a zárt gátra ereszkedik vak vége, hátsó falával közvetlen a keresztcsont vájulatában feküvén, csak mellső fala boríttatik zsigeri hashártyával, s ezen hashártyát vak vége — feszes teltsége s kiöblösödöttsége felvett esetében — maga előtt fölemeli, úgy hogy hátsó alsó felével a gáton is hashártya nélkül közvetlen ül.

Ha így állnának az említett képletviszonyok, mit ezen különben jól kifejlett gyermeknél a fentebb vázoltak alapján sejteni, tán fölvenni is lehetett, úgy én a segélynyujtási föladat fokozatos egymásutánját a következőkbe fognám össze:

1-ör. A sekélyes seggvágány föntebb leirt ránczolt pontján beszúrás történjék — párhuzamosan a keresztcsonttal — egy másfél vonal átmérőjü szúrcsappal. E beszurással meggyőződést szerezni arról:

a) mily vastag gátréteg képezi a zárt?

b) hashártyasértés nélkül juthatni-e valóban az öblösnek sejtett és fölvett végbélbe?

2-or. Ha a végbélbe jutni sikerült, tágítni, s állandósitni a nyilást; s pedig:

α) ha az átszúrt gátréteg 2—3 vonalnyinál nem vastagabb, úgy kellő tágitás után, idegen test betevését, eleinte naponkinti ujjal behatolást, meg a bekövetkezendő időszaki ürüléseket elegendőnek véltem arra, hogy a végbélen ejtett seb szélei ne egymáshoz, hanem a gát sebszélei, illetőleg a külbőr sebszéleihöz tapadásra utaltassanak, s így az isméti elzáródást meggátolják.

β) De ha a gátréteg vastagabbnak mutatkoznék, úgy a szúrt seb oly tágitását vélem eszközlendőnek, melyen át a végbél sebének széleit, megfogva át és lehúzni lehessen, azokat a külső bőrseb széleihez szegendő, hogy így a végbél

nyilásnak a külbőrhöz tapadása lehetségessé tétessék, s a gát sebcsatornájának zsugora megelőztethessék.

3-or. Addig legyen szorgos ügyelet alatt a kis beteg, míg a nyilás körüli hegedési folyamat, mely hamar az újdon seggnyilás szükitésére irányzódhatik, végződött.

4-er. Ha a biztosságig ki nem puhatolhatott viszonyok máskép állnának, mint a fenntebbi föltevényben vázolók, lehet, hogy beszurásunk más térbe jut (p. a hasürbe), mint kivánjuk, s ez esetben azon túl teendő kisérletünknek nyilást készitni tán igen, de a kisdedet megmenti alig sikerülend.

Szontagh tr. ügyfelem egyetértésével előadtuk a gyermek szüleinek a segélynyujtás sikerének ily föltételes voltát, hozzácsatolván azt is, hogy — mint azt szülei is belátták — a kisded mégis csak sikeres műtét által tartható meg, kik miután ily kilátással is kivánták a műtétet, mi azt, mint következik végeztük:

A műteendőt hanyatt fektettük egy, az ablak közelébe hűzott és asztalra tett vánkoson, úgy hogy a gát-műtéttér a világossághoz fordítva legyen. Szontagh tr. ügyfelem egyik kezével a kisded úgy is felhúzott lábait összefogván, azokat rugdalódzás ellen helybentartá. Másik kezével a puffadt hasat összébb nyomta, hogy a fenntebbi föltevény értelmében a kitelt vak végbelet a mozgékony gátra szoritsa. Ez alatt én bal mutatóm csúcsa mellett, melylyel említett ránczolt helyet rögzitém, a keresztcsont vájulatával párhuzamos irányban beszúrtam egy másfél vonal átmérőjű egyenes szúrcsapot. Az ellenállás rövid és csekély volta elárulá, hogy az átszúrt réteg csak kevés vonalnyi vastagságú lehet. A szúrcsap kihúzott tövise pedig szurkos végével arról győzött meg, hogy a műszer csakugyan a végbél vak öblébe jutott. Azonnal nyomatott ki a csapon is fekete mézsürüségű meconium. Az erölködések erre oly erejüvé fokozódtak, hogy azok a műszert is kilökék, s az általa ejtett seben át párlépésre nyomatott ki a bélsár, tetemes bélgaz-ürülésektől kisérve.

A nyiláson át most vájt kutaszt vezettem be, s miután e mellett tetemesb mennyiségű meconium ürüléset ismételve bevártam, a vájtkutaszon bevezettem egy gombos végű kusztorát is, ennek élét előbb hátra, aztán kissé előre irányozván, mi alatt vájt kutasszal a sebet mindíg ellen irányba feszitém, 6—8 vonalnyira tágitám a nyilást. A kusztora metszését inkább feszités mint huzogatás által eszközölvén, hogy a tágitás főleg a nem-nyulékony képletek rovására történjék.

Bal kis ujjam e nyiláson át a sebcsatornát 2—3 vonalnyinak becsülé, mely mögött az előbb vak végbélnek egy oly (kloakaszerű) öblözetében mozoghatott, melyből az összes medencze belseje tapintható, sőt a medenczecsatornán felül hatolni is könnyü volt.

Az átszúrt gátréteg ily vastagságával szemben a végbél sebszéleit kiszegni, már előre is szükségesnek nem tartván, miután ürülések beállására még egy ideig vártunk, egy vastagabb tépettömeszt illesztettem a sebcsatornába, arra ügyelvén kis ujjam benntartásával, hogy a tömesz belső vége a végbélben feküdjék, s hogy bevezetés alatt a gát fölött mozgékony bélsebet be ne gyüremlítsem.

Azon utasitást adtam a műtett kisded hozzátartozóinak, hogy az esetre, ha bekövetkezendő ürüléssel a tömesz is kilöketnék, hagyják anélkül, míg én holnap reggel egy ujabbnak bevezetéséről, s egy oly faczölöpről gondoskodhatandom, mely a sebben rögzithető lészen. A műtett, alig végződött a

műtét, elaludt. Ajánlottam egy idő után őt felébreszteni és szopással kinálni.

Másnap reggel: A műtett tegnap este már pár órai alvás után huzamosban szopott. Ürülése lett, mellyel a tömesz csakugyan kilöketett. Szopáson kívül, melyért éjjel is kétszer ébresztetett, folyton aludt. Midőn sebcsatornája kipuhatolására kis ujjam bedugám, a tegnap hangtalan kisded már hangosan sirt. Kis ujjam a gát sebcsatornába igen, de a végbélbe nem juthatott, annyira összehuzódott a végbélen tegnap annak kitágultságában ejtett nyilás. Ujjam csúcsán vájt kutaszt, ezen gombos kusztorát vezetvén be, evvel tágitám a többi sebcsatornával arányosra a bél nyilását. Erre azonnal jelentékenyebb ürülés állt be. Tépettömeszt tevék be ismét. A gyermek a műtét után ismét azonnal elaludt.

Harmad nap: A tömesz ismét csakhamar kilöketett. A műtét ismételve, huzamosabban szopott, azonkívül egyre alszik. Kis ujjam a végbél sebét ismét szükültebbnek találta a gát sebcsatornáénál, de nem anynyira szükültnek, hogy a nyilás káros vongálása nélkül belé ne furakodhassék. Újabb tágitást késsel ma tehát már azon szükségképeni körülmény miatt sem tevék, hogy hevesb bélürülések — minők az eddigiek voltak — és erölködések alatt a valamivel szükebb béllik a tágabb gátsebcsatornába gyakran lenyomatik, s ez úton a béllik és a bőrseb szélei közt oly közeledés jön létre, mely gyógyczéljainknak csak előnyére lehet. A faczölöpöt, az általa azonnal okozott s kilöketésére vitt erölködés mellett, tekintettel főleg iménti czélra, hogy a béllik széleit föl ne toljam, teljesen mellőzém. A sebbe mától egyátalán mitsem tevék. A nyilást ujjam bevitelével ellenőrizni a jövő 4—5 nap alatt csak az esetre tervezém, ha isméti megszükülés jelei ürülési nehézségekben nyilatkoznának.

Következett 3—4 nap: ez alatt a herelob tüneményei megszüntek, a borék és herék e kornak megfelelő terimére szálltak. A kisded elég mohon szopott, azonkivül jobbadán aludt, sürübb állományú bélürülései nagyobbodó erölködést igényeltek.

8-ad nap: kis ujjam az egész megszükült sebcsatornát egy tompa szoritású gyürünek érezte, melyen a bélnyilást mint élesebben bevágó külön karikát, mely széleivel előbb benyomuló ujjammal emelkedék, többé megkülönböztetni nem sikerült. Erőszakkal toltam be olajozott kis ujjamat tövéig, kivétele után azonnal bő bélürülés jött.

4 nap múlva=12-edik nap, megújitám kis ujjam erőltetett bevitelét, most sokkal kevesebb akadálylyal csuszott be, s vérzést nem okozott. A műtett szopás útjáni táplálkozása mi kivánni valót sem hagyott; akadálytalanok bélürülései is, gyarapodása szembetünő.

8 nap múlva=20-ad nap, vittem be ismét ujjam a végbélbe, hegszükülési akadály többé nem mutatkozott. Az izomzár ujjam ékhatásának érezhetőn engedett. A hegedést teljesen hámmal boritottnak tapasztalám és látám széthuzásra.

Isméti 20 nap múlva egészen akadálytalan csúsz be megolajozott ujjam, s én a műtettet gyógyúltnak nyilvánitám, azon meghagyással, hogy ha mégis az utóbbi 20 nap tapasztalatára állitott jóslatom és várakozásom ellenére is újra bélürülési zavar mutatkoznék, arról szülei, további segélynyujthatás végett, idején tudósítsanak.

Éve múlt már a műtétnek, s mint a gyermek szüleitől tudom, azóta bélürülési nehézségei nem voltak, egyre egészséges, korához mért fejlödése mi kivánni valót sem hagy.

Világrahozott bujakóros bélgyuladás.

Eberth Virchow „Archiv"-jának negyvenedik kötetében újszülött vékony belének bujanövedékes bántalmát írja le, mely annak fala mélyebb rétegeit foglalta el, míg felette a nyákhártya helyenkint laza és fekélyes volt. Förster pedig a „Würzburger med. Zeitschrift" IV. kötetében világhozott bujakór esetében a Peyer-féle tüszőhalmazok rostos elfajulását írta le, s körülbelül idesorolhatni Bednar észleletét, mely „Krankheiten der Neugebornen und Säuglinge" IV-dik kötetében a 235-dik lapon látott napvilágot. Végül legközelebb Roth M. tr., a greifswaldi kórtani intézet segéde, az „Archiv für pathologische Anatomie und Physiologie u. f. klinische Medicin" LXIII-dik kötetének második füzete szerint újszülöttet boncolt, ki Horn tr. betege volt ugyan, de ez a kórelőzményekről nem sokat tudott, s annak harminczegyéves anyjáról csak annyit mondhatott, hogy rajta bujakór nyomai nem észlelhetők, hacsak a hajak nagymérvü kihullását abból származtatni nem akarjuk. A nő ezenkívül kétszer szült, még pedig egy ízben hatodfél, míg más alkalommal hét hónapos gyermeket, mire hosszú ideig valami alhasi bántalomban szenvedett.

A szóbanlevő gyermek a teljesterhességi idő lefolyása után született, egészen ki volt fejlődve, de nem szopott, s behúnyt szemekkel feküdt, fuváskor pedig csak bal pilláit nyitotta fel, míg a jobb csukva maradt. A láták egyforma nagyságúaknak mutatkoztak. Kiáltáskor a száj inkább jobbra húzódott, mely oldalon az arczredők kevéssé élesebben voltak kifejezve. Közben úgy tetszett, mintha a felső végtagok kevéssé görcsösen összehúzódtak volna. A légzés és a székelés rendesen ment véghez. A csecsemő öt nap múlva meghalt, s midőn 1868-diki márczius 11-kén a bonczasztalra került, elsatnyúltnak látszott, bőre pedig halaványan nézett ki. A köldök kátrányszerü vér által kevéssé előtolatott, edényei azonban egészen üreseknek találtattak, de ezek falai annak szomszédságában kevéssé meg voltak vastagodva, mi kivált a jobb köldök üterén tünt fel, ezenkívül pedig szennyes-sárgán néztek ki. Az említett köldökütérben szennyes-szürkevörös értömesz találtatott.

A tüdők többnyire levegőt tartalmaztak, s csak a jobboldali alsó lebenyben látszottak itt-ott lobos, tömött góczok, melyek részben a tüdőhöz, részben a hörgökhöz tartoztak, s a metszlapon előállottak.

A szerfelett halvány szív billentyüi változatlanok voltak, valamint a nyak szervei is halványan és rendesen néztek ki.

A nagy és feszes lép metszéslapján meglehetősen tömött összetartású, továbbá vérdús, egynemü volt, s tüszőit kivenni nem lehetett. A mellékvesében semmi különös se látszott. A bal veséről a rostos burkot könnyen le lehetett választani, loboraiban pedig jelentékeny húgysavas betömődések foglaltattak; egyébkint azonban halványan nézett ki, s rendes összetartásúnak tapintatott, valamint a jobb vese is ilyen volt.

A gyomor és a belek nyákhártyája átalában véve halványan, míg híg bennékük világossárgán nézett ki. Az éhbél alsó részében magánosan álló tüszők és a Peyer-féle tüszőhalmazok kevéssé előállók, s valamennyire palaszürkék voltak; továbbá a csipőbél szomszédságában két béldarab savóshártyája, melyek között két ujjnyi hosszúságú ép bélrészlet feküdt, kétgarasos kiterjedésben összenőtt, s azok mindegyike nyákhártyáján, az összenövés helyén, fekély találtatott. A fentebb és a bélkacs homorulatában fekvő babnagyságú fekély hosszanti tengelye a haránt redőkkel egy irányban volt. Közepén borsóterjedelmü lapos pörk látszott, mely részint világossárgán, részint sötétbarnán nézett ki, kemény összetartásúnak tapintatott, míg azt övként keskeny, valamennyire palaszürke, lassankint az egészséges nyákhártyába átmenő, s egészen az izomzatig aláhatoló fekélyedő csík vette körül. Továbbá lencseterjedelmü hely is látszott, mely átfuródásnak tetszett, de a kutasszal az összenőtt béldarabba jutni nem lehetett.

A második, kerekded fekély terjedelme ezüst hatoséhoz hasonlíthatott, a bélkacs domborulatán feküdt, s a Peyer-féle tüszőhalmaz helyét majdnem egészen elfoglalta, melynek meg nem támadott, kevéssé palaszürke részlete alig emelkedett fel, míg oldalvást a fekély által túl lett haladva, ezt pedig mélyre hatoló sárga pörk fedte, mely a körülötte levő, kevéssé megvastagodott, halvány nyákhártyánál éles határral végződött. Az az éhbél legalantibb részében foglalt helyet, hol közvetlenül a Kerkring-féle redők hiányzottak.

A csipőbélben, különösen pedig a Bauhin-féle billentyü közelében a tüszőhalmazok szinte előemelkedtek, továbbá annak felső részében ujjnyi hosszú tüszőhalmaz, ennek szélessége kétharmadában, meg volt duzzadva, míg egy harmada hegesen simán nézett ki, mely helyen bemetszve, a nyákhártya és a nyákhártya alatti kötszövet feszes és fehér vastagulatként egybe volt szövődve. Inkább aláfelé, a billentyü felett körülbelül három ujjnyira, borsónyi kiterjedésü, szinte lapos és síma hegszövet találtatott, mely részben Peyer-féle tüszőhalmaz helyét foglalta el, míg részben a szomszéd nyákhártyára esett.

A vastagbél nyákhártyája hasonlókép halványnak tünt fel, a haránt részleten pedig, a jobboldali hajlatnál, a garasénál valamivel nagyobb terjedelmü, kerekded, keményes száraz var látszott, mely a nyákhártya felületén kevéssé túlemelkedett, felületesen epével be volt ivódva, s körülete egyik harmadában a rendes nyákhártya szövetbe átment, a többi helyen pedig attól keskeny öv által el volt határolva, mely egészen a nyákhártya alatti szövetig ért.

A bélfodor mirígyei, különösen a vakbél-tájon, kevéssé meg voltak nagyobbodva, metszfelületükön halványszürkén néztek ki, s meglehetősen keményeknek tapintattak.

A húgyhólyag nyákhártyája szinte halvány volt.

A vérszegény máj szennyes-barnasárgának mutatkozott, rendetlen alakú, borsónyi világos helyekkel, melyek határszélei szétmosódtak. A májszemcsék nem látszottak tisztán, az összetartás azonban a rendestől nem tért el.

A koponya keskeny, de elölről hátrafelé hosszú volt, igen terjedelmes mellső kutacscsal. A homlokdudoroknak megfelelőleg a külső agyburok mellső felületén egy-egy puha, tallérnyi terjedelmü kötszöveti képződmény találtatott, mely körülbelül másfél vonalnyi vastagságú lehetett, lefelé laposan felemelkedett, s finom edénykoszorú által vétetett körül. A baloldali képződmény a halántéktájra is kiterjedett. Ezen a helyeken a külső agyburkot a csonttól könnyebben le lehetett választani, mint egyébhol, s azokon a csont felé mindinkább kocsonyaszerü összetartásúvá változott, leválasztás után pedig finom, helyenkint durva-likacsos felület látszott. A baloldali képződmény a középső és a belső agyburokkal egybeszövődött, de az agy szabadon maradt.

A középső koponyagödörben baloldalon, a sziklacsont mellső végénél, a külső agyburkon babnyi terjedelmü, a leírtakhoz hasonló képződmény észleltetett. A belső agyburok szakadékony, száraz volt, nagy edényei pedig vért nem tartalmaztak.

Az agy összetartása a rendesnek megfelelt, szürke szövete halványnak, míg a fehér vérszegénynek tetszett, s csak az oldalgyomrocsok környezetében volt halvány-piros szinü.

A bal czombkoncz alsó részének külső oldalán garasnyi, a csontig terjedő gócz feküdt, mely a koponyán találtakhoz hasonlított, a csonthártyán túl nem ment, s alatta a csont ép volt. A végtagok többi csontjai minden tekintetben egészségeseknek észleltettek.

A bélbeli lelet mindenesetre a legszembeötlőbb és legnevezetesebb. A fekélyedéseket, varképződést és a hegszövetet tekintetbe véve hasi hagymázra lehetett gondolni, melyről körülbelül ösmeretes, hogy a magzatnál előjöhet, a nélkül, hogy az anya szenvedne, s hasonló esetek a többi heveny kiütésekről is jegyeztek fel; azonban több boncztani jel volt, melyek miatt a hagymáz felvételét abba kellett hagyni. A hagymáz fekélyei mindig a bél nyákhártya nyirktüszőiből indúlnak ki, noha elég gyakran a szomszéd nyákhártyára kiterjednek; a legelőbb említett fekély azonban a bél azon részén foglal helyet, mely a bélfodorral függ egybe, s hol nyirktüszők nincsenek. Idejárul még a fekélyek csekély száma, s azok kiterjedése, mint ezt hasi hagymáznál sohasem tapasztaljuk, mimellett még a Peyer-féle tüszőhalmazok és a bélfodri mirígyek velőszerü duzzadása egészen hiányzik. A hagymáz ellen szól a magánosan álló igen nagy vastagbélbeli fekély is. Ellenben minden arra mutat, hogy valóságos bujakóri bántalommal van dolgunk: erre utalt a fekélyek kinézése, a górcsői lelet és a csonthártyabeli növedékeknek a bélbeli sajátságos bántalommal való egyidejü létezése.

A felnőttek vastag belében a bujakóri fekélyek meglehetősen ösmeretesek, míg a vékonybélbeliekről ez nem mondható. A feké-

lyek, melyek eddig leirattak, egészen meg voltak tisztúlva és behegedve, minélfogva ezek eredete biztosan kimutatható nem volt; a közölt esetben azonban a bujakóri növedéket kásaszerűen átváltozva, tehát épen azon szakban találtuk, mely a fekélyképződést megelőzi. A szétesőben és elhalóban levő tömeg természetén az epés beivódás és az élesen határoló vonal folytán kételkedni nem lehetett; azonban ugyanazon oknál fogva a górcső jellemző felvilágosítást nem adhatott.

A bujakór sajátságos terményein kívül észleltetett, hogy a Peyer-féle tüszőhalmazok felett némelyeken, valamint a szomszéd nyákhártyarészleten a bolyhok, nemkülönben a Lieberkühn-féle mirígyek hiányzottak; ugyanott pedig a nyákhártya felső rétegzete, valamint a nyákhártya alatti kötszövet homályosan fénylő, szivós, majdnem szaruszerű fonadékot képezett. A kötszöveti rostok eczetsav hozzáadására megvilágosodván, orsó- és csillagalakú sejtek lettek láthatóvá, ezenkívül pedig nagyságuk, alakuk és elhelyezésüknél fogva tüszőknek mondható képződmények látszottak azok közé beágyalva. Azon tüszőalakok górcső alatt eczetsav hozzáadásakor edények- és orsóalakú sejtekből állóknak bizonyúltak, mely utóbbiak az előbbiek körül körben voltak elhelyezve, minélfogva a nyirktüszők vagy mirígyek szerkezetének nyoma sem látszott. Úgy tetszik, hogy a nyirktüszőkben a kötszöveti sejtek túlképződése ment végbe, mi a nyirkmirígy eredeti szövetének elpusztulását vonta maga után, s ez alkalmasint felületes fekélyedéssel volt egybekötve, legalább erre mutat a nyákhártya simasága mellett a bolyhok teljes hiánya. Ezen tüsző-elfajulásokat a bujakórral bátran kapcsolatba hozhatni, s nem volt egyéb, mint azon rostos elfajulás, melyet Förster leírt, s fentebb már említtetett.

A külső agyburkon és a czombkoncz csonthártyáján levő lapos képződmények valóságos bujanövedékek. Többé-kevésbé túlképződött kötszövetben gömbölyded sejtek, kisebb-nagyobb mértékben zsírszerűen átváltozva, zsírcseppek nagy halmazai és magánosan álló zsírcseppek találtattak. Közöttük még apró tűszerű és oszlopalakú jegeczek is észleltettek, melyek természetét azonban kimutatni nem lehetett. A csont közelében levő helyeken eczetsav és borlang hozzáadására nyálkanyból álló csapadékok támadtak.

Az agy fehér szövetében nemcsak a pirosan kinéző tájakon, hanem egyébhol is zsírszerűen teljesen átváltozott számtalan sejt találtatott. A kiterjedt agygyuladás kivált világrahozott bujakórnál szokott előfordúlni.

A tüdők megmájasodott góczaiban a közönséges hurutos sejteken kívül zsírcseppek halmazai szinte bőven észleltettek, melyek világos-, egészen barnasárga színűeknek látszottak. Ezen lobos bántalom szinte bujakóri természetűnek tünt fel.

A máj foltos volta az egyenlőtlen vér-szétosztástól függött, nem pedig helyenkinti közti túlképződéstől, mint ezt bujakórnál gyakran tapasztaljuk. —*a*—

KÖNYVISMERTETÉS.

Zur Kenntniss der physiologischen Wirkungen und der therapeutischen Anwendung der verdichteten Luft. Eine physiologische-therapeutische Untersuchung von Rudolf Ritter von Vivenot jun. Erlangen, Enke Ferdinand kiadása 1868. 8-rét. XII, 626. két kőmetszetű táblával.

A sürített levegőt gyógyczélokra először Henshaw tr, angol orvos használta, ki 1664-diki közleménye szerint készüléket csináltatott, melynek segélyével a beteget az éghajlat változásának jótéteményeiben minden évszakban részeltethetni állitotta, anélkül, hogy az kénytelen legyen házát oda- vagy szokott foglalkozását abbahagyni, midőn egyszersmind olyan szoba tervét leírja, mely a sürített levegő alkalmazását megengedi. A sürített levegőnek az emberi szervezetre való hatásáról élettani ösmeretek később a bányákban, a buvárharangokban alagutak készitése és hidalapok letevésekor szerzett tapasztalatok és észleletek által mindinkább szaporodtak, s mind többen találkoztak, kik azokat gyógyczélból értékesíteni iparkodtak. Junod, Tabarié Montpellier-ben, Ch. G. Pravaz Lyonban ezen irányban már a harminczas években határozott érdemeket szereztek, s különösen az utóbbi lyoni testegyenészeti intézetét 1836-ban légsürítő készülékkel kötötte egybe, hogy betegeinél a sürített levegőt tetszése szerint alkalmazhassa. Pravaz 1840-ben a lyoni orvosegylet előtt jelentést tett, melyben a sürített levegő által, testgyakorlattal egybekötve, angolkór, mirígybántalmak és hurutos süketség eseteiben elért gyógyeredmények adattak elő, s de la Prade hivatalos jelentésében kiemelte, hogy nem annyira új gyógyszerrel, mint inkább egészen új gyógyrendszerrel van dolgunk.

Ugyancsak 1840-ben Tabarié is állított fel Montpellier-ben légsürítő intézetet, mely Bertin Jenő tanár vezetése alatt állott, s ezen időtől fogva az ilyen intézetek száma mindinkább szaporodott, közülök pedig megemlitjük Dubreuil-ét Marseille-ben, továbbá Milliet Jánosét Lyonban, melynek később Nizzá-ban fiókja nyittatott, — ezenkívül pedig Sandahl Oszkárét Stockholmban, mely Retzius tanár buzditására keletkezett. Németországban az első ilynemű intézetet Josephson tr. Altonában nyitotta meg, míg Szent Pétervárott azt Katolinsky tr. alapította (1864), ki hízottságnál és tüdőtágulatnál (emphysema) a sürített levegőnek igen jó hatását látta; Lange tr. Johannisbergben (Rheingau) építtetett egyet, mely csakhamar nagy hírre vergődött; a helsingfors-i egyetemi kóroda mellett ilyen intézetet az orosz kormány négyezer ezüst rubelért állíttatott elő; Levinstein tr. Berlin mellett a Neu-Schönebergen „maison de santé"jat ilyen intézettel kötötte egybe; Kopenhágában szinte van légsürítő gyógyintézet, s Brünniche A. tnr. annak 1867-ik első felében való működéséről tett jelentésében mondja, hogy jó sikert látott idült hörghurutban szenvedőknél, lett légyen ez egybekötve tüdőtágulattal vagy nem, idült gégegyuladás eseteiben azonban eredménytelen maradt; a torokgyuladás, Eustachio-féle kürt hurutjának eseteinél, valamint a gümőkór első szakában levő betegeknél szinte kielégitő siker mutatkozott, de midőn a gümők lágyulásnak indúltak, a sürített levegő alkalmazását határozottan kerülni kell. Idült mellhártyaüregbeli izzadmányok, görcsös köhögés és ideges mellszorulás eseteiben részint gyógyulás, részint javulás mutatkozott, míg szervi szívbántalmaknál az eredmény egészben véve kétesnek látszott, mi egyébkint Sandahl tapasztalataival is megegyez. Légsürítő intézetek a felhozottakon kívül vannak még Sophienbadban (Bécs), Braunschweig, Dobberan, Drezda, Frankfurt, Göteborg, Lipcse, Nassau, Paris, Reichenhall, Upsala és Wiesbadenben, míg készülőben vannak Baden-Baden, Gleichenberg, Meran és Vöslauban (Bécs mellett.)

A sürített levegő beszivása mindenelőtt az érlökésre és a légzésre hat késleltetőleg, minthogy azonban ugyanazon térfogatban több éleny szivatik be, mint egyébkint, a táplálás átalában véve javúl, főkép pedig gyermekeknél, s a zsír tovatünését a fokozottabb elégésből származtathatjuk. Meg kell még említeni a húgyelválasztás növekedését, valamint a hószámnak korai és bővebb mennyiségben való bekövetkezését Egy ízben vérhugyozás is mutatkozott, de úgy látszik, hogy vértorlódástól a fejfelé, vagy máj- és lépbeli vérbőségtől nem kell tartani. A terhességre nem volt rossz befolyással.

Szóval a sürített levegő élet-, kór- és gyógytani hatására vonatkozó tapasztalatok nagy mennyiségre felhalmozódtak, s ezen tárgyban egész irodalom keletkezett, minélfogva Vivenotnak valóban köszönettel tartozunk, hogy az idevonatkozó ösmereteket rendszeres egészszé egyesítette. A szerző érdemeként és jelen műve becseként pedig ki kell emelnünk, hogy mielőtt előttünk fekvő munkája irásához fogott volna, ezen tárgyat évekig tüzetesen és tárgyilagosan tanúlta, egyszersmind idevágó tapasztalatait különböző folyóiratokban közölvén. Első értekezete még 1860-ban Virchow „Archiv"-ja XIX-dik kötetében jelent meg, mely Németországban a figyelmet magára vonta, míg Schütz-nek a nizzai légsürítő készülékről szóló közlése (Deutsche Klinik, 1857, febr. 28, 9. f. tárcza) egészen feledésbe ment, mert a tárgyat eléggé kimeritőleg nem adta elő. A szerző azonban első értekezeténél nem pihent meg, hanem a sürített levegő bővebb tanulását tovább folytatva, észleleteit és ezek folyományait egymásután közölte, s valóban mondhatjuk, hogy Németországban senkisem találkozott, ki ezen tárgyat oly kedvvel, annyi szakismerettel és oly elismerésreméltó kitartással tanúlta volna, s épen ezért becses ezen könyv, melyben mindenelőtt teljes és hű történettel, egészen kimeritő irodalommal találkozunk, azután pedig előadja a szerző a vizsgálás tervét és feladatát, a fokozott levegőnyomásnak az emberi szervezetre való befolyását, s végül a gyógytani folyományokat, úgy hogy a tudomány

és a gyakorlat igényeinek egyaránt eleget tenni iparkodik. Kiindulási pontul a tapasztalat szolgálván, ezeket a tudomány elvei szerint megfejteni és egymással kapcsolatba hozni törekszik, egyszersmind pedig azon van, hogy a nyert adatok a tudomány tovább fejlesztésére felhasználtassanak, s a gyógytani gyakorlat terén lehetőleg értékesíttessenek.

A mellékelt kőmetszetű táblák az ütéri érlökés által rajzolt görbe vonalakat tartalmazzák, s a vér feszülését a rendes és fokozott levegőnyomás alatt különböző mellékviszonyok közöttt mutatják.

LAPSZEMLE.

(—h—n) Agybeli ráknövedék esete.

Moutard Martin tr. P. Tenezi nevű beteget kezelt, ki kocsis, huszonhárom-éves, izmos és kitűnő egészségű volt. Január közepe táján a jégen elcsúszott, s hanyattesve, fejét nagy erővel odaütötte. A jelentékeny erőszakos ütés daczára felkelt, s nehány lépést tett, hogy istállóba juthasson, hol a szalmára eszméletlenül lerogyott, mely helyzetben körülbelül öt óráig feküdt. Esés után száján, orrlikain vagy külső hangvezetékein át vér nem folyt ki. Roppant fejfájása lett, mely őt többé el nem hagyta, de ennek daczára munkáját szakadatlanul folytatta. Rövid idő múlva elmetompulat, ostobaság és érzésgyengeség által lepetett meg, emlékezete elgyengült, míg beszéde megzavarodott, láthatólag aláfelé nézett, ivarképessége pedig egészen odalett. Az esést követő napok alatt időnkint görcsökről panaszkodott, kivált pedig balkarjában; fejtájása és elmetompulatánál fogva nehezen járt, alsó végtagjaiban pedig bizsergést érezett. Emésztése rendesen történt.

Február 29-kén a Beaujon-féle kórházba jött, midőn észleltetett: a háton felfekvés, az arcz szokott szinű, a hőmérsék rendes; a jobb láta a balnál inkább kitágúlva; a homlok- és a nyakszirttájon állandó fájdalom, mely mozgások által fokoztatik; az emésztés jó, csekély székrekedés; a járás nehéz, ingatag; mindakét szár körülbelül egyenlő erősnek látszott, s mindegyikük érzékenysége egyaránt meg volt; a jobb kéz mozgásaiban a rendes erő nem hiányzott ugyan, de azok nem voltak oly szabatosak mint az ellenkező oldalon. A gerinczoszlop hosszában mi nevezetes sem észleltetett. Két adagban harmincz centigramme (körülbelül két szemer) higanyhalvacs (calomel), a tarkótájra pedig genyszalag és mustárkovász rendeltetett.

Mártius 3-dikán, azon felvételből kiindúlva, hogy a tünetek talán bujakórtól származnak, két gramme (majdnem félnehezék) hamanyiblag (kalium jodatum) adatott, de ez heveny iblanymérgezés tüneteit idézvén elő, abbahagyatott. 10-kén 90 érlökés mellett majdnem állandó kábálom köszöntött be, az arcz megduzzadt és megvörösödött, a beszéd még dadogóbbá vált, s a fejfájás erősebben lépett fel. Ötven centigramme (valamivel több mint két szemer) higanyhalvacs adagolásán kívül a csecsnyújtványokra tizenkét piócza, továbbá mustárkovász alkalmaztatott. 12-dikén bő izzadás lépett fel, különösen pedig a fejen és a nyakon. A beteg nem felelt, el volt fogódva, szemei üvegszerűen néztek ki, vizelete önkéntelenül ment el; megduzzadt nyelve fehér lepedék által volt bevonva, nehezen nyelt, s kínos fejfájás gyötörte őt. A beteg állapota napról-napra rosszabb lett, míg végtére martius 16-dikán meghalt.

A bonczolás 18-kán történt, midőn a halálmerevséget nagy mértékben kifejlődve találták, a hulla pedig igen erős egérszagot árasztott. Az agyburkok a visszerek némi vérteltségén kívül rendeseknek látszottak; mihelyt azonban a külső burok (dura mater) bemetszetett, az agy azonnal jelentékeny mérvben előtolúlt. Az agytekeredések el voltak laposodva, az üregek pedig szertelen mennyiségben (mindegyik oldalon körülbelől 100 gramme vagyis $5^3/_5$ lat) felhalmozódott átlátszó savó által kitágíttattak. A baloldali csikolt test nagyobb térfogatú, dudoros és a másik oldalinál sötétebb szinű, egyszersmind pedig lágyabb összetartású volt. Bemetszetvén, szövetében szétszórva sárgás, homályos, gömbölyded szemcsék nagy számmal mutatkoztak, melyek néhol idomtalan tömegekké halmozódtak. Ezen szemcséknek ujjak közötti szétzuzása alkalmával finom homok érzése támadt. A csikolt test mögött, azzal összefüggve, galambtojásnyi, rózsaszinű, laposas daganat foglalt helyet, mely egészen az agyacsig ért, véredényekben bővelkedett, s benne az előbb említett szemcséknek nyoma sem látszott. Részint gömbölyded, petealakú, szögletes, orsószerű, részint pedig igen idomtalan sejtekből és vékony hártyájú apró tüszőalakokból (utricules) állott, melyek mindannyian egymás felett és mellett foglaltak helyet, s közöttük edények haladtak tova, melyek közül némelyek orsószerüen vagy korsóalakúan ki voltak tágúlva, faluk pedig itt-ott nyirkhüvelylyel vétetett körül, de nagyobbára csupaszoknak találtattak, míg mások részint lapos, részint orsószerű sejtek által burkoltattak be.

A sárga homokos szemcsék alakelemei ugyanazok voltak, csakhogy ezeken kívül még szénsavas mészből álló lerakodásokra lehetett azokban akadni.

Ezen daganatot Virchow-féle gliomá-nak lehet tekinteni, de edényes-köves velőszerű ráknak (sarcoma medullare angeiolithicum) vagy Robin rendszere szerint „myélocyte"-nek is nevezhető, legegyszerűbben pedig a sejtrákok közé tehetjük azt, melynek alapjául az agy kötanyaga (neuroglia) szolgált. (S. m. d. hôpitaux. 1868, május 22.)

(—h—n) A vörheny és a vészhimlő együtti fellépése.

Sansom tr. huszonhat éves nő történetét beszélte el, kinél öt napig tartó nátha után a vörheny bőr és torok tünetei léptek fel, ugyanazon időben pedig az ülepen és a tagokban erőszakos fájdalom lépett fel. A megelőző jelek után hét nap múlva módosított vészhimlő (variola) szemölcsalakjai keletkeztek, melyek fejlődése a szokott úton ment végbe. A vészhimlő hólyagcsás korszaka a vörhenyes küteg megjelenése után kilencz nap múlva következett be.

Rugg tr. hasonló esetet szinte észlelt. Azonban példákat többen hoztak fel, melyekben vörheny kanyaróval bonyolodott; ezenkívül a vörhenynyel a vészhimlőhöz hasonló hólyagos kiütés, továbbá azzal egy időben idült csúz megjelenése is észleltetett; végül tapasztaltatott, hogy a vészhimlő másodlagos bujakórral együtt jelent meg. (Medical Society of London 1868, april 20).

TÁRCZA.

Az „országos egészségügyi tanács" és „az orvostudori kar."

III.

Az orvosi kar ügyének vitakérdéséről, mint oly valamiről emlékeztünk meg bevezető sorainkban, melyet legjobban a kar jelenlegi képviselői által véltünk elintézendőnek, s ugyanott kilátásba helyezett felszólalásunkat véleményünk szerint is időelőtti, de kényszerű beavatkozásként kivántuk tekintetni.

Soraink kelte óta e viszony némileg megváltozott, s az orvosi kar ügyében történt újabb lépés helyzetünket a fennforgó kérdéssel szemben jelentékenyen kényelmesebbé tevé. Az orvosi kar kültagjai képviselőinek bizottsági nyilatkozata előttünk fekszik, s mennyiben sem a tanári karnak álláspontja e kérdésben nem lehet kétséges, sem az ügy további tárgyalása az élesen ellentett nézetek lényeges közeledésére kilátást nem nyujt: az ügyiratokat becsomózottaknak, s a kérdést mint olyant lehet tekintenünk, mely első stadiumát — ha mindjárt nem is forma szerint — már megfutotta.

Az orvosi kar történelmével részletesebben foglalkozni nem szándékunk. Minden tekintetben mellékes körülménynek kell aztat tartanunk a jövő intézkedésekre vonatkozólag, mint alapjában hibásnak tartjuk azon eljárást, melylyel a kormány által véleményadásra egybehivott orvoskari tagok a vitatkozásnak úgy

mint véleményeiknek súlypontját az orvosi kar keletkezésének, törvényszerűségének s tényleges állapotának feszegetésében keresték. A kormány ezáltal nem épen épületes, s az illetők elfogulatlanságát méltán gyanússá tevő vitának lőn tanúja, s az orvosi karhoz intézett kérdések beható tárgyalásának rovására, első sorban egy oly tárgyra vonatkozólag kap véd- és ellenbeszédet, melyre nézve tanácsot nem kért, melynek méltánylására saját maga leginkább van hivatva, s végre, melyet a küszöbön álló szervezéssel szemben, irányadónak nem tarthat.

Az orvosi kar kültagjainak ezen hivatkozása a jogalapra egyébkint nem elszigetelt jelenség napjainkban. A budapesti orvosegylet kebelében közelébb meleg visszhangra talált egy felolvasott értekezés azon alapeszméje: miszerint az orvosoknak a közoktatás ügyére befolyni j o g u k van és kötelességük. Ugyan e tárgyat hason szempontból tárgyalva olvassuk a hasonszenvészi lapok egyik újabb számában, s a nevezett lap azon körülményben, hogy a hasonszenvészek és azok egyesülete az egyetem ügyeire s átalán a tanügyre befolyást nem gyakorol, a rend j o g a i t látja megsértve. — Ha itt egyszerüen azon polgárjogot kell értenünk, melylyel alkotmányos államban a közügyekre vonatkozólag minden állampolgár bir: az esetben csupán a tárgyalások és megállapodás szabatossága ellen lehet kifogásunk. Ha azonban az illető egyletek valami kiváltságos jogot, s az általánosnál közvetlenebb befolyást akartak jelezni szavaikkal, úgy a j o g elnevezést helyenkivülinek, s az illetők felfogását határozottan tévesnek kell nyilvánítanunk, mennyiben ily, a társadalom egyes osztályai, vagy egyes magántársulatok által követelhető jogot a közügyekkel szemben nem ösmerünk.

Az oktatás ügyére intéző befolyást gyakorolni, azt ellenőrizni és a szükséghez képest szabályozni az államnak természetszerű és soha el nem évülhető jogai közé tartozik. Az állam e jogának gyakorlatát a közönség egy vagy más részére, részben vagy egészen, jó belátása szerint átruházhatja, mihelyt azonban a tapasztalás az igénybe vett közegek és rendszabályok elégtelenségéről győzné meg, intézkedéseit módosítani, s azokat czélszerűbbekkel pótolni, nem csak joga van, de saját fennállása érdekében kötelessége is. Alkotmányos országban az államhatalom két tényezője, a törvényhozó testület és kormány közül, ezen utóbbinak szabad rendelkezési jogát csak a fennálló törvények és a f e l e l ő s s é g korlátolják. E felelősségnek azonban, valamint a kormányzás gyors, egybevágó és egyöntetű lehetőségének természetes következménye, hogy a kormány az államban a központositó, a rendelkező elemet képviseli. Csak, ha végrehajtó közegeit maga választja meg, s a törvény szabta határok között szabadon rendelkezhetik, lehet a kormány felelős, s már előbb az egészségügyi tanács megalakitását is részben azáltal láttuk indokolva: hogy a kormánynak érdekében áll tudni kiért vállal felelősséget, s hogy ily közegekül önkormányzattal biró, szavazattöbbség alapján alakúlt, s töle függetlenül minden pillanatban ismét átváltozható testületeket a lehetőleg kevéssé használhat.

A mondottakból önként következik: hogy j o g o s követelése a kormány irányában bárkinek is csak valamely fennálló törvényre hivatkozva lehet: hogy ha a kormány a szükségesnek talált változásokat törvényes alakban eszközli, jogsértésről senkisem panaszkodhatik, bármennyire csökkentenék is e változások eredeti befolyását, bármily alapon nyerte is el, és bármily hosszú időn át gyakorlá is kiváltságait; — végre, hogy valamint más közügynek, úgy a tanitás ügyének rendezésénél is csak a c z é l s z e r ű s é g i szempont lehet irányadó s a múltra, az u. n. történelmi jogra és törvényes gyakorlatra való hivatkozás csak mellékes jelentőségü mozzanatokat képezhetnek. Ily másodrendű, de az egyébkint talán czélszerűtlennek talált intézmény egyszerű eltörlését — legalább egy időre — mégis akadályozó körülmények lehetnek: ha a szóbanforgó intézmény hagyományos gyakorlat által szentesítve, a közönség egyéb szokásaival egybeforrt, s némi kegyeletes előszeretet tárgya lőn; ha az intézmény létét alkotmányos úton hozott törvénynek köszöni, s csak ugyanezen, sokszor igen körülményes úton volna megszüntethető; végre ha az tényleg gyakorlatban lévén, a rögtönzött átmenet káros hatásától lehetne tartani.

Az orvosi kar kérdése mellett, mint a mely kérdés lényegileg szintén a tanügyi rendezés körébe tartozik, a felsorolt körülmények egyike sem szól. Az orvosi kar, mint idegen földről átültetett

vándor növény, rövid életét majdnem nyomtalanul élte át hazánkban, gyökeret sehol sem verhetett, s az egyetem történetében csak keserű viszálkodások emlékét, a közönségnél puszta nevénél egyebet alig hagyva hátra maga után, kegyeletes kiméletet sem igényelhet; — egyszerű kormányrendelet által behozatva, ugyanez úton fennakadás nélkül meg is szüntethető; — végre évek során át hatályon kivül levén, mellőztetése nem, s csak visszaállítása lehetne nehézségekkel egybekötve.

Meg vagyunk győződve, hogy a fennforgó kérdés jövőjére nézve teljesen közönbös, egy csak felfüggesztett, vagy tényleg meg is szüntetett szerkezet helyreállitásáról van-e szó, s ha az orvosi kar kültagjainak a kegyelt intézmény czélszerüségét és szükséges voltát kimutatni nem sikerül, a „restitutio in integrum“ eszméje elégtelen leend annak fenntartására.

Midőn ezek után azon, nézetünk szerint egyedül irányadó kérdést: v a l j o n s z ü k s é g e s v a g y k i v á n a t o s-e a r é g i b b s z e r k e z e t ű o r v o s i k a r n a k h e l y r e á l l í t á s a? — elemezni megkisértjük, az orvosi kar neve alatt, valamint eddig, úgy ezután is, mindig a betű szerint „régibb“, 48 előtti intézményt kivánjuk értetni. — Lényegesnek tartjuk e megkülönböztetést, különösen nálunk, hol az orvosi kar kizárólag mint az egyetem szervezetébe beékelt intézmény szerepelt, s a hol annak a 48-diki programm által fölkarolt közérdekü ügyek terére átlépni sohasem jutott eszébe.

Szomszédaink e részben körültekintőbbek voltak, s azon arányban, mint a tanítás ügyét magához ragadó kormány által e térről leszoríttattak, igyekeztek maguknak hatáskört és befolyást szerezni a közegészség ügyei körül. Ezen körülményben, s nem a közelebb lefolyt évtizedek alatt csak igen alárendelt tekintetben részesülő történelmi jog méltánylásában hisszük mi magyarázatát találhatni azon eltérő felfogásnak, melylyel a kormány az orvosi kar intézményét fenntartandónak vélte egy, s megszüntethetőnek más helyen.

Egyetemünkön az orvosi kar kültagjainak szerepköre egyedül a rendi érdekek képviseletére szorítkozott, s a kültagok azon joga, mely szerint az egyetem tisztviselőinek megválasztásában résztvehettek, megválasztatás esetén e hivatalokat maguk is viselhették, képviselőik által a tanári kar gyülésein és a szigorlatokon szavazattal birtak, végre a „solennis actusok“-ban való részvétel, az orvosi rend u. n. jogainak a középkori czéhrendszer szellemében történő elösmerésénél nem volt, s nem lehetett egyéb. Az oktatásügyét az állam kizárólagosan, a kültagok minden befolyása nélkül intézte; igy szintén saját, kinevezett organumai által gyakoroltatá azon felügyeletet is, melyet a tanitás és az egyetem ügyeire vonatkozólag szükségesnek tartott, s az orvoskari kültagok választottja, a tanügynek úgy, mint az állam érdekeinek képviseletétől kizáratva, befolyást és ellenőrködést csak küldőinek, az orvosi rendnek érdekében gyakorolhatott. Maga e befolyás meglehetősen symbolicus jelentőségü volt, s fontosságot csupán azon élénk visszahatás folytán nyert, melylyel az a tanári kar részéről minden időben találkozott. Az orvoskari kültagok választottjainak elszigetelt szavazata, a tanári kar testületi képviseltetésével szemben, irányadó sem a tanári kar gyülésein, sem a szigorlatoknál nem lehetett, s az éles ellenszenv, mely e két elem között uralkodott, az orvoskari kültagok befolyásának megbénitására még inkább közreműködött. Az orvoskari intézményben végre maguk az érdeklettek sem láthattak egyebet az orvosi rend tekintélyének tényleges elösmerésénél, mily elösmeréssel — esetenkint sokkal jelentékenyebb befolyás kiséretében — minden más osztályok czéhrendszerében is találkozunk.

Ma, a szabad ipar, szabad kereskedés és szabad tanítás korában, a vonagló czéhrendszer szelleme többé fel nem idézhető. Az orvosi kar kültagjai maguk sem tartják többé lehetségesnek a társadalom egyes osztályai számára kiváltságokat, a puszta rendi képviselet alapján beavatkozási jogot követelni, s az orvosi kar rehabilitálásának indokolásánál az e l l e n ő r z é s s z ü k s é g e s v o l t á t találjuk előtérbe állitva.

Az ellenőrzés szükségét senkisem vonhatja kétségbe, s kérdés csak az lehet: valjon az orvosi kar-e e végre a legczélszerübb közeg? vagy egyátalán alkalmas-e ezen hivatás betöltésére? Mindkét pontot illetőleg nem-mel kell felelnünk.

Az oktatás és ezzel kapcsolatban az egyetem ügyeit ellenőrizni, fennebb az állam jogai és kötelességei közé soroztuk; ugyanott felemlítettük, hogy az állam, vagy az őt felelősség terhe alatt képviselő kormány e felelősséget csak saját maga által választott organumaiért vállalhatja el, s egy tőle független testület többségének választottjában csak esetleg találhatna megnyugvást. Felfogásunk mellett szól a mindenkori gyakorlat is, mennyiben a kormány e jogát az orvosi kar behozatalát megelőző időben úgy, mint fennállása alatt és felfüggesztése után, mindig saját közegei által gyakoroltatá. — Részünkről a valamely osztály vagy rend nevében történő kiváltságos beavatkozást a közügyekbe elavult, s a szabad fejlődést akadályozó eljárásnak mondottuk, mint túlhajtását látjuk az alkotmányosság fogalmának azon felfogásban, melylyel valaki a végrehajtó hatalom, a kormány közegeit is, attól független közönség szavazattöbbsége által hiszi megválasztandóknak. Ellenkezőleg teljesen méltányos, s a gyakorlat által mindenütt szentesített alkotmányos elvnek tartjuk azt, hogy az egyes testületek belügyeiket maguk, idegen beavatkozás nélkül intézhessék.

A mi tüzetesen a kültagok sorából választott tisztviselőket illeti, e rendszabály a szükséges ellenőrzés határain túl terjed, s a méltányos autonomia korlátozását is magába foglalja, anélkül, hogy e kivételes állapotot valami indokolná. Előttünk elméletileg is visszás intézkedésnek látszik ugyan, valamely testületben a belügyek vezetését és a fegyelem kezelését oly egyénre bizni, ki e testületnek nem tagja, a felmerülő ügyek előzményeivel többé-kevésbé ismeretlen, a testület közvetlen feladatával (itt a tanitás) tüzetesen soha nem foglalkozott, s a testület legtöbb gondot igénylő tagjaival, a tanulókkal szemben idegen: a felhozottaknál sokkal fontosabb és döntőbb mégis azon tapasztalat, melylyel az orvoskari intézményt az alkalmazás, a gyakorlati élet elitélte. Mint minden gyakorlati dologban, az utolsó szó itt is a tapasztalásé, s ha az orvosi kar szerkezete a híveitől reá erőszakolt előnyöket mind magába foglalná, s elvontan oly czélszerű volna is, mint a minő nem, azon körülmény, hogy alkalmazása mindenkor csak visszahatást szült; hogy nemcsak elméletileg kitűzött feladatának soha meg nem felelt, de jobb czélra hivatott elemeinek tevékenységét végtelen surlódások által emésztve fel, az érdeklett testületek fejlődésére is határozottan káros volt; hogy bármily hosszú gyakorlat után sem volt képes meghonosúlni, s fennállását a múltban úgy, mint a jelenben, csak viszály és botrány kisérik, — hasznavehetlenné és mellőzendővé tennék ezen intézményt. Magának az orvosi rendnek sürgetnie kellene e megszüntetést saját tekintélye és jóhírneve érdekében.

Semmivel sem áll jobban, bár kevesebb ellenszenvet szült, a szigorlatoknál való részvétel kérdése. Részünkről általában a tanárt tartjuk a tanítvány legilletékesebb vizsgálójának, s az itt szóbanforgó orvosi szigorlatoknál a nyilvánosságban nemcsak elegendő, de egyszersmind a legczélszerűbb ellenőrzési rendszabályt is látjuk. Elméletileg tekintve a dolgot, igen kis valószinűséggel bir előttünk, hogy az állam nagyobb bizalmat helyezhessen a befolyása nélkül, egy közvetlenül nem érdekelt közönség többsége által megválasztott vendégvizsgálóban, vagy orvoskari dékánban, mint a saját maga által kinevezett tanárban; — gyakorlati szempontból az intézkedést czélszerűtlennek, és mint olyant kell tekintenünk, mely még az orvosi rend tekintélyének is többet árt mint használ.

A kültagok legnagyobb részét a gyakorlat és életviszonyai az elméleti tudomány összhangzó művelésétől elvonják, söt azoknak ép legérdemesebb és legtisztesebb része többnyire már a gyakorlattól is visszavonúlt, mely körülményeknek igen természetes következménye azon mindennapi jelenség, hogy a vendégvizsgáló a szigorló egyén tudományos képzettségének színvonalán nem áll. Ettől eltekintve, ha a vendégvizsgáló a tudományos haladással lépést tartott is, igen könnyen igazságtalan birája lehet a szigorló ösmereteinek; a kisebb-nagyobb terjü tapasztalattal és az irodalom ösmeretével biró művelt vizsgáló többékevésbé önálló nézetekkel bírhat, s az illető tanárétól talán névlegesen eltérő tudományos álláspontja, a szigorlót zavarba hozni igen, de a tőle méltányosan igényelhető készültség megbirálására nem alkalmas.

A joghallgatók államvizsgái az orvosi szigorlatokhoz e részben egyátalán nem hasonlíthatók. A jogtanárok jogi gyakorlattal nem foglalkoznak, s miután az államnak érdekében van, jövendő hivatalnokainak nemcsak tudományos képzettségéről, de gyakorlati ismeretéiről is bizonyosságot szerezni, igen természetes, hogy a tanárok mellé vizsgálókul oly egyéneket is rendel, kik a kiválóan gyakorlati ismeretek méltányolására amazoknál illetékesebbek. Az orvostanuló ezzel ellentétben az egyetemi tanfolyam utolsó éveiben maga is kiválóan gyakorlati téren mozog, s tanárai közönségesen egyszersmind a gyakorló orvosok legkeresettebbjei is.

A joghallgatókéhoz hasonló vegyes vizsgáló bizottmány felállítása az orvosokat illetőleg csak az esetben volna helyén, ha a törvényszéki és államorvosokra vonatkozólag ismételve javasolt államvizsgák életbeléptetnének; csakis ezen vizsgálat tárgyai között fordulhatnának elő ugyanis olyanok, melyekre vonatkozólag az egyetemi tanárnak, főleg miután ezentúl többé felülvéleményezéssel sem foglalkoznék, gyakorlati ismereteket szerezni nincs elegendő alkalma; azonban ez esetben sem az egyéb tekintetből választott, s törvényszéki- vagy államorvostannal talán sohasem foglalkozott orvoskari dékán, hanem e téren elismert tekintélyű egyének volnának a bizottmányba meghívandók.

A törvényszéki esetek felülvéleményezése végre, mint az orvosi kar hatáskörének egy további mozzanata, ez időszerint többé nem lehet vita tárgya; a felülvéleményezés az egyetem kezeiből kivétetvén, az orvoskari kültagok e réveni beavatkozása is lehetetlenné vált. Méltánylásánál egyébkint csak a mondottakat ismételhetnők; az orvos itt mint szakértő szerepel, s mint más szakértőknek, tüzetesen e végre kell, s legczélszerűbben azok által lehet megválasztatnia, kik szakértelmét igénybe venni szándékoznak.

Elmondva fennebbiekben véleményünket az orvosi kar „régibb“ intézménye felett, áttérünk a 48-diki reformok méltánylására, s megkisértjük legalább főbb vonalaiban vázolni azon irányt és módot, melyen az orvostudoroknak oly testülete, minőt mi ohajtanánk, magas feladatának hivatásához s az idők követelményeinek legméltóbban felelhetne meg.

A budapesti kir. orvosegylet 1868-diki julius 25-én tartott szakülése.

Kétli tr. azon bujasenyves nőbeteget mutatta be, kit már egyszer az egylet elé azért vezetett be, hogy nála a bőr alá fecskendett maró higany hatását észlelni lehessen. A betegnél a fejtetőn jelen volt fekély, továbbá a torokban és a kemény szájpadon levő fekélyek teljesen begyógyúltak, a testén található mirígybeszürődések pedig mindenhol csökkentek. A homloktájon helyet foglaló lobos csonthártya-képződmény, mely már utolsó bemutatáskor hullámzott, a bőrrészek elhalása után nyílt fekéllyé lett, melynek bujakóri küleme nincs, s igen remélhető, hogy egyszerű sebészeti kezelés mellett könnyen meg fog gyógyulni.

Azon hatás, melyet a Kétli tr. által bemutatott bujasenyves betegnél a maró higanynak bőr alá történt befecskendése előidézett, eléggé szembeötlő, mennyiben azon jelek, melyekből bujasenyv jelenlétére következtetni lehetett, nagy részben eltüntek, részben pedig tetemesen csökkentek. A betegnél összesen harmadfél szemer higanyhalvag (hydrargyrum sublimatum corrosivum) fecskendeztetett bőr alá, még pedig eleinte $^1/_6$, míg később $^1/_8$ szemernyi adagban.

Kétli tr. másik beteget is mutatott be, ki két év óta szenved bujakórban, mely betegség időnkint javúl, majd pedig roszszabbra fordúl. Leginkább fekélyek mutatkoznak nála. Igen hosszú ideig higanynyali bekenések alkalmaztattak, utóbb pedig egy év óta, többszöri félbeszakitással hamanyiblagot (kalium jodatum) kapott, azonban minden eredmény nélkül. A legközelebbi két hét alatt a sebészek számára rendelt belkórodán feküdt, melyben jelenleg Kétli tr. működik, s összesen két szemer maró higanynak több adagban a beteg bőre alá történt befecskendése után a fejen levő ecthyma, mely a bujakóri bántalom főalakjaként mutatkozott, meggyógyúlt.

Genersich Antal két bonczi vizsgálatot közlött, melyek egyike férfibeteg hullájára vonatkozott, ki fehérvérűségben (leucaemia) hirtelen halt meg. A lép meg volt nagyobbodva, ezen-

kívül pedig nyirkmirígydaganatok, nemkülönben idült agyburoklob jelei észleltettek.

A másik egyénnél, ki vakságban szenvedett, később pedig nehézkóri rohamok léptek fel nála, az agyban bujakóri növedékek észleltettek. A szerző mindkét esetet lapunkban közleni fogja.

—*c*—

Vegyesek.

—*a*— Balassa tanár negyed-évszázados fordulójának emlékére ezen évbeli hallgatói díszalbumot nyujtottak át, mely alkalommal Mészáros Károly rövid üdvözletet mondott, s erre Balassa tanár szivélyesen válaszolt.

—*a*— Mint értesülünk Fiume városa a magyar orvosok és természetvizsgálókat meg fogja hivni, hogy 1869-diki XIV-diki nagy gyülésüket ott tartsák meg. Remélni lehet, hogy Fiume városának ezen ajánlata lelkesedéssel fog fogadtatni.

—*a*— A szliácsi fürdő részvénytársulat kezébe fog kerülni, melynek alapszabályai némi módositásokkal helybenhagyattak. Valóban kivánatos, hogy ezen fürdőintézet európai színvonalra emeltessék. Fürdőinkkel jelenleg tévkörben vagyunk. A közönség panaszkodik, hogy fürdőinkben nincs kényelem és szórakozás, de sokszor még a szükségesek is hiányoznak; a fürdőtulajdonosok pedig mondják, hogy a fürdőkbe nagyobb tőkét befektetni nem lehet, mert a közönség részvéte csekély. Részünkről azt hisszük, hogy ha a tulajdonosok több vállalkozási szellemmel és nagyobb tőkével látnának a dologhoz, a közönség részvéte biztosítható lenne, mely szivesen ád pénzt, ha ennek megfelelő kényelemre és élvezetre számithat, mely kettő együttvéve a fürdői gyógyhatányok lánczolatában lényeges tényező.

—*a*— A Schordann-féle alapitványból a szigorlati kölcsönben Kövér Gábor és Margonyay Gyula végzett orvosnövendékek részesittettek. Ezen kölcsön az orvostudori szigorlati és felavatási dijakat egészen fedezi, az orvoskari tanártestület által adományoztatik, s az illető kézadással visszafizetést vállal azon estre, ha ezt körülményei engedni fogják.

—*a*— Az orvoskari tanártestület Arányi Lajos tanár inditványa folytán saját pénztárából negyven forintot adományozott azon emléktábla csináltatására, mely a Mátyás király által épitett budavári egyetemet jelölni fogja. Ezen épület maradványai a mostani gymnasium s a mellette levő csonka torony.

—*a*— Hartl Alajos orvostudor a magyar kir. belügyérség egészségügyi osztályához fogalmazóúl kineveztetett.

Igazitás: Közegészségügyi és törvényszéki orvostani melléklet 3-dik sz. 34 h. felülröl 9. sor „izgatva“ helyett o. i k t a t v a.

Hetikimutatás

a pestvárosi polgári kórházban 1868. julius 31-tól egész 1868. august. 6-ig ápolt betegekről.

1868.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg		összeg	gyógyult		összeg	beteg		összeg	beteg		sztlőnő	gyermek	elmekór	összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Julius 31.	19	19	38	18	22	40	3	3	6	321	408	13	9	32	782
Aug. 1.	14	13	27	03	12	15	3		3	330	407	14	8	32	791
„ 2.	18	17	3	23	11	36	2	1	3	317	413	13	7	32	782
„ 3.	10	07	17	22	10	32	3	2	5	303	408	12	7	32	762
„ 4.	21	12	33	24	21	45	2	4	6	298	399	09	6	32	744
„ 5.	23	24	47	17	10	27	1	1	2	304	412	09	6	31	762
„ 6.	18	16	34	19	05	24	2	1	3	299	420	12	7	31	769

Pályázat.

Az illavai orsz. fegyintézetben az orvosi állomás, melylyel 840 forintnyi és a fegyintézetek rendezése alkalmával esetleg feljebb is emelendő évi fizetés van egybekötve, üresedésbe jövén, az ezen állomást elnyerni óhajtók felhivatnak, hogy sajátkezüleg irt, nyelvismeretüket, különösen a magyar nyelvnek tökéletes birását, továbbá képességüket, jelesül pedig az orvos- és sebésztudori fokozatok elnyerését igazoló, végtére minden egyéb, az állami szolgálat elnyerésére nézve előirt, hiteles okmányokkal támogatott folyamodványukat, ha közszolgálatban állanak előjáróságuk útján, különben pedig közvetlenül, folyó évi augustus végeig a magyar kir. igazságügyi ministeriumhoz nyujtsák be, később érkezendő folyamodványok kivétel nélkül vissza fogván utasittatni.

Pesten, 1868. julius 21.

A m. kir. igazságügyministerium által.

HIRDETMÉNYEK.

Az apasztási gyógymódot Marienbadban

potrohosság és elzsírhadás

ellen, úgy mint azelőtt jósikerrel alkalmazza

Dr. Schindler,

(2—3) fürdő-orvos.

Különleges hathatósága az

anatherin-szájvíz-nek

dr. Popp J. G. gyakorló fogorvostól Bécsben,

előadva **Janet Gyula** gyakorló orvos stb. által, dr. Professor **Oppolzer Rector** magnif., kir. szász udvari tanácsos, dr. **Kletzinski**, dr. **Brants**, dr. **Heller** stb. által rendelve a cs. k. kórodában, Bécsben.

A fogak tisztitására szolgál egyátalában.

Vegytani tulajdonságainál fogva feloldja a nyálkát a fogak közt és fogakon.

Különösen ajánlható annak használata evés után, mert a fogak közt visszamaradt húsrészecskék a rothadásbani átmenetkor a foganyagot veszélyeztetik, s a szájból az oly kellemetlen bűzt terjesztik.

Még azon esetben is, hogyha a borkő a fogakon ülepedni kezd, nagy előnynyel alkalmazható; a megkeményedést gátolja s az ellen nagyban működik. Még akkor is: hogyha a fognak legkisebb pontja csorbitva van, a szabadon álló fog a csontszú által megtámadtatik, okvetlen elvész, s az egészséges fogakat is megrongálja.

A fognak szép és természetes szinét visszaadja, minthogy azoknak minden idegenszerű burokjait vegyileg szétosztja s leöbliti.

Különös haszonnal jár a müfogak tisztántartásánál, fenntartja azokat eredeti színükben, fényükben, s a borkőlerakodását gátolja, s az oly kellemetlen bűztől megóvja.

Enyhíti nemcsak azon fájdalmakat, melyek az eves és üszkös fogaktól származnak, hanem azok továbbterjedését is meggátolja.

Hathatósnak bizonyúlt be továbbá az **anatherin-szájvíz a foghús rothadása ellen**, biztos szer azon fájdalmak eltávolitására, melyek az üres fogaktól erednek, valamint csúzos fogfájdalmak ellen.

Az **anatherin-szájvíz** a fájdalmat könnyen, biztosan, anélkül, hogy valami káros következéstől tartani kellene, a legrövidebb idő alatt csillapitja.

Megbecsülhetlen legkiváltkép az anatherin-szájvíz a **lélekzet kellemes illatbani tartására**, úgyszinte **a meglepő kellemetlen bűzü lélekzet emelésére s annak eltávolitására**, melyre nézve elégséges, hogy ha a száj e vízzel naponkint többször kiöblittetik.

Nem eléggé ajánlható az taplós foghúsnál. Az **anatherin-szájvizet** alig 4 héten át utasitás szerint használva a beteg foghúsról a halványság elenyészik, és kellemes piros szín lép helyébe.

Épen úgy jelesnek bizonyúlt be az anatherin-szájvíz ingón fekvő fogaknál; ez oly baj, melyben számtalan skrofulások szenvedni szoktak, valamint oly esetekben, hogy ha az előrehaladott korban a foghús elenyészése kezdődik.

Biztos szer az anatherin-szájvíz könnyen vérző foghúsnál, mely a fogedények gyengeségében keresendő. Még pedig ez esetben keményebb fogkefe használandó, miután a foghúst karczolja, mely által a tettlegesség idéztetik elő.

Az **„Anatherin-szájvíz“**, valamint az **„Anatherin-fogpászta“**

Kapható: Pesten: Török J. gyógyszertárában, királyutcza 7. sz., Thallmayer A. és Társa, Jezovich Mihály a „Magyar Király“-hoz, Scholcz János városi gyógyszertárában, a lipótvárosi gyógyszertárban, a „Nádor“-hoz czimzett gyógytárban váczi-úton és Bayer Arnót gyógyszertárában üllői-úton; Unschuld Ede, Baliczky S. váczi-utcza, Molnár, ezelőtt Leykauf testvérek ágykereskedésében, Lueff M. és Vértesy Sándor illatszerárusoknál, Mosch és Társa, Kertész és Disert urak kereskedésében, Budán: Bakats testv. udv. gyógyszerészeknél, Tabanban: Ráth gyógysz., úgy Grünberger udv. gyógysz. uraknál.

PEST, 1868. KHÓR és WEIN KÖNYVNYOMDÁJA. (Dorottya-utcza 14. sz.)

Pest, 1868. **33. SZ.** Augustus 16.

Előfizetési ár: *helyben* egész évre 9 frt., félévre 4 frt. 50 kr., *vidéken* egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesitendők.
Hirdetésekért soronkint 15 uj kr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőségnél, újtér 10. sz., és Kilián György könyvkereskedésében vaczi utcza Drasche-féle házban.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Tizenkettedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom: Nágel Emil ny. r. tnr: A sürített levegő hatásáról az emberi szervezetre, különös tekintettel azon tapasztalatokra, melyek ez irányban légsűritő készülékekben tétettek. — Genersich A. tr.: Kórboncztani közlemények. III. A fehérvérüség egy esete. — Könyvismertetés: Ueber die Entartung des Menschen, ihre Ursache und Verhütung. Von Eduard Reich. — Lapszemle. A hangyanybalvag a szülészetben. — Apróbb szemelvények.
Tárcza: Az „országos egészségügyi tanács“ és az „orvostudori kar“. IV. — Még nehány szó a vajda-hunyadi várromokról.— Vegyesek. — Pályázatok.

A sürített levegő hatásáról az emberi szervezetre, különös tekintettel azon tapasztalatokra, melyek ez irányban légsűritő készülékekben (pneumatische Apparate) tétettek.

Nágel Emil ny. r. tanártól.

A jelen korszakban az úgynevezett életrendi gyógyszerek, melyek közé a körlégnek nagyobb vagy csekélyebb súlya méltán sorozható, egyre szaporodnak az úgynevezett vegytani szerek rovására. A víz, a lég, a meleg, villamosság, delejesség és világosság különböző feszületi állapotaikban, változó kapcsolataikban és kölcsönös hatásukban egymásra, végre a világrendszerben változatlanul fennálló erők átalakulása (Umsetzung der Kräfte) mindannyi hatányokúl tekinthetők, melyek uralma alól szervezetünk egy perczre sem képes kilépni: befolyásukat váltig, ámbár olykor öntudatlanul érzi. — Korunknak jutott a feladat a testünk és a külvilág közt folyvást tartó ezen kölcsönös cserehatás törvényeit kikutatni, számtani alapra fektetett igazságait a gyógytanban értékesíteni, s a sok esetben kiszámíthatlan hatású vagy legalább nélkülözhető, testünkkel nem rokon szereket általuk sikeresen pótolhatni.

E sorok irója a sűrített légnek ($^3/_7$-nyi túlnyomásnál) a halló szervre történő hatását a bécsi Sófia-fürdő egyik termében felállított hasonló légkészülékben körülményesen tanúlta, s jónak látja, hogy ezen a téren szerzett és a gyakorlati gyógytanba vágó némely kérdések megoldására czélzó tapasztalatait a hazai szakirodalomban közzé tegye, így pedig megvitatás végett szőnyegre hozza.

A kérdéses készülékek „bains d'air comprimé“ czím alatt a franczia országi természetbuvárok előtt már több évtized óta ismeretesek. A különböző vízalatti és bányászati munkáknál jelenlevő nagyobbfokú légnyomás nyujtott alkalmat az efféle élettani észletekre, midőn a buvárok bizonyos testi változásokra figyelmesekké lettek; a kisérletek azonban valódi értékkel mindaddig nem birtak, míg az újabb időben nagy terjedelemben végbevitt hídépítéseknél, melyek Strassburg, Köln, Argenteuil és Szeged városai mellett folytak, a légszekrényekben $4^1/_2$—5-szörös körlevegői nyomás alatt órákig tartózkodó munkások hogyléte az illető munkavezetőket közelebbről érdekelvén, azok úgy egészségügyi, mint gyógyászati tekintetben egyaránt érdekes tények birtokába jutottak, melyek ezen technikai czélokból használt szekrények mintájára felállított légszobákban gyüjtöttekkel együtt immár meg nem vetendő összeggé halmozódtak fel.

A mostanában divatban levő légszobák a szükséges nagyobb ellenállás czéljából, melyet a belső nyomásnak túlhaladni nem szabad, tojásdadalakúak, vastag vaslemezből készítvék, s ugyanazon okból kerek ablakaik szerfelett vastagok, s 9′ széles és 9′ magasságú belsejük akkora, hogy 9—12 személyig terjedő társaság körülhelyezett pamlagon kényelmesen helyet foglalhat benne, kiknek a 400–600 köblábnyi lég *) áll rendelkezésükre, melynek tisztaságáról a 40—80 köblábnyi légmennyiség, mely minden perczben a készüléket átözönli, kezeskedik. A légnyomás kivánt foka csavarszeleppel ellátott be- és kivezető két vascső által tartatik fenn, melyek kormányzata a kívül álló, a manometerre figyelő orvosra van bízva; a hirtelen változó vagy túlságos nyomás veszélye ellen pedig egy, az önszabályozásra szolgáló súlyszelep és kivezető csengetyű (jeladás végett) biztosít.

A készülék belsejébe a kamrafalával egyenlő vastagságú vasajtó vezet, mely, az ajtófél kaucsuk szegélyéhez légmentesen szorúlva, a belső légnyomás folytán önként záródik. A falakat és padozatot szőnyegek borítják; azonkívül vízről, lehelésmérőről (Spirometer), a légzési nagyság megmérése végett, hévmérőről és más egyéb eszközökről gondoskodva van.

A bécsi Sófia-fürdőben felállított olyan szerkezetű két légszobán kívül egy harmadik kisebbszerű egyesek rendelkezésére áll. **)

Közlő 3 izben fordúlt meg az intézetben, kétszer ifj. Vivenot R. tr. úrral, ki szíves volt észleleteit vele kimerítően közölni, s sajtó alatt levő következő czímű munkájára figyelmeztetni:

„Zur Kenntniss der physiologischen Wirkungen und der therapeutischen Anwendung der verdichteten Luft. Erlangen bei F. Enke.“ ***)

Megjegyzendő, hogy három rendbeli látogatásom alkalmával mindannyiszor arra ügyeltem, miszerint a kisérlet eredménye más külső befolyások által ne zavartassék, s evégett az intézetbe utamat kocsin tettem, belépés előtt pedig egy jó negyedóráig a lég-

*) A légforgalom és légsűrités 4 lóerejű gőzgép és légszivattyú által eszközöltetik.

**) Ezen három rendbeli légszoba a légszivattyúval és egyéb hozzátartozó eszközökkel a Sófia-fürdő társaságának, mely 4 évvel ezelőtt állíttatott föl, 2000 forintba került.

***) Már megjelent, s lapunk múlt számában ösmertetve volt.

szobával hasonló hőmérsékű teremben pihentem. A kisérlet azzal kezdetett meg, hogy V. tr. mellkasának hosszátmérője meghatározása végett a lép és a máj állását kopogtatás által kikeresvén, felső és alsó határaikat mély be- és kilégzés végperczeiben a bőrön festékkel megjelöltem, a tüdők életbeli térfogatát pedig lehelésmérőn a túlnyomás megindulásakor azonnal leolvastuk. A vérfeszülés összehasonlitása végett jobb orsóüteremre érlökésjelző (sphygmographion) tétetett; továbbá a hőmérő állása feljegyeztetett, e közben füleim bedugúltak, különösen a jobboldali, mely fokozódó fájdalom széke volt; ez utóbbi kivált a jobb csecsnyujtványban jelentkezett. Hallásom a Valsalva-féle kisérlet után perczekre meg-meg nyílt, jelesen balfelől az ezen oldali Eustachio-féle kürt szabadabb mivoltánál fogva. Ilyenkor szomszédaim beszédét megértettem, hogyha a szavakat hangosan ejtették ki, ellenben annál kevésbé a suttogást; a gőzgép és légszivattyú zörejei tompán hallatszottak; különösen feltünő volt, hogy saját szavamat a többiekénél még nehezebben hallottam, mit az Eustachio-féle kürt fokozottabb légnyomás miatti erősebb zárvalétének tulajdonítottam; de ezeknél azon tünemények érdekesebbek, melyek a légzést és érlökést illetik; míg t. i. a perczenkinti légvételek száma a kisérletet megelőzőleg 14½, az érlökéseké pedig 120 volt, a légnyomásnak ³/₇-nyi növelése mellett az előbbiek 9-re s az utóbbiak 80-ra szállottak alá, holott nálam izgatott állapotom és vérmes mérsületem miatt rendesen 100-nyi szaporasággal birnak. Az érlökés görbületének járása pedig olyan volt, mint az később fog az öregbített légnyomás sajátságaként rajzoltatni. Nem kevésbé érdekes a tüdők kiterjedési képessége, légzési nagysága, mely V. tr. úrnál 3425 köb centimeterről 3540-re hágott, minek megfelelőleg mellkasának hosszátmérője a haszsigerekben végbemenő légsürüdés folytán egy hüvelykkel növekedett, mit kopogtatás által könnyen sikerült bebizonyítani.

Ezen második mérés kiléptünk után történt, tehát minekutánna rendes nyomású légben állottunk. Vivenot tr. úr erősíti, mint alább alkalmam lesz azt bővebben kifejteni, hogy a tüdő kitágulásának ezen eredménye a világért sem oly mulandó, mint ezt képzelnők, sőt inkább állandó értékű, s bizonyos fokig, hol megszokott állani, folyton növekszik. Kevésbé tartós az érlökés lassabbulása; a fültünemények pedig, mint a nehéz hallás és a fájdalom a légnyomás csökkentével azonnal muladoznak, miről később a tünemények tárgyalásakor külön lesz szó. Az általános érzés a nyomás alábbhagyásakor a fázás daczára, mely a légritkulásnak természetes következménye, kellemetes.

Történelmi és irodalmi adatok.

Ámbár a buvárok által a buvár-harang belsejében tapasztalt kellemetlen érzések régóta ismeretesek, s a föld gyomrában aknázó munkásoknál előforduló hasonló változások helyesen a sürített lég hatásának tulajdoníttattak, mindazonáltal az erre vonatkozó feljegyzések sokkal hiányosabbak, mintsemhogy azokat tudományosan értekesíteni lehetne:

Először azért, mivel a buvár-harangban csakhamar romlásnak indúlt levegő rossz hatása miatt az illető egyének a víz alatt csak igen rövid ideig mulathatnak.

Másodszor, mivel a legnagyob mélység, meddig emberek a föld szine alá behatolhattak, nem több 7500 lábnál.

Az első tudományos vizsgálatot e tekintetben Junod franczia orvosnak köszönhetjük, ki 1835-ben sürített és ritkított légnek az emberi testre való hatását e czélnak megfelelő különös eszközökkel kisértette meg; kisérletei azonban nagyobbára a test egyes részeire szorítkoznak, melyek nagyobb vagy kisebb légnyomásnak valának

kitéve. Észleleteit munkában hagyta hátra, melynek czime: *Recherches sur les effets physiologiques et thérapeutiques de la compression et de la rarefaction de l'air tant sur le corps, que sur les membres isolés. Archives générales de médecine, II série, tome IX. Paris 1835.*

Junod orvos volt ugyan, de természettudós nem lévén, kisérleteit szükséges ovatosság és ellenőrködés nélkül tette, s azokra hibás nézeteket épített, melyek később szabatosabb vizsgálatok által megczáfoltattak; jelesen pedig az derült ki, hogy az általa feljegyzett tünemények nem annyira a nagyobb vagy kisebb légnyomásnak tulajdoníthatók, mint inkább a kettő közti hirtelen átmenetnek.

Épen ellenkező hibába esett Tabarié 1835-ben, ki ügyes természettudos lévén, azonban nem orvos, a kisérletek nyomán nyert eredményeket élettanilag felhasználni nem volt képes; különben övé és idősb Pravaz-é az érdem, hogy már akkor a mostanihoz hasonló készülékek jöttek létre.

Pravaz Ch. G. Lyonban felállított légfürdőben tett tapasztalatait következő czím alatt közölte: *Essai sur l'emploi médical de l'air comprimé, Paris et Lyon, 1850.*

Tabarié már 12 évvel előzte meg Pravaz-t értekezettel, melyet e tárgyról 1838-ban a párisi „*académie des sciences*“-ban tartott, s ezen testület évkönyveiben (Comptes rendus, VI. k. Páris 1838) közölt; az akademikusok azonban ekkor még Junod elméletei által el lévén fogúlva, Tabarié nézetét 1840-ben sem fogadták el, midőn ez újabb kisérletekkel állott elő következő czím alatt: *Sur l'action thérapeutique de l'air comprimé. Lettre à Mr. Arago.*

Tételei az akadémia által ez úttal is elvettettek, míg 1852-ben jó későn azok alaposságát elösmerték, s a szerzőt a Monthyon-féle díjban részesítették.

1857-től fogva Nizzában nagy kényelemmel és fényüzéssel kiállított tojásdadalakú készülék áll rendelkezésre, mely 25,000 frankba került, de az orvosi kezelés és vizsgálati mód nem eléggé szabatos alkalmazása miatt a tudomány kivánalmainak ez ideig csak igen gyengén felelt meg.

Különben az első érdekes közleményeket azon alkalomnak köszönjük, melyet ezen készülék ifj. Vivenot tudornak nyujtott kisérletei megkezdésére. Az újabb korban Német- és Francziahonban ilyen készülékek különböző helyeken állíttattak fel, egyszersmind magánzók is egészségi szempontból kisebbszerűeket készíttetvén, s azokat főként tüdőtágulatnál (emphysema) használták.

Ezen iránybeli orvosi viszgálatok nagy mértékben elősegíttettek azon érdekes adatok szorgalmas összegyüjtése által, melyeket oly felügyelőknek köszönhetünk, kik azon vízalatti munkálatokat vezették, melyek utóbbi időben Argenteuil, Kehl, Köln, és Szeged városok mellett 4½ körlég nyomás alatt folytattattak. François: „*Des effets de l'air comprimé sur les ouvriers travaillant dans les caissons servant de base aux piles du pont du grand Rhin. Annales d'hygiène publ. II. Série, XIV T. 1860.*“ továbbá: Foley: „*Du travail dans l'air comprimé, étude médicale, hyyiénique et biologique, faite au pont d'Argenteuil. Paris, Baillière et fils 1863*“.

A szénbányákban nyomás által sürített lég alatt folytatott munkálatoknál ismételve tapasztalt testi változásokról következő czím alatt egy művet birunk B. Pol és Watelle-től: „*Sur les effets de la compression de l'air appliquèe au creusement des puits à l'houille. Annales d'hygiène publ. II. Série I. T. 1854*“.

Ezen kérdés alapos megoldásához munkáikkal járúltak még Pravaz (fiú): „*Des effets physiologiques et des applications thérapeutiques de l'air comprimé. Paris, 1859.*“ Guérard: „*Notes sur les effets physiologiques et pathologiques de l'air comprimé. Annales*

d'hygiène publ. et de médecine légale. II. Série, Tome I. Paris, 1854." Bertin: „*Étude clinique de l'emploi et des effets du bain d'air comprimé. Paris, 1855.*" Milliet: „*De l'air comprimé au point de vue physiologique. Lyon, 1856;*" ugyan általa: „*De l'air comprimé comme agent thérapeutique. Lyon, 1856.*" Bucquoy: „*Action de l'air comprimé sur l'économie animale. Strasbourg, 1861*". Sandahl: „*Om Verkningarne af förtätad luft pae den menskliga organismen i fysiologiskt och terapeutiskt hänseende. Stockholm, 1862.*" Levinstein: „*Beobachtungen über die Einwirkung der verdichteten Luft bei Krankheiten der Respirations- und Circulations-Organe. Berlin, 1864.*" J. Lange (Uetersen városában): „*Ueber comprimirte Luft, ihre physiologische Wirkungen und ihre therapeutische Bedeutung. Göttingen, 1864.*" G. Lange (Johannisbergában): „*Der pneum. Apparat. Mittheilungen über die physiologischen Wirkungen und die therapeutische Bedeutung der comprimirten Luft. Wiesbaden. 1865.*" Tutschek: „*Ueber die Wirkung der comprimirten Luft. Baier. ärztl. Intelliganzblatt. Mai 1863.*" Ifj. Vivenot Rezső: „*Ueber den Einfluss des veränderten Luftdruckes auf den menschlichen Organismus. Wien, 1860;*" ugyanaz: „*Ueber den Einfluss des verstärkten und verminderten Luftdruckes auf den Mechanismus und Chemismus der Respiration. Wien, 1865:*" ugyanaz; „*Ueber die Veränderung im arteriellen Stromgebiete unter dem Einfluss des verstärkten Luftdruckes. Wien, 1868;* ugyanaz: *Beiträge zur pneum. Respirationstherapie. Wien 1868*".

El kell ismernünk, miszerint a fennelősorolt külföldi művek nagyobb része ámbár tudományos becscsel bir, mindamellett csak hiányos és egyoldalú kísérletekként tekinthetők. Ifj. Vivenot bécsi m. tanár volt az első, ki Nizzában és később Lange tudorral együtt Johanisbergában páratlan kitartással kutatott és szabatos eljárás mellett többé már kétség alá nem vonható igazságokkal lépett elő. Övé az érdem, hogy a légzés, vérforgás és melegképződés változásait sűrített levegőben ösmerjük, s hogy ezen igazságok rendíthetlenségét, még azon tényekkel is támogathatjuk, melyekhez Vivenot tr. úr ritkított levegőbeni kisérletei által jutott, s melyek a sűrített légalattiakkal épen ellentétben állanak.

(Folytatása következik.)

Kórboncztani közlemények. *)

Genersich A. kórboncztani segéd és rókuskórházi boncznoktól.

III. A fehérvérűség egy esete.

Bulczer János, pesti születésű, 52 éves, római kath., özvegy, asztaloskontár, 1866. évi december 24-kén reggel lakásán hirtelen meghalt; hullája a Rókusban dec. 27-én rendőri boncz-vizsgálat alá vétetvén, a következők találtattak.

A) Külvizsgálat. A férfihulla középtermetű, gyengén táplált. Bőre petyüdt, halvány, hátul elterjedt szederjes, véraláfutás nélküli foltokat mutat. Haja gesztenyeszínű, őszbevegyült. Szemei félig csukvák. A köthártya kissé belövelt, a szaruhártya zavaros, a szivárványhártya kék, a láta mérsékelten tágult. A nyak kissé vastag. A mellkas domború, aláfelé szélesbülő. Az altest felső része kiterjedt. Az állkapocs és a végtagok kissé mozgathatók. A hónaljgödör és mindkét lágyéktáj dagadt, tapintáskor itt bab-, egészen nagy mogyoró-mekkoraságú, síma felületű, ellentálló csomók észleltetnek, melyek egymással többé-kevésbé összefüggvén, a változatlan és ránczokban felemelhető bőr alatt könnyen ide-oda mozgathatók. Külsértési nyom nem találtatott.

B) Belvizsgálat. A fejbőr vérszegény. A koponyaboltozat vékonyabb, csontbéldús. A hosszanti öbölben kevés savós piros vér és laza rostonya. A kemény agykér balfelének belfelületén, a sarló nyujtvány alsó szélétől fogva a koponya fenékig, a homlokdudortól az agyacs sátoráig vékony, szakadékony, álhártyaszerűleg czafatokban levonható lerakódmány, melynek a sarlónyujtványon fekvő része pirosas-barnás, míg a többi általában halványszürkés, sárgás és számos köles-, egész mandolanagyságú egyenletes piros foltot mutat. A lágy agykérek egész kiterjedésükben levonhatók, mindenütt, különösen az edények mentében megvastagodvák, néhol egész 2 vonalnyira, zöldes-sárgásan elhomályosodvák, kocsonyaszerű és rostonyaszerű anyaggal beszűrődvék; külső felületük síma, edényeik a legapróbb ágakig belövelvék. A tiszta, puha agy tekervényei laposabbak, — metszlapján középmennyiségű vérpont és csík. Az oldalgyomrocsok tetemesen kitágúlvák, mi miatt a kérges test erősen felfelé domborodik és némileg hullámzó. A sövény hátrafelé bab-nagyságú, czafrangos, puhaszélű nyilást mutat, melyen át az oldalgyomrocsok egymással közlekednek. Egyszersmind úgy a sövény, mint a boltozat igen puha, fehéres, tejfelszerűleg szétmálló. A gyomrok felső padozatán és a hátsó szarvban a különben is vérszegény gyomorbélés egyenetlen czafatos felületet mutat, s 1—2 vonal mélységnyire szétmálló. Az oldalgyomrocsokban összesen hat nehezék szürkés zavaros savó, melynek legalsóbb rétegei sűrűded, zöldes-sárgás folyadék által képeztetnek. Az edényfonatok középvértartalmúak és genyszerű folyadékkal bevonvák. A Monro-lik 5‴ hosszú, 2‴ széles. A 3-dik gyomor szinte kitágúlt úgy, hogy a láttelepek homorú belfelülete 3‴ távolságban áll el egymástól; a középső ereszték $^1/_2$‴-nyira megvékonyodott. A 3-dik gyomorban szürkés, zavaros savó. Az agyacs lágykérei csak az alsó felületen és a Varol-hídon vannak sárgás-zöldes rostonyaszerű anyaggal beszűrődve, egyebütt mérsékelten belöveltek. Az agyacs és nyúlt agy közép vértartalmú. A 4-dik gyomorban 1—2 csepp zavaros folyadék. A koponya felnyitása és az agy kivétele után összesen 2 obony zavaros vörös folyadék szivárgott ki. A koponya alapján levő öblökben kocsonyás, puha rostonya és kevés savós piros vér.

A bőr alatti kötszövet hájszegény. Az izomzat petyüdt, halvány. A torkolati visszerekben kevés sötétpiros véralvadék és rostonya. A paizsmirígy közép vértartalmú. A gög és légcső nyákhártyája duzzadt, belövelt, rajta kevés nyák. A fejüterek mentében levő nyirkmirígyek egész nagymogyorónyiak, tömöttek, igen halvány-szederjesek, metszlapjuk síma, száraz, fehéres. A hörgök nyákhártyája duzzadt, belövelt, ürükben nagy-hólyagcsás, vörhenyes nyák. A jobb mellürben körülbelül 3 font, a balban 1 font kissé zavaros folyadék. A mellhártya elhomályosodott, halvány, csak alól mutatkozik némi belöveltség. A tüdők szívós szálagok által odatüzvék. A bal tüdő olyan, mint mély kilégzéskor, mellső széle dunnatapintatú, halvány, vérszegény, légdús, többi része violaszínű, lószőrpárna-tapintatú, közép vértartalmú, vörös, habzó savóval beszüremkedett. A jobb tüdő hasonló a balhoz, de alsó harmada összesüppedt, ránczos, izomtapintatú, barnás-vöröses színű, vérszegény, légtelen, vízben alámerülő. A szívburokban 4 obon zavaros folyadék. A szív középnagyságú, üreiben kevés híg sötétpiros vér és puha, laza, szürkés-sárgás rostonya.

A máj minden átmérőjében tetemesen megnagyobbodott, 3 font 24 lat nehéz, tömött, törékeny, kivül-belül halványabb barna, vérszegény; a metszlapon, hol kevésbé, hol inkább, némi finom fehéres-szürkés reczézet vehető ki és itt-ott máskszem-, egész kendermagnyi, ki nem vájható, tejfehér vagy szürkés-fehéres szemcsék, melyek kissé kidudorodnak és könnyen szétmorzsolhatók. Az epehólyagban középmennyiségű, híg, narancs-sárga epe. A lép szabad, lebenyes, 2 font 22 lat nehéz, burka egyenletesen, fehéresen elhomályosodott, megvastagodott, állománya vörösded, vérdúsabb, laza, s kissé vastagabb gerendezettel bir. A hasnyálmirígy tömött; a körötte levő nyirkmirígyek dió-, egész tyúkpete-mekkoraságúak, duzzadtak, lazábbak, majdnem agyvelő-összeállásúak; sima egyenletes metszlapjukról fehéres, tejszerű folyadékot vonhatni le. A gyomor félig kitágúlt, nyákhártyája megvastagodott, halvány, palaszürke, s szürkés-zavaros nyákkal bevont. A fodormirígyek egész galambtojás-nagyságnyira duzzadvák, puhábbak, egyenletesen halvány-szürkés, fehéres metszlapjukról tejszerű folyadékot

*) Előadatott a készítmények előmutatása mellett a budapesti k. orvosegylet julius 25-kén tartott r. ülésében.

vonhatni le. A vékony belek nyákhártyája kissé zöldesen elszínesedett. A Peyer-féle csoportokban, itt-ott az elkülönített mirígyekben is számos köles-nagyságú és apróbb fehéres szemcséket találni. A vastag belek nyákhártyája halvány-szürkés. A vesék valamivel nagyobbak, vérszegényebbek. A hólyagban $^1/_2$ font sárgás húgy. A hónalji és lágyékmirígyek bab-, egész mogyoró-nagyságúak, duzzadtak, tömöttek, halványabbak.

Kórisme. Valamennyi nyirkmirígynek, a Peyer-féle és és az elszigetelt tüszős bélmirígyeknek túltengése, fehérvérűségi májtúltengés, egyszerű léptúltengés, heveny lágy kérlobbal és fejvízkórral, kezdődő véráros kemény agykérlobbal, idült gyomorhuruttal, hörghuruttal, kezdődő vízkórral, különösen jobboldali vízmellel, tüdőösszenyomatás és tüdővizenyő.

Közelebbi vizsgálatkor a következők találtattak.

A savós sötétpiros vérben számtalan fehér vérsejt, melyek nagyobbára csoportokban feküsznek, s így az aránylagos megszámlálást megakadályozzák. A szívben levő rostonyaalvadék majdnem csupa fehér vértestecsekből áll, melyek finom összekúszált szálak által tartatnak össze.

A májban levő szemcsék sürün egymásmellett levő fehér, vértest-mekkoraságú, gömbölyded, élesen határolt, 0.0032—0.0048 mm. átmérőjü magvak által képeztetnek, melyek között egy-egy összetöpörödött, elsárgult májsejt fekszik, s melyek finom, rendetlenül futó kötszövet által tartatnak össze. Egyebütt is, hol szabad szemmel a szemcsék ki nem vehetők, leginkább a lebenyek között, de sok helyt a lebenyben is a májsejtek közt számtalan apró, fehér, vérsejthez hasonló magcsa találtatik. Minthogy sem a májsejtekben, sem a kötszövetben sejtszaporodásnak nyomait nem látni, igen valószinű, hogy e sejtek a hajszáledényekből kibújtak, lehetséges azonban, hogy az edénykötegeket kisérő kötszövet megszaporodása által jöttek létre. A lép górcsövi vizsgálatánál a rendestől eltérés nem igen mutatkozik, csakhogy a gerendezet vastagabb és gyurmájának rendes sejtei nagyobb számban vannak jelen; a Malpighi-testecsek alig megnagyobbodvák. Festeny-lerakodmány nem volt jelen. A nyirkmirígyekben a medrek tágabbak és sürün egymáson fekvő nyirkmagvak által ki vannak töltve. Az igen erősen duzzadt fodormirígyek és a hashártyamögöttiek metszetén csupán nyirkmagcsákat lehet látni, s a finom gerendezet csak kiecsetelés után vehető ki. A metszlapjukról levont tejszerű folyadék fehér vértest-nagyságú, gömbölyded magcsákból áll. Müller V. szerint azon finom kötszöveti sejtrecze, mely a kéreg állományt is áthatolja, megszaporodása folytán új nyirkmagcsa-fészkeket termeszt.

Ily határozottan kifejlődött fehérvérűséget 2300 bonczesetem közül csak egyszer láttam, míg más számos esetet észleltem, hol a vérnek egyenes vizsgálata a fehér vérsejtek megszaporodását mutatta. Azért a vérnek vizsgálata önmagában a leukaemiára tett kórismét nem igazolja. Minden étel felvétel után, még inkább a terhességben, vérszegénységnél, loboknál s leginkább genyes lobnál és genyvérűségnél a vérben nagyobb mennyiségü fehér vérsejt találtatik. Igy elhívattam egy egyén bonczolatára, kinek vérében minden 30-dik vörös vérsejtre egy fehér esett, s azért leukaemiásnak jeleztetett, de a tökéletesen elaszott és vérszegény nő belvizsgálatából kitünt, hogy se a nyirkmirígyek, se a lép nagyobb fokú túltengése nem volt jelen, hanem az egész jobboldali medenczecsont idült csontszú által rostaszerűleg át volt evődve és evvel körülmosva.

KÖNYVISMERTETÉS.

Ueber die Entartung des Menschen, ihre Ursache und Verhütung. Von Eduard Reich, med. Dr. Erlangen, Enke Ferdinand kiadása. Nagy 8-rét 530 l.

Reich Eduard tudortól több munka forog közkézen, melyek mindannyian nagy eredetiség, terjedelmes olvasottság, fennköltszellem, mély búvárlat, szabadelvű felfogás, találó itélet, helyes kifejezés és gyakorlati képességről tanúskodnak, mely jeles tulajdonok a szerzőt méltán nagyhírű és kedvelt iróvá bélyegezték; minthogy azonban közegészségügyi műveiben a politikai és társadalmi ferdeségeket, melyek a közegésségtan üdvös elvei gyakorlati kivitelének ellenállanak, éles ésszel és ritka bátorsággal megtámadja, s azok javitásának szükségességét nagy nyomatékkal kiemeli, igen sokan találkoznak, kik Reich-ot nem mint egésségbúvárt, hanem mint veszedelmes társadalmi és politikai újitót itélik meg. Való, hogy az egésségtant nem elvontan tárgyalja, mint ezt közönségesen azok teszik, kik azon elvből kiindúlva, hogy utalás nélkül a társadalmi és politikai viszonyokra a tudományt különösen egyedül magáért és magában kell művelnünk, mert ekként a tiszta igazságot napfényre hozhatjuk és háborítlanúl terjeszthetjük, anélkül, hogy különböző érdekekkel való közvetlen összeütközéstől kellene tartanunk, melyek csak szükebb ösmeretkör mellett létezhetnek, s mint a felfedezett igazságok összege szaporodik, lassankint elévülnek, utoljára pedig végképen elenyésznek. Azonban idő és körülmények szerint az olyanoknak is meg van jelentőségük, kik a haladás előmozditására czélszerünek tartják megkisérteni, hogy a dolgok lassú folyásának érezhető lökést adjanak.

A szerzőnek előttünk fekvő könyve alapjául az szolgál, hogy a szervezett lények kifejlődése közben részint helybeli részint átalános behatások folytán a nedvekben és szövetekben változások lépnek fel, melynek néha a szervezetre oly befolyással lehetnek, miszerint azt fajának jellegétől többé-kevésbé eltérővé tehetik, emellett pedig az általuk keletkező ivadékok szinte elfajúlhatnak. A szerző az elfajulást mindíg betegség következményének tekinti, noha elismeri, hogy a kóros befolyások nem járnak mindíg elfajulásokkal, hanem közülük csak némelyeknek van ilyetén hatása, még pedig bizonyos körülmények között egyedül akkor, midőn fokozott egyéni hajlam mellett a szervezetre egész súlyokkal nehézkednek.

A szerves lény a betegség alatt még nincs annyira megváltozva, hogy ezáltal eredeti jellegétől elütne, s mindaddig, míg betegségről szólunk, azon jelleget még mindíg felösmerhetjük; ha azonban a jelleg már egyszer megváltozott, ott a betegséget elfajulás váltotta fel, vagyis inkább a bántalom elfajulásig fokozódott, mi különböző alakokban szokott nyilvánúlni, mint nyomorékság, elmebeli tehetlenség, továbbá eltévedt ösztönök és helytelen erkölcsi cselekvényekben. Hogy pedig Reich az elfajulás különböző féleségei bekövetkezésének feltételeit és azok kikerülése módjait rendszeresen tárgyalhassa, azt természettanira és erkölcsire osztja, mi mellett azonban nyomatékkal kiemeli, hogy ezen két főosztály között semmi lényeges különbség sincs, mert minden erkölcstelenség valamely testi változás eredménye, s azon kettéválasztást csakis a durva külső látszat igazolhatja.

Reich az ember elfajulásának tényezőit az egész világon és mindenféle társadalmi viszonyok között kutatja, vizsgálódásait az egyénekről egyszersmind egész népekre kiterjesztvén. Mindenelőtt azon betegségeket adja elő, melyek elfajulást okozhatnak, majd pedig ezen irányban kitér a nemzési, életrendi, égalji viszonyokra és a különböző foglalkozásokra; végül pedig a nevelésről és azon politikai és társadalmi viszonyokról szól, melyek szinte az emberi elfajulás okaivá válhatnak.

Ezen könyv alapos ösmeretek és mélyenható nézetek gazdag tárháza, melyek a jeles szerkezet mellett azt nemcsak tanúlságossá, de kétségkívül is kitünővé teszik. —*α*—

LAPSZEMLE.

(—h—n) A hangyanyhalvag a szülészetben.

Sansom A. E. tr. a hangyanyhalvag történetének vázolása után azon veszélymentességet tárgyalta, melyet a szülészi gyakorlatban a nőknél tapasztalhatni, mit abból akar megfejteni, hogy a nők látszólag a hangyanyhalvag rossz hatása irányában a férfiaknál csekélyebb hajlammal viseltetnek, s ezen bódító szer legkorábbi és legegyszerűbb folyománya a fájdalom megszüntetésében áll. A szerző hiszi, hogy a valódi méhbeli fájdalmak a test más részeinek fájdalmaitól különböznek, mennyiben azok az együttérző idegrendszer körébe tartozó csövektől függenek. A valódi méhfájdalmak kiinduló pontja a méhnyak, melynek csövei a méh testének és a belek csöveivel összeköttetésben állanak, s hová azon fájdalmak kiterjednek; a fájdalom lényege azonban kétségkívül a

görcsösen összehúzódó méhizmokban van, de abban átterjedés útján más izmok is résztvesznek. A méhbeli fájdalmak alkalmával bóditók legczélszerűbben használhatók, mennyiben a fájdalom és görcs megszűn, még mielőtt az átalános érzés elveszne. A hangyanyhalvag ugyanis a nagy együttérző idegrendszerre hamarább hat, mint a többi idegekre. A terhesség végén bekövetkező szülés azonban a valódi méhfájdalomtól abban különbözik, hogy ahhoz mozgató működés is járul, úgy hogy a fájdalmak és összehúzódások közönségesen egynek tartatnak. A jelenkori vizsgálatok kimutatni iparkodtak, hogy a szüléskori fájdalmak csillapitása az utóveszélyeket csökkenti, így pedig az élet fenntartására közrehat. Az eldöntendő kérdés egyedül abban áll, valjon a bódítók veszélyt nem hoznak-e létre, s így a fájdalom megszűntének áldásait nem koczkáztatják-e. A szerző hiszi, hogy a hangyanyhalvag némely esetekben vérzést okozott, s a kiható erők hatását gyengítette; ezen esélyeket azonban közbejött bonyodalmakból lehetett származtatni. Így vagy a bóditás igen mély volt, vagy pedig a bóditó szer a vérkeringésre igen gyengítőleg hatott. Ezen állapotok mindegyikét kikerülhetni, ha a használt szer eléggé higítva és ovatosan alkalmaztatik. A szerző továbbá a hangyanyhalvag hatására nézve mondja, hogy az nem az agyhoz való különös viszonyánál fogva bódít, hanem szénsav és más légalakú bóditókként a vér élenyülését hátráltatja. Az érzéstelenitők szerinte mindenelőtt a vérkeringésre hatnak, melyet fokoznak, még pedig nem a szív, hanem az üterek összehúzó erejének növelése által. Ezen eredmény a különböző bóditóknál különbözik ugyan, de minden veszély góczát képezi. A hangyanyhalvag hígitva, erős bóditás mellett, a vérkeringés történését fokozza; de tömény állapotban az edények hűdését eredményezi. Másrészről a bóditók a vér élenyülését felfüggesztik, s midőn ezt teszik, nem hatnak fulladást okozó szerekként. A vér színe nincs szükségképen megváltozva, de azért a tudomány kimutatta, hogy az élenyt magába szívni többé nem képes.

A szerző a szén-négyhalvagot (tetrachloridum carbonei) fejfájás és más csekélyebb fájdalmak ellen a legalkalmasabb hatánynak tartja, de a szülfájdalmakat nem csillapítja; a methylenkéthalvagnak (bichloride of methylene) pedig a hangyanyhalvag felett különös előnyei nincsenek. A légenyéleget (oxydum nitrogenii), mely aléltságot idéz elő, a szülés közben való alkalmazásra nem ajánlhatja. A hangyanyhalvag a szülészetben leginkább ajánlható; azonban ügyelni kell, hogy levegővel eléggé fel legyen eresztve. Azon levegő, mely 1—5% hangyanyhalvagot tartalmaz, az érzéstelenités szükségeinek minden tekintetben megfelel; ha azonban a hangyanyhalvagot, kendőre öntve, a közönséges szoba hőmérséknél alkalmazzuk, a levegőben abból 9—35% foglaltatik. A víznélküli borlang a hangyanyhalvagnak legjobb higító szere, mennyiben ennek illékonyságát mérsékli. Így ha ezen két folyadék egyenlő mennyiségben van egymással elegyítve, akkor a hangyanyhalvagból körülbelül felényi száll el, ahhoz képest, midőn ez egészen tisztán alkalmaztatik. (Obstetrical Society of London. 1868, jul. 25).

(—h—n) A vizeletnek hosszú ideig való kimaradása.

Gallina tr., Leno Bresciano ban, B. G. 27 éves anya történetét beszéli el, kit 1867-diki augustus 22-kén látott először, miután ez öt hónap óta hószámhiány és fehér folyásban szenvedett, s már második napja nem vizelt A húgycsap által csak kevés kávéalj-színű folyadékot lehetett eltávolítani. Az ágyék- és hastájon némi fájdalom lévén jelen, a seggtájra pióczák alkalmaztattak, s olajos csőre adatott, húgyhajtó italokkal egybekötve. A legközelebbi nyolcz nap alatt az ágyéktáji fájdalmak folytonosan tartottak, de húgy nem mutatkozott. A pióczák a seggtájra ismételve, kétszer tétettek, azonban hiában, mert vizelet a második héten sem üríttetett ki. A beteg átalános egészségi állapota nem szenvedett, s a húgy kimaradásának huszonötödik napján kiséretében Bresciába utazott, hogy ott Albertini tudorral találkozzék, ki a beteget két órán át a legszorgosabb vizsgálat alá vetette. Rodolfi tanár tanácsát szinte kikérték, ki a húgyrekedést a hószámhiánynak tulajdonította. Hószámhajtó szerek adagolása után az ivarvérzés megjelent, s a húgyrekedés negyvenharmadik napján a hólyagtáj nagy mértékben ki volt tágúlva, midőn 600 gramme vizelet csapoltatott le. Másnap ugyanaz történt. Harmad napon a beteg vizeletét maga bocsáthatta ki, azóta gyors javulásnak indúlt. (Gazetta med. Ital. Lombardia. 1868, jul. 4.)

TÁRCZA.

Az „országos egészségügyi tanács“ és „az orvostudori kar.“

IV.

☽ Ismételve népszerűnek mondottuk az orvosi kar visszaállitásának eszméjét, s azt hiszszük nem csalódunk, ha népszerűségét vidéki ügyfeleink között nagyobbnak, s a rokonszenvet ezen intézmény iránt az utóbbi húsz év alatt, az orvosi kar felfüggesztetése óta tudorrá avatottak körében élénkebbnek feltételezzük. Megelőzőleg kifejtett nézeteink után senkire nézve sem lehet meglepő azon állitásunk, hogy a bár kénytelen szünetelés az orvosi karnak e részben csak előnyére volt, s népszerűsitésére lehető legtöbbet tőn azon körülmény, mely megelőző szereplését feledteté Az orvosi kar fennállását minden időben kisérő versengés és viszály végre is csak a közvetlenül résztvevők előtt lehetett érdekes és nagy fontosságú; a közvetve szintén érdekelt, de egyénileg a tényleges mozgalom körén kívül álló, elfogulatlan közönségre viszszataszitó és sok tekintetben szégyenitő benyomást kelle tennie az oly küzdelemnek, melynek termékenysége felől csak igen rövid ideig lehetett kétségben, s melynek modora által igen gyakran az orvosi rend társadalmi állását és tekintélyét is compromittálva látni volt kénytelen.

Az orvosi kar húszéves szünetelése, ha nem volt is képes eltörülni az okozott rossz benyomást, enyhítette azt. A viszály szűntével lassankint annak emléke is szelídebbé vált; az idő és távolság némi tisztes homálylyal kőrité a szóbanforgó intézményt és gyengéit. Az új nemzedék, melynek a legközelebbi időkig se érdekében, se alkalma nem volt az orvosi kar múltjával és lényegével tüzetesben megösmerkedni, s mely annak puszta nevénél alig örökölt egyebet, az orvosi kar visszaállitása kérdésében csak a testületi tevékenységre felhivó jelszót, az újra felemelt zászlóra irt csábító szöveget látja, s rokonszenve arányos azon jóhiszemű tévedéssel, melylyel e közohajtás tárgyát képező eszmék megtestesülését az orvosi kar által hiszi eszközölhetőnek. Ebben, s azon természetes óhajtásban, melylyel az orvosközönség minden tagja a rend befolyását és tekintélyét lehetőleg öregbedve szeretné látni, hiszszük mi feltalálhatónak az orvosi kar jelen népszerűségének magyarázatát.

A vágy, lehetőleg nagy befolyást, s ezzel arányos tekintélyt biztosítani az orvosi rend számára, nemcsak természetes, de átalános is. Őszintén osztoznak abban még azok is, a kik e befolyás tényleges gyakorlatától részben, vagy egészen is kirekesztvék és annak legjobb esetben is csak visszfényét élvezhetnék. — A törekvés, magát egyénileg úgy, mint testületileg, a lehetőséghez képest érvényesíteni, nemcsak jogos, de a mennyiben a társadalom fennállása és haladásával szorosan összefügg, bizonyos pontig kötelességszerű is. Tévessé lehet azonban ezen, egyébkint méltánylandó törekvés, ha a mód, melyen magának az egyén vagy testület érvényesitést szerezni akar helytelen, s határozottan kárhoztatandóvá lesz az, ha az érvényesítés mások jogának vagy a közügynek rovására történik. Az orvosi karra vonatkozólag megelőző czikkünkben kimutatni iparkodtunk : hogy az az imént felemlített hiányok mindkettejében szenved; hogy rendünknek azon alapon, melyen az orvosi kar szerveztetett, beavatkozást követelni joga nincs és érdekében nem áll; végre hogy ezen intézmény korunk szellemével ellenkezik, a tanügy és egyetem szabad fejlődésének útjában áll, s magára az orvosi rend valódi érdekeire nézve is hátrányos. Felfogásunk természetes következménye, hogy mi itt a szabad érvényesitési

jog és becsvágy határát látjuk elérve, melyen túl — hason meggyőződés esetén — már csak a kicsinyes fontosságra törekvésnek és a személyes vagy rendi hiúság minden ároni kielégitésének lehet szerepe. Nem lehetlen, és korunkban sem példátlan valami, hogy az orvosi rend az oktatás ügyét önállóan kezelje; így szintén igen jól elképzelhetjük, hogy az állam czélszerűnek találhassa a jogköréhez tartozó hatalom egy részét valamely illetékes testületre ruházni: az ily bizalmat és megbizatást azonban erőszakolni nem lehet, követelni nem szabad, — ellenkezőleg kiérdemelni kell.

Az orvosi kar népszerűsége magyarázatának egy más, kétségtelenül lényegesb mozzanatát azon körülményben találtuk: hogy az orvosközönség nagy része mindazon tudományos, közérdekü és testületi teendők jövőjét, melyeknek égető szükségét érzi, az orvosi kar fennállásával azonosítani hajlandó. — Alig szükség ismételnünk, hogy mi e nézetben nem osztozunk, s nemcsak képtelennek tartjuk az orvosi kart e feladatnak megfelelni, de egyenesen veszélyeztetve is látjuk annak sikeres megoldását a kérdéses testület vezetése mellett. A „régibb“ 48 előtti orvosi kar itt többé tekintetbe nem jöhet; megelőzőleg felemlítettük már, hogy az a közegészségügy terén semmit, s az orvosi rend érdekében is elenyészőleg keveset tett. Tehetlenségét bizonyítja, tétlen múltján kivül, még azon két alkalom is, midőn az ismeretlen veszélylyel szemben zavarba jött kormány e testületet véleményadásra szólítá fel, jó tanács helyett azonban alig nyert többet azon meggyőződésnél, hogy hason kérdésekben az orvosi karra nem támaszkodhatik.

A 48-diki reform, bár inkább egy oly testület átalakulásának színét viseli magán, mely a helyett, hogy a haladó korral lépést tartani igyekezett volna, csak a korszellem nyomásának engedett, tagadhatlanul legnagyobb részét körülfogja azon térnek, melyen az orvosi rend testületi tevékenységét kifejteni hivatva van. A reform javasl t mindazon tételeit, melyekben az a tudomány művelését, a közegészségügy és rendi érdekek emelésére irányúlt testületi tevékenységet feladatául jelöli ki, szívesen mint közös czélt, mint mindenikünk benső meggyőződéséből folyó közóhajtást ösmerjük el. A kivitel módjára nézve azonban nem lehetünk egy véleményen, és ép mivel az ügyet rendünkre és a közre nézve legnagyobb fontossággal birónak tartjuk, nem szeretnők azt oly testülettel kapcsolatba hozni, mely a sikerre nézve nemcsak semmi biztositékot nem nyújt, de melynek szerkezete alapjában beteg s melynek nézetünk szerint jövője nincs.

Az orvosi karnak 48-ban csak programme-ja szélesbült, szelleme a régi maradt. Azon szükkeblűség, melyel kiváltságait, 48-ban is előtérbe állítva, szorgalmazá, s melylyel magát ma is egy más, önálló testület körébe erőszakosan beékelni iparkodik, elegendőleg tanúsítja, hogy korunk szellemének színvonalára emelkedni nem tud, vagy hiúsága árán nem akar; hogy valódi irányát, mely a szabad, független és saját önérzetén kívül mire sem támaszkodó fejlődés, nem fogta fel. A régibb orvosi kar a közügyekkel foglalkozni n e m a k a r t, a reformált orvosi kar — ha erejét megkisérthetné — tapasztalni volna kénytelen, hogy erre k é p t e l e n. Ismétlésekbe esnénk, ha mindazon mozzanatokat, melyekből mi az orvosi kart a kérdéses feladat megoldására alkalmasnak nem tartjuk, részletezve újból felsorolni akarnók; szerkezetének mellék részletei is tanúsítják, hogy létrejöttének más tekintetek szolgáltak indokúl, s hogy az komoly czélja ma sem lehet. Csupán egy körülményt, alkotó elemeinek ellenséges viszonyát legyen szabad még egyszer felemlítenünk, mint a múltra történő oly hivatkozást, mely itt annál inkább helyén lenni látszik, mivel a közelebbi napok története megmutatta, hogy a húszéves nyugalom alatt a régi szenvedélyek ki nem aludtak, s minden újabb érintkezésnek nem a karöltve haladás, hanem a hagyományos elkeseredés nyilt kitörése lenne következménye. Minden további érvelés mellőztével bizton kérdjük minden itéletképes, elfogulatlan érdekelttől: hiszi-e, hogy az orvosi rend kitűzött feladatát megoldani képes lehet egy oly testület, mely a meghasonlás magvát már születésekor magában hordja, s melyben a teendőkkel majdnem kizárólagosan megbízott központi tagok jelentékeny része a testülettel szemben ellenséges állást foglal, s annak működésétől legjobb esetben is távol tartja magát? — Részünkről az orvosi kar elejtése által egyetlen életképes eszmét sem hiszünk feladottnak azok közül, melyeknek valósitása érdekében az orvosi rend testületi tevékenységre hivatva van, ellenkezőleg meggyőződésünk, hogy a kitűzött czél fokozatos megközelitése csak saját buzgalmunktól függ, s jelen szabad államviszonyaink között annak, az orvosi kar árnyán kívül többé mi sem áll útjában.

Testületi tevékenységről szólva megelőzőleg mondanunk sem kell, hogy a feladat megoldására, az egyesek buzgalma mellett mi is szükségesnek tartjuk a szétszort erők csoportositását, az egyesülést. Bármi legyen is neve e testületnek, annyi bizonyos, hogy megalakulásának ideje elérkezett, tevékenysége számára a tér nyitva áll. Részletes programme-ot terjeszteni elő erre vonatkozólag e sorok czélján kívül esik, némi tájékozásul csupán a testület azon irányát akarjuk kijelölni, melynek szem előtt tartásában mi a feladat sikeres megoldásának első biztositékát látjuk.

A szóbanforgó testületnek mindenekelőtt a fennálló viszonyok természetéből fejlődöttnek, a szó legtágabb értelmében ö n á l l ó n a k és f ü g g e t l e n n e k kell lennie. Bármi legyen is e testület későbbi jövője, bármily része ruháztassék is arra idővel a tényleges hatalom gyakorlatának, ez csak akkor lehet üdvös és történhetik sikeresen, ha a viszonyok természetes fejlődésének kifolyása lesz; ma, midőn az orvosok testülete még csak megalakulásának küszöbén áll, midőn még erejének és képességeinek saját maga sem bir csak megközelítő mérvével is, az ily megbizatást saját érdekében sem szabad ohajtania. Önálló és független tevékenységre hivatva, az orvosok ezen egyesületének egyelőre semmi kötelezettséget sem lehet átvállalnia; e testület életrevalóságának bizonyitékával még tartozik, s hogy ezt leróhassa, idegen segély nélkül, csak saját elemeire támaszkodva kell megerősödnie, hogy később ö n é r z e t é r e támaszkodva, netaláni kötelezettségek átvállalása mellett is független maradhasson. A szabadságnak egyátalán nem atributuma, hogy a közönségnek szerepeket oszszon; csak t é r t n y i t az a szereplésre, a lehetőséget adja meg, hogy egyesek mint testületek magukat szabadon érvényesíthessék. Ily szempontból fogva fel az orvosok egyesületi tevékenységét, többé nincs oly tér, mely az előtt elzárva, vagy csak elzárható is legyen; ily értelemben csakugyan van joga és kötelessege is az orvosi rendnek az oktatás és közegészség ügyét ellenőrizni, s arra befolyást gyakorolni; teheti pedig ezt anélkül, hogy akár az egyetem önállása, akár az egészségügyi tanács felállitása által saját természetes hatáskörét korlátozva látni lenne kénytelen. Az orvosok ily testülete, ha feladatát helyesen felfogni és megoldani képes, az egyetem versenytársa, a közegészségi tanács lényeges kiegészitő része, azonban egyszersmind mindkettő ellenőre is lesz, s ha szárnyai megbirják, mindkettő fölé is emelkedhetik, mennyiben az alkotmányos államok két legnagyobb hatalma a s a j t ó és k ö z v é l e m é n y rendelkezésére áll.

Egy más, fontos körülményként kiemelendőnek tartjuk, hogy a testület lehetőleg a haza minden szakemberét tagjai közé számitsa, s a kizárólagos központi képviselet helyett, a vidéki tagoknak, sőt a mennyire lehet minden egyes tag egyéni tevékenységének is tért nyisson. Hogy az oly testületben, mely az orvosi rendnek csak egy töredékéből áll, s hol a teendőkbeni tényleges részvét e töredéknek is csak a fővárosban lakó részletére van korlátolva, e túlzott központosítás az ügy és érdekeltség rovására történik, az orvosi kar múltjából láthatjuk. Elenyészőleg kisszerü maradt az általa elért eredmény még az anyagi téren is. — Kényszeríteni azonban a résztvételre senkit se lehet, s hogy magát e részvétre, s az ennek folytán hozandó áldozatra m i n d e n k i önként is felhíva érezze, m i n d e n k i n e k lehetőleg közvetlenül kell érdekeltetnie.

Ha nem akarjuk, hogy a teendőink elsejét képező „tudomány művelése“ irott malaszt maradjon, rendünk minden szellemi erőit igénybe kell vennünk; hasonlókép minden egyes személy közreműködését igényli a közegészségügy felvirágzása is, egyrészt a czélszerűnek talált rendszabályok érvényesitése, másrészt a tájékozó adatok gyüjtése érdekében. Ugyanez áll az u. n. illemszabályokra, az orvosoknak a közönséghez és egymáshozi viszonyaira vonatkozó kérdést illetőleg is; a szóbanforgó kérdés sokkal inkább az egyéni szabadság körébe vág, semmint részleteiben idegen beavatkozást tűrne, s bárminemű rendeletek által véglegesen megoldathatnék; ily szorosan az orvosi rend csak saját magát kötheti meg, s határozatainak érvényt csak erkölcsi befolyása útján szerezhet, de hogy ezt tehesse, a rendszabályoknak úgy, mint erkölcsi tekintélyének a rend nagy többsége meg-

állapodásából kell kifolynia. Nem kevésbé szükséges végre e tömeges részvét, hogy a testület, aránylag csekély befizetések mellett, a czéljaira elkerülhetlen anyagi erővel rendelkezhessék. Ezen anyagi erő egyébként csakis kezdetben volna kizárólag a tagok járulékaira utalva; a testület bebizonyított életképességével és üdvös működésével arányban, ép úgy növekednék az adakozások, alapítványok és hagyatékok útján, mint más megszilárdult hitelű intézmények.

Önálló és független tevékenység által biztosított szabad fejlődési irány egyrészt, — a résztvevők lehető nagy számának tüzetes anyagi és szellemi érdekeltetése, s az ez által felköltött és megszilárdult közszellem másrészt, nézetünk szerint azon tényezők, melyek az orvosi rend testületi működését a közre nézve úgy, mint a rend érdekeit illetőleg sikeressé tenni első sorban hivatvák.

* * *

Az országos egészségi tanács, valamint az orvosikar méltánylásánál szándékosan csak a tények száraz felemlitésére és oly következtetésekre szorítkozánk, melyek a tények objectiv értelmezéséből természetszerűen levezethetőknek látszottak. Nézetünk szerint ez azon egyetlen mód, melyen minden közügynek az őszintén érdekeltek által tárgyaltatni kell, s egyszersmind azon egyedül biztos alap, melyen valamely nyilvános intézmény értékét megitélni lehet és szabad.

A lagtágabb körű alkotmányossággal életre hozott intézmény is csak igen ritkán lehet oly szerencsés, hogy az érdeklettek mindannyiát egyenlőn kielégitse, s ha a többé kevésbé más nézetű kisebbség az alkotmányosságnak csak jogait gyakorolja, de kötelességeit nem teljesíti; ha nézeteit sem a többség érvényre jutott véleményének, sem az ügy érdekének alárendelni nem tudja, vagy nem akarja; ha bármily eredetű elkeseredésében elégtételt a gyanusitásban keres, és az igen egyszerűen értelmezhető történtek magyarázatára titkos motivumokat képzel vagy költ: úgy ezen eljárást szabad államban meggátolni nem, s megczáfolni is csak a tények közzététele és ezek természetes értelmezése által lehet.

Mihelyt valaki azt, mi történtekből önkényt következik és természetszerűen levezethető, túllépi, egyszersmind az érdemleges méltánylás egyedül biztos alapjától, a tárgyilagosságtól vált meg; érvei, arányban képzelve gazdagságával vagy szenvedélyei termékenységével, lehetnek sokan és változatosak, de súllyal többé komoly vitában nem birhatnak, s bárkit is a lehetőségek végtelenjének ingoványaira követni se czélunk se szerepünk nem lehet.

Pest, augustus 14-kén.

A „Gyógyászat“ azon jobb sorsra méltó következetességgel, melynek folytán szárnyai alatt minden rossz ügy oltalomra talál, utolsó számában Hunyad vára omladékait kisérti meg támogatni. A „nemes indignatio“ hangján írt czikk az ügy érdemére vonatkozólag szokás szerint semmit, személyeskedést azonban annál többet tartalmaz.

Előtérbe mindenekelőtt a „clique“-et találjuk, melynek boszorkánynyomásától a Gyógyászat, mint Dickens carricatúrái rögeszméiktől, nem tud szabadúlni: a mese már elég kopott arra, hogy vele többé gyermekeket se lehessen félrevezetni, — nincs miért időznünk annál. Ezt Arányi tanár úr érdemeinek felsorolása követi. Mi Arányi tanár úr tanári működésének méltatásával, miután az tárgyunkhoz nem tartozott, Hunyad várára vonatkozó czikkünkben nem foglalkoztunk, s e kiméletes tárgyilagosságtól a Gyógyászat által sem hagyjuk magunkat eltéríttetni. Föltéve, hogy a tanár úr halántékait csakugyan oly sűrű babér övedzi, mint a minőt azok köré a Gyógyászat kerített, e körülmény az általunk megrótt fellépést csak botrányosabbá, a rosszalást csak indokoltabbá tenni volna alkalmas. Személyes tekintetekből elnézőnek lenni valamely közügy rovására lehet a Gyógyászat elve, mi annak követésére nem érezzük magunkat hivatva. Valjon mit mondana az ily tanácshoz Mirabeau?

A czáfolat oroszlányrésze az Orvosi Hetilapra vonatkozik, komoly hibáztatásával a tulajdonos szerkesztőnek, hogy lapjának előfizetési díját hét év előtt „az előfizetők megkérdezése nélkül“ egy forinttal feljebb emelni merészelte. Ha nem olvastuk volna,

nem hinnők. A Gyógyászat szabadelvüsége tehát a magánvállalati tulajdonjogra is kiterjed, s a ministerek tanácsosain kívül a lapok árát is alkotmányos szótöbbség után véli megállapítandónak. Kényszerről erre vonatkozólag annál kevésbé lehet szó, mivel az OHL. nem az egyedüli szaklap, s a Gyógyászat tudományos kincsei 9 frtért kaphatók. Ha a közönség részvéte a magasabb előfizetési dij daczára is az OHL. előnyére nyilatkozik, csak azt tanusítja, hogy annak 12 ívet meghaladó mellékletében a tizedik forintért elegendő kárpótlást talál.

A mi a tanár úr családját illeti, ha a tanár úr azt e disztelen ügyben szerepeltetni nem restelette, nekünk ezen eljárást megróni jogunk, s bizonyos tekintetben gentleman-kötelességünk is volt.

Vegyesek.

—*a*— Azon t. ez. urak, kik augustus 15-ig a magyar orvosok és természetvizsgálók f. hó 24—29-ig Egerben tartandó XIII-ik nagy gyülésére igazolási jegyet nem váltottak, figyelmeztetnek, miszerint augustus 15-ke után ezen igazolási jegyek hat o. é. forint lefizetése mellett dr. Pollák Henrik úrnál Pesten (Sétatér úteza 6-ik sz) kaphatók. Dr. Rózsay József a magyar orvosok és természetvizsgálók XIII-ik nagy gyülésének pénz- és levéltárnoka.

—*a*— Mit lapunk múlt számában jeleztünk, azt most már bizonyosan mondhatjuk, hogy t. i. Fiume város a elhatározta a magyar orvosokat és természetvizsgálókát meghini, hogy XIV-ik nagy gyülésüket ott tartsák meg. Egyedül ezen czélból rendkivüli városi közgyülés tartatott, melyben a fenntebbi határozat minden vita nélkül lelkes egyhangúsággal hozatott. Nem akarunk érzelmi húrokat megpendíteni, mert erre szükségünk nincs, midőn Fiume mellett szót emelünk, mely magyarországnak tenger melletti egyetlen pontja, hol a természetvizsgálónak ezer módja és alkalma van a természet azon szépségein gyönyörködni és azokat kutatni, melyeket se hazánk végtelen rónáin, se bérczes vidékein fel nem talál. A közlekedés a déli vaspályán, Európának ekkoráig legnagyobbszerű és legremekebb vonalán a dunántúli kerületen, Stirián és Illyrián keresztül egészen Szent-Péterig történhetik, honnét Fiuméig hat mérföldnyi csinált út vezet. Kinek pedig kedve van, az Triestig vasúton mehet, honnét azután Fiumeig hajózhatik, mi közben a legszebb tengerpartok egyikének tájait élvezhetni. Szóval mindenki, ki a természet bájai és nagyszerűségei irányában fogékony, már út közben annyi élvezetre tarthat számot, mennyiben máshol nem részesülhet. Ezenkívül nem tagadhatjuk, hogy nagy gyüléseink, melyek hazánk közepében levő városokban tartatnak, sikerültek lehetnek ugan, de hírük országunk határain nem igen terjed túl, míg Fiume-ba menve, a külföld figyelmét nagy mértékben magára fogja az vonni, s bizonyára nagyszámú külföldi tudósok fognak abban részt venni, ekként pedig orvosainknak és természetvizsgálóinknak azokkal személyesen érintkezni bő alkalmuk nyílván, ebből a legjobb hatást méltán várhatjuk.

—*a*— Mint értesülünk a kültagok ügyében összehivott értekezlet által kiküldött bizottság tanártagjai véleményükben szorosan az ügyéri intézvény következő tételét tartották szem előtt „szükséges-e a régebben fentálló rendszert, az orvosi kar szervezését a kültagokat illetőleg továbbra is fenntartani.“ A vélemény rövid ugyan, de igen határozottan van szerkesztve, s mindenelőtt ki van emelve, hogy a pesti egyetem orvosi karánál a nevelés és tanitás ügye nem szükségli ezen tárgyakba oly férfiak befolyását, kik tanitással sohasem foglalkoztak, s nem foglalkoznak; egyszersmind pedig mondatik, miszerint a tanitással foglalkozó szakférfiakra nézve általában, különösen a szabad tanitással karöltve járó magántanári intézmény mellett egyenesen sérelmes, hogy a kar kebelében az ügyek menetére olyanoknak befolyás engedtessék, kik tanitói képességüknek bizonyitékait nem adták, mint a kültagok, kik egészen a tanitás körén kivül éltek. Az orvosi oktalás és szakkiképzés külön szakma, melyet kielégitőn és sikeresen csak azok művelhetnek, kik azt éltük főczéljává tették, annak folytonos gyakorlatában vannak, s így annak viszonyait és szükségeit minden irányban ösmerik. Szóval az orvosi karnál levő minden rendbeli tanárokra nézve misem lenne bántóbb és méltánytalanabb, emellett szükségtelenebb és czélszerütlenebb, mintha ügyei vezetésébe a kar és tisztviselők választásában való részvétel által, akár bármely más módon, oly orvosok befolynának, kik az egyetem orvosi karánál a tanitás terheiben részt nem vesznek, se hivatalos eljárásaikban elkövetett hibák vagy mulasztásokért, melyekbő

a tanulmányi ügyre kár háromolhatnék, egyes személyeikben felelősségre vonhatók nem volnának.

A kiküldött bizottság tanártagjai továbbá akként nyilatkoztak, hogy az orvoskari tanártestületnek a király ő felsége által kinevezett tagjai a szigorlatokon különös megbizás folytán, bizottságilag vesznek részt; az okleveleket pedig az egyetem és a tanártestület oly tisztviselői írják alá, kik a rendes tanárok köréből szabadon választatnak, a vallás- és közoktatásügyér által pedig helyeiken megerősíttetnek. Ekként téves azon állitás, mintha a szigorlatokon és az okleveleken az állam nem lenne képviselve, s ennek képviselésére kültagok lennének hivatva, kik az állam befolyása nélkül választatnak, s a szigorlatokon és az okleveleken való szükségtelen szereplésük a kormány felelőségének elvével nem is volna megegyeztethető, mennyiben olyanokra, kik a kormány irányában felelőséggel nem tartoznak, azon dolgok nem bízhatók, melyek foganatositása egyenesen és közvetlen az állam végrehajtó hatalmi körébe esik. Szükségtelen és czélszerűtlen lenne lehát azon kivánság teljesitése, hogy a szigorlatokon vendégvizsgálókként az állam irányában nem felelős kültagok vagy ezekhez hasonló más egyének vegyenek részt, vagy pedig hogy ezek az okleveleket aláírják.

A törvényszéki orvostani felülvéleményezéseket illetőleg a bizottsági tanártagok akként vélekedtek, hogy azokkal ezentúl az országos egészségügyi tanács tagjai fognak foglalkozni, mennyiben az ő felsége által megerősített alapszerkezet ezeket bízza meg azok teljesitésével; ezenkívül megjegyezték, hogy az igazságszolgáltatásnak törvényszéki orvostani felülvéleményezési fontos ügyét a felelős kormány a kültagokra már csak azért sem bizhatná, mert ezek irányában felelősségre nem kötelezvék.

A tanártagok továbbá megjegyezték, hogy azon alápítványokat melyek létesitésére a kültagok 1848 előtt lefolytak, s 4000 forintot alig haladnak meg, az orvoskari tanártestület a kormány megbizásából kezeli, arra semmiféle jogigényt nem tart, sőt azoktól örömest szabadúl, ha a kormány azok átvételére illetékes helyet jelölne ki. Ezeknél fogva a felhozott alapítványok szinte nem szükséglik, hogy az egyetem kapcsába kültagok, s átalában véve oly férfiak vétessenek fel, kiknek működési tere az egyetem czélján, mi a tanitás és vizsgálás, túlesik.

Végül valamint a kültagok intézményének az egyetem kapcsában való felevenitése nem szükséges és nem czélszerű, hasonlókép szükségtelennek és czélszerűtlennek vélték oly tudortestület felállitását, mely az egyetemmel egybekötve lenne, s annak ügyeire befolyna. Azon testület tagjai ugyanis túlnyomó részben bizonyára olyan egyének lennének, kik sohasem tanítottak, így pedig azon ügyek gyakorlatában nem volnának, melyek menetére befolyni akarnak. Igen különös lenne, ha a tanügyekre tanitásban nem gyakorolt férfiak folynának be, mennyiben azokat helyesen és czélszerűen csakis azok intézhetik el, kik a tanitást szakmaként űzik.

Mindezen dolgok a tanártestületnek a kültagok ügyében 1863-ban tett felterjesztésében bővén ki lévén fejtve, a bizottsági tanártagok jónak látták arra hivatkozni s azt véleményükhöz mellékelni.

—α— A belügyérség megengedte, hogy Báthory István tudor Pestvárosa területén magán-szüldét és nőgyógyintézetet állítson fel.

— α— Kovács Sebestény Endre tr. kir. tanácsos, 100 frttal, a kir. magy. tud. egyet. orvostanhallgatók önképző-körének alapitói közé lépett; Batizi Endre tr. úr pedig az egylet tőkéjét 2 frttal gyarapitá. Ez úttal helyén látjuk felemliteni, hogy a nevezett kör bizottmánya szűnidőn át is működvén, ez a kör részére szíves alapítványokat, adományokat azon idő alatt is el fogad.

— α— Mint értesülünk a magyar kormány az osztrák ügyérséget megkereste, hogy a pesti egyetemi oklevél a bécsivel egyenjogúsíttassék. Az osztrák ügyérség a bécsi egyetem orvosi karát véleményadás végett felszólitotta, s reméljük, hogy ezen ügy szabadelvű szellemben fog eldöntetni; ha azonban az a haladás igényeivel ellenkező megoldás következnék be, mit hinni nem vagyunk hajlandók, a viszonosság szükségképen magával hozná, hogy a bécsi tudori oklevél nálunk oly bánásmódnak legyen alávetve, mint mily megszoritásoknak a pesti Bécsben ki van téve.

—α— Miután a történettani társulat megalakúlt, s ez szinte vándorgyüléseket fog tartani, melyeket már a jelen évben meg fog kezdeni, Kolozsvár lévén azon szerencsés hely, mely történettudósainkat egybegyülve először fogadhatja kebelében, — ennélfogva igen helyesnek és czélszerűnek tartanók, ha a régészek már az idén a magyar orvosok és természetvizsgálók nagy gyülése köréből kimaradnának, s a történettani társulattal egyesülnének, hová tulajdonkép tartoznak. A múlthoz tartozó régészek az orvosok és természetvizsgálók közé, kiké a a jelen és a jövő, mint vendégek vétettek fel, az újabb időben azonban mindíg újabb és újabb követelésekkel léptek fel, s a nemzet dicsőséges múltjának emlékeire sat. hivatkozva, mindíg ki tudták vinni, hogy a nagy gyülés pénzéből az oroszlánrész nekik jusson, s a szíves házigazda részére alig maradt valami, holott ezek az orvosok és természetvizsgálók lévén, a nemzet jelen és jövő dicsőségéhez való hozzájárulásra a költséget még inkább szükséglik.

† Middeldorpf Alb. Tódor, Boroszlóban a sebészeti kóroda tanára, legközelebb negyvennégy éves korában meghalt. Halálának okát ekkorig a titok leple fedi, Az elhúnyt férfi, mint a villamégetésnek a sebészetben való első alkalmazója átalánosan, ösmeretes, s azon ügyfelek, kik oly szerencsések voltak az orvosok és természetvizsgálók pozsonyi nagy gyülésén a jeles férfiú előadásán jelen lehetni, bizonyára gyöngyörködtek a nyugodt, folyékony és szabatos fejtegetésben, melylyel választott tárgyának, a villamégetőnek tulajdonságait és annak jelentőségét megösmertetni iparkodott. A dán- és a legközelebbi csehországi hadjáratban mint tábori orvos tevékeny részt vett, s úgy igazgatói mint műtői képességét több alkalommal kitüntette.

Hetikimutatás

a pestvárosi polgári kórházban 1868. aug. 7-től egész 1868. august. 13-ig ápolt betegekről.

1868.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg			gyógyult			beteg			beteg					
	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	szülőnő	gyermek	elmekór	összeg
Aug. 7.	16	10	26	13	08	21				303	421	13	8	29	774
„ 8.	24	11	3	16	06	22	2	2	4	309	424	13	9	28	783
„ 9.	15	13	28	13	22	35	2		2	311	418	12	5	28	774
„ 10.	15	13	28	09	09	18		3	3	315	419	13	6	28	781
„ 11.	25	28	53	20	29	49	2		3	323	418	15	8	28	782
„ 12.	30	15	45	17	13	30	2	3	5	324	414	17	7	30	792
„ 13.	22	20	42	21	07	28	3	1	3	323	418	21	9	30	803

Pályázatok.

A pesti magy. kir. állat-gyógyintézetnél három-tankovács segédi állomásra ezennel pályázat nyittatik. Az első segédnek havi fizetése 30, a második, valamint a harmadiknak is 22 lend, s közös szobában levő szabad lakás az intézetben. Az állomás elnyeréséért pályázni kivánó kovács-segédek a patkolási tanfolyamot végzettek legyenek, vagy ennek hiányában az okszerű, helyes patkolásban való jártasságukat és ügyességüket tartoznak bebizonyítani.

A kérvények f. é. augustus 30-ig a pesti magy. kir. állat-gyógyintézet igazgatóságánál benyujtandók, s másnap, azaz augustus 31-kén d. e. 8 órakor a folyamodók az intézet patkoldájában jelenjenek meg próbapatkolásra.

Budán, 1868. jul. 26.

A vallás és közoktatási magy. kir. ministeriumtól.

Mező-Berény községében, Békésmegyében, hol a lelkek száma a kilencz ezret meghaladja, a községi orvosi állomás megürülvén, erre ezennel pályázat nyittatik.

Ezen állomással szabad lakás, 500 frt. készpénz fizetés, és minden látogatásért 20 krajczárnyi díj van egybekötve.

A kik tehát ezen állomást elnyerni óhajtják, kellően okmányolt kérvényüket folyó év septemb. 10-ik napjáig alólírt községi tanácsnál nyujtsák be.

Kelt Mező-Berényben aug. 2-án 1868.

Mező-Berény község tanácsa.

Kis-Kún-Dorosma város közönségének f. é. 52. számú határozatával az üresedésbe jött, s évi 400. forint fizetéssel ellátott városi orvosi állomásnak orvostudorral leendő betöltése tekintetéből pályázat nyittatván, felhivatnak az ezen állomást elnyerni ohajtók, hogy kellőkép felszerelt kérvényeiket f. é. augustus 31-ig a közgyüléshez beadják.

Kelt Kún-Dorosmán az 1868-ik aug. 2-án tartott közgyülésből.

Bárány Gergely, főbiró.

PEST, 1868. KHÓR és WEIN KÖNYVNYOMDÁJA. (Dorottya-utcza 14. szám).

Pest, 1868. **34. sz.** Augustus 23.

Előfizetési ár: *helyben* egész évre 9 frt., félévre 4 frt. 50 kr., *vidéken* egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesitendők.
Hirdetésekért soronkint 15 uj kr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőségnél, újtér 10. sz., és Kilián György könyvkereskedésében váczi utcza Drasche-féle házban.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Tizenkettedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom: Szaniszló Albert: A meleg-kifejlés heveny kórfolyamatoknál, s annak értékesitése, jelzési, jóslati és gyógyjavalati tekintetben. — Nágel Emil ny. r. tnr: A sürített levegő hatásáról az emberi szervezetre, különös tekintettel azon tapasztalatokra, melyek ez irányban légsürítő készülékekben (pneumatische Apparate) tétettek. — Könyvismertetés: Traité de maladies vénériennes par J. Rollet. — Lapszemle. A külső ivarszervek elefántdagja, kiirtás, gyógyulás. — A légenyélecs. — Apróbb szemelvények.
Táreza: Legyen-e Kolozsvárott egyetem? — A társadalmi szakosztály az orvosok és természetvizsgálók nagy gyülése keretében. — Vegyesek. — Pályázatok. — Hirdetmények.

A meleg-kifejlés heveny kórfolyamatoknál s annak értékesitése jelzési, jóslati és gyógyjavalati tekintetben. *)

A pesti kir. egyetem belgyógyászati kórodaján tett saját észleleteire alapitva, irta Szaniszló Albert.

I.

A test épállapoti általános hője 36.4 - 37.5° C. közt ingadoz. Mindkét véglet ritkán éretik el, még ritkábban múlatik felül. Ezen épállapoti hőfok a nap különböző szakaiban csekély változásnak van alávetve. Idevonatkozó észleletek szerint a közép napi hőmérséklet ebéd előtt kevéssel, a legnagyobb ebéd után 3—4 órakor, a legkisebb az éji órákban áll be; úgy azonban, hogy ezen legnagyobb és legkisebb közt legfeljebb 1.25° C. különbség létezik. Dús étkezés, szeszes italok, legfeljebb 0,5°-al hatnak emelőleg. A nap különböző szakaiban beálló változásokat Bärensprung jellegeseknek (typicus) tartja, melyet szerinte az életmód különféleképp módosít. A kor a test ép állapotbani hőjére beszámitásra nem méltó, igen csekély befolyással van, legfeljebb az élet első 8—10 napjaiban vannak csekély eltérések, ez időn túl pedig állandó marad az (lásd Journal f. Kinderkrankheiten), a ruházkodás az épállapotú test hőjére nézve szintén befolyástalan.

Másként állnak a hőviszonyok a beteg, különösen a heveny lázas beteg szervezetnél. Itt egy és ugyanazon napon, vagy különböző napokon, a betegség különböző szakaiban, a legfeltűnőbb változásokat találjuk, pl. váltólázas betegeknél, míg a nap egyéb szakaiban a hőfokot rendesnek találjuk, a roham alkalmával 40,41°ot, nem ritkán észlelhetünk; így hagymázos betegnél a nap estvéjén, már több napokon előrement láz után, a hő a lehető legnagyobb magaslatra emelkedik; ugyanitt másnap reggel, a beteg állapotának jobbra fordultával, a rendes fokon alól találhatjuk azt.

A heveny betegségeknél is találunk emelkedési és alászállási alakot, mely a rendes hőviszonyokéval megegyez, t. i. naponkénti esteli emelkedést s reggeli alábbhagyást. Ezen módon külöli magát a heveny betegek hőviszonya a legtöbb esetben, úgy hogy ez itten is rendes állapotnak fogadható el. Kivételt képez a váltóláz, melynél az egyes rohamok szerint történik a hőemelkedés, s az igen ritkán előforduló és csakis rövid ideig fennállható folytonos lázalak, hol a reggeli alábbhagyás be nem áll. Tagadhatlan azonban, hogy e tekintetben az említettem két kivételen kívül is nem ritkán találunk eltéréseket. Ezen eltéréseket azon számos hatányokból származtathatjuk, melyek a kór erősségére befolyással lehetnek. Tudjuk, hogy a betegnél étrendi kihágás, bármi külbefolyás, könnyen idéz elő rövid ideig tartó változást, s ezen eltérések a szabályos esteli emelkedésektől, valjon nem tekinthetők-e ily befolyások eredményeiként? Ha a betegeket minden káros hatánytól megóvni képesek voinánk, ha lehető volna az, hogy rajtuk mindig csak a kór természetéből kiinduló lefolyás tüneteit észlelhetnők, az említett eltérések valószínűen nem észleltetnének. Tudjuk továbbá, hogy a betegség, akár jó, akár rossz kimenet felé irányúlt, hogy úgy szóljak, mintegy küzd a szervezettel, s a kétes győzelem tekintetében hol egyik, hol másik áll előnyben, nemcsak az egész kórlefolyást, hanem annak egyes kisebb részleteit illetőleg is.

Azon legnagyobb hő, mely mellett az emberi szervezet még megélhet, melyhez a lázas betegek hőfoka többé kevésbé közelithet, biztos észleletek szerint 41.75° C; míg a legkisebb 33.5° C. Az előbbihez közelítések váltólázrohamoknál, hagymáznál, vörhenynél, himlőnél stb.; az utóbbinak megközelítései pedig leginkább a hányszékelés dermesztő hidegségi szakában találhatók. Az említett legmagasabb hőfok váltólázas rohamnál észleltetett. (Mihael Dissert. Lipsiae 1855 p. 7. u. Arch. phisiol. Heilk. 1856 p. 41) Én sok esetben észleltem 41° hőt hagymáznál, himlőnél, orbáncznál és váltóláznál. Belgyógyászati kórodánkon a legmagasabb fokú hőt 41.6°, váltólázban szenvedő betegnél találtam.

Nevezetes azon hőemelkedés, mely halál után némely betegségeknél pl. hagymáz, vörheny stb. beállani szokott. Wunderlich a dermedet egy esetét észlelte, hol a halál pillanatában a hő 44.75° C. volt, s a halál után 55 perczczel még fél R° emelkedés volt található (l. Wunderlich im Arch. der Heilk. II. p. 547.) Vannak ismét esetek, hol a halál

*) 186⁷/₈-ban az egyetemi pályázatok alkalmával Pasquich-féle díjat nyert pályaművem után általam az „Orvosi Hetilap“ részére átalakítva. Sz. A.

rögtöni, vagy több ízbeni vérzés után történt beállásával ellenkezők észleltettek.

Midőn heveny betegek jönnek kezelésünk alá, a hőnek a rendes feletti emelkedését, annak bizonyos magaslatig jutását különbözőnek találjuk, a szerint, mint az a kór természetével összefügg. Vannak heveny kórok, melyek egyszeri rázóhideggel lépvén fel, a hő csakhamar a kór lefolyása alatti netovábbot éri el, vagy legalább azt megközelíti, pl. orbáncznál, csúzos ízületloboknál. Más kóroknál ezen hőmagaslathozi közeledés nem ily hirtelen történik, pl. küteges hagymáznál, hol a netovább rendes lefolyású esetekben körülbelül a kórlefolyás közepére esik. Ismét más kóroknál bizonyos szakokhoz kötött mekkorasággal tűnik az fel, pl. váltóláznál, hol a beteg az egyes rohamoknak megfelelő hőmagaslattal bir, annak a roham megszűnte után a rendesre történő leesésével, vagy pl. valódi himlőnél, hol mint tudjuk, a kezdeti időszakban nagy hőemelkedés mutatkozik, mely kisebb mérvben a küteg kitörése alatt sem igen hiányzik, míg a genyedési szakban ismét magasfokú hő szokott észleltetni.

A láz tartama szinte az egyes kórok szerint különbözik. Némely, kivált jellegesebb (typicus) lefolyású kóroknál egészen mintaszerű az, míg más bajoknál meg nem határozható. Így küteges hagymáznál, valódi himlőnél, ha az rendes lefolyású, határozott időtartammal bir a láz, határozott időig jelentkeznek a rendes feletti hőemelkedések, míg pl. csúzos bántalmaknál, gyomorhurutnál e tekintetben semmi határozott időtartam fel nem állítható. Tüdőlob eseteiben észleljük, hogy az első szakban magas hőemelkedések jelentkeznek, később pedig semmi lázas hőemelkedés nem található. A küteges hagymáz rendes lefutása eseteiben mindenütt 2—2½ hétig észleltem a hőnek rendes feletti mivoltát, míg az általam szintén számos példányban megfigyelt csúzos eseteknél majd rövidebb majd hosszabb időn keresztül észleltem a lázas hőemelkedéseket, a helybeli bántalmak kiterjedtsége és élénksége szerint; ugyanitt világosan észlelhető az is, hogy minden jellegiség (typicitas) hiányzik, s a szerint, mint a helybeli tünetek eltűnnek, vagy megjelennek, tapasztalható a rendes feletti hőemelkedések megjelenése, csökkenése, és elenyészése.

A láz bevégződése a legtöbb esetben két módon történik: vagy lassanként, vagy hirteleni alászállással. Mindkét módra gyönyörű példakat nyujtott Wagner tnr. úr kórodája. A hirteleni hőleszállásra az orbáncznak egy ugyanazon egyénen két ízben észlelt esetét említem meg, hol első alkalommal octob. 19-én este a hő 40.0°, másnap reggel 38.3° volt, s többé ez utóbbi fokon felül nem emelkedett; második alkalommal december 27-kén este a hő 40.2, másnap reggel 37.2. A hőemelkedések hirtelen történt csökkenésseli megszűnésére megemlítem még pár esetét a küteges hagymáznak. Egy esetnél a hő november 25-kén este 39.8, másnap reggel 37.4, este 38.2, s többé ezen felül nem emelkedett; más esetnél február 20-kán este 39.8, másnap reggel 39.2, este 37.0, ezentúl rendes feletti emelkedés nincs; egy harmadik esetnél december 3-kán este 39.0, december 4-kén reggel 37.8, este 36.0, s többé a rendes feletti emelkedés nem mutatkozott. A hőemelkedések másik módon t. i. lassankénti megszűnésére szintén felemlítek egy küteges hagymáz esetet, melynél october 21-kén este 40.2, oct. 22-kén este 39.5, 23-kán este 38.4, 24-kén este 38.0, 25-kén este 37.4. Fordúlnak elő gyakran oly esetek is, hol ily tisztán egyik mód sincs kifejezve; hanem a kettő összekötve jön elő.

Itt helyén tartom, a heveny kórfolyamatoknál legtöbb esetben előforduló esteli emelkedések és reggeli alábbhagyásokra vonatkozó azon kivétel megemlítését, melyet az orvosok mint a kórlefolyására nézve kedvező jelt szoktak üdvözölni. Így egy küteges hagymáznál dec. 3-kán este 39.0, 4-kén reggel 37.8 este csak 36.0, tehát kisebb a reggelinél, egy másik esetnél febr. 21-kén reggel 39.2, este 37.0. Ilynemű példákat igen sokat hozhatnék fel észleleteimből, azonban csak annyit jegyzek meg e tekintetben, hogy valahányszor e körülmény, kivált ha két három egymásutáni napon előfordúl, a kórjóslat mindannyiszor igen kedvező.

A heveny kóroknál nem ritkán van alkalmunk észlelni azt is, kivált hosszasabb kimerítő láz után, hogy a hő a betegség megszűntével a rendes alá, vagy annak legalsó végleteire száll. E körülményt sok esetben észleltem. Egy tüdőlobot kiállott egyénnél négy napon át a hő 36.4—36.6°, egy alhasi hagymázból üdülőnél egy alkalommal 36.0°., két küteges hagymáz esetnél a baj megszűntével a hő 36.4—36.6° és pedig több napon keresztül; az orbáncz egy eseténél pedig a kór lefolyta után közvetlen 35.4° hőt találtam. Ilyszerű viszonyok leginkább hosszantartó, nagy fokú hőemelkedések megszűntével szoktak beállani, s csakis azon nehány napig tartják fenn magukat, míg a szervezet többékevésbé pótolván az elveszett anyagokat, életműködéseinek folyama ismét rendessé válik.

A hőkifejlés a szervezetnek nem valamely egyoldalú működésének eredménye, hanem az összes működési folyamatok egybehangzása által jön létre, miből következik, hogy a kór erőssége, tünetei és a hő viszonyai közt bizonyos összefüggés létezik. A kór erőssége s a hő viszonyai, úgy látszik, egyenes arányban állanak; mily mérvben nő vagy fogy az egyik, azon mérvben emelkedik és csökken a másik. Így találjuk ezt a legtöbb esetben. Felemlítem itt az orbáncznak két esetét, hol a nagyfokú láz csak 3—4 napig tartott s ennek megfelelőleg a helybeli tünetek is 3—4 nap után elenyésztek, míg az általam megfigyelt többi orbánczeseteknél az emelkedett hő hosszabb ideig állott fenn, s a helybeli bántalom is jóval tovább tartott. Azon küteges hagymázeseteknél, melyeknél az emelkedett hőkifejlést csak 14—16 napig észleltem, ugyanennyi idő alatt a betegség más tünetei is elenyésztek; míg azon esetek, melyek ez említett időtartamon túl is hőemelkedéseket mutattak, hosszabb lefolyást vettek s a teljes felüdülés is jóval több időt vett igénybe mint az előbbi eseteknél. Voltak eseteink, hol a hagymázos folyamattal járó hőemelkedések a 16-dik napon túl nem mutatkoztak, s némelyeknél az egész lefolyás alatt alig egyszer-kétszer észleltünk 40° feletti hőt; — az ily egyének némelyikét a 21—30 napon túl már rendes foglalkozását teljesítni láttuk; különösen megjegyeztem magamnak egy esetet, hol egy héten keresztül a hő reggel és estve mindíg 40° felett állott, hol kisebbszerű hőemelkedések a harmadik hét végén is észleltettek, — s az egyén a kór kezdetétől számított 8—10 hét múlva is még gyönge s rendes foglalkozását végezni képtelen volt. A gyomorhurutnak több esetét észleltem kórodánkon, melyeknél mindannyiszor tapasztaltam, hogy nagyobb hő mellett a kór erőssége is megfelelőleg nagyobb; — ugyanezt szembeötlőleg tapasztaltam a részletes hashártyaloboknál; de legkiáltóbban

igazolják ezt a csúzos bántalmak. Azon esetekben, melyeknél a hőemelkedés csekély, vagy a rendes felett nem is mutatkozik, a helybeli bántalom is csekélyebb, gyakran az ízületek semmi terimeváltozást nem mutatnak, míg a nagyobb mérvű helybeli bántalomnak, midőn az ízület daganatot is mutat, nagyobb hőfoki számok felelnek meg; s volt alkalmam egy esetben, hol a heveny csúzos lob több ízületet támadott meg, 41° hőt is észlelni. Ugyanezt tapasztaljuk a himlőféle bajoknál, hol annak féleségét illetőleg, különösen a hőviszonyok vétetnek jelzési alapúl.

(Folytatása következik.)

A sürített levegő hatásáról az emberi szervezetre, különös tekintettel azon tapasztalatokra, melyek ez irányban légsürítő készülékekben (pneumatische Apparate) tétettek.

Nágel Emil ny. r. tanártól.

(Folytatás.)

A ritkított légben szerzett tapasztalatok tökéletesen megfelelnek azoknak, melyeket léghajósok és magas helyekre kiránduló természetbuvárok és kéjutazók elbeszélnek.

A légnyomásnak a természetben előforduló ingadozása, mint tudva van, lényegesen a hely földrajzi fekvésétől és a léghez vegyült vízgőz mennyiségétől függ. Míg t. i. a légnyomás a felettünk levő két mértföldnyi magasságig terjedő légréteg tömegétől tételeztetik fel, addig a vízgőz a hömérsék foka szerint változik, s a meleg által csökkenő légnyomást folytonosan pótolja, minek következése, hogy a föld szine felett folytonosan elpároló gőz a légnyomásnak egzensúlyát bizonyos fokig folyvást fenntartja. Szigeteken és a tengermellékeken a légsúlymérő állása télen nyáron alig változik; a légnyomás egyformább, mi különösen az európai száraz földnek délre eső tengermellékéről áll, melynek légkörét a tenger felől jövö szél vízgőzzel állandó mennyiségben látja el. Afrika és Azsia belsejében a nyári időszakban nem lévén elég vízgőz a légritkulásának pótolására, a légsúlymérő mély álláspontot mutat, míg Európában téli időben épen az ellenkező történik. Ezen egyenlő felosztásnak tulajdonítható az, hogy rendes körülmények közt a légnyomásról vagy semmi, vagy csak homályos tudomásunk van, annyira, hogy egy felnőtt ember test felületére körülbelül 336 mázsányi levegő nehezedik, anélkül, hogy azt érezné, mi azon kívül azon körülménynek tulajdonitható, hogy a nyomás mindenfelől egyenlőn hat az egész testre. A légnyomás csökkenését egészséges ember a tenger feletti 12,000 láb magasságnál már kezdi némileg érezni; a légzés és érütés gyorsúl; a bőr és tüdő kigőzölgése erősebb; az ízületekre csekélyebb mértékben ható légnyomás a végtagoknak mozgásait nehezíti, 30,000 láb magasságban, melynek a léghajósok vannak kitéve, a tüdőből, orrból és fülből vérzések állanak elő; az emberi test alkalmazkodási képessége azonban csodálatraméltó a légnyomásnak csökkenésének eme tekintélyes fokai mellett.

Gay-Lussac például léghajón 32,000 lábra emelkedve, $^1/_7$ légkörnyomás mellett rendkivüli kellemetlen érzést nem tapasztalt. Schlagintweit a Himalaya tetején 21,000 láb magas ponton kilenczed magával nyolcz napot egészségesen töltött. 11,000 lábnyi magas vidéken az emberek még társas életet folytatnak. A Himaláyán Ladák nevű kolostor 10,000 és Mexicoban a Cordillerákon egy major 12,600 lábnyi magasságban fekszik.

Ellenben a holt tenger környékén lakó emberek, mindamellett hogy az a közép tengernél 1300 lábbal mélyebben fekszik, jó testi erővel birnak és hosszú életüek.

Épen úgy megszokja az ember a légnyomás legmagasabb fokát egészen $4^1/_2$ légkörig, mint ezt az idézett műtani és gyógyászati helyeken látni lehet.

Az eddig tett kisérletek többnyire $^2/_7$ légköri túlnyomásnál történtek, mi 13,000 lábnyi földalatti mélységnek felelne meg.

Ámbár a tapasztalás utján mindeddig kiderített változások mérsékelten erősített légnyomásnál, az élettani határokon belül esnek, a mint ezt később kifejteni alkalmunk lesz, mind azon által

az erre vonatkozó tények, melyekkel már bőven rendelkezünk, összhangzólag oda mutatnak, hogy az állati szervezet oeconomiájában ezen hatánynak elég hosszúra terjedő használása mellett bizonyos esetekben jótékony változásokat előidézni, illetőleg a hibás anyagcsere következtében felbomlott súlyegyent helyre hozni képesek vagyunk. Mielőtt azonban légsüritő szobákban észlelt s a légvételekre, vérforgásra, szénsav és melegfejlődésre vonatkozó élettani tüneményekkel részletesen foglalkoznánk, azon körülményre kell figyelmeztetni az ilyen kisérletekkel foglalkozókat, hogy szabatosság kedvéért és hiba kikerülése végett, kettőre kell ügyelniök:

1-ör, hogy a légszobák mostani szerkezeténél a lég süritése, fokozatosan, csaknem észrevétlenül történjék a kivánt legmagasabb fokig, s miután ez el van érve, félóra eltelte után a nyomás fokozatosan gyengíttessék; minthogy különben zavaró tünemények jönnek létre, melyek a nyert eredmény csalhatlanságát koczkáztatják.

2-or, hogy a készülékben mulató egyének száma mindig arányban álljon a bebocsátott lég mennyiségével, s az egész belür térfogatával. Ha p. o. 400—600 köbláb térfogatú helyiségbe 40—80 köbláb lég szoríttatik perczenkint, s a légforgás szelepek által úgy szabályoztatik, hogy a légnyomás tetőfoka ($^3/_7$—$^2/_5$) 20 percz alatt el lévén érve, 1—3 óráig fenntartatik, s ezután 15—30 percz alatt megint leszállíttatik, megközelitőleg ki lehet számítani, hogy ezen kisérletnél a szénsav nem gyülhetett meg káros mennyiségben a bennlevő levegőben, ha hat személynél több nem foglalt helyet a készülékben.

Miután t. i. tudva van, hogy egy felnőtt személy perczenkint $^6/_{10}$ szemer élenynél többet nem fogyaszt el, s $^7/_{10}$ szemer szénsavnál többet nem választ ki, e szerint 6 személy $4\ ^2/_{10}$ szemer szénsavval terheli a léget, mely esetben ennek szénsav tartalma, az összes rendelkezhető élenyhez viszonyitva $^3/_{10}$%-nál többet nem teszen, holott egészséges termekben közönségesen használt légnek szénsav tartalma néha $^6/_{10}$ %-ra is hághat anélkül, hogy legkisebb ártalmat okozna; ide járul még, hogy a sürített légnek élenytartalma nagyobb.

Tünemények.

A legközönségesebb és a buvárok, (Taucher) előtt régóta ismert tünemények a hallási szerv bántalmaztatása; a dobhártya, anélkül, hogy a kalapács emeltyüszerü mozgást tenne (Magnus), befelé horpad; a kúpalakú visszfény eltünik, s helyette a hártya körszélén más tünik elő. Ezen behorpadással, mely gyenge szerkezetü, finom és mozgékony hártyánál jön elő inkább, mint durva és merevnél, arányban áll a fájdalom és a hallás csökkenése; csapolás és a Valsalva-féle kisérlet ezen tüneményeknek véget vet, de azonnal előállanak, mihelyt a külső nyomás nagyobb lesz. Ezen tüneménycsoport a Mariotte-féle törvényből könnyen értelmezhető, mely szerint a külsö sürübb levegő a hártyába zárt üregben levő kevésbé sürü levegőre nyomással hat, s azt kisebb térre igyekszik szorítani, e szerint a dobüregben, ha az Eustachio-féle kürt elvan zárva, a kisebb térre szorult levegő miatt a dobhártya befelé horpad, egyfelől meg a hallászcsontocskák feszülése nő, a tömkeleg vizére nagyobb nyomás gyakoroltatik, s következőleg a hangvezetés szenved, *) míg az idegekre ható egyoldalú nyomás fájdalmat okoz.

Természetes, hogy átfúrt dobhártyával biró egyéneknél ezen tünemények merőben hiányzanak, sőt az ilyenek a sürített levegőben jobban hallanak, mely tüneményt úgy fejthetünk meg, hogy miután tudva van, hogy fülbetegeknél a dobüreg nyákhártyája túlfejlett, a csontocskák pedig álhártyák miatt nehezebben mozgathatók, a sürübbé vált levegő a túlfejlett szövetet összenyomva, a dobüregben levő tért nagyobbítja, s e szerint a csontocskáknak mozgása aránylag könnyítetik. A gyógyczélokra oly gyakran alkalmazott catheterizatio hasonlóképen hat, a sürített levegő t. i. az Eustachio-féle kürtön át, mely hurutos bántalom miatt átjárhatlan, nagyobb erővel hat be, s tágítja azt, mint a húgycsőt a szálacs, s magának utat törve a hallászcsontocskáknak netalán merev összefüggését lazítja stb.

*) Magnus ellenben órának segitségével, melynek ketyegését súly által hol erősebbé, hol gyengebbé tette, kimutatta, hogy az $4^1/_2$ légkörnyomásnál, ha ez a dobüregbeli léggel catheter által egyensúlyozva volt, caeteris paribus élesebben hallatszott mint közönséges légnyomás alatt.

A nyomás csökkentével épen ellenkező jelenet áll elő, a dobhártya kifelé domborodik, a hallás pattogással meg-meg nyilik, a beömlő levegő nyelésre ingerel, s ha hirtelen történnék a légnyomás csökkentése, s a dobhártya lobosan fel volna ernyedve, ennek átfurása is következhetnék, mely bal eset már nehányszor tapasztaltatott, s némileg hasonló a léghajósok azon állapotához, midőn az $^1/_4$-re szállott külső nyomás miatt a dobüregben vérgyülem áll elő, mely a dobhártyát képes végre kirepeszteni. Ugyanez történik azonban megfordítva tűzéreknél, midőn a körülettük levő lég a fellobbanás által hirtelen megsürűdvén, a belső dobüri levegővel, a dobhártyán áthatolva, egyensúlyoztatik.

Egy másik nem kevésbé nevezetes tünemény a hangképzés nehézsége, s a hang érczének elvesztése; a hang egyszersmind egy fél vagy egy egész zennel magasabb. A tapintás, szaglás és ízlésre szolgáló szemölcsök az összenyomatás következtében az érzésre nézve tompábbakká lesznek; így Foley állitja: miszerint az argenteuili hid készitésénél a víz alatt dolgozó egyének kezükben levő szerszámjaikat, ha folytonosan nem nézték, kezükből kiejtették, a burnótnak és dohánynak szagát nem érezték. A nagyobbított légsúly hatása a látszervre kevésbé ösmeretes, s róla csak annyit tudunk, hogy kisebb állatoknál a szem háttere halványabbnak mutatkozik; a látásra tudomásunk szerint nincs ellenhatással, a sugarak jelentékenyebb törést nem szenvednek.

Nem kevésbé szembeötlő tünemény a rekeszizom alábbszállása; Vivenot ezt a tüneményt a Mariotte-féle törvényből magyarázza, melynek következtében a béllégek összenyomatván, a tüdő térfogata nagyobbodik, mikor is a hosszátmérő legfeltünőbben növekszik.

Ez nemcsak kopogtatás utján mutatható ki, mely a szív, máj, és lép táján különböző hangú, hanem a lehelésmérő által is bebizonyitható.

A készülékben létező egyének ezen képességük által 100 sőt 300 – 400 köbcentimeternyivel is több sürű levegőt szorítanak ki, mint különben.

Ezen képesség többszöri kisérletek alatt nő és állandó lesz, úgy hogy 2– 3 hóig tartó időköz után a tüdő kitágulása $^1/_{30}$.3 és $^3/_{10}$ %-ot teszen. Különösen feltünő ezen változás tüdőtágulatos, (emphysematicus) egyéneknél, kik az első kisérletek alatt sokkal kisebb mennyiségű levegőt képesek a lehelésmérőbe hajtani mint a későbbiek alkalmával; különben a tüdőnek kitágulása nem csupán természettani, hanem egyszersmind élettani, mennyiben a be- és kilégzési határok távolsága arányosan nő, vagy más szóval a tüdőknek mozgási terjedelmük (Locomotionsbreite) nő.

Említve volt, hogy a mellkas mindenik átmérője nő, mit a mellkasmérő (thoracometer) által is ki lehet mutatni. Ezen növekedést a Mariotte-féle törvényből nem lehet magyarázni, hanem inkább azon nyomásból, melyet a hörgők nyákhártyája és hajszáledényei szenvednek, miáltal a légutaknak összes üre lényeges nagyobbodást szenved.

A légzésnek növekedő nagyságával együtt a légvételek ritkúlnak, rendes légzésnél 2 – 3, tüdőtágulatosnál (emphysema) 15—20-al lassúdik. Egy általában minél felzaklatottabb a légzés a belépés perczében, annál nagyobb annak lassudása. Ezen tünemény egy kisérlet és az azt követő másik közt egészen el nem vész, s a kisérletek több hóig tartó időköze alatt tetemes különbség jöhet létre, úgy annyira, hogy p. o. Vivenot-nál 5 hó múlva 1 percz alatt 4-re szállott le, s a kisérletek megszünte után ismét 12-re hágott, holott a kisérletek előtt 16 és 20 között ingadozott; tehát e részben az állandó sikert kétségbevonni szinte lehetetlen, mivel számos egyéneknél, számos vizsgálatok után egyformán találtattak.

Ha ezen lassudásnak okát fürkésszük, első pillanatra valószinűnek látszik, hogy egy-egy belégzés alatt több levegő jutván a tüdőkbe, annak sürűségének is aránylag meg kell változni; de ez nem áll, minekutánna olyan egyéneknél is, kik a készülékben felületesen lélegzenek a légzések száma csökken, azonkívül Vivenot önmagán tapasztalta, hogy mellkasmérővel ellenőrzött, egyforma mély légzéseknél azok száma alább szállott, s Vivenot azért hajlandó a légzések ritkulását a sürűbb levegőnek élenydússágából magyarázni, t. i. ugyanazon idő alatt légömlés útján nagyobb mennyiségű éleny hatván a vértekecsekre, a haematoglobulinnak kevesbitése a szövetekben nem áll a tüdőkben folyó élenyitéssel

egyenes arányban, minek következtében az élenyszükség csekélyebb lévén, a légvételekre a nyúlt agyból irányzott ösztön gyengébb. Tudva van, hogy Ludwig tanárnak, s legújabb korban Heringnek erős légáramnak a tüdőkbe történt beszoritása által sikerült a légzést tökéletesen megszüntetni, anélkül, hogy az állat kimúlt volna. Úgy látszik, hogy minél bensőbb a lég- és a vértekecseknek érintkezése, annál hatályosabb és sikeresebb a légek kicserélődése, s a légzési szükség annál csekélyebb. Ezen elveknek alkalmazása a sürű levegőben történő légzési folyam lassudására természetszerűnek látszik, mindazonáltal hajlandó vagyok a gyakorlásnak is szerepet tulajdonítani, s az ilyen készüléket látogató egyénekről testgyakorlati ügyességet is feltenni, melyet a légzéseikre irányzott rendszeres figyelem által szereznek meg, s mely végre a légzésre szolgáló izmok jobb kifejlődését vonja maga után.

Ezenkívül a légzés mozama (rhythmus) is megváltozik, míg t. i. a belégzés gyorsíttatik, a kilégzés hosszasabb időt veszen igénybe, s a nyugalom a kettő között — a régiek szerint inspiratio prolongata — tovább tart, körülbelül hat perczig.

Az előre bocsátott tünemények elemzéséből a légzési folyamra nézve ugyancsak nem állíthatni, hogy a sürű levegőben a légzés gyorsíttatnék, mint inkább, hogy a vér élenyitése és a szövetek elégése a tömöttebb légben nagyobb mennyiségben (ugyanazon téren) jelenlévő élenyparányok és vérlégek közti élénkebb átömlés folytán elő van segítve, anélkül, hogy a légzési szervek erősebb munkásságra izgattatnának.

Támogatják ezen nézetet: 1-ör. A víz alatt dolgozó munkásoknál támadó rosszúllét, kik midőn érvágásnak vettettek alá, a viszeres vér eleven pirosnak találtatott.

2-or. A visszeres vérüeknél (cyanoticus) a készülékben szederjes szín és a visszereknek kitágulása eltünik.

3-or. Egy égő gyertyából a készülékben több fogy el mint ugyanazon légmérséknél, ugyanazon lánggal égve más helyt; a légnyomásnak $^3/_7$ túlnyomásánál $^3/_8$-el több fogy el.

4-er bővebb a szénsav kiválasztása is.

(Vége következik.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Traité des maladies vénèriennes par J. Rollet, ex-chirurgien en chef de l'hospice de l'Antiquaille (hôpital des vénèriennes) etc.

Ki a bujakór irodalmának és haladásának történetét ismeri, az mindenesetre tudni fogja, hogy azon nagy előmenetelben, mely a bujakórban az utolsó két vagy három év óta tétetett, Rollet tudornak lényeges része van, s idevágó érdemei kétségtelenül határozottak és nagyok. Ezen buvár értékét pedig kétségtelenül emeli, hogy a gyakorlati orvostan egyedül helyes irányát sohasem téveszti szemei elől, miből folyólag a múlt hibáit, a régi téves nézeteket örömest helyreigazítja, mert egyedül a való keresése s nem a hiúság vezérli őt; de ezen javítás nem elméleti okoskodások útján, hanem a kórodai tapasztalás tekintetbe vétele mellett és ügyesen véghezvitt kisérletekből folyólag történ, mi Rollet jelen munkájának értékét is nagy mértékben emeli, épen a ritka egyenesség és igazságérzet emelvén őt a tekintély méltán megérdemelt polczára.

Rollet gondos kutatások és észleletek után vezettetett azon állitásra, hogy a bujakór az egyszerű fekélytől lényegesen különbözik, s ezen elvet jelen munkájában is élesen és következetesen keresztülvive találjuk, mennyiben az három részre oszol, az elsőben az egyszerű fekélyről (chancre simple), a másodikban a takárról, míg a harmadikban a bujakórról szólván, mely a jelentékeny terjedelmű könyv nagyobb felét foglalja el.

Az egyszerű fekélyt a bujakóritól (chancre syphilitique) közönségesen elég könnyen meg lehet különböztetni, azonban vannak esetek, melyekben a különböző alakok annyira egybekeveredvék, hogy a felösmerés szerfelett nehéz, sőt majdnem lehetetlen; Rollet azonban iparkodik, hogy a jelzést ilyen esetekben gyakorlatilag lehetővé tegye, s a nehézségeket lehető legcsekélyebbre szállítsa alá, de minden dicséretreméltó törekvése daczára a kevert alakok (formes hybrides) felvételéhez kénytelen folyamodni, mi igen szellemdús ötlet lehet ugyan, de utoljára mégis csak föltevény, s az egyiek (unisták) kezébe eléggé hatalmas fegyvert nyujt.

A szerző az említett három kóralak mindegyikét eléggé körülményesen tárgyalja, s úgy a jelzésre, mint a gyógyításra nézve művében mindazt megtaláljuk, mit ezen szakbeli hasonló könyvektől méltán követelhetünk; annál inkább ajánlhatjuk pedig azt, mert az egészben nem foglaltatik tétel, mit Rollet tr. nem függetlenül szerzett tapasztalatai után, nem önállóan kezelne. A szerző minden tekintetben mostani ösmereteink álláspontját foglalja el, s a zsigerbeli bujanövedékeket, ezek jelentőségét teljesen méltányolva, igen körülményesen tárgyalja, noha ezen tekintetben nem megy oly messze, mint mennyire Yvaren előremenni bátorkodott; ezen ovatosság azonban inkább dicséretére válik.

Végül csak örvendhetünk a felett, hogy a bujakórtani irodalom ily tartalomdús, jeles művel szaporodott, mely valóban nyereségnek mondható. —*a*—

LAPSZEMLE.

(—h—n) A külső ivarszervek elefántdagja, — kiirtás, — gyógyulás.

Voillemier huszonkilenczéves férfinál a következő leletet találta:

Az elefántdag a makktyút, a monyborét és a borékot foglalta el, még pedig annyira, hogy a mony és a herék annak idomtalan tömegében egészen elvesztek, melynek hossza ötven, körülete pedig a legnagyobb vastagság helyén negyvenkilencz, míg a fantáj előtt harmincz centimeternyi lehetett, s térfogata a beteg álló helyzetében még nagyobbodott, midőn egészen térdig ért, ugyanekkor pedig egyébkint halványpiros színe ibolyavörössé változott. Fejlődése hét évig tartott, s míg kezdetben lassan nőtt, az utolsó évben gyors nagyobbodásnak indult.

A beteg az asztalon akként helyeztetett el, mint ez a gáttáji hólyagmetszésnél történni szokott, azután pedig hangyanyhalvag által elbódíttatott. A beteggel szemben letérdelt segéd a kóros részeket vízszintes helyzetben tartotta, míg a műtő, ki a beteg jobb oldalán állott, a makktyú nyilásán keresztül ruganyos kutaszt vezetett be, hogy ez jelül szolgáljon; ezután pedig csonkitó késsel a daganatot elől és hátul bemetszette, hogy a makkot feltalálhassa, ehhez csak tömött, igen feszült örvalakú szövet átmetszése után juthatván, mely a féknél kezdődött, s a monyt igen előfelé húzta, minélfogva ez szerfelett megnagyobbodott. Ezek megtörténte után mindegyik oldalon, a lágyékcsatorna nyilásától kiindúlva, mély bemetszést csinált, melyek a makkfelszinén haránt metszés által egyesíttettek. Ily módon négyszögletű felső lebeny állíttatott elő, melynek alapja a fantájnak felelt meg. Ezen lebeny oldalain leválasztatott, mi közben arra gond fordíttatott, hogy a mony hátifelületével összeköttetésben maradjon; most pedig a monyt a bal hüvelyk- és mutatóujjal megfogva, az egészen gyökeréig gondosan kikészíttetett, s azután a fantájra felhajtatott. Ekkor a daganatot tartó segéd jobbra fordúlt, minek folytán a sebésznek sikerült a baloldalon félköralakú lebenyt metszeni, mi görbe metszés által történt, melynek alsó vége a seggnyilás előtt két ujjnyira végződöt; az ilykép képzett lebeny lefejtése után pedig a here kereséséhez láttak. Ugyanazon művelet a jobb oldalon ismételtetett, miáltal a daganat el lévén szigetelve, azt a gáttól könnyen le lehetett választani.

Ezek véghezvitele által roppant seb hozatott létre, melynek felső részében a mony egészen le volt csupaszítva a háti lebeny kivételével; mindkét oldalon pedig a herék úgyszólván lehámozva látszottak.

Miután a seb gondosan eléggé kitisztíttatott, annak szélei egyesítéséhez fogtak. A háti lebeny mellső vége varrat által a makk alapjához rögzíttetett, míg oldalszélei a mony alá helyeztetve, négy varrat által egyesíttettek, s ekként a szerv körül burkot képezett. Az oldallebenyek egymáshoz közelíttetvén, nyolcz varrat által tartattak egybe, hogy ekként új borékot képezzenek a herék számára. Ezenkívül még két varratra volt szükség, hogy ezen lebenyek felső széle a háti lebenynyel egyesíttessék a mony alapjának teljes borítása végett. A seggnyilás előtt pedig rést hagytak, hogy a seb váladékai itt kifolyhassanak.

A műtétel bevégzése után csak vonalas sebek maradtak vissza, melyek közül az egyik függélyes volt, s a féktől kezdve egészen a seggnyilásig ért, míg a másik görbén, hátratekintő dom-

borúsággal az egyik lágyékcsatorna nyilásától a másiknak nyilásáig ért, s a mony alapját alant körülfogta.

Csak három üteret kellett lekötni. A műtétel harmincz perczig tartott.

Az eltávolított daganat három kilogramme-ot és száz gramme-ot, tehát hat vámfontnál többet nyomott, noha belőle már nagy mennyiségű folyadék szivárgott ki.

A beteg julius 2 dikán műtétetett, s láz 14-dikéig, tehát tizenkét nap alatt, alig mutatkozott. Naponta három adagot evett. A sebek hegedése rendesen ment véghez, s minden a legjobb sikerre jogosított. (Académie de médecine. 1868, julius 17.)

(—h—n) A légenyélecs (protoxydum nitrogenii).

Legközelebb Quebek-ben (Canada) műtétel vitetett véghez, mely a légenyélecsnek kitűnő bódító tulajdonságairól tanúskodik. Negyvenöt éves asszony ugyanis emlőrákban szenvedett, mely a rövid idő előtt történt első kiirtás után jött létre. Az első műtétel alkalmával a bódítás hangyanyhalvag által vitetett véghez, s alig sikerült a beteget elaltatni. Hányás következett be, mely a műtétel után egészen három napig tartott. A hegben rákos keményedés keletkezett, mihez még a hónaljban a nyirkmirígyek megnagyobbodása járult. A műtétel újra elhatároztatott, s azt ismét J. B. Blanchet tr. vitte véghez, ki tekintetbe véve a múlt alkalommal a hangyanyhalvag által okozott kellemetlenségeket, jónak látta bódítás végett a légenyélecshez folyamodni, melyet az angol tengerészeti orvosok többször kitűnő sikerrel alkalmaztak. A légenyélecs Pourtier tr. készülékében fejlesztetett ki, s az egész műtétel alatt, tehát huszonöt perczig alkalmaztatott. A műtétel elég nehezen ment véghez, minthogy a mirígyek a hónaljüregben mélyen feküdtek.

A bódulás gyorsan következett be, s a légenyélecsnek huszonöt perczig tartó folytonos beszívása a gyomorban semmiféle bajt sem okozott, valamint a szív működéseire lenyomólag nem hatott, a légzés pedig elég könnyen ment végbe, habár kevéssé szaporábban történt.

A műtétel utánni napon a beteg egészen jól érezte magát, s a gyomor még szilárd anyag bekeblezését is jól tűrte. (Le Canadien. 1868.)

A légenyélecs légenysavas könenylégegből (ammonium nitricum) enyhe hőnél igen könnyen kifejleszthető, midőn négy egyenérő víz mellett két egyenérő légenyélecs (NO) keletkezik, mely színtelen, szagtalan és ízetlen lég, sűrűsége $1{,}_{527}$, 30-szoros levegőnyomás mellett megsűrűsödik, 0 alatti 100°-nál pedig szilárddá lesz. A levegővel való érintkezés által nem változik, s közönségesen mint szenderítő lég (gaz hilariant) ösmeretes. Élenyt nagy mennyiségben tartalmazván, ezáltal az elégést nagy mértékben előmozdítja, s valószínűleg ez lesz oka, hogy a betegek beszívását hosszasan minden baj nélkül eltűrhetik.

(—h—n) A könenyfeléleg (hydrogenium hyperoxydatum) jó hatása czukros húgyár egy esetében.

Harminczhat éves nő három év óta folytonosan czukros húgyárban szenvedett, s a közönségesen használni szokott szerek reá semmi hatással se voltak, minélfogva Day tr. végtére azon gondolatra jött, hogy a betegnek könenyfeléleget (hydrogenium hyperoxydatum) adjon, mely anyagból egyszerre fél nehezéket rendelt, egy obon lepárolt vízben feloldva. A beteg naponta három ilyen adagot vett be.

A kezelés 1867-diki augustus 10-dikén kezdetett meg, mely időtájban a szomjúság rendkivül élénk volt, s az alvás, ivás és hugyozás végett éjente többször félbeszakadt. A kiürített vizelet mennyisége esti tíz órától reggeli tíz óráig öt egészen hat literre (mintegy tíz egészen tizenkét vámfont) emelkedett. Kémhatása savi, fajsúlya pedig 1,046 volt. Kezelés közben nehány nap múlva az alászállott fajsúly 1,032—1,040 között ingadozott, a kiürített húgy mennyisége pedig húsz, egész harmincz obonnál többre nem ment. A szomjúság eltűnt, s az éji nyugalom nem háborittatott. (Lancet, 1868, 11. jan.) A könenyfeléleg akként hat, hogy általa tetemes mennyiségű éleny vezettetik a szervezetbe, mely összeköttetéséből könnyen kiszabadúl, s a czukor elégését előmozdíthatja.

TÁRCZA.

Legyen-e Kolozsvárott egyetem?

Már az 1848-diki magyar kormánynak szándékában állott, hogy Kolozsvárott tudományegyetem létesíttessék; a bekövetkezett zavarok miatt azonban ezen ügy odáig sem fejlődhetett, hogy legalább a felállítás módjára nézve terv készíttetett volna; Bach és a később következő Schmerling kormány alatt pedig a szászok Nagy-Szebent iparkodtak előtérbe tolni, s különösen a hatvanas évek derekán gyakran hallottuk emlegetni, hogy Szurul és Verestorony közelében, tehát körülbelül az ország szélén, egyetem fog emeltetni, még pedig valóságban kevésbé a meglevő szükségek tekintetbe vétele kedvéért, mint inkább politikai szolgálatok megjutalmazása végett, s hogy egyszersmind az erdélyi magyar elem ezen irányban is nyomva legyen. 1865 közepén a politikai láthatár egyszerre megváltozván, az erdélyi egyetem tervezgetésében szélcsend állott be, mint ez máskép nem is lehetett, mennyiben a dolgok folyása idestova ingadozott, anélkül, hogy az események határozott alakot öltöttek volna magukra.

1867-ben a magyar korona országai élére parliamenti kormány állíttatván, a közoktatási tárczát ismét azon férfiú foglalta el, ki 1848-ban annak ügyeit vezette, s igen természetesen hajdani terveiről, ezek között pedig a Kolozsvárott felállítani szándékolt egyetemről megemlékezett, s úgy a kolozsvári jogakadémia, mint egyszersmind az ottani orvos-sebészeti intézet is megkérdeztetett, hogy annak szükségessége felett, valamint a létesítés módjáról véleményes jelentést mondjon. A két tanintézet közös véleményt készített, mely az erdélyi kir. főkormányszék különvéleményével együtt a vallás- és közoktatásügyérhez beküldetett. A hajlandóság Kolozsvárott egyetemet felállítani meg volt ugyan, de mielőtt annak keresztülviteléhez hozzáfogtak volna, két nagy tényezővel kellett számot vetni, melyek egyike a pénzkérdés, míg a másik a szükséges tanitóerőknek egyetemhez méltó arányban való előteremtése. Az előbbin minden nehézségek daczára kétségtelenül könnyebben segíthetni, mint az utóbbin, melynek hiányait sokkal bajosabban lehet kitölteni. Ily körülmények között az ügyérség jónak látta a pesti egyetem tanártestületei véleményét is meghallgatni, minélfogva a kolozsvári egyetem ügye véleményes jelentéstétel végett azok elé került. Mennyiben tudom a beadott vélemények Kolozsvárra nézve inkább kedvezők; itt azonban a hivatalos jelentéstételek taglalásába belebocsátkozni nem szándékozom, hanem egyedül mint magánember akarom ezen tárgyra vonatkozó független nézeteimet előadni, midőn egyszersmind megjegyzem, hogy orvos lévén, ezen czikkemben kiválóan az orvosi kart, mint az egyetem kiegészítő részét fogom tekintetbe venni.

A magyar korona országai térképére egyetlen pillanatot vetve, valamint a népesség számát tekintetbe véve, nem tagadhatjuk, hogy azon nagy területnek és annyi embernek egy egyetem mindenesetre kevés; ha azonban valaki a mostaninak látogatottságát venné zsinórmértékül, némi joggal mondhatná, hogy ez még több hallgatót is kényelmesen befogadhatna, s csak tágasabb tantermek, intézetek és kórodákról kellene jobban gondoskodni, mint ez idáig történt; továbbá még azt is fel lehetne hozni, hogy polgárosodásunk és tudományos míveltségünk emelésére ekkorig a pesti egyetem sem volt úgy kiaknázva, mint ez kívánatos és lehetséges lett volna, s méltán várhatjuk, hogy ha akként fog mindennel ellátatni és felszereltetni, miszerint az európai első rangú egyetemek színvonalára juthasson, ösmeretköreink fejlesztésére az eddiginél sokszorosan hatásosabban és jóval nagyobb kiterjedésben fog működhetni, mint jelenleg működik: így pedig még több és nagyobb művelődési szükségeknek fog eleget tehetni, mint mennyire jelenleg igénybe vétetik. Arra pedig, hogy a valóban érzett szükségen kívül második egyetem is emeltessék, költséggel nem igen rendelkezünk, s még azt sem hozhatnók fel, hogy tudósokban nagyon bővelkedünk, mely erők megtartása, sőt további fejlesztése érdekében kívánatos, sőt talán szükséges is arról gondoskodni, miszerint azoknak műveltségükhöz mért hatáskör biztosíttassék.

Ha tehát csak a jelent vennők figyelembe, a kolozsvári egyetem megszületésére nézve sok örvendeteset nem igen mondhatnánk, még pedig annál inkább nem, mert a város és a vidék annak ekkoráig oly szükségét nem érzi, hogy felállításának előmozdításához anyagi ajánlatok tételével járult volna. Hogy Grátznak jelenleg teljes egyeteme van, az a tajor rendek áldozatkészségének köszönhető, mely szellemi előnyökért, a szellemi haladás kedvéért szívesen nyúl zsebébe, s kész fizetni, mert tudja, hogy az ekként kiadott néhány forint az egész országnak javára fog szolgálni, s a műveltség nagyobb mérvű terjedése a befektetett tőkét uzsorával fizeti vissza. Erősen meg vagyok győződve, hogy ha Kolozsvár városa nem kisvárosi szükkeblű szempontból tekintené az ügyet, hogy csak legyen egyetem, s ekkor a nagyobb emberforgalom vagy kétszázezer forinttal többet fog hozni piaczukra, mi majd fedezni fogja azon veszteséget, melyet a kir. főkormányszéknek közel kilátásban levő feloszlatása onnét el fog vonni; hanem e helyett akként gondolkodnék, hogy azon szellemi előnyök, ezzel egybeköttetésben pedig egyszersmind az anyagi haszon is, melylyel a tervezett egyetem felállítása járna első sorban és főképen magának a városnak lenne legnagyobb előnyére: bizonyára nem késett volna ezen ügyet, miután már majdnem egy év óta pengetik, olyképen felkarolni, hogy anyagi ajánlatai által a kormányt Kolozsvár és vidékének felvirágoztatására czélzó törekvéseiben hathatósan támogassa. Hol valaminek valóban szükségét érzik, ott nem várnak felszólításra, hanem kezdeményeznek, legalább ezt lehet várni mindenütt, hol életrevalóság és akarat van magamagáért tehetség szerint valamit tenni, s nem várni, hogy mindent atyáskodó hatalmak tegyenek.

Ezenkívül, ha a magyar korona országai területén a második egyetem felállításának terve véglegesen csakugyan meg van állapítva, s annak egyik czéljául valóban az tűzetett ki, hogy annak jótéteményeiben a magyar birodalom keleti vidékei részesüljenek, még nagyon kérdés alá jöhet, hogy a felállítási hely Kolozsvár vagy más város legyen-e. S ha ismét a térképre pillantunk, önkéntelenül azon gondolat támad bennünk, valjon nem volna-e helyesebb azt Nagyváradon létesíteni, mely épen azon válponton fekszik, hol a tiszai nagy síkság a Kárpátok hegyes vidékeibe átmegy, s a magyar korona országai keleti felének úgyszólván közepén van, emellett pedig részint a már meglevő, részint pedig az építeni szándékolt vasúti vonalakkal valószínűen keleti közlekedésünk góczpontjává fog válni, minélfogva az odajutás minden irányban könnyű leend, s emellett egy jelentékeny város minden előnyét nyujtaná. Azonban karolja bár fel Nagyvárad városa és vidéke ezen ügyet, s fejtsen bár ki nagyobb tevékenységet, mit Kolozsvár elmulaszt, azt tartom, hogy reánk magyarokra nézve életkérdés Kolozsvárott egyetemet emelni, ezzel pedig erélyesen odahatni, hogy a királyhágón túl tudományos fölényünket biztosítsuk; mert csak így ragadhatjuk ott kezünkbe a műveltség vezetését, mi reánk nézve valóban kikerülhetlen szükségesség.

Erdélyben vannak sokfelé szétszórva tudományos intézetek, melyek magyar kézben vannak, s körükben sok tekintetben hasznosan működnek; az ottani felekezeti viszonyoknál fogva azonban nincs meg azon összehangzás, mely a rendelkezésre álló erőket egy irányban összpontosítaná, s ha ezek nem is működnek egymással merőben ellentétesen, nem is hatnak közre eléggé egybevágólag, mint ez kívánatos lenne, minélfogva égető szükségnek tartom Erdélyben, különösen pedig az ottani magyar műveltség legelőkelőbb helyén, Kolozsvárott, oly tudományos góczpont létesítését, mely a vallásfelekezeti szempontokon túlemelkedvén, mindent magában egyesítsen, mi Erdélyben a valódi tudományosságot előmozdíthatja és előmozdítja. Ezen tudományos intézet egyébkint nemcsak a magyarokat fogadná kebelébe, hanem Erdély többi fiait is, s ekként ezeknek alkalmuk volna egymással kölcsönösen érintkezni, a tudomány művelésében pedig testvériesen egyesülni, mi az élet további pályáján munkálkodó férfiakat később a szellemi rokonság erős kapcsával tartaná össze, ez pedig kétségkívül sokat tenne azon éles ellentétek kiegyenlítésére, melyek egymással jelenleg merev küzdelemben állanak, a helyett, hogy az ország érdekeit, s így saját magukét is vállvetve mozdítanák elő.

(Folytatása következik.)

Balogh Kálmán.

Adony, aug. 18-án.

Egy boldogúlt ügyfelünknek, kinek kétségkivül meg voltak a maga érdemei, volt bogara is, mely benne 1848-ban keletkezett, midőn 1848-ban az olasz tudósok velenczei értekezletében részt vett. Azok közé tartozván, kiknél az események igen mély benyomást hagynak hátra, anélkül, hogy az ebből eredő képzeléseit (Vorstellungen) a nálunk meglevő viszonyokhoz alkalmazta volna, a magyar orvosok és természetvizsgálók nagy gyüléséből minden áron magyar tudósok gyülését akart csinálni, s mondhatjuk, hogy kitartása azon makacssághoz hasonlított, melyet kiválólag öreg embereknél találunk, kik eszmeikhez, nem gondolva a körülöttük levő külvilággal, konokul ragaszkodnak. A magyar orvosok és természetvizsgálók azonban sokkal szerényebbek voltak, mintsem hogy a tudósok büszke czímét felakarták volna venni, és említett öreg ügyfelünk tervezgetéseit jó akarattal, szelidséggel elodázni akarták, egyszerűen az által, hogy azt hallgatással fogadták; öregünk azonban a tiszteletteljes síri csenddel nem elégedett meg, hanem tervét nagy gyülésről nagy gyülésre ritka buzgósággal előhozta, míg végtére Pozsonyban, nem annyira az előadott érvek meggyőző igazságától indíttatva, mint inkább az öreg úrral való jó béke kedvéért annyit elfogadtak, hogy a nagy gyülések czíme ezutánra is megmaradjon ugyan, valamint hogy az eddigi osztályok száma is megmaradjon, hanem az orvos-sebészi osztály fiókjaként társadalmi szakosztály alakíttassék, mely a különböző társadalmi ügyek és kérdések taglalásába addig bocsátkozzék, mennyiben ezek a közegeszségügy keretét túl nem haladják. Boldogúlt ügyfelünk és párthivei ezen vívmánynyal mindenképen nem voltak ugyan megelégedve, de azt azért mégis elfogadták, mert körülbelül kiindulási pontúl tekintették arra nézve, hogy maguk részére minél több hóditásokat tegyenek.

Ezen sorok irója a tisztázott dolgoknak feltétlen híve, s az egyezkedő, habár hallgatag szerződéseknek, melyek másoknak jogokat adnak, de a bőkezü jógadóra nézve semminémű előnyeket nem hoznak, semmiképen se barátja. Nem szereti ha az orvosok és természetvizsgálók nagy gyülése uszályhordozóúl akár egyiket, akár másikat vagy többeket felvesz, melyek a nagy gyülést azután tölük telhetőleg, sőt azt kimeritőleg felhasználni iparkodnak, s azt előre haladásában nem hogy előmozditanák, hanem arra még ólomsúlyként nehezedhetnek. Ezért tartja szükségesnek a nagy gyülésbeli régészeknek (archaeologus) hadat üzenni, s ezért támadja meg a társadalmi szakosztályt, melyet a nagy gyülés kebeléből hasonlókép kiküszöbölni ohajt, vagy legalább akarja, hogy az eddigi korlátolt térnél tovább ne terjeszkedjék, s ha neki tetszik tovább menni, alakítson vándor- és más gyüléseket, égyleteket, vagy akár mifélét, de ne kapaszkodjék másokba, s ne törekedjék, mások által, sőt talán ezek rovására zöld ágra vergődni.

Nem lehet szeretni az elődieket, kik magukra létezni nem képesek, vagy legalább azt kezdeményezni nem eléggé bátrak, hanem, akarva nem akarva, habarczkarjaikkal másokat körülövezni mindenkor készek.

A pozsonyi nagy gyülés eredményét túlságosnak és feleslegesnek tartom. Túlságosnak, mennyiben műkedvelők részére a közegészségügy terén játékot űzni tért nyitott; feleslegesnek pedig annyiban, mennyiben a szakértők, midőn idő és körülmények szerint a közegészségügyet előmozditani akarják, s azt tenni alkalomszerűnek ítélik, az orvos-sebészi szakosztályt közegészségügyivé mindenkor átalakíthatják, vagy pedig abból külön fiókosztályt czélszerűség szerint mindig csinálhatnak.

Egyébkint a társadalmi szakosztály Pozsonban, különösen pedig Rimaszombaton nem valami nagy részvétre talált, s az abba való részvevőket úgyszólván össze kellett harangozni, tagjai kivált olyanokból kerülvén ki, kik se orvosok nem voltak, se pedig a természettudományok egyikében se voltak annyira jártasak, hogy az azok számára meglevő osztályok akármelyikében sikerrel résztvehettek volna, de azért mégis jónak látták magukat a gyülés kebelébe felvétetni, mi ellen mindaddig semmi kifogást se tehetni, míg a beirottak az orvosok és természetvizsgálók nagy gyülésének keretét szétfeszíteni nem akarják.

Azt lehetett hinni, hogy a társadalmi szakosztály ősz zászlóvivőjének elhúnyta után szépen, csendesen el fog aludni, vagyis istenben boldogúlni fog. Ez még meg lehet ugyan, de annyiban mégis csalatkozám, hogy hivém, miszerint nem fog vezér akadni, ki a dobos szerepét magára fogja vállalni. Igen! Mi valószinünek nem látszott: találkozott rajongó, ki a XIII. nagy gyülés alakulását be sem várva, jónak látta a „Századunk“ 188-dik vagyis 1868-dik augustus 15-diki számában a riadót megfújni „és az ügybarátok minél nagyobb számmal való részvételét kikérni“, emellett pedig figyelmeztetni, hogy a társadalmi szakoszstály tagjai ne késsenek el, mint el késtek Pozsonban és Rima-szombaton, s hogy igy kellő tanulmány tárgyává tehessék, nemcsak „a nevelő-, tan- és fegyintézeteket, kórodákat és fürödéket“, hanem egyszersmind a „*pénz- és takarék magtárokat, jótékony nőegyleteket, kaszinókat, egyéb társaskörőket*“ stb. Úgy hiszem, hogy az utóbbiak oly tárgyak, melyekbe a nagy gyülés, vagy csak ennek egy osztálya részéről is a beavatkozás csak arra szolgálhat, hogy az elveszítse népszerűségét, s elidegenitse magától a vendégszeretetet, igy pedig lehetlenitse az orvosok és természetvizsgálók évenkinti egybejövetelét, minek czélja ügyféli ösmeretségek kötése, régiek megújitása, s oly tudományos tárgyak megvitatása, melyek élő szóvali értekezések és taglalások által legérdemesebben bevégezhetők. S ezen, a társadalmat minden áron boldogítani akarókra annál inkább is figyelni kell, mert ezek nagyon is buzgó gerjedelmükben „a biztositó társulatok, ipar- és népbankok, gyors közlekedési egyletek, részvényes gyárok, munkás egyletek, épitő társulatok“ egymásra hatására és a népkonyhák czéljainak ösmeretésére is kiterjeszkedni szándékoznak; mindez pedig nagy haszonnal járhat ugyan, továbbá meglehet, hogy „alkalmas előkészitőjévé válik az ismeretközlések természetes csatornái által a gyökeres társadalmi reformoknak, melyek nemcsak a közbiztontág ellenségeit teendik az emberi méltóságra vergődő társadalom tagjaivá, de a nemzeteket és államokat is egymásnak boldogitására vezérlendik;“ ezen idezet azonban inkább az elragadott gondolkodású szerző dagályos irályával ösmertet meg, valamint azon férfi megösmertetésére szolgál, ki a körülmények és viszonyok kellő tájékozása nélkül elég hiú, hogy hivatlanúl magát a vezető szerepének vivésére, habár nem is közvetlenül, de mindenesetre eléggé érthetőleg felajánlja.

Hogy pedig a „Századunk“ felszólalójának eszmezavarát még inkább feltüntessük, idézzük a következőt: „A meteorologiai figyeldék és a statistikai testületek, korunknak ezen végtelen fontosságú kezdeményei oly czélt tűztek maguk elé, mely czélnak hasonlatosságára kell, hogy az emberek társas életének tüneteiben és fogalmának hullámzásaiban rejlő törvények nyomozása és öntudatos alkalmazása is legalább amazzal egyidejüleg czélba vétessék.“ A statistikának a társadalmi szaktárgyakra való befolyása, s az abbeli ösmereteknek a társadalmi viszonyok tüzetes tanulására való szüksége kétségbevonhatlan ugyan, de a levegőtüneti figyeldéket odatartozónak nem tekinthetjük, mert ugyanannyi joggal még akkor az álattant is odasorozhatnók, mert megtörtént, hogy a sáskák tömeges fellépésükkel egész vidékek évi aratását tönkre tették, ekként pedig társadalmi nyomoruságot és zavart, habár mulékonyat, idéztek elő. Olyan és ahhoz hasonló ferde felfogások csakis annak elméjében fogamzhatnak meg, ki a „társas életre teremtett embert“ „a természet legfontosabb és legérdekesebb részének tekinti,“ mi mindenesetre legalább is bölcselmi túlbecsülésre mutat, valamint az ellen is igen alapos kifogásunk van, hogy a kültermészet „az ember társas életének kedvéért“ léteznek“. Ezen elavúlt teleologicus nézetek csakis odavihetnek, hogy minden valódi természetvizsgálóban, ki a természet jelenségeit, menjenek bár ezek véghez az emberben vagy ezen kivül, egyaránt jelentőségteljesnek és érdekesnek tekinti, azon gondolatot megérlelje, miszerint a nagy gyűlés az orvosok és természetvizsgálók haladó szellemébe beleütköző elvek és felfogás színhelye ne legyen.

—*ω*—

Vegyesek.

—*α*— A gyöngyösi városi képviselet által kiküldött bizottmány f. évi augustus 13-án tartott tanácskozmányaiban a következőkben állapodott meg: 1-ör. Mindazon orvosok és természetvizsgálók kik aug. 21- és 22-én utaznak Gyöngyösön át Egerbe, a casino helyiségeiben 1 frt. 20 kr-ért láttatnak el ízletes ebéddel. 2-or. Az augustus 23-án átutazókat pedig gróf Forgách Aloizia, özv. báró Jeszenák Jánosné ő méltósága saját gyógyfürdőjében az úgynevezett „Csató“-féle kertben adandó társas ebédre kedves vendégeül fogja tekinteni. Miről a Gyöngyös felé utazó orvosok- és természetvizsgálókat ezennel értesiteni siet a magyar orvosok és természetvizsgálók XIII. nagy gyülésének ügyvivősége.

—*α*— „*Adatok a veszteglő intézetek keletkezése fejlődése és jelen állásáról*“ czimü füzet jelent meg, melyet hivatalos források nyomán *Bakonyi József* tudor állitott össze, s Kolozsvárott Gámán János örökösei nyomdájában adott ki. 45 nyolczadrétü lapra terjed ki, s magában foglalja a veszteglő intézetek keletkezését, továbbá az er-

délyi veszteglö intézeteket, különösen pedig ezeknek jelen állapotát, hol egyszersmind azon szükséges újításokra utal, melyek a keleti marhavész beczipelésének meggátlása végett azoknál okvetlenül foganatositandók lennének. A szerzőnek Erdélyben töltött hosszas hivataloskodása alatt bő alkalma volt az ottani veszteglő viszonyait, különösen pedig azok hiányait alaposan megösmerni, s őtet illetékesnek tartjuk ezen ügyben felszólalni, melyre eddig távolról sem fordíttatott annyi gond, mennyit az nemzetgazdasági fontosságánál fogva kétségkivül megérdemel. Mindaddig míg az erdélyi vesztegeldék czélszerűen rendezve és minden szükségessel ellátva nem lesznek, nem lehet reményünk a marháinkat pusztitó keleti vészt kiirtani. Szükséges a vesztegeldék szaporitása, szigorúbb felügyelet, s azoknál kellő számú művelt és értelmes állatorvosok szaporitása, ha pedig a pesti állatgyógyintézet olyanokat kellő számban szolgáltatni nem képes, külföldről kell azokat hozatni. Erdélyben általában véve állatorvosokban oly nagy a hiány, hogy azok állomásait a közegészségügy nagy kárára képezetlen patkoló kovácsok foglalják el. Egyébkint azt is meg kell vallani, hogy az állatorvosok fizetése annyira silány, hogy az semmikép se kecsegtető.

—α— Az átalános osztrák gyógyszerészeti egylet hetedik nagy gyülését september 24 és 25-én Brünnben fogja megtartani, tehát azon a napon, melyen az éjszaki gyógyszerészeti egylet nagy gyülése leend. Napi rendre következő tárgyak fognak kitüzetni: átalános gyógyszerészeti kérdések vitatása az orvosi ügyek küszöbön álló újitásai tekintetbe vétele mellett; tervezet gyógyszerárú raktár alapitása végett; jelentés a gyógyszerészegyletek és társulatok nemzetközi értekezletéről; emlékirat átnyujtása az oktatásügyérhez a gyógyszerészeti tanitás ügyében; tiszteleti és levelező tagok kinevezése.

—α— A német természetvizsgálók és orvosok negyvenkettedik nagy gyülése Dresdában september 18-án fog megkezdetni, s september 14-dikéig bezárólag tartand. Az osztályok következők lesznek: 1) Menynyiségtan és csillagászat; 2) természettan és erőműttan; 3) vegytan és gyógyszerészet; 4) ásványtan, földtan és őslénytan; 5) növénytan és növénytani élettan; 6) állattan és összehasonlitó boncztan; 7) összehasonlitó kórtan; 8) boncztan és élettan; 9) belorvostan; 10) orvosi újitás; 11) sebészet és szemészet; 12) nőgyógyászat és szülészet; 13) elme kórtan; 14) közegészségügy és törvényszéki orvostan; 15) természettudományi nevelészet.

—α— Vierheller a „Zeitschrift für rationelle Medicin“ 31-dik kötetének harmadik füzetében irja, hogy kisérletei után Vittich állitásához csatlakozik, miszerint a juhnál a nyálfolyás folytonosan tart.

—α— Forbes Winslow orvostudor igen érdekes munkát adott ki, melynek czime „Obscure Diseases of the Brain and Mind John Churchill and Sons, (New Burlington street), s az angol lapok által úgy tekintetik, mint megbizható kézikönyv az agy és az elmekór tanára nézve.

—α— A würzburgi egyetemnél Bezold halála következtében az élettani tanszék megürülvén, erre Fick Adolf zürichi tanár hivatott meg, ki a meghivást elfogadta. Fick rövid élettana mint szabatos mű ösmeretes; különösen azonban „Medicinische Physik“ jeles munkája által tünt ki.

—α— Az „association de prévoyance de secours mutuels des médecins de France“ elnökévé Tardieu tanár, a franczia közegészségügyi tanács (comité consultatif d'hygiène publique en France) elnöke neveztetett ki a múlt télen el húnyt Rayer helyébe. Az emlitett társulat működését egész Franczia országra kiterjeszti, s számos vidéki fiókegyletből áll, melyek tagjai orvosok, s czélul kitüzték egymást egészen a sirig kölcsönösen gyámolitani azon időponttól kezdve, melyben az orvos, az oskolát elhagyva, életbe lép. Ezen gyámolitás nemcsak anyagi segélyből, hanem egyszersmind erkölcsi támogatásból is áll.

—α— Mint halljuk Billroth, Bécsben egyik sebészeti kóroda tanára, úgy Berlinbe mint Boroszlóba meghivást kapott. Amoda a Jüngken által betöltve volt, ide pedig a Middeldorpf legközelebbi halála által megüresedett tanszékre.

—α— A megüresedett Csausz-féle ösztöndijat az orvoskari tanártestület Kajos Kálmán sebészhallgatónak adta.

—α— A Schordann-féle alapitványból az idén tizennégy orvoshallgató, s négy sebésznövendék nyert 20—20 forintnyi segélyt.

—α— Billroth, tnr, legközelebb egy betegnél Pesten volt, mely alkalommal az itteni sebészeti kórodát meglátogatta, különösen a húgykőgyüjteményt kiváló figyelemmel megszemlélte.

—α— A gymnasiumok jelenlegi nyolcz éves tanfolyamának kilencz évre való kiterjesztését illetőleg komoly ellenvetések merülnek

fel; igy a tanulók már a mostani nyolcz év alatt is annyira kifárasztatnak, hogy az egyetemi tanfolyamra egészen kimerülve jönnek, mi kilenczéves tanfolyam mellett még nagyobb mérvben történnék; azután pedig az ifjak az új középtanodai rendszer mellett már a hatodik osztályból kilépve, tehát még igen fiatalon kényszerittetnének életpályát választani, míg az épen ezért netán gyakrabban előforduló pályaváltoztatások tetemesen meg lennének nehezítve, ha a gymnasiumok három utolsó éve külön szakokra lenne felosztva, mint az illetők orvosok, jogászok vagy papok akarnak lenni. Továbbá gondos megfontolást igényel, hogy a szaktárgyak az általános míveltségi tárgyakhoz arányban mily terjedelemben adassanak elő. Mindezen dolog megvitatása legczélszerűbben értekezleten történhetnék, melyre azonban nemcsak gymnasiumbeli tanárok lennének meghivandók, hanem az egyetem kebeléből is bizalmi férfiakat kellene oda kinevezni. Az egyetem az, melynek a középtanodákon nyert alapon épiteni kell, s azok tanári mint tapasztalt emberek nagy mértékben hivatvák, a gymnasiumi tanitás szükségei és hiányai felett nyilatkozni.

—α— A pesti kir egyetemi orvosikar kebelében az ösztöndijak és különfele néven nevezett segélydijak az $186^{7}/_{8}$-dik nyári félévi kimutatás szerint 6902 forintra mentek.

Hetiklmutatás

a pestvárosi polgári kórházban 1868. aug. 14-től egész 1868. august. 20-ig ápolt betegekről.

1868.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt				
	beteg			gyógyult			beteg			beteg				
	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	szülőnő	gyermek	elmekór	összeg
Aug. 14.	21	11	32	25	18	43	2	3	5	407	421	21	10	29	787
„ 15.	27	12	39	19	14	33		4	4	403	424	21	9	30	789
„ 16.	11	11	22	14	11	25				401	418	22	11	31	7 6
„ 17.	18	13	31	18	11	29	1	1	2	400	419	22	10	31	786
„ 18.	33	17	50	33	24	57	1	3	3	393	418	18	9	30	777
„ 19.	27	15	42	18	18	36		2	3	891	414	18	9	28	780
„ 20.	22	09	31	9	19	28	2		2	383	418	17	7	29	781

Pályázatok.

Mező-Berény községében, Békésmegyében, hol a lelkek száma a kilencz ezret meghaladja, a községi orvosi állomás megürülvén, erre ezennel pályázat nyittatik.

Ezen állomással szabad lakás, 500 frt. készpénz fizetés, és minden látogatásért 20 krajczárnyi díj van egybekötve.

A kik tehát ezen állomást elnyerni óhajtják, kellően okmányolt kérvényüket folyó év septemb. 10-ik napjáig alólirt községi tanácsnál nyujtsák be.

Kelt Mező-Berényben aug. 2-án 1868.

Mező-Berény község tanácsa.

Kis-Kún-Dorosma város közönségének f. é. 52. számú határozatával az üresedésbe jött, s évi 400. forint fizetéssel ellátott városi orvosi állomásnak orvostudorral leendő betöltése tekintetéből pályázat nyittatván, felhivatnak az ezen állomást elnyerni ohajtók, hogy kellőkép felszerelt kérvényeiket f. é. augustus 31-ig a közgyüléshez beadják.

Kelt Kún-Dorosmán az 1868-ik aug. 2-án tartott közgyülésből.

Bárány Gergely, főbiró.

Sziget-Szent-Miklós községi orvosi állomás betöltése iránt pályázat nyittatik, s az illető pályázók felhivatnak, hogy kérvényeiket kellően felszerelve alólirott községi előljárósághoz 1868. augustus 28-ig benyujtsák.

A községi orvos fizetése:

1) A községi pénztárból évenkint 300 frt, melyért a halottkémleletet és községi közegészségügyet ellátni köteleztetik.

2) A magán betegeknek nyujtandó orvosi segély alkalmával minden egyes látogatásért vagy rendelvényért 30 krajczár.

3) A községházánál két szobából álló szabad lakás.

Kelt Sziget-Szent-Miklós községi előljáróságának 1868. augustus 2-kán tartott tanácsüléséből.

Török Ferencz, biró.

Szerkesztői levelezés.

Raisz Gedeon tr. Sárospatakon: A „Nyilt levelet“ jövő számunkban közlendjük.

HIRDETMÉNYEK.

Jelentés.

Dr. Popp J. G. fogorvos úr Bécsben 14 év óta készít egy essentiát, mely „**Anatherin-szájvíz**“ név alatt jött kereskedésbe, s annyira elterjedt és előnyösnek ismertetett el, hogy híre jogosan megérdemli az európai nevezetet. Az essentia gyógyítólag és enyhítőleg hat minden fog- és szájbetegségekben, a száj gyönge részeit erősíti, különösen a foghúst, elhárítja a taplót, daganatokat és a száj kellemetlen szagát, fogakról a borkövet, és még a scorbut ellen is fényes eredménynyel használtatik, úgyszinte minden fogfájdalmat lecsendesit és általában a száj minden részének eredeti frisseségét, erejét és egészségét ismét visszaadja, és folytonos használatnál állandóan megtartja. Természetes, hogy ezen mindenütt czélt ért hatásai az Anatherin-szájvíznek legkülönfélébb és leghatározottabb elismeréseket szerzettek, úgy főurak, mint a tudomány tekintélyei részéről is, s szolgáljon az utóbbiak részéről egy tekintélyes szakember itélete bizonyságul :

Örömmel bizonyítom önnek, hogy Anatherin-szájvizét vegyelemeztem és azt nemcsak minden ártalmas anyagtól egészen szabadnak, hanem azt, mint Oppolzer tanár ur, igen ajánlatra méltónak találtam. Bécs.

Dr. Heller Flor. János,
a cs. k. kórtani-vegyészi-intézet előljárója, cs. k. országos törvényszéki vegyész stb. stb.

Ezen „Anatherin szájvíz mellett ennek feltalálója még „**Anatherin-fogpasta**“t is készit, mely egy kefe segélyével a fog tisztitására használtatik, s különösen a fogak és szájrészek tisztitására és fenntartására alkalmasnak látszik, minthogy alkatrészeiben a fenntebbi jeles szájvízhez hasonló. Ezen „Anatherin-fogpasta“ is számos elismerő iratoknak örvend és Dr. Kletzinsky, cs. k. országos törvényszéki vegyész és tanár e következőleg itél felőle :

Dr. Popp J. G. gyakorló orvos „**Anatherin-fogpastaja**“ Bécsben nem tartalmaz semmiféle az egészségnek ártalmas alkatrészeket. Aetheres olajat tartalmazó füszeres alkatrészei üditőleg és élénkitőleg hatnak a száj gyönge részeire, melynek göze a pastat kellemesebbé teszi, és minden élődies állati és növényi szervezetet a fogban és a nyelvlerakódásán megöl és azok további fejlődését megakadályozza; az ásványi alkatrészek tisztitólag hatnak a fogakra, anélkül hogy kevert része a foghúst megtámadnák; a pasta szerves kevert részei a nyálkahártyát és a fog zománczát vegyészileg tisztitják, anélkül, hogy arra valamely ártalmas befolyást gyakorolnának; a szájüreg sejtszövetjére és nyálkahártyára enyhitőleg hatnak.

Bécs. **Dr. Kletzinsky V. m. p.**

Az „**Anatherin-szájvíz**“ úgyszinte mint az “**Anatherin-fogpasta**“

Kapható: Pesten: Török József gyógyszertárában, király-utcza 7. sz., Thallmayer A. és Társa, Jezovich Mihály a „Magyar Király“-hoz, Scholcz János városi gyógyszertárában, a lipótvárosi gyógyszertárban, a „Nádor“-hoz czímzett gyógytárban váczi-uton és Bayer Arnót gyógyszertárában üllői-úton; Unschuld Ede, Baliczky S. váczi-utcza, Molnár, ezelőttt Leykauf testvérek ágykereskedésében. Lueff M. és Vértesy Sándor illatszerárusoknál, Mosch és Társa, Kertész és Disert urak kereskedésében. Budán: Bakats testv. udv. gyógyszerészeknél, Tabánban: Ráth gyógysz., úgy Grünberger udv. gyógysz. uraknál.

LABÉLONYE

DIGITALIS SZÖRPJE

(Syrop digitale).

E kitünő gyógyszer a vértorlódást s vérkeringést szabályozza, s bármi által okozott szivdobogást csilapit s végre megszüntet. Ugy szintén a kezdődő vizbetegséget, szigorú életmód mellett, rövid idő alatt gyökeresen kigyógyitja.

NB. Hogy az orvos uraknak alkalmuk legyen meggyőződni ezen szer kitünő hatásáról, az a kisérletekhez megkivántató mennyiségben rendelkezésökre áll.

Kapható a magyarországi főraktárban: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszertárában, Király-utcza 7. sz. a. és *Scholz J.* városi gyógyszertárában; Budán: az udvari gyógyszertárban; és azon kivül Magyarország legtöbb gyógyszertárában. (9—?)

5*

FOUCHER L.

orleánsi gyógyszerész **gyógyszerkészitményei.**

I. Vasczukorkák mannával és kenenynyel. (Dragées ferrugineuses manno-bismuthées). (Vilanysavas vaséleg 5 centigr., allégenysavas kenenyéleg 5 centigr., manna t. cseppekben 20 centigr.)

II. Vasiblacs- és mannaczukorkák, Dragées de protojodure de fer et de manne. (Vasiblacs 5 centigr. manna tisztított cseppekben 25 centigr.)

Az ezen czukorkákkal benső összeköttetésbe lépett manna folytán e szerek minden egyéb vaskészitmény fölött azon előnnyel bírnak, hogy a gyomorban igen könnyen megemésztetnek és soha hasdugulást nem okoznak.

III. Copaiva balzsam-czukorkák, heveny és idült kifolyások ellen. (Dragées de baume de Copahu.) A copaiva balzsam czukorkák 40 centigr. copaiva balzsamot tartalmaznak, vagy tisztán vagy más szerekkel kapcsolva. A kifolyás természetéhez és a beteg egyéniségéhez képest a copaiva összeköttetései a czukorkákban változnak, ugy hogy 9 fajtában kaphatók, és pedig cubeba, ratanhia, terpentin, timsó, kátrány, vassal stb.

IV. Digitalin-szemesék. Minden szemcse egy milligramme digitalint tartalmaz.

Foucher mindezen szerei, melyeket az „OHL.“ f. évi 14-dik számában franczia kútfők után ismertetett kaphatók a magyarországi föraktárban: Török József gyógyszertárában, király-uteza 7-dik sz. s általa Pest-Budán minden gyógyszertárban.

Král folyékony vasczukra

VAS

a legfinomabb és legczélszerűbb alakban

Král folyékony vasszappanja

GYÓGYCZÉLOKRA

előállitva FÜRST JÓZSEF vegyész-gyógyszerészi műtermében Prágában a „fehér angyal“ czimű gyógyszertárban, Poric 1071—2.

Napjainkban a vérszegénység, vérbomlás, gyengeség és sorvadás korában — tehát vérhiánynál, sápkór, görvelykór, bujakóros vér- és nedv-mérgezésnél igen kivánatos, hogy az orvos biztos hatású s az emberi természet számára **legalkalmasabb vaskészitmény** birtokába jusson. Ilyen szer pedig

Král folyékony vasczukra.*) Ez nem csak képes a szintelenné vált vért az emberi testben rózsássá változtatni s evvel az ajkak elsápadt korallszinét, az arcz eltünt rózsáit s a bőr elhalványodott pirját a természetes élénk árnyalatban visszaigézni, hanem az izomerőt is emeli, az izomállományt tömörré s teltté teszi, s nőknél pedig a tejet elválasztó szervek kifejlődését elősegiti. E mellett csak **helyes** étrendi magatartást (mint a használati utasitásban elő van irva) **szigorúan** kell megvigyázni. Král folyékony vasczukra eltekintve kitünő orvosi tulajdonságaitól az **aránylag legolcsóbb vaskészitmény** (1 palaczk 1 frt 20 kr.).

Král folyékony vasszapanja a legbiztosabb, 14 éven át kipróbált s az emberi szervezethez leginkább illő **gyógyszer sebekre** és nem csak égetések, zúzódások, álficzamok, sebek és fekelyéknél meglepő sikerrel használtatik, de kellő időben és jókor alkalmazva minden ily sérülés után következhető káros következményektől, fájdalom, és kintől megóvja a beteget.

Kapható az osztrák-magyar állam minden kitünő gyógytárában. Pesten: **Török József.** Posonyban: Henrici, Schneeberger, Vavrecske. Debreczenben: Rothschneck stb. gyógyszerészeknél.

*) Prágában azon vaskészitményt az orvosi tudomány következő notabilitásai tényleg már alkalmazzák: Eiselt Ed., Halla, Jaksch, Petters, Rittersheim, Steiner, Streng tudorok és cs. k. egyetemi tanárok stb. (5—12)

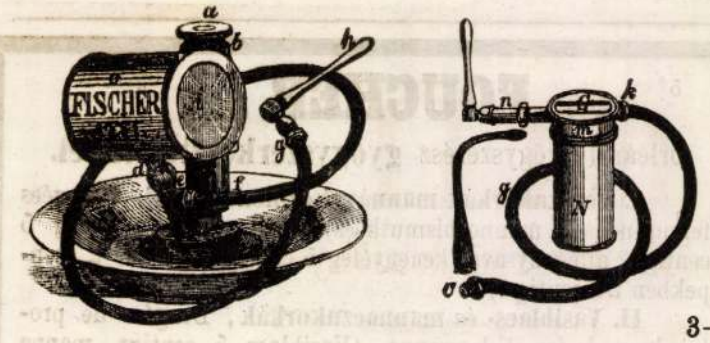

3—3

FISCHER PÉTER

sebészi mű- és kötszerész

(Baràtok-tere 2. sz.)

a t. cz. orvosi közönség figyelmébe ajánlja gazdag tárát a legujabb sebészi eszközökből, kivánat szerint összeállitott tárczákban, csonkítás s bonczolatok számára, valamint szülészi-, szemészi- és fogászi czélokra.

Kaphatók nála továbbá :

finom sebészi kézi tárczák 8 frtól 30 frtig ; bőr alatti fecskendők Pravaz szerint 3 frt. 50 kr. 5 frt., ezüstben 8 frt 50 kr. ; gőzhydrokorion (Siegel-féle porlasztók) 7 frt ; uj szerkezetű porfúvók 3 frt; méhzuhanyzók erős szakadatlan sugárral, nyomtatott használati utasitás mellett etuiban 8 frt: gégetükrészeti eszközök, villamdelejgépek (kis alakban 15 frt, nagyobbak 24 frt, leginkább használt nagy alakban 40 frt) minden uj eszközök kemény rugyantából; szálacsok és pőscsapok; angol fűzőharisnyák legjobb minőségben (gyapotból 4 frt 50 kr. ; selyemből 7 frt) bőrharisnyák, öncsőrézők, légpárnák, valamint mindenféle egyéb sebészi eszközök, testegyenészi gépek, kötszerek, sérvkötők és készülékek. Különösen figyelmeztem végre a rajzban fenebb látható **Darbó-féle csőre-fecskendőre** (Clyso-trousse Darbo) és **gyógyszertartóra.** Ennek ára finom etuiben a gyógyszertartó nélkül 8 frt 50 kr ; a gyógyszertartóval együtt etuiben 12 frt.

Cs. kir. kizáról. szab.

Fog-szivarkák

fog-bántalmak ellen,

feltalálva **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerész által
Pest, Király-utcza 7. sz.

Egy egész doboz ára **1 frt**, fél doboz ára **50 kr.**

Kapható minden jelesb gyógyszertárban.

A legjelesb orvosok újabb és legújabb fürkészetei nyomán a gyógyszerek helybelített alkalmazása mindinkább nagyobb fontosságot nyert, és kivált a gáz- és gőzalak mint legkitünőbb és legbiztosb alkalmazási mód lön elfogadva. Ezen elvitázhatlan tapasztalati tényre támaszkodva sikerült az alúlirtnak igen czélszerü módszert föltalálni, melylyel közvetlenül a beteg fogidegre hatni lehet. Ezen új találmány jelessége felől meg lévén győződve, alúlirt ajànlja azt az orvos uraknak a gyakorlatbai fölvételre, és pedig annál nagyobb megnyugvással, minthogy ezen eljárás kitünő hatása és kényelmes alkalmazási módja folytán már is átalános elismerést és a legszélesb körökbeni elterjedést nyert, milyenben csak minden tekintetben biztos és észszerü módszer részesülni szokott. Egy rendszer, mely oly átalánosan alkalmazható alakban minden fogfájást — azon esetek kivételével, melyekben az tályogtól származik — megszüntet és ezen bajt félelmetességétől megszabaditja, föltétlenül találkozni fog az orvos urak helyeslésével ; miért is a föltaláló reményli, hogy nagy részvétre és átalános használatra tarthat számot. (8—*)

ANGLIA.	FRANCZIAORSZÁG.	PORTUGAL.
Londoni kiállitás.	GYÓGYSZER. ISKOLA PÁRISBAN.	*Oportói kiállitás.*
TISZT. ÉREM.	TISZT. MEGEMLÉKEZÉS.	1-sö R. ÉREM.
1862.		1865.

TOROK-BAJOK,

SZÁJ-GYULADÁSOK.

DETHAN LEPÉNYKÉI

(Pastilles de Dethan)

BERTHOLLET-SÓBÓL

(Kali chloricum).

Ajánlják Páris és Belgium kórodáinak orvosai a torokbajok, torokgyík, hártyás lob, a száj fekélyei s gyuladásai ellen. Visszaadják a gégének hajlékonyságot, a hangnak az üde csengést, megszüntetik a rosz leheletet, véget vetnek a dohányzás szülte ingerlésnek s ellensulyozzák a higanynak a szájra gyakorlott veszélyes hatását.

☛ Ára egy doboznak 2 frt.

DETHAN FOGPÉPJE

(Opiat de Dethan)

Berthollet-sóból (Kali chloric.)

Különösen ajánlatos e mézzel készült száj-szer oly egyéneknek, kiknek f guk inog vagy lóg, ínyök vérzik és a kik higanynyal élnek.

☛ Ára 1 frt.

FOGPOR és FOGELIXIR

(Élixir et Poudre)

Berthollet-sóból (Kali chlor.)

Illatuk, kellemes szaguk, zsongitó és üditő tulajdonságuk becsessé teszik e szereket az öltözőasztalnál, s nélkülözhetetlenné a száj épentartására.

☛ Ára 1 frt 50 kr.

Ezen fogkészitmények megtartják a fogak fehér szinét, eloszlatják a gyuladásokat, felüditik a szájat s mérséklik és rendessé teszik a nyál-elválasztást.

ORVOSI MEGJEGYZÉSEK.

„A Kali chloricum a torokgyuladás és fekélyei ellen sajátszer gyanánt hat és azokat öt—hat nap alatt visszaesés nélkül gyógyitja meg.“ *Blache,* gyermekkórházi főorvos Párisban ; *Herpin* és *Chanal,* Helvéciában ; *Henoch,* Németországban ; *Hunt* és *West* Londonban; *Barthez,* a császári koronaherczeg orvosa ; *Trousseau,* a Hôtel Dieu kórház orvosa Párisban sat.

„Ezen szer azonnal enyhiti és gyorsabban gyógyitja meg a szájüreg fekélyeit, mint bármely más szer.“ *Bergeron,* a St. Antoine kórház orvosa.

„Határozottan mondhatom, hogy a higanyos nyálfolyás sajátszere fel van fedezve.“ *Demarquay,* a Dubois-féle gyógyintézet orvosa.

„Ezen só a higany által előidézett káros hatásoknak elejét veszi, s azokat meggyógyitja, a nélkül, hogy ezen szer gyógyerejének ártana.“ *Ricord,* Napoleon herczeg orvosa.

„Dethan lepénykéi Berthollet-sóból a legbiztosabb és legkevésbé kellemetlen óvó szer a higanyos szájlob ellen.“ *Diday* és *Rollet,* a lyoni kórház orvosai.

RAKTÁRAK :

Párisban : Adh. Dethan pharmacien, Fauburg St. Denis No. 90.

Magyarországi főraktár : TÖRÖK JÓZSEF, gyógyszerész, király-utcza 7. szám. — *Bécsi főraktár* : Franz Wilhelm, Materialist. *Budán :* Wlassek gyógyszeresz ; *Pozsony :* Pisztóry gyógyszerész ; *Prága :* „gyógyszertár a fehér angyalhoz“; *Tokaj :* Krötzer gyógyszerész ; *Grátz :* Hutter gyógyszerész ; *Triest :* Serravallo gyógysz.; *Velencze* : Bötner gyógyszertárában. (18—*)

Megszerezhetők: Európa minden kitünő gyógyszertáraiban.

A Franczia-, Osztrák-, Oroszországban és Belgiumban jóváhagyott

ROB LAFFECTEUR

kitünő tulajdonságait illetőleg azon minden bizományosnál található iratra utalunk, mely **dr. Boyveau-Laffecteur** növényi gyógymódjáról szól.

A **Rob Laffecteur,** melynek gyógyereje majdnem egy század óta el van ismerve, vértisztitó növényi szörp, mely könnyen emészthető és kellemes ízü. Ezen robot az összes orvosok ajánlják bőrbetegségek, nalamint vérbetegségekből származó bajok ellen. A sassaparilla és sapovariáhól készült szörpöt fölülmúlván ezen rob, képes a csukamájolajat és a hamanyiblagot is pótolni.

A **Rob Laffecteur,** — csak akkor valódi és authenticus, ha azon *Giraudeau de St. Gervais* aláirása látható — névszerint új és elidült ragályos betegségek — higany nélküli — gyógyitására alkalmatos.

☛ Főraktár Páris, 12. rue Richer.

☛ Kapható **Pesten** a magyarországi főraktárban **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszertárában, király-utcza 7. sz., s általa minden pesti gyógyszertárban. (14—*)

PEST, 1868. KHÓR és WEIN KÖNYVNYOMDÁJA. (Dorottya-utcza 14. sz.)

Pest, 1868. **35. sz.** **Augustus 30.**

Előfizetési ár: *helyben* egész évre 9 frt., félévre 4 frt. 50 kr., *vidéken* egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesitendők.
Hirdetésekért soronkint 15 uj kr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőségnél, újtér 10. sz., és Kilián György könyvkereskedésében váczi utcza Drasche-féle házban.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Tizenkettedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom: Szaniszló Albert: A meleg-kifejlés heveny kórfolyamatoknál, s annak értékesitése, jelzési, jóslati és gyógyjavalati tekintetben. — Nágel Emil ny. r. tnr: A sürített levegő hatásáról az emberi szervezetre, különös tekintettel azon tapasztalatokra, melyek ez irányban légsürítő készülékekben (pneumatische Apparate) tétettek. — Könyvismertetés: Handbuch der theoretischen und klinischen Percussion und Ascultation von Dr. Paul Niemeyer. — Lapszemle. Méh-hashártyábeli rostnövedékek terhességgel bonyolódva. — A villamosság mint helybeli érzéstelenitő méhbeli étetések után. — Apróbb szemelvények.

Tárcza: A magyar orvosok és természetvizsgálók Egerben tartott XIII. nagy gyülésének megnyitó közgyülése. — A segédek jogairól felfedezéseknél — Nyilt levél az „OHL“ szerkesztőjéhez. — Vegyesek. — Pályázatok.

A meleg-kifejlés heveny kórfolyamatoknál s annak értékesitése jelzési, jóslati és gyógyjavalati tekintetben.

A pesti kir. egyetem belgyógyászati kórodáján tett saját észleleteire alapitva, irta Szaniszló Albert.

(Folytatás.)

Az agybeli tünetek s ezeknek netovábbja a félrebeszélés (delirium) ugy látszik szinte a hőkifejléssel áll szoros kapcsolatban. Volt idő, midőn a félrebeszélést (delirium) kizárólag a hagymáz tünetének tartották, vagy ha az más kóroknál előfordult, ugy értelmezték, hogy a betegség hagymázos jellemet öltött, miből kitűnik, hogy a hagymáz fogalmával tisztában nem voltak, s mindazon tüneteket, melyeket agybeli tüneteknek nevezünk, hagymáz csatlakozásából akartak értelmezni. A hagymáz most mint önálló kór, s a félrebeszélés (delirium) mint ennek gyakori tünete ismertetik; de mint oly tünet, mely más betegségeknél is előfordul, különösen ott, hol a hőkifejlés nagy mérvű. Oly agybeli tünet ez, mely a magashőfokú vérnek, Virchow szerint a hő vivőjének, az agyhoz jutása folytán, ennek rendellenes táplálkozása által jő létre. Ez irányú észleleteimből világosan kitűnik, hogy ez nem kizárólagos tünete a hagymáznak, hanem az a nagy hő mellett jő létre, s hogy vele hagymáznál találkozunk, oka az, miszerint ezen kórnál a magas hőfok gyakran sok ideig szokott egy folytában fennállani. Több hagymáz eset fordult elő nálunk, melyeknél a félrebeszélés (delirium) nem jelentkezett, míg voltak más kórok is, melyeknél azt észlelhettük, nevezetesen himlőnél, álhimlőnél és orbánczná. Mintegy tíz esetnél ez irányban tett megfigyeléseim s hőmérészi észleleteim nyomán azon tapasztalatra jutottam, hogy a félrebeszélés (delirium) leginkább ott jelentkezik, hol több napon keresztül igen magas hőkifejiés van; hogy az, az esetek kilencz tizedében 40.6°-on feljül álló, 40°-nél soha sem kisebb, megelőző esti hőmérsék után jön létre (mert mint tudjuk leginkább éjjel jelenkezik); hogy az egyes eseteknél mindig azon éjjel jelenik meg, a mely éjt megelőző este a hő az egész kórlefolyás alatti legnagyobb magaslaton áll. — Nem lehet azonban tagadni, hogy e tünetet illetőleg az egyéniségnek is van befolyása.

Ha az eredeti kórhoz oly kór csatlakozik, mely magában is hőemelkedéseket mutat, e körülmény a hőfok magasan állását elősegíti, vagy ha ez már a rendesre szállott, újabb emelkedéseket eredményez. E tekintetben nevezetes példákat szolgáltatott kórodánk, hol több ízben láttunk gyomorhurut és himlőhöz váltólázat szegődni, s párszor tüdőlobot hagymázhoz. Mindezen kórcsatlakozásoknak megfelelőleg erélyes hőemelkedések voltak észlelhetők.

Az emelkedett hőnek megfelelőleg a betegek legtöbb esetben alanyilag érzik annak jelenlétét, s izzadnak. Ez azonban nem mindig van igy, s az egyéniségnek itt is nagy befolyása van. Van állapot, midőn a betegek daczára a hőmérőn kimutatható nagyobb fokú emelkedésnek, élénk hidegérzetről panaszkodnak, midőn a bőr, a végtagok, tárgyilagosan is hidegnek tűnnek fel. Ez az ugynevezett rázó hideg, mely részint mint némely betegségek első felvonása, részint mint a váltólázi rohamok első szaka szokott fellépni. Ezen tekintetben figyelmes észlelők kimutatták, hogy a végtagok hője a test emelkedő általános hőjéhez viszonyítva nem ritkán több fokkal alant áll. Itt tehát különböző hőeloszlás szerepel, melynek oka a vérnek a felületes és távolabbi részekbe jutásának akadályozott volta, a mi a bőrt illetőleg a síma izomrostok görcsös összehúzódásában találja alapját, mig ugyanekkor a belső szervek felé a vér nagyobb mennyiségben hajtatik. A nem orvosok által ugynevezett halálos hideg, mely kimerült egyéneknél a betegség folyamában is észleltetik, melyet kórodánkon a kéthegyű billentyű elégtelenségében szenvedő, többször még heveny bajok által is meglepett fiatal leánykánál több ízben előfordulni láttam, szintén a hő egyenetlen elosztásán alapulhat. Ezen hőelosztási egyenetlenségek végső okára nézve még alapos magyarázatot nem birunk. A rázó hidegnél előforduló borzongási érzetet azon különbség által létrejövőnek mondják, mely a bőr felülete érzidegeinek csekélyebb s az idegközpontnak jóval magasabb hőfoka közt létezik.

Mi általában a kóros hőemelkedéseknek okát illeti, erre nézve még kielégítő értelmezést adni lehetetlen. Virchow szerint a kóros állapotban létrejövő magas hőfok ugyanazon folyamatoknak erélyesebb volta által eredményeztetik, mely folyamatoknak épállapotban a test épállapoti

hőjét köszöni. Ezen hőfejlesztő élenyitési folyamatoknak fokozására nézve pedig felveszi, hogy valamint a szívnek van egy gátló idege, a bolygideg: ugy az anyagforgalomnak is van egy gátló idegkészüléke (apparat), mely épállapotban a túlságos élenyítést gátolja, kóros állapotban pedig a kórt előidéző hatány által többé-kevésbé tehetetlenné tétetik. — Hogy a fokozott hő az anyagfogalom fokozott volta által jön létre, az igen valószínűnek látszik; e vélemény legátalánosabb; de hogy az anyagforgalomnak mérséklő (regulator) készlete legyen, e tekintetben még semmi tárgyilagos fel nem mutattatott. Traube a kóros állapotoknál észleltetni szokott fokozott hőt onnan származtatja, hogy a vér lázas állapotoknál a bőrön és tüdőnyákhártyán lassabban hül le, mint ez épállapotban történni szokott. E tekintetben ő is igen szép elméletet állított fel, de a mely épen ugy, mint a többiek kielégítő feleletet nem ad. *)

A hőemelkedések szerint jelleg tekintetében megkülönböztetünk:

Folytonos lázat (febris continua), hol a hő bizonyos magaslatra jutván, ott folytonosan megmarad.

Félig folytonos lázat, (febris subcontinua) hol a hő egy-két tizednyi alábbhagyásokat mutat.

Alábbhagyó lázat, (febris remmittens) hol lényegesebb alászállosokat észlelünk, ugy azonban, hogy a hőfok az alábbhagyás idején is a rendes felett áll.

Félbenhagyó lázat, (febris intermittens) hol az alászállás a rendes állapoti hőfokig történik. Ezen alak nem mint más kóroknak tünete, hanem mint önálló szokott megjelenni, a váltóláznak lényegét képezvén.

Ezen lázjellegek közöl az első ritkán, csakis mint rövid ideig fennálló szokott előfordulni, gyakoribb a második, mely a harmadiktól, mint legyakrabban előjövőtől, egyedül fokozatilag különbözik.

Fokuk szerint szintén megkülönböztetjük a lázakat. Wunderlich legújabb művében megkülönböztet:

lázalatti állapotot, 37.5—38°; könnyű lázat, 38—38.4°; mérsékelt lázat, 38.5—39.5°-ig estve; jelentékeny lázat, 38.5°-ig reggel, 40.5°-ig este; magasfokú lázat, vagy nagy lázat, 39.5°-on felül reggel, 40.5°-on felül este.

II.

Nem czélom az egyes kóroknál kifejlődni szokott hőviszonyokat részletesen tárgyalni, mert erre nézve nem csak az kivántatnék, hogy minden heveny kór ily irányúlag észleltessék, de egyszersmind az is, hogy az egyes kórok különböző lefolyási módjai több példányban figyeltessenek meg. Ily terjedelmes észlelethalmazzal nem rendelkezem. Mindamellett megkisértem rövid áttekintését adni azon egyes kóroknak, melyekre vonatkozólag hőmérészi észleleteket tenni leginkább volt alkalmam.

A gége s torokhurut rendesen láz nélkül jár, vagy igen csekély, alig figyelembe vehető általános hőemelkedéssel. Míg ha a torokhuruthoz mandolalob csatlakozik, ez esetben 38—39, ritkábban 40° hőemelkedés észlelhető. Ily esetben azonban nem egyszerű huruttal, hanem terimbeles lobbal van dolgunk. A többé-kevésbé magas láz növekszik az első

*) Legujabban valamely, a kinahéj egyik aljának megfelelő állati anyag fedeztetett volna fel a vérben s ennek kevesbedése, vagy hiánya közvetítené a lázat s a lázas hőemelkedést.

3—4 nap alatt; egy hét alatt az a helybeli tünetek csökkenésével alább hagy, vagy lassanként, midőn a lobtermény eloszlik, vagy hirtelen, ha a mandola genyedés útján felfakad. A hőmagaslat, mely a helybeli bántalmakkal egyidejűleg, vagy azt megelőzőleg lép fel, a lob erőssége szerint különbözik. Ritkább esetekben a bántalom két hétig is elhúzódik.

Heveny gyomorhurut igen különböző időtartamot mutat, s igy a hőemelkedések is különböző ideig észlelhetők. Ezen kórnál a hő fokára nézve is igen különféle, rendesen kisfokúnak mondható, bár fordulnak elő esetek, hol 40° is találtatik. Ezen magaslat, általában nagyobb hőfok, e kórnál sokáig soha sincs jelen. Jellegiség a hőkifejlés tekintetében legkisebb mérvben sem tapasztalható. Meg kell említenem, hogy igen gyakran a gyomor heveny hurutját semmi hőemelkedés sem kiséri.

Tüdőlobnál, mivel a kór maga jelleges lefolyású, a hőviszonyokban is jellegiséget találunk. A magas hőfok, mely a lobbal egyszerre lép fel, az első napokban emelkedik, reggeli alábbhagyásokat alig mutat, s az első szakban, leginkább az utolsó napon, tetőfokát (40° s azonfelül) elérvén, onnan hirtelen a rendesre alábbszáll. Erőhiányos esetekben s más bonyodalmaknál a hőviszonyok eltéréseket mutatnak.

Az orbáncz rendes időtartama nyolcz nap, mely alatt az emelkedett hő folyton jelen van, netovábbját a betegség 3—4-dik napján érvén el. A láz az általam észlelt esetekben a küteg kitörése előtt egy nappal lépett fel. A hő nagyfokú 40,41°. Félrebeszélés (delirium) gyakori.

Küteges hagymáznál mindjárt az első napokon magasfokú hő észlelhető, a hőemelkedés folyton jelen van 39.5°, 40° 41°, netovábbját a 7, 8, 9-dik napon éri el, mint ezt több esetekben észleltem; két hét után a hő vagy hirtelen, vagy lassanként, a rendesre száll alá. A küteg megjelenése az 5, 6-dik napra esik. Félrebeszélés (delirium) gyakori.

A hólyagos himlőnek mind három fajánál a küteg megjelenése, kifejlése, eltünése, általában az egész kórlefolyás jellegiséget követ; tehát a hőemelkedések is. A valódi himlőnél, mely rendesen esteli rázó hideggel áll be, azonnal fellép a magas hőfok 40°—41°, mindinkább hevesebben a második, harmadik napon, de reggeli alábbhagyásokkal. A harmadik napon észleljük a kütegek megjelenését. A kütegzési és azt követő három nap alatt a hő alább száll, de összefolyó himlőnél csak igen kis mérvben. A genyedési szakban, mely leginkább a láz első kitörésétől számított 9, 10-dik napon kezdődik, a hő — miután a kitörés kezdetétől fogva már mérséklődött, vagy gyengébb esetekben a rendes színvonalra jutott, — ismét előbbi magaslatára emelkedik. Ezen szinte három napig tartó szak elmultával, többnyire a helybeli tünetekkel arányban, a hőfok kisebb és kisebb lesz, s több vagy kevesebb idő alatt rendessé válik. Álhimlőnél a kezdeti időszak hőviszonyai megegyeznek az előbbiével, a küteg kifejlése után a láz megszűnik s legfontosabb különbségként a genyedési láz és az ezzel járó hőemelkedés be nem áll. Himlőcsnél valamint a kütegek kitörése rendetlenebb ép úgy rendetlenek a hőviszonyok is. Nem ritkán legkisebb hőemelkedés nélkül megy véghez az egész folyamat, máskor egy vagy több napon át csekély hőemelkedéssel járó láz előzi meg a kütegek kitörését. Félrebeszélés (delirium) a himlő két előbbi fajánál nem ritka.

A váltóláz azon kórfolyamat, melynél leggyakrabban találkozunk azon körülménnyel, hogy az esti hőfok alacsonyabb

a reggeliuél, ha t. i. a rohamok ezen körülményt létrehozó időviszonyban jelentkeznek. A hő a roham borzongási szakában 2—3°-al emelkedik, tetőpontját a forrósági szak kezdetén éri el, azután lefelé száll, úgy hogy az izzadási szak végén rendessé lesz, kivévén azon eseteket, hol a váltóláz más heveny, szinte hőemelkedéseket mutató kórhoz van csatlakozva. Fokra nézve a váltóláznál a legmagasabb hőt találjuk. A váltólázakat a rohamok megjelenési ideje szerint osztályozzák; de vannak esetek, hol a rohamok rendetlenül jelennek meg, hol a roham és lázszünet közt a határt nem igen találhatjuk fel, mint vannak esetek, hol a félbenhagyó jelleg az alábbhagyóhoz közelít.

Részletes hashártyalobok, melyek alatt leginkább a hashártya méh-, petefészek-, petevezeték-, lép-, májkörötti részének lobos voltát értem, — gyakran minden láz nélkül, legtöbb esetben kisfokú láz által kisérve jelennek meg. Itt a hőviszonyok legkisebb jellegiséget nem mutatnak, hanem a helybeli változások a tünetek erősségéhez képest nyilvánúlnak. Oly eseteknél, hol az izgatottság és a lob nagyobb területet von körébe, a hő is magasabbra emelkedik.

Heveny csúzos bántalmak majd nehány napi rosszúllét által megelőzve, majd hirteleni rázó hideggel lépnek fel. Kórodánk ezen baj észlelésére elég anyagot nyujtott, hol mindkét kezdeményezési módnak több példáit figyeltem meg. E különböző fellépési módhoz képest a hőemelkedések is különbözőleg mutatkoznak. E kór hőemelkedéseire nézve a legkülönfélébb eltéréseket tapasztaltam, mind az időtartamot, mind a fok magaslatát illetőleg. Azon esetek, melyek mint csúzos izom és izületfájdalom jeleztettek, igen csekély, nem ritkán semmi hőemelkedést sem mutattak, míg a csúzos izületlob esetei 1—2° hőemelkedéssel jártak. Némely eseteknél a kór csak nehány napig állott fenn, más esetekben pedig hetekig is alig szabadúlhatott meg betegünk bajától. Ha a hő mint ezt egy esetnél láttam magasabb fokra t. i. 40,41° hág, e magaslaton csakis egy-két napig marad az s nemsokára alább hagy.

(Folytatása következik.)

A sürített levegő hatásáról az emberi szervezetre, különös tekintettel azon tapasztalatokra, melyek ez irányban légsürítő készülékekben (pneumatische Apparate) tétettek.

Nágel Emil ny. r. tanártól.

(Vége.)

Vivenot e kérdés megdöntése végett a lehelésmérő (Spirometer) elzárására folyadékul olajat használ, s a készüléket a belégzésre használt kaucsuk csőn kivűl még egy másikkal látta el, mely utóbbi egy eudometricus, t. i. egy négy U-alakú üveg és ezeket összekötő kaucsukcsőből álló készülékbe nyilt, közülök kettő kénsavval megnedvesített tajtkővel, a másik kettő durva szikenymészszel valának megtöltve. A kilégzés mély beszivás után, erőlködés nélkül, az egyik csőn át történt a légfogó belsejébe, míg ez utóbbi, az előlegesen ugyancsak légfürdőben történt kisérletek által meg határozott fokig megtelt, illetőleg felemelkedett. Ekkor a cső elzáratott és a légfogó kiürülése váratott be, mi egy félórát vett igénybe, mely alatt a kilégzési lég a nedves tajtkő által felhörpölődött. Hogy a légből semmi el ne vesszen, a légfogóban hátra maradott lég szorgosan kiszivatyúztatott s az eudometricus készülék végre befojtatott. Ez megtörténvén a szénsavval szaporodott sulymennyiség határoztatott meg. Ezen kisérletek dr. Vivenot és Lange G. által Johannisbergben a legnagyobb elővigyázat és a hibaforások szoros kizárása mellett tétettek ismételt időközökben, minden időközre 4 kisérlet esvén.

Az első kisérlet reggeli 8 órakor tétetett közönséges szabad levegőn, a második 9 órakor a légszobába való belépés idejében, a harmadik reggeli 10 órakor $^3/_7$-el nagyobbitott légnyomás alatt egy órai bennmaradás után, a negyedik közvetlenül a légnyomás megszűnte után, s a nyert eredmények összehasonlittatván kitünt, hogy erősitett légnyomásnál 22.3%-al nagyobb a kilégzett lég szénsav tartalma, mint rendes nyomás alatt.

Ugyanezen kisérleteket Panum Koppenhágában ugyanazon eredménnyel tette meg. Ezen kisérletek, ha nem is bírnak döntő erővel arra nézve, hogy csakugyan több éleny vétetik fel a vérbe, mindazonáltal kapcsolatban azon ténynyel, hogy a testben nagyobb lég és anyagcserének felel meg, ezen kérdés megoldásához is egy lépéssel közelebb visz.

Az érverések száma alábbszáll, közép számitással 4—7-el $^2/_7$-el nagyobbitott nyomás alatt. Ezen hatás tetőfokát éri el a légnyomás maximumánál, s még csökkentésénél is tart; de 1—$1^1/_2$ óra múlva az előbbeni szaporaság tér vissza. Állandó lassulást — mely egy kisérlettől a másikig tart, — csak oly esetekben lehet tapasztalni, melyekben a szaporább érverés légzési akadályból származik p. o. tüdőtágulatnál, (emphysema) mit könnyen megfejthetünk, ha meggondoljuk, hogy az élegtelen légzésnél előjövő gyorsabb légvételek egyszersmind az ütérverések gyorsaságát emelik, a tüdőürcsék hajszáledényeiben azonban aránylag rövid ideig mulató véráram az élenyülésre elegendő időt nem találván, végre képtelen az elégtelen légzést pótolni. Minek újból az a következése, hogy a vérben hiányzó éleny és túlnyomó szénsav a nyúlt agyat gyorsabb légzés eszközlésére izgatja.

Ezen tévkör, melyben az okozat okká, s ez ismét okozattá válik, addig tart, míg kedvező külső befolyásnál fogva a felkorbácsolt légzés le nem csendesedik. Hasonló befolyást tulajdonithatunk az emelt légnyomásnak, mely nemcsak hogy az éleny hiányát pótolja a tüdőkben, hanem egyenesen a bőrhajszáledényeire és a felületes viszerekre is hat. A környéki edényekre gyakorolt nyomás miatt az ellenállás, melyet a szivnek le kell győznie, hirtelen nő, s e miatt a szívfalak bajosabban húzódnak össze, a kitágulás tovább tart, az összehúzódás pedig később áll be a tisztán erőművi ok miatt. Ehhez hasonlót találunk különben a test fekvő vagy ülő helyzetében is. Fekvő helyzetben nagyobb vétömeg nyomja a szivet — $^4/_7$ része (?) az egész mennyiségnek — mint álló helyzetben, midőn csak a kulcscsont feletti vér gyakorol nyomást a szívre, s csakugyan fekvő helyzetben az érverések száma 5—8-al kevesebb, mint állás közben. Innen magyaráztatik a lázas betegnek víziranyos fekvés általi könnyebbülése.

A Bregen-féle érlökésjelző szerint, a mint az ütérben előhaladó vérhullám görbülete alakát változtatja, az magasságából kimutathatólag veszit; a felhágó vonal kevésbé meredekké, a lehágó vonal majdnem egyenessé válik, olykor egészen domboruvá lesz; a dichrotismus és polychrotismus, mely a lehágó vonalon látható elenyészik, egyátalában az ütér helyváltoztatása és belső üre kissebbedik, vértartalma kisebb, ugyan ezen változásokat ujjal is tapinthatjuk, az ütér feszülése pedig gyengébbnek mutatkozik és fonalszerüvé válik stb.

A légnyomás csökkentével az érlökésjelző által irt görbület alakja ismét az előbbire tér vissza. Vivenot tr. a légnyomásnak

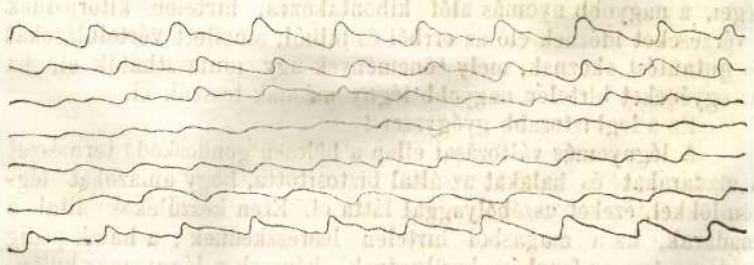

1-ső ábra. *)

*) Az első ábra a $2^1/_2$ óráig tartott ülés alkalmával Vivenot tr-nak orsó üterén jelző által kimutatott változásokat a légnyomás növése, vesztegtése és csökkenése szakaiban szemlélteti.

ezen erőművi változását illetőleg 50 C. c. hosszú ruganyos cső segitségével is tett kisérletet, mi következőből állott: kaucsuk hólyagot kaucsuk csővel kötött össze, s az egészet vízzel megtöltötte. A végén czérna fonállal megkötött cső vízmennyisége akkora volt, hogy természetes feszülése nem öregbíttetett. Ezáltal mesterséges szív és ütér volt előállitva, melyek mérsékelt feszülés alatt állottak. A csőre érlökésjelző alkalmaztatván, bizonyos időközökben egyenlő magasságból meghatározott súly ejtetett a hólyagra, mi a hullámzás törvényei szerinti mozgást idézvén elő, a hólyag és a cső falaiban a közönséges ütérmozgás érzékíttetett, s az érlökésjelző a hullámok alakját papiroson rögzítette.

2-dik ábra.

Ezen készülék tehát némileg az élő szívnél tökéletesebb volt, mennyiben egyformábban ütött és ideges befolyástól mentve volt. A közönséges légnyomásnál nyert görbület *(a)* az élő ütérről elmondott tüneményeket fölismerhetőleg ismétli, ú. m. magas és hegyes csúcs, meredeken felhágó vonal, hullámosan kanyaruló lehágó vonal, mely sajátságok a cső fala kisebb feszülésének és a cső üréhez képest aránylag kisebb folyadékmennyiség kifejezései.

Ha most a kaucsuk hólyagra a légsűritő készülékben ugyan azon körülmények között ejtetett a súly, akkor az érlökésjelző által ábrázott vonal lényegesen módosult és hasonló változást mutat, minő az élő üteren a fentebb közölt rajzban látható; a vonal meredéksége csekélyebb, a csúcsok tompábbak, sőt lapossá válnak, a lejtő vonal csippkézettsége (polychrotismus) eltünt, az egész görbület egyátalában egyenletesebbé vált. (l. II. ábra (*b*).

A kisérlet további részleteire nézve a szerzőnek 1866-ban közölt művére, s a Virchow-féle Archiv 34-ik kötetére utalunk.

Hogy a szív működésének hatályossága mennyiben változik, még nincs tökéletesen meghatározva; valószinű ugyan, hogy a túlfeszitett légnyomásnál csekélyebbé válik, minthogy nagyobb akadályt kell legyőzni a reá nehezedő vértömeggel szemben, de ez eddig csak feltétel, mely a vérfeszülés-jelzővel (kimographion) tett kisérlet által még nincs megoldva. Végre még felemlitendők az átlátszó hártyákon a hajszáledények elhalványodása, a vízi munkásoknál az arcznak Foley által észrevett halványsága, a hideg érzete a nyomás növekedése ideje alatt, annak daczára, hogy a hévmérő hág.

A vérnek a környi erekből kiszoríttatása miatt a belső szervekben több vérnek kell lenni. Ezen aránytalan vélelosztás következtében származott felhalmozódás beteges fokot csak oly nagyra emelt légnyomásnál érne el, mely ötszörös légkörnyomást meghaladna, s a szervezetben különben is veszélyes zavarokat idézne elé; míg a túlnyomás oly kis mértékben, mint a légsűritő készülékben alkalmaztatik, a belső szerveket nagyon kevéssé bántalmazza, valamint azok a téli hidegben sem bántalmaztatnak, midőn a vérnek hasonló veszélytelen elosztása következik be, a sűrűbb hideg körlevegőből a ritkább meleg szobalevegőbe és viszont történt hirtelen átmenet alkalmával. A légnyomás túlságos csökkenésekor a vér légei, a nagyobb nyomás alól kibontakozva, hirtelen kiterjednek s vérzéseket idéznek elő az orrból és fülből, emellett vértolulásokat és gutaütést okoznak, mely tünemények úgy mulaszthatók el, ha az egyéneket hirtelen nagyobb légnyomásnak tesszük ki.

Ez a legbiztosabb gyógyszer!

A légnyomás változásai ellen a bölcsen gondoskodó természet a madarakat és halakat az által biztositotta, hogy amazokat légtömlőkkel, ezeket uszóhólyaggal látta el. Ezen készülékek által a madarak, ha a magasból hirtelen leereszkednek, a halak pedig midőn a tenger fenekére lesülyednek, képesek a légnyomás különböző fokát egyensúlyozni.

A meleg kifejlődése Vivenot tr. kisérletei után határozottan nagyobbnak mondható, mi elméletileg a fokozott szénsavkiürítésnek is megfelel. A megelőző adatok igen eltérők, sőt voltak, így például Jounod, kik a mellkasban sűrű levegő által előidézet kellemes melegről beszéltek. Tabarié azt állitja, hogy a test melege alábbszállíttatik; bizonyitékául idézi azon tapasztalatot, hogy a búvárharangban lévő munkások fázásról panaszkodnak.

Más búvárok és írók állitásai, p. o. Tutschek, Foley, Lange, nem kevésbé ingadozók, s mit ezek mondanak, többnyire alanyi érzésekre vonatkozik; mindazáltal nagyobb része a meleg alászállása felvételéhez hajlandó. Vivenot tr-nak szabatos és kimeritő módban követett vizsgáló eljárása állatokra is kiterjedett, s magán, és más embereken tett vizsgálatainak száma összesen 108-ra ment, ekként pedig azon eredményre jutott, hogy valamennyi zavaró befolyás kirekesztése mellett a hónaljba helyezett és elég hosszú ideig ott tartott hőmérő a legerősebb légnyomás elérésének perczében R. sz. $^4/_{10}$ foknál nagyobb emelkedést nem mutatott. Ezen melegnövekedés különben a legerősebb légnyomás alatt nem tart mindvégig, hanem mihelyt tetőfokát elérte csökken, s a kisérlet befejezte után a rendes fokra alászáll. Az eredmény állatokon tett kisérletek után, melyeknél a hévmérő a végbélbe tétetett, hasonló volt. *)

Ezen kisérletek kiegészitése végett még hátra volt a test táplálkozását és a testben történő tünemények módosulását vizsgálat alá venni. Erre nézve az eddig összegyüjtött tapasztalatok között a legnagyobb értékkel a következők birnak: a zsírszövet munkásoknál fogy, ellenben az izomrostok jobban kifejlődnek és az étvágy nő. Az izzadság és a vizelet elválasztása bővebb. Vivenot tr. végeredményben azon állitáshoz jutott, hogy a kisérleteknek naponkinti nehányszori ismétlését, kivévén a nagyon kimerült egyéneket és gyermekeket, mi sem ellenzi. Azonban bizonyos időn túl a test súlyvesztesége annyira megy, hogy táplálás által azt pótolni nem lehet. Mi e részben a kimutatásokat nagyon hiányosnak tartjuk arra, hogy döntő itéleteket mondhassunk.

Minden tiszteletünk mellett a többször emlitett szakember iránt, mégsem vagyunk képesek minden állitását föltétlenül elfogadni.

Kivánatos lenne, s lett volna, az érütés ingadozásait úgy vizsgálni, hogy az ágyban vízirányosan fekvő beteg egyenesen a készülékbe vitessék, anélkül hogy a beteg körülményei megváltoztassanak, mert minél egyenlőbb feltételek között tétetik a vizsgálat, annál csekélyebb lehet a csalódás. Különben ezt a helyi viszonyok alkalmasint nem engedték, de kivánatos lett volna az érütés szaporaságát állatokon is vizsgálni, melyeknél a kül- és lelki befolyások kevésbé hatnak zavarólag. Nem szabad kételkednünk, hogy a buzgó vizsgáló a még oldatlan kérdések megoldásához hozzá fog járulni.

Gyógyjavalatok.

Az előre bocsátott élettani előzmények után a sűritett lég ez idő szerint következő esetekben ajánlható:

1-ör fülbetegségeknél, különösen az Eustachio-féle kürt hurutos bajainál és szükületeinél, s ennélfogva a légcsere hiányos volta mellett a dobüregben. E czélra a Sófia-fürdőben lévő készülékeknek külön szellentyüje van, melynek kinyitása által, az Eustachio-féle kürtbe, vezetett csapon át, sürű lég kivánt mennyiség szerint erővel bocsáttatik a dobüregbe. Ezt kaucsukhólyag vagy egyszerű légsűritő által épen úgy ellehet érni.

2) Tüdőtágulatnál (emphysema) melynek oka a hörgők hurutos bántalmában lévén, a sűrűbb és erősebb áramban özönlő levegő a kitágult részlet következtében összelapitott egészséges szomszéd tüdőürcsekbe behatolhat, és azok egészséges térfogatukat visszanyerik. De továbbá oly módon is lehet hatását magyarázni, hogy az egyik részlet megszünt működése a másik oldali egészséges tüdő által pótoltatván, a hathatós nyomással berohanó levegőnek nagyobb sűrűsége miatt, az egészség határain belől ugyan, de inkább kitágult ürcsék összes térfogata nemcsak a másik szünetelő tüdőnek szerepét magára vállalhatja, hanem az élenydúsabb leve-

*) A meleg kifejlődésnek kérdése hasonló körülmények előidézésekor nagyon bonyolódott, és megoldását — azt hiszem — a jövőtől várja, mikor különböző előkérdések megfejtésén majd túlleszünk. A külső fázási érzésnek okát a bővebb mértékben történő izzadás- és elpárolgásban vagyok hajlandó keresni; ez utóbbi pedig a vérkeringés lassudásának következménye: kimerülés és fárasztó munka vagy mozgás után, fekvő helyzetben s a haldoklási küzdelem alatt, szóval valahányszor a szívnek erélyes összehúzódása enged, izzadás következik.

gő közvetitése mellett a vérnek élenyesitését könnyebben eszközölheti.

3) Az áthatolatlanság eseteiben, (atelectasia) különösen magzatoknál, hol a Botall-féle vezetéknek bedugulását elő lehetne segítni.

Továbbá dugulás vagy összenyomás által származó tüdőürcse összenyomásnál (atelectasia ex obstructione et compressione).

4) A mellkas izmainak másodlagos elgyengülésénél, hol úgyszólván szenvedő testgyakorlás módjára hatna.

5) Tetszhalál bizonyos eseteiben, p. o. a gégének akasztás, vagy törés általi elzáródásánál, mint életre hozó eszköz.

6) A bordáknak a mellhártyaizadmány következtében való összeforradásából támadt behuzódásánál és kezdő-hátgerincz-torzsulásnál.

7) Vértorlódásoknál, különösen tüdővérzésnél, orrvérzésnél, értágulásoknál.

8) Vivenot még a zsírkórságban, idült gömőkórnál, szélhüdésnél, kiszorult sérveknél is hasznosnak vagy legalább érdemesnek, tartja hogy kisérletek tétessenek.

Ellenjavalatok.

Vénség, gyermeki kor, kimerültség, a tüdőbántalmakkal össze kapcsolt szívbajok, ha a szív működése már lényegesen gyenge azon esetek, midőn rosz következményektől különösen lehet tartani, ha a légnyomás csökkentetik, mivel a levegőben levő süritett légek kifeszülvén, a vérforgást gyengitik.

KÖNYVISMERTETÉS.

Handbuch der theoretischen und klinischen Percussion und Auscultation von Dr. Paul Niemeyer, praktischem Arzt in Magdeburg I. Bd. Erlangen Enke Ferdinand kiadása. Nagy 8-rét 246 lap.

A kopogtatás és hallgatózás tanának minden rövidsége mellett is érdekes és tanulságos multjában legnagyobb részét feltaláljuk azon mozzanatoknak, melyekkel más, az emberiség és a tudomány fejlődéstörténetében reformáló hatást gyakorlott eszméknek is megküzdenie kellett, mielőtt a felfedezett igazság elösmerésre talált és közvagyonná válhatott.

Több egy évszázadnál, hogy Auenbrugger „Inventum novum"-át közzétette, s a mellbetegségek kórisméjénél Hippokrates kora óta majdnem változatlanul divatozó „succussio" helyett, a mellkas közvetlen kopogtatását, a percussiót alkalmazásba venni ajánlá, éles itélettel és csaknem látnoki szellemmel jelölve ki annak jövő irányát és nagy fontosságát. Az igénytelen bécsi orvos azonban buzgó apostolkodása daczára sem volt képes találmányának csak valamennyire is érvényt szerezni, s csak félszázad múlva, idegen földön, az élénkebb tudományos tevékenység az időbeni gyúpontján, a franczináknál talált az nagy horderejéhez méltó elösmerésre, és lőn Corvisart, Laennec és Piorry által termékenyen tovább fejlesztve. A franczián a kopogtatáshoz a hallgatózást csatolták s lényeges javításokat hozva be mindkettő technikájára vonatkozólag, azt a szívbetegségek kórismézésére is kiterjesztették. Később, midőn Laennec iskolájával az új tant is a túlhajtott casuistica s aprólékos részletezés végtelenjébeni elmerülés fenyegette, az angoloknál talált az menedéket, kiknek kiválóan gyakorlati iránya nem csak a lényegesnek az esetlegestől való elkülönítése által tett jó szolgálatot, de egyszersmind első utalt azon biztos és szilárd alapra, melyen az jelenleg áll. Ch. Williams és W. Stokes említendők e részben, mint a kik a kopogtatás és halgatózás jeltanát minden kórtani viszonyítástól különválasztani megkisérlék, alapját vetvén meg ezáltal azon szigorúan természettani iránynak, melyet követve, rendszeres tudományos egészet alkotni az új bécsi iskola tevékenységének lőn fenntartva. Skoda 1864-ben hatodik kiadást ért műve e részben páratlanúl áll, s szerző azt méltán nem csak korszakot alkotó, de egyszersmind oly műnek is nevezi, mely az összes orvosi irodalom egyik remeke, melyet az u. n. „újítók" elvont törekvése, az eszményi „orvosi akustiká"-val meg nem in-

gathatott, s mely az újabb irodalom tevékenysége számára alig látszik egyebet hagyni a részletek kisímítása és egyes hézagok kitöltésénél. Ezen utóbbi feladattal előszeretettel foglalkozók közé tartozik szerző is, kinek különböző folyóiratokban, német és franczia nyelven megjelent kritikai dolgozatai már régebben jó hangzású nevet szerzének.

Jelen mű kivonatban és töredékesen a „Deutsche Klinik" 1866 évi folyamában jelent meg, s a kopogtatás tanának történeti és birálati összeállítását oly sok választékossággal és elmeéllel tárgyalja, mely míg egyrészt minden lépten az irodalomban úgy, mint a gyakorlati téren otthonos szakértőre ösmertet, másrészt jelen művet, az idevonatkozó irodalom fölös terjedelme daczára is, érdekessé, sőt sok tekintetben hiányt pótlóvá teszi.

A mű bevezetését a kopogtatás tanának fennebb kivonatban vázolt története képezi, mely élénk és érdekes tárgyilagossága mellett csak a franczián szemben lesz helyenként — nem igazságtalan, de szigorú. A műkezelésre (technica) vonatkozó részletek rövid, de kimerítő méltánylása után, ezt követőleg a kopogtatás elméletének, a mű első fő, és szorosan természettani részének tárgyalását találjuk. Ettől különválva adatik elő, s a munka nagyobb felét képezi a kórodai rész, az alkalmazott kopogtatástan, mely az általános előismeretek rendszeres előrebocsátása után, a részletes jeltant foglalja magában. A munka függelékeként néhány kiválóan tanulságos és az irodalomban hiressé vált kóreset rajzát, végre az idevonatkozó irodalom kimerítő lajstromát, az egyes fejlődési korszakok szerint rendezve, találjuk. A mű olvasása közben mindenekelőtt kellemesen lep meg azon szabatos következetesség, mely azt jól átgondolt, egyöntetű egészszé teszi. Szerző az általa elfoglalt álláspontot perczig sem hagyja el; a részleteket mindenütt természetes fejlődésük szerint levezetve s beható itészi éllel méltányolva látjuk a nélkül, hogy szerző véleménye az olvasó önálló gondolkodásának és itélethozásának valahol útját vágná. Minden jelentékenyebb kérdésnél összeállítva találunk minden, csak valamennyire jogosult vélemény árnyalatot, idézve az arra vonatkozó irodalmat, s ha legtöbbször mégis kényszerülve érezzük magunkat szerző nézetét elfogadni, ez az alapos szakismeret és tárgyilagos logika meggyőző erejének jogosult befolyása mellett történik.

A kopogtatás és hallgatózás tanának irodalma oly nagyra nőtt, s részben oly elavult és értéktelen, miként annak közvetlen, kimerítő tanulmányozása a legtöbb szakemberre nézve nem csak igen terhes, de igen háládatlan foglalatossággá is vált, és Skodát méltán azon hangosan tett megjegyzésre indíthatá, miszerint: őszintén sajnálja azokat, kik az e tárgyban irottakat kivétel nélkül átolvasni kénytelenek.

A kiknek tudományos igényei a minpennapi kenyéren túl nem terjednek, s a kik a kopogtatásra vonatkozólag is megelégszenek azon folyományok tudomásul vételével, melyek a gyakorló orvos számára e l k e r ü l h e t l e n ü l szükségesek, azokat szerző maga a „Laennec a mellényzsebben"-féle surrogát művekre utalja; a ki azonban az általa gyakorlatilag értékesitendőket nem csak betanulni, de valódi szellemi tulajdonává tenni, átérteni is akarja, s azt eshetőleg önálló észleletek által tovább fejleszteni is vágyik: az előtt igen becsessé kell lennie az oly műnek, mely az idevonatkozó irodalom kincseinek úgyszólván fáradság nélkül teszi birtokosává, mely számára a meglevő felett nemcsak átnézetet nyujt, de annak önálló birálatára is képesíti s netaláni részletesb búvárlataiban vezérfonálul szolgál.

Az irály tömött, velős, helyenként emelkedett is, s bár nem osztjuk szerző azon nézetét, melylyel ő a nagy fontosságú tárgyak elsajátítására megkivántató szellemi munka egyrészét, azok tárgyalási módja által is igénybevehetőnek hiszi, s részünkről a legjobb irálynak azt tartjuk, mely a legnehezebben megérthető tárgyat legkönnyebben megérthetővé teszi: jelen alkalommal annál kevesebb okunk van szerző e részbeni nézetén fennakadni, mivel művének irálya csak kivételesen juttatá azt eszünkbe.

—γ.—

LAPSZEMLE.

(—h—n) Méh-hashártyabeli rostnövedékek, terhességgel bonyolódva.

L. asszony mindig jó egésségnek örvendett, első hószámja tizenhárom éves korában lépett fel, mely azóta mindig rendesen ment végbe. Az utolsó 1867-diki augustus 30-kán következett be. Erre csakhamar gyakran vizelt, emésztése megzavarodott s többször hányt. Novemberben hasában daganatot vett észre. Nélaton rostos daganatokat, egyszersmind pedig terhességet jelzett. 1868-diki január 15-kén a magzat mozogni kezdett, s már 25-én annak szívhangjai kivehetők voltak.

Depaul a beteget március 14-kén, annak terhessége hatodik havában látta. A has szokatlanul nézett ki. Elő- és kevéssé balfelé gömbölyü dudor foglalt helyet, mely annyira mozgékony volt, hogy azt a méh és a hasfalak közé lehetett csúsztatni Ezen daganat a méh mellső falának baloldali tájával kocsány által össze volt nőve. Összetartására nézve a közönséges rostos daganatokhoz hasonlított. Kevéssé magasabban fekvő helyen, a közepetti vonal felé, másik rostos növedék fedeztetett fel, mely körülbelül diónyi lehetett, az előbbinél keményebbnek tapintatott, s a méh szövetével széles alappal össze volt szövődve, minek megfelelőleg semmitsem volt mozgatag; a jobb oldalon alant, a tanesont haránt ága felett, a köldöktől két ujjnyi távolig tömeg észleltetett, mely egészen a jobboldali csipőárokig terjedett, s a hüvelyen át a méhet érő lökéseknek megfelelőleg mozgott, minélfogva felvehetőnek látszott, hogy a méh szövetének felel meg.

A hüvelybeli vizsgálás kiderítette, hogy a medenczeüreg kétharmada szinte rostos növedék hosszabbodása által töltetik ki, melyet felemelni semmi erőlködés daczára se sikerült. Az igen felemelkedett méhnyak balra és hátrafelé foglalt helyet. Kevéssé hosszú és már puha lévén, rajta keresztül a rostos daganatot érezni lehetett, melylyel egész balfelületével össze volt nőve. A magzat semmiféle részét se lehetett tapintani.

Ezek folytán Depaul a hatodik terhességi hónapban levő asszonynál rostos daganatokat vett fel, melyek a méh külső felületéből indúlnak ki.

Depaul a beteget minden két hétben egyszer látta, s tapasztalta, hogy a rostos növedék jelentékenyül nagyobbnak, a medenczebeli pedig lágyabb összetartásúnak mutatkozott.

Minthogy két hónapi észlelés alatt semmi kedvező változás se lépett fel, május 20-kán tanácskozás tartatott, melyben elhatározták, hogy várni kell, míg a terhesség rendes végét el nem éri, a vajudás bekövetkezésekor pedig annak természetes folyamát háborgatni nem kell, de egyszersmind a császármetszés végbevitelére minden készület megteendő.

Május 28-kán reggel a vajudás kezdetét vette, nyolcz órakor pedig a hólyag megrepedt. Tíz és fél órakor reggel egy láb a nyakszájon keresztül hatolt, s a daganat helyéből érezhetően kimozdíttatott, miáltal a medencze baloldalán jelentékeny üreg maradt vissza. A daganat felfelé nyomatván, a medenczének körülbelül fele szabaddá lett, míg a hasüreg baloldala megnagyobbodott. Mi még a daganatból a medencze felső részében megmaradt, azt az ujjal könnyen el lehetett távolítani. Délfelé a kitágulás meglehetősen teljes volt, de annak daczára, hogy a daganat az ujj által helyéből meglehetősen könnyen kimozdíttatott, a fej kihúzása kevéssé nehezen ment végbe. A kifejlett gyermek tetszhalott volt, huszonöt percz múlva azonban élete egészen visszatért.

Mint Depaul szülés után az anyát megvizsgálta, s a medencze üreg egészen szabad, a nyak pedig magasan volt, s annak közepét foglalta el. A hasfalon át daganatot lehetett tapintani, mely a köldököt négy haránt ujjnyival túlhaladta, s az egyik csipőároktól a másikig terjedett. Aláfelé a daganat alsó részét ki lehetett venni, mely annak nagy részét képezte.

Junius 3 kán a nyak a felső nyilás tengelyének irányában feküdt; a daganat előbbeni helyébe nem tért vissza. Az alsó daganat junius 6-dikáig térfogatában tetemesen kisebbedett ugyan, de azért a medencze felső tájának körülbelül felét elfoglalta.

Junius 15-kén a méhből és a rostnövedékekből álló tömeg még mindig kevéssé a köldök felett foglalt helyet, ezen időtől fogva azonban lassan bár, de folytonosan kisebbedett, s észrevehetőleg tapasztalni lehetett, hogy ezen csökkenés a méh szövetének rovására történt. A rostos növedékek a méh alsó részét körülbelül felényire fogták körül. Végtére a méh alsó része a kis medenczébe jutott, de a felső rész a fantáj felett több haránt ujjnyival foglalt helyet.

Julius 9-kén a méh feneke egy haránt ujjnyival volt a köldök alatt, s a nagy rostnövedék majdnem ily magasságban foglalt helyet, míg alant a medenczébe ért. A kevéssé előálló nyak balra és hátrafelé hajlott, s a rostos tömegtől elválni látszott. A három rostos növedék térfogata érezhetőleg kisebb volt, a térfogat azonban jelentékenyebbé vált. Mindebből pedig foly, hogy huzamosabb időre van szükség, ha a méhbeli rost növedékek változatait pontosan észlelni akarjuk.

Depaul L. asszonyt utoljára julius 28-dikán látta. A hószám megelőző napon megjelent, s a beteg egészen helyreállott. A gyermek, ki szülésekor harmadfél kilogramme-nál (5 vámfont) többet nem nyomott, julius 9-kén 3,693 kilogramme (több mint 7 font) nehéz volt (Société imperiale de chirurgie. 1868, jul. 29).

(—h—n) A villamosság mint helybeli érzéstelenítő méhbeli étetések után.

Az idült méhlob elleni leghatásosabb gyógyeljárások egyike a méh üregének étetése, akár légenysavas ezüstből pálczika által, mely abban bennhagyatik, akár pedig kénsavas rézzeli érintés által. Az elsőt Courly, Gneaeau de Mussy, Richet, s még mások szokták használni, míg az utóbbit gyakrabban Revillout tr. veszi igénybe.

Revillout tr. hét évvel előbb mintsem Courty, Montpellier-i tanárnak idevonatkozó munkája megjelent, véletlen által ugyanazon eljárásra vezettetett, milyent az utóbbi javaslatba hozott. Revillout-nak ugyanis nőbetege volt, ki a méhnyak túlfejlettségében szenvedett, minek gyógyítása végett a nyakcsatornán át mélyen légenysavas ezüstből pálczikát tolt be, mely véletlenül eltört, azt kihúzni nem lehetett, s nem maradt egyéb hátra, mint a beteget igen sós vízben tartani. Azon naptól kezdve azonban a beteg váratlanul folytonos javulásnak indúlt, a méhnyak meglágyúlt, s nagysága folytonosan kisebbedett; de emellett kínos fájdalmak léptek fel, melyek a pálczika bennmaradása után nehány percz múlva mutatkoztak. Görcsös természetűek voltak azok, a méhtől egészen az ágyéktájakig elterjedtek, s igen nagy részben a méhrostok rendetlen összehúzódásai által okoztattak.

Ezután kevés idő múlva Revillout azon müveletet, mely oly jó eredményt mutatott, más betegnél szinte alkalmazni akarta, de ugyanekkor azon törte fejét, hogy miként volna lehetséges a görcsszerű fájdalmakat csillapítani, melyek azt követni szokták. Azon gondolatra jutott, miszerint jó lenne az átterjesztett villamosságot (electricitas inducta) alkalmazni, oly czélból, hogy ezáltal az összehúzódás átalánossá tétetvén, az egyes rostok rángásai kikerültessenek, mi mindig fájdalommal szokott egybekötve lenni. Ezen felvétel téves is lehetett volna ugyan, de a kisérlet sikerült.

Asszonyságnál a méhüregben pokolkő hagyatott, míg a méhnyakra konyhasóval átitatott tépetgomoly tétetett, hogy jó villamvezetőként szerepeljen. Ezen gomolyra érczgomb helyeztetett, mely kaucsukkal bevont réz-szára által a villamkészülék egyik sarkával összeköttetésben állott, míg a másik sarok az alhasi tájon foglalt helyet.

Közel háromnegyed órán át gyenge villamáram keringett keresztül, s ezen egész idő alatt a fájdalom szerfelett csekély volt. Az alkalmazás félbenhagyása után valamennyire fokozódott ugyan, de távolról sem oly mértékben, mint ez az első alkalommal tapasztaltatott. A gyógyulási eredmény mi kivánni valót sem hagyott maga után.

Revillout ezen esetek után az átterjesztett villamáramnak, mint a méh érzéstelenítő szerének tanulásához hozzáfogott, midőn szemügyre vette, hogy azon szerv érzékenysége különböző személyeknél eltérő, s a méhnyak belső felületén inkább ki van fejlődve mint a külsőn. A fájdalom sohasem mutatkozik mindjárt az első pillanatban, étessük bár a méh testének vagy a méhnyak üregét. A fájdalmak az étetésre használt légenysavas ezüst vagy a kénsavas réz kivevése után,nehány perczt egészen fél óra múlva,jelennek meg, s szinte változó idő eltelte után csökkenésnek indúlnak. Némely nőknél azok szerfelett élénkek, míg másoknál igen türhetők, de vannak olyanok, kiknél az étetőszerreli hosszú érintkezés daczára a

legcsekélyebb fájdalom sem lép fel. Ezen különböző egyéni viszonyokról pedig megfeledkeznünk nem szabad, ha a villamosságnak azon rendbeli fájdalmakra való befolyását meg akarjuk fejteni; emellett azonban az ellenkező hibától is ovakodnunk kell. Igy például vannak nők, kiknél a méhbeli szerfeletti érzékenység bizonyos féleségű zsábától származik, mely a kezelés alatt megszűnhet, míg annak félbenhagyása után ismét fellép, mint a méhszenviségben szenvedőknél elégszer látjuk, kiknél az érzéstelenség körülbelül oly módon változik.

Miután Revillout észleletei arra nézve eléggé számosak, hogy azokból folyományokat kivonni megkisértsen, miből következőleg állítja, hogy tapasztalatai szerint a villamosság a méhbeli fájdalmakat tetemesen csökkenti, sőt azokat megszünteti, ha mindjárt étetés után és eléggé hosszasan alkalmaztatik.

Nem szükséges, hogy az áram erős legyen. Rendes körülmények között a méhhüvelyen és a méhen keresztülhatoló áram semmiféle érzést se támaszt. A vezetőnek a hüvelybe való bevezetése semmi kellemetlenséggel sincs egybekötve, s a beteg legfeljebb a hüvelyzárizom összehúzódásait érezheti. Mi pedig a has felületét illeti, ez a villamosság irányában érzékeny ugyan, de sokkal kevésbé, mint a kezek, kivévén midőn zsábák vagy túlérzékenység székhelyévé vált.

Midőn a villamsarkat a petefészkek tájára erősen nyomjuk, ezek egyikén, kivált pedig baloldalon mélyenfekvő túlérzékenység keletkezik.

Többször megtörtént, hogy a villamkészüléket a végbevitt étetés után nem lehetett rögtön használni, mert az áram bármely oknál fogva azonnal megindúlni nem akart. Ilyen esetekben, midőn a beteg már szenvedett, midőn az étetés kevéssé nagyon is mély volt, kivált ha az étető pálczika bennhagyatott, a méh az áram hatásakor érzékeny, sőt sokszor igen érzékeny lett. Némely asszonyok olyankor égés érzéséről panaszkodtak. Ily körülmények között az áram által előidézett érzéstelenség igen csekély volt, s minthogy a bekövetkezett új fájdalomról a beteg nagyon panaszkodott, Revillout nem késett azon hatány alkalmazását félbeszakítani.

Ezekből látható, hogy a villamosságtól a méh üregének étetése után bekövetkező fájdalmak megakadályozásában sokat várhatunk ugyan, de ha ezek már egyszer bekövetkeztek, az sokkal kevésbé hatásos. Ezekből folyólag a villamáram alkalmazásának az étetést lehetőleg majdnem azonnal követni kell, s annak erősségét és tartamát az utóbbi természetéhez és terjedelméhez kell viszonyítani.

Azon kérdést illetőleg, valjon a villamosság a méhkörüli azon eshetőségek ellen megvéd-e, melyekre mindig készen kell lennünk, midőn a méhre, különösen pedig az ezt bélelő nyákhártyára erősen behatunk, Revillout azon véleményben van, hogy midőn a méh függelékeiben lobos góczot, vagy a hüvelyboltozatnál hullámzást fedezhetünk fel, akkor a méhüregbeli mindennemű étetéstől mindaddig tartózkodnunk kell, míg csak az arra mutató jelenségek meg nem szűntek; ha azonban jelek nincsenek, melyekből a méh függelékei vagy a hashártya gyulladására következtetni lehetne, akkor Revillout tapasztalatai szerint a villamosság a gyurmabeli méhlob étetése folytán fellépő esélyeket hátráltatja. (Académie de médecine. 1868, aug. 4).

(—h—n) Teljes hangtalanság esete, — az alsó gégeideg villamos izgatása, — gyógyulás.

X. kisasszony, tizenhét éves, igen jó testalkatú, azonban szerfelett érzékeny, május 15-dikén több pohárvíz megivása után egyszerre egészen hangtalan lett. Mindjárt kezdetben izzasztókat, csillapító és összehúzó toroköblögetőket kapott, de a hangtalanság mind annak daczára szűnni nem akart. Ekkor mirenysavas szikenyel (arsenas sodae) itatott izgató szivarkák, kátrányos víz és kénes vizek ajánltattak. Miután ezek sem vezettek czélhoz, a leány szülőhelyére Mastre ba (Ardéche) küldetett, azon reményben, hogy a levegőváltozás talán előnyére leend; de ez sem vonta maga után a kivánt sikert, mert a leányka csak olyan hangtalan maradt, mint azelőtt volt.

A beteg kellemetlen állapota mindaddig változatlan maradt, míg a háziorvos indítványára Philipeaux R tr. tanácsát nem kérték ki, ki az alsó gégeideget villamossággal izgatta.

Julius 17-kén, midőn Philipeaux tr. a beteget látta, ennek hangja teljesen hiányzott, a gégében és a torokban azonban semmi fájdalomról se panaszkodott. Csak halk szavakat suttoghatott, de ezeket sem lehetett tisztán kivenni. Az átalános egészségi állapot kitünőnek volt mondható.

A garat nem találtatott meggyulladva, valamint a gége sem, a hangrés azonban igen tágnak és háromszögletünek látszott, Philipeaux azonnal a hangszálagok hüdésére gondolt, melyek izomzata nem húzódhatott össze, s így a levegő szabadon járhatott ugyan, de a hangképzés merőben lehetlen volt.

Minthogy az alsó gégeideg a hangképzésre közvetlenül és lényegesen befoly, Philipeaux a hangtalanság okát egyenesen ezek hüdött voltában kereste, miért is a villamosság általi izgatást elhatározta. Az izgató villamkészülék egyik sarka a garaton át a gége hátsó felületére tétetett, míg a másik az alapporczi-, nyelcsonti izom (musculus crico-hyoideus) felületén helyeztetett el. Meglehetősen erős villamáram alkalmaztatott. Alig, hogy az átterjedési áram (electric. inductiva) megindíttatott, a beteg majdnem rögtön hangos kiáltást hallatott, Philipeaux-nak élénk köszönetét fejezte ki, azonban egy időben heves ideges roham lépett fel, mi körülbelül egy óráig tartott, s mi közben a beteg folytonosan anyja után kiáltozott. Mint ezen válság megszünt, a beteg minden baj nélkül beszélhetett. Hangja kevéssé fátyolozott volt ugyan, de azért eléggé tisztán és határozottan kivehető. Estig a hang csengése is visszatért.

Philipeaux még két más hasonló sikerü esetet észlelt, valamint ilyeneket Duchenne, Sédillot, Meyer, Ehrmann és Hennes is beszélnek el. (Soc. imp. de chir. 1868, jul. 29.)

(—h—n) A méhbeli rostos daganatok növéséről terhesség alatt.

Guéniot bebizonyítani törekedett, hogy a méhbeli rostos daganatok a terhesség alatt nem nőnek, s semmi változáson se mennek keresztül; Guyon azonban esetet hoz fel, mely szerint Guéniot állitása tarthatlannak látszik. Az utóbbi kórházi osztályán nő feküdt, ki húgyrekedésben szenvedett. Legelőször terhességre gondolt. A nyak egészen a fanizületig fel volt emelkedve; úgy tetszett mintha a lágy méh hátra lenne dülve. Összetartása olyannak mutatkozott, mint ezt terhesség alatt tapasztaljuk; a hószám azonban semmi késleltetést se szenvedett, s a beteg állította, hogy a húgyrekedés az ivérvérzési időt nehány nappal megelőzőleg következett be. A hószám csakugyan beköszöntött, s a méh hátsó falában mutatkozó daganat keményebbnek tapintatott, minélfogva Guyon nem késett azt méhbeli rostos növedéknek jelezni. A hószám után a daganat kisebb, némileg mozgékony és egyszersmind lágyabb lett, mi mellett a húgykiürités is megindult. Hogy pedig a méh fokozott működése a benne levő rostos növedékek nagyságát öregbítheti, kitűnik abból, miszerint Danyan nőnél tetemes nagyságú méhbeli rostnövedéket jelzett, míg Récamier kevéssel előbb a nyak megduzzadásán kivül mitsem észlelt. Itt a növedék nagyobbodását a bekövetkezett terhességgel közvetlen viszonyba lehetett hozni. (Soc. imp. de chir. 1868, julius 8.)

(—h—n) A gyűszünke (digitalis) mint húgyhajtószer külsőleg alkalmazva.

Brown tudor azon gondolatra jött, hogy a gyűszünkét, mint húgyhajtó szert külsőleg alkalmazza, minek szerinte többek között azon különös előnye is van, hogy ezen szer adagolását ekként sokkal szabatosabban határoztatni meg, s sokkal inkább ellenőrizhetni, mint midőn belsőleg nyujtatik. Meleg borogatásokat használ, melyeket vagy oly módon készíttet, hogy a friss leveleket forró vízzel összekeverteti, vagy pedig a gyűszünke fejtvény lenmaglisztte lesz összekeverve. Az elkészült pép a hasra boríttatik, s a szerző mondja, hogy ilyképen a vesék működését hat esetben sikerült helyreállítani, melyekben vesekövek voltak jelen, s minden más szerelés egészen sikertelen maradt. A gyűszünkelevelek hatóanyaga ezen az úton a vérbe oly gyorsan és oly nagy mennyiségben átszivárog, hogy már kilenczven óra múlva az érlökések száma 109-ről 75-re alászállottt, s a következő huszonkét óra alatt huszonkét obon vizellet üríttetett ki, mely $1,_{05}$ fajsulyú, savi hatású, kevéssé fehérnye tartalmú és valamennyire véres volt. Másik esetben az érlökések száma három óra alatt 80-ról 65-re csökkent, s ugyanakkor a

húgy jelentékeny mennyiségben üríttetett ki. Két, egészen négy nehezék tömény festvényt közönséges lisztes péppel összekevervén, körülbelül ugyanazon hatás észlelhető. Ezen húgyhajtó hatás annál inkább feltünő, minthogy megelőzőleg a húgycsappal legfeljebb egy vagy két csepp vizeletet vagy vért lehetett kiüríteni.

Alkalmazáskor a pépes borogatásokat minden hatodik órában meg kell újítani mindaddig, míg az érlökések csökkenése a gyüszünke hatását határozottan nem mutatja. (Med. Times and Gazette. 1868).

(—h—n) A rüh kezelése.

Hardy a rüh ellen kevésbé erős és kevésbé izgató kenőcsöt használ, mint ezt mások teszik. A következő vényt ajánlja :

Rp. Sulfuris sublimati scrupulos duos,
Kalii subcarbonici scrupulum unum,
Adipis suilli unciam semis. MDS. Kenőcs.

Miután a beteg a bőr meglágyítása végett langyos vízben megfürösztetett volna, mindjárt a fürdő után este lefekvéskor, azután pedig a következő reggel felkeléskor bekenetik. Másnap este a beteg újra megfürdik, hogy a kénes kenőcs lemosassék, mely egészen idáig a bőrön hagyatott, miszerint itt némi izgatottságot idézzen elő. Az egyszerű vagy lágyító fürdők a viszketést csillapítják, melyek a másodlagos jelentékeny kiütéseknél nem szoktak hiányozni. (G. des h. 1868, 84 sz.)

TÁRCZA.

A magyar orvosok és természetvizsgálók Egerben tartott XIII-dik nagy-gyülésének megnyitó közülése 1868-dik augustus 24-kén.

A XIII-dik nagy-gyülésnek ezen megnyitó ülése az érseki lyceum tágas nagy termében tartatott meg, mely zsúfolásig megtelt, míg a karzaton hölgyek szép számmal jelentek meg.

Bartakovics Béla egri érsek köszönetét fejezte ki, hogy az orvosok és természetvizsgálók rimaszombati nagy-gyülése szíves volt őt az egri nagy-gyülés elnökévé megválasztani, mely bizodalmat szívesen fogadott ugyan, azonban nem minden aggodalom nélkül, mert bár a tudományokat kedveli és müveli, hivatalos elfoglaltsága nem engedte, hogy a természettudományok terén annyira alapos ösmereteket szerezhessen, miszerint elnöki tisztjének minden tekintetben megfelelelhessen. Ezen irányban azonban reméli, hogy a mellette levő szakférfiak támogatása által képes leend a nagy-gyülés czélját előmozdítani; beszédét pedig azon buzgó óhajtással zárta be, hogy a nagy-gyülés őt szíves és barátságos hajlamában tartsa meg.

Tavasy Antal, Eger városának polgármestere, a város közönsége nevében a nagy-gyülés minden egyes tagját örömmel üdvözölte, s szíves köszönetét fejezte ki a felett, hogy azok oly nagy számmal jelentek meg. Midőn Eger városa az orvosok és természetvizsgálókat meghítta, hogy azok XIII-dik nagy-gyülésüket itten tartsák meg, azon törekvést akarta előmozdítani, melyet az orvosok és természetvizsgálók hazánk és a tudomány tanulása körében kifejtenek ; az ezen tekintetben szerzett érdemeket elősorolni nem tartja szükségesnek, hanem kívánja, hogy a nagy-gyülés ezután is az eddigihez hasonló buzgóságot fejthessen ki az általa elfoglalt téren, s ezen reményben éljen a gyülés, éljen ennek elnöke.

Ipolyi Arnold, egri székesegyházi kanonok, a nagy-gyülést a megyei és városi rendező bizottmány nevében, mint ennek elnöke, igen fényes és szabadon elmondott terjedelmes beszéddel üdvözölte, mely a hallgatóság figyelmét mindvégig lekötötte, s több helyen harsány tetszés nyilvánítások által szakíttatott félbe.

Ezután Kubinyi Ferencz a nagy-gyülés első alelnöke meglehetős hosszú beszédet olvasott fel a Mátra és Bükkhegységről, nemkülönben a palócz népről.

Kátai Gábor a nagy-gyülés második titkára felolvasta azon tudományos testületek és egyletek neveit, melyek a jelen nagy-gyülést üdvözölték, azután pedig jelenté, hogy az olasz természetbúvárok f. évi september 14—17-dik napjain Vicenzában tartandó III dik congressusukra hívták meg a nagy-gyülést, mi is kedves tudomásul vétetett.

Jelenté továbbá, hogy a tiszai, a Ferdinánd császár északi, az állam, a déli, a magyar északi vaspályák, a dunagőzhajózási, és a magyar gőzhajó társaság igazgatóságai a társulat tagjainak fele árérti szállítást engedélyeztek, — melyekhez is köszönő iratok küldése határoztatott.

Erre felolvasá Mármaros Sziget, Szathmár Némethi és Fiume városok meghivó leveleit, melyek mindannyian igen élénk éljenzéssel fogadtattak, a mely Fiume városa meghivó levele felolvasásakor szünni nem akaró lelkesedéssé fokozódott. A választás azonban a szabályokhoz képest a zárközgyülésen történend.

Ekkor az állandó központi választmánynak a nagy-gyüléshez áttett jelentései olvastattak fel, mi közben a pályadíjnyertes Kaufmann Kamilló úrnak Rosnyó és Dobsina városok 200 frtnyi pályadíja a nagy-gyülés elnöke által átadatott. Ezután Rózsai József pénztárnok a pénztárról szóló jelentését olvasá fel, melynek megvizsgálására bizottmány neveztetett ki.

Ezt követőleg a gyülés másod alelnöke Flór Ferencz lépett a szószékre s lelkesedett és lelkesítő szavakban tett jelentést az országos orvosi nyugdíjintézet és segélyegyletről, mit azon szép tettel végzett be, hogy a pártolók sorozatát egyelőre 200 darab aranynyal indította meg, mi kitörő lelkes éljenzéssel fogadtatott.

Most az értekezésekre kerülvén a sor, Rónay Jáczint lépett a szószékre s mindenkit egyiránt meghódított szép értekezésével, melyet a jégkorszakról tartott. Ennek végeztével Szabó József adta elő Heves és Külső-Szolnok megye földtani viszonyait, előadását színes földtani abroszszal érzékítvén, melyet, noha az idő már meglehetősen előhaladt, mindvégig kiváló érdekeltséggel hallgatott mindenki, s élénk elismerésével adózott a szorgalmas buvárnak, ki a megye földtani képét első állitá elébünk ily tüzetesen.

A közgyülés 1 és $^1/_2$ órakor végződött be.

A segédek jogairól felfedezéseknél.

A párisi tudományok akadémiája (Académie des sciences) legközelebb élénk és talán heves szóváltás színhelye volt, abban Delaunay és Le Verrier, mindakettő kitűnő csillagász, vévén részt, közöljük azt, mert a mondottak nemcsak a csillagászatra vonatkoznak, hanem általában minden tudományra, melyek felfedezésekkel járnak.

1868-diki november 5-kén a marseillei észleldében (observatorium) a 91-dik kicsiny bolygód fedeztetett fel, s ezen magában véve nem nagy dolog, a két vetélytársat, t. i Delaunay-t és Le Verrier-t, szerfelett szenvedélyes összeütközésbe hozta. Az utóbbi ugyanis a tényt az akademiában bejelentvén, a felfedezés dicsőségét Stephen-nek, az észlelde igazgatójának tulajdonitotta, mire Delaunay megjegyezte, hogy a a felfedezés tulajdonképen fiatal ember által történt, ki a szóban levő intézetnél van alkalmazva. Ezt Le Verrier nem tagadta, hanem igazolni iparkodott, hogy mindamellett miért kell Stéphen-t, még pedig egyedül ezt felfedezőnek tekinteni. Szerinte ugyanis a kicsiny bolygók és üstökösek keresése akként van szervezve, hogy arra olyan emberek is alkalmazhatók, kiknek csillagászati ösmeretei nincsenek, s ezek követelhetik ugyan, hogy buzgóságukhoz képest fizettessenek, de arra nincs joguk, hogy neveiket a közönség előtt szerepeltessék, mintha csillagászok lennének, mert ilyeneknek csak azokat tekinthetjük, kiknek kellő ösmereteik meg vannak, s mások segitsége nélkül is tudnak boldogulni. Ezen felelet Delaunay-t ki nem elégitvén, mondotta: „Le Verrier tehát nem tartózkodik kimondani, hogy a marseille-i észleldében tudatlan és egészen képtelen fiatal emberek alkalmaztatnak. Már ez magában véve szörnyűség; azon elfogadott elv pedig, mely által felfedezéseiktől megfosztatnak, a „*sic vos non vobis*“ legvégsőbb rendszeresitése. Abban

bizonyos vagyok, hogy Le Verrier kivételével, egyetlen észlelde igazgató sincs, ki olyan elméletért a felelőséget magára merné vállalni, mi pedig engemet illet, kötelességemnek tartom meg nem engedni, hogy az olyatán eszmék itt az akadémiában elő hozassanak ellenünk való felszólalás nélkül.“ Ezen szigorú birálat Le Verrier gyenge oldalát érintette, s az akadémiai tagtársokhoz fordúlva, a legnagyobb tűzzel mit a francziák a „*vivacité*“ alatt csak érthetnek, felkiáltott: „Mondják meg nekem, vajjon azt, mit Delaunay szememre vet, nem mindnyájan elkövetjük-e. Midőn dolgozdáikban (laboratorium) vagy tanulmányaik közben segédeket használnak, megnevezik-e azon fiatal embereket, kik az önök általt kijelölt úton és az önök felügyelete alatt számitottak, kisérleteket tettek vagy bármikép dolgoztak? Vajjon kötelességünk-e azok neveit megemliteni, kik segédeink, s azokat a közönségnek mint csillagászokat be kell-e mutatnunk? Mit tőlük kivánunk, arra még az sem szükséges, hogy írni tudjanak. Mindaz mire szükségük a jó szem.“ Ezutan részletekre bocsátkozva, kimutatta, hogy milyen erőművi a foglalkozás, melyet azon fiatal embereknek végeznök kell s egyszerűen csak jelentik, ha valamely csillag a koczkás láttéren megjelen, minek megtörténte után az igazgató az észlelet helyessége felöl meggyőződést szerez és a szükséges számitásokat megteszi.

Pillanatig sem kétkedünk, hogy a 91-ik bolygó felfedezésénél az oroszlánrész Stephan urat illeti, mindamellett az ehhez hasonló esetekben méltányos és egyszersmind eszes dolog, a segédeket megnevezni, kiknek a felfedezési műveletekben része volt. Ezt tenni a német tudósok sohasom mulasztják el, s csak a franczia tudosoknál látszik szokásban lenni a segédnek hallgatással való mellőzése, kiknek utoljára is tanúlt és művelt embereknek kell lenniök, mert bizony a tudatlan és műveletlen ember azon dolgokat nem végezheti, melyeket felfedezéseknél a segédeknek véghez kell vinniök. Igy a jelen esetben a távcsőn keresztül való állandó, türelmes és hű szemlélés, az embernél oly kiváló tulajdonokat tételeznek fel, melyek csak keveseknél találhatók fel, s az olyan segéd, kiben azok meg vannak, mesterének vagy főnökének mindenesetre méltó társa, ki azt munkálataiban lényegesen segítheti, vagy talán épen azon hiányokat pótolhatja, melyek abban meg vannak. Igy lehet valaki igen kitünő számoló és páratlan számító, de türelmetlen természeténél fogva kitartó vizsgálásra kevésbé alkalmas; de feltéve hogy az illető buvár minden kitünő sajátságokat magában egyesit, segédének mindenkor meg van azon érdeme, miszerint őt munkája többé-kevésbé kiváló részében helyettesíti, s addig más dolog után járhat. Ez megjegyezni valónk, mi a dolog méltányos oldatára vonatkozik, mi pedig az eszességet illeti: kérdjük, nem helyesebb-e mondani „NN. úr szíves volt munkálataim alkalmával nekem segiteni“, vagy hogy a jelen esetnél maradjunk, nem lett volna helyesebb, ha Stéphan úr ekként szól: „X. úr volt szíves magára vállalni, hogy vélem a bolygód megjelenését tudassa, melynek számi ásaim szerint itt és ekkor kellett megjelenni.“ Bizonyára nem találkozott volna senki is, ki Stéphan felfedezői érdemét kétségbe vonja vala, sőt neve az önzetlen szabadelvűség bélyegével inkább diszlett, a segédre pedig kevésbé, vagy talán épen nem figyeltek volna, míg a név elhallgatása kétségkivül részvétet keltett, az egészet elnyomás színében tüntette fel, s meglehet, hogy ez az embereket itéletükben részrehajlókká tette. A mester részén az önző hiuság csak oly rossz tulajdon, mint midőn a tanitvány vagy segéd magát túlbecsüli. *A.*

Nyilt levél az „Orvosi Hetilap“ t. szerkesztőjének.

T. szerkesztő úr!

Becses lapjának f. évi 23-dik számában egy jelentés van a budapesti kir. orvosegylet május 30-diki üléséről, melyben „Az orvos a köznevelés ügy irányában“ czimű székfoglaló értekezésem olvastatott fel. A t. referens úr e jelentésben nem úgy fogta fel értekezésem irányát, mint a milyen az valóban. Szándékom volt azonnal felszólalni ezen tévés felfogás ellenében, azonban az „OHL.“ 24-dik száma hozott egy kis „igazitást“, mely a tévedést némileg jóvá tette. Elálltam tehát egyelőre szándékomtól, mert azt is reménylettem, hogy ha értekezésem a szaklapokban megjelenend, minden téves felfogás önként el fog enyészni.

Ugyancsak az „OHL“ 32-dik számában azonban ismét van egy czikk, („Az orsz. egészségügyi tanács“ és az „orvostudori kar“ III.) mely említett értekezésemet is megemlíti s azt mondja róla, hogy alapeszméje az: „miszerint az orvosoknak a nevelés ügyére befolyni j o g u k van és kötelességük.“ — Ez ismét téves felfogás; engedje t. szerkesztő úr, hogy helyreigazítsam, mert értekezésem alapeszméje távolról sem jogszerzés vagy mesterkélt befolyásnak kierőszakolása, sőt ellenkezőleg figyelmeztetés azon természetszerű befolyásra, melyet az orvos, szakbeli hivatásánál fogva, — és csakis így, — a nevelés ügyére több irányban gyakorolni k ö t e l e s s é g s z e r ű l e g tartozik. Hogy az orvosegyletben az értekezésemben megpendített eszmék nyomán hang emelkedett, mely meggyőződésem szerint is túl lőtt az én czélomon, midőn az orvosoknak mintegy rendi befolyást és kizárólagos jogot látszott vindicálni a nevelés ügyére: ez ellenében más, habár nem egészen nyilvános úton igyekeztem érvényre juttatni értekezésemben foglalt nézeteimet.

Kérem t. szerkesztő urat szíveskedjék, további balmagyarázatok megelőzése tekintetéből, székfoglaló értekezésemet, ugy a mint az a „Gyógyászat“ f. évi 23-dik számában megjelent, becses lapjában ezen soraimmal együtt közzétenni. *)

T. szerkesztő úrnak alázatos szolgája

Raisz Gedeon tr.

Vegyesek.

— A magyar orvosok és természetvizsgálók XIII. nagy-gyülése általjövő évi öszszejöveteli helyül F i u m e, elnökökké: S c a r p a és báró V é c s e y J ó z s e f főispán; alelnökökké; M a t k o v i t s, I p o l y i A r n o l d és H a l á s z G e j z a tr. jegyzőkké: R a d i c s, P o o r I m r e és B ó d o g h A l b e r t trok választattak meg.

— B a l a s s a tnr-t, hír szerint, Ő Felsége a királyné sajátkezűleg irt levélben hivta meg az udvar nyári tartózkodáshelyére, hogy a királyné testorvosával Fischer tr-ral egyetemben az újan született herczegnő életrendi szabályzatát kijelölje.

— A bécsi szaklapok B i l r o t h tnr. megmaradását a bécsi egyetemen biztositottnak állitják.

† G y u r á s z tr. városi tiszti főorvos, egyszersmind a sz. tiszai vaspálya társaság és a kassai dohánygyár orvosa f. é. aug. 3-kán Kassán elhúnyt.

† Folyó hó 10-én halt meg Bécsben Bright-kór folytán K ö s t l e r H e r m a n tr. nyugalmazott törzs orvos és az utóbbi porosz hadjárat idején a ludoviceumi katona kórház igazgató főorvosa.

—*a*— A kolozsvári egyetem felállitása iránti hangulat általában kedvező, ha azonban annak bekövetkezése egy ideig még el fog huzódni, annak okai pénzbeli nehézségekben feküsznek. Már az első költségek fedezésére is több százezer forint kellene, minélfogva annak egyszerre való létrejövetele alig lehetséges, hanem csak fokozatosan, lassan lehet haladni a czél felé. A koloszvári orvos-sebészeti intézet emelésére inditványoztatott, hogy sebész mesteri okleveleket adhasson ki, mivel egyidőben a polgári sebészet meglenne szüntetve, a pesti egyetemen pedig a sebészet eltöröltetnék. Ezenkivül kórboncztani, szemészeti, növény- és vegytani tanszék felállitása hozatott javaslatba.

—*a*— Boucher de Perthes, Abbeville-ben, nyolczvan éves korában meghalt. Perthes azon szerencsés felfedezők közé tartozott, kik elég hosszú ideig élnek, hogy felfedezéseiknek kezdetbeli elhanyagoltatása és mondhatni kicsinylése után az őket megillető elösmerést és hírnevet megérhessék. A kovaeszközöknek a homokrétegekben általa történt felfedezése a történet, régészet, földtan és az embertanra nézve egyaránt a legnagyobb fontosságú. Láncznak a végszeme az, melyből kiindulva, az embernek a földön való létezése korára és ősi állapotára nézve a nézetek máris lényegesen megváltoztak, s nem lehetlen, hogy a földtani számitásokra nézve szinte lényeges változásokat fog maga után vonni. Perthes-nek kovaeszközökből álló páratlan gyüjteménye a st. germain-i galloroman museumban van letéve.

—*a*— A bonni egyetem fennállásának jubilaeumát legközelebb ülte meg, melyben tiszteletbeli tudorokká avattattak: a porosz trón-

---

*) Megbocsát t. ügyfelünk, ha kivánságának csupán jelen „Nyilt levél“ közlésére vonatkozó részét teljesitjük. Az „OHL.“ 32-dik számában inkább a budapesti orvosegylet megállapodásáról, mint a székfoglaló értekezés érdemlegéről tétetett említés, s a mennyiben ott az elsőre vonatkozólag is nyitva hagyatott a helyes vagy nem helyes értelmezés kérdése, fennebbi levél közlését annál inkább elegendőnek van okunk tartani minden netaláni félreértés megszűntetésére, mivel a nyilatkozat az érdeklett tr. úr e tárgybani álláspontja felől minden kétséget lehetlenné tesz.

Szerk.

örökös, Bancroft, az Egyesült-Államok követe Berlinben; Stuart Mill, londonvárosi képviselő; Paget, sebész Londonban; Darwin Károly, Londonban; E. Hartnack, látszerész Párisban, Pasteur Lajos, vegyész Párisban; A. Petermann, a híres földrajzíró, Gothában; Koemans genti tanár; Hiller Nándor, a kölni csillagda igazgatója; Kapp Frigyes, Új-Yorkban; Mure, Edinburghban; Regnier, Franciaországban; Renmont, Aix-la-Chapelle ben; Schmidt Gyula, az athenei csillagda igazgatója; Rossi, Rómában; Stuve Otto, a csillagászat tanára Szent-Pétervárott.

— Indiai lapok szerint a chinafa müvelése kivált Matrasban oly kiterjedést nyert, miként többé nincs ok a chinahéj hiányától félni. Újabban módot találtak fel, mely szerint a lehántott chinafa életben tartható s elvesztett héja helyett más, kinalban még gazdagabb kérget termel.

—*a*— Horwitz tr-t (Oroszország) legközelebb terhes nőhöz hitták, ki még alig volt tizenkét éves. A hószám tizedik életévében jelent meg, s azóta rendesen tartott. A terhesség alatt magát igen jól érezte. A medencze jóalakú és eléggé tágas volt. A vajudás igen kedvezően köszöntött be, s tíz óra múlva egészséges, erőteljes figyermek születésével végződött. Az anya jól érezte mágát, s tejet bőven választott el.

—*a*— Kissingen-ben 1867-ben májustól septemberig 7408 beteg tartózkodott, 2015-en pedig keresztülutaztak, s így az összes látogatók száma 9423-ra ment. A 7408 beteg közül 5183 Németország különféle részeiből jött, 2225 pedig idegen volt, az utóbbiakból pedig volt 726 orosz, 521 angol, 235 franczia, 155 éjszakamerikai és 141 német.

Kivonat

Dr. Flór Pestváros tiszti főorvosának 1868-diki julius havi közegészségügyi hivatalos jelentéséből.

Ezen hó időjárati viszonyai a mult juniushoz képest valamivel élesebben folytak le, mindamellett kedvezően hatottak az állati és növényi életre.

A légnyomat középsúlya = 331.77 p. v. mutatott. — A hőmérő középfoka R. szerint = 18.24. — A páranyomat középmértéke = 5.15 p. v. — Középnedvesség = 58.0 %. — Ozontartalom középszámitás szerint nappal = 3.70, éjjel 4.07 fok. Az északi és északnyugoti szelek voltak uralkodók. — Vihar és zivatar 14 napon tapasztaltatott. — Esett 13 napon = 20.42 p. v. — Köd 1 napon volt észlelhető.

A közegészségi állapotot illetőleg — az egyetemi kórodákban és a magán gyakorló orvosok által kezelt betegek kivételével — a többi gyógyintézetekben, s a közköltségen ápolt szegények közt összesen 4851 kóreset fordúlt elő, mely szám a múlt junius havi létszámnál 1072 esettel kevesebbet tűntet fel, tehát javulást mutat. Ezek közül különféle intézetekben 2028 fekvő és 2823 járó beteg ápoltatott.

A gyógyintézetekben ápolt 2028 fekvő beteg közül meggyógyúlt 1120 = 55.$_{22}$, — meghalt 109 = 5.$_{37}$, — ápolás alatt maradt 799 = 29.$_{39}$ %.

A városi polgári kórház 1-sö sebészi osztályán (Dr. Kovács) 60, 2-dik sebészi osztályán (Dr. Lumniczer) 54,— szemészi osztályán (Dr. Siklósy) 18,— gégebajok osztályán (Dr. Navratil) 4,— fülbetegek osztályán (Dr Böke) 3,— összesen 139 sebészi, szemészi gége és fülmütétel hajtatott végre.

Halálozás. Az egész városban (a katonai kórházak kivételével) valamennyi gyógyintézetben meghalt összesen 610,— tehát 119-el kevesebb mint mult juniusban. Meghalt finemü 308, nőnemü 302. Legtöbb halt meg 1 éves korig = 240,— továbbá 1—5 között = 40,— 86,— 31—80 között = 65,— 41—50 között = 55,— 21—30 között = 40,— 51—60 között = 38,— 11—20 között = 36,— stb. Meghalt a tanművelők, művészek, hivatalosak és birtokosok osztályából 31, kereskedő és iparos 230, munkás és szolga 349.

Leggyakoribb halálokok voltak: tüdőgümősödés 124, görcsök és rángások 78, bélhurut 57, ált. gümőkór 51, született gyengeség 33, hagymáz 20, béllob 26 stb.

Népesedés. Született összesen 605; fiú 321,— leány 284; törvényes 395,— törvénytelen 210. — E szerint ezen hóban a halálozás 5-el haladta meg a szaporodást.

Házasságra lépett 161 pár.

Törvényszéki orvosvizsga 14, orvosrendőri 43 esetben eszközöltetett. Bonczolat 24 esetben hajtatott végre. Ezen eseteken kivül volt öngyilkos 2.

Az állatok egészségi állapota minden tekintetben kielégitőnek mutatkozott.

A pesti piaczra összesen 7294 darab szarvasmarha-féle juh és bárány hajtatott.

A vaspályán érkezett Pestre 1529 darab szarvasmarha és 18051 darab sertés.

Vaspályán elszállított Pestről 169 darab szarvasmarha és 6259 db sertés.

Mindössze 198 orvosi és közegészségi hivatalos tárgy fordúlt elő és intéztetett el.

Hetikimutatás

a pestvárosi polgári kórházban 1868. aug. 21-től egész 1868. august. 27-ig ápolt betegekről.

1868.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt				
	beteg			gyógyult			beteg			beteg				
	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	szülőnő	gyermek	elmekór	összeg
Aug. 11.	12	16	28	09	14	23	3	1	4	341	380	21	9	28	78
„ 22.	26	07	33	32	17	49	2		2	335	376	17	7	29	764
„ 23.	24	19	43	17	17	34				331	375	19	9	29	773
„ 24.	29	15	44	19	05	24	1		1	319	379	22	12	30	792
„ 25.	20	17	37	27	10	37	2		2	341	38	2	11	30	790
„ 26.	32	15	47	14	11	25	1	1	2	357	391	20	12	36	810
„ 27.	28	11	39	16	14	30	3	1	4	367	385	21	11	30	815

Pályázatok.

Mező-Berény községében, Békésmegyében, hol a lelkek száma a kilencz ezret meghaladja, a községi orvosi állomás megürülvén, erre ezennel pályázat nyittatik.

Ezen állomással szabad lakás, 500 frt. készpénz fizetés, és minden látogatásért 20 krajczárnyi díj van egybekötve.

A kik tehát ezen állomást elnyerni óhajtják, kellően okmányolt kérvényüket folyó év septemb. 10-ik napjáig alólírt községi tanácsnál nyujtsák be.

Kelt Mező-Berényben aug. 2-án 1868.

Mező-Berény község tanácsa.

Kis-Kún-Dorosma város közönségének f. é. 52. számú határozatával az üresedésbe jött, s évi 400. forint fizetéssel ellátott városi orvosi állomásnak orvostudorral leendő betöltése tekintetéből pályázat nyittatván, felhivatnak az ezen állomást elnyerni ohajtók, hogy kellőkép felszerelt kérvényeiket f. é. augustus 31-ig a közgyüléshez beadják.

Kelt Kún-Dorosmán az 1868-ik aug. 2-án tartott közgyülésből.

Bárány Gergely, főbiró.

Kassa szab. kir. város közönsége részéről ezennel köztudomásra hozatik, hogy a városi sebészi állomás, mely 400 frtnyi évi fizetéssel és öt öl tüzifa-járandósággal ellátva van, üresedésbe jött. Ezen állomásnak a jövő tisztújitásig helyettesités utjáni betöltése végett bályázat nyittatván, az ezen állomást elnyerni óhajtók felhivatnak, hogy kellőleg felszerelt kérvényeiket f. é. september utolsó napjáig bezárólag a város polgármesterénél beterjesszék.

Kelt Kassán, 1868. augustus 7. közgyülésből.

Szerkesztői levelezés.

Lendvay tr. Pozsonyban. A reclamált számokat másodszor is megküldtük.

Fanta A. tr. Székesfehérvárott. A bizalmi nyilatkozatért fogadja ön köszönetünket a jó ügy nevében; közlésétől — a mellett hogy az kissé megkésett — főleg azon körülmény tartóztat vissza, hogy mi e kérdést nem a suffrage universel elé tartozónak hisszük, s példája által másokat hason nyilatkozatokra felhívni nem akarunk.

Hézsay J. tr. Szélaknán. A külön lenyomatott útnak inditottuk; a kéziratra vonatkozólag kérjük tudassa ön velünk szándékát.

PEST, 1868. KHÓR és WEIN KÖNYVNYOMDÁJA. (Dorottya-utcza 14. sz.)